

Lei 10,50

STEPHEN LEACOCK • POVESTIRI UMORISTICE

STEPHEN LEACOCK

STEPHEN LEACOCK

POVESTIRI UMORISTICE

Traducere de
TUDOR MĂINESCU și MICAELA GHIȚESCU

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București — 1965

Coperta de *Dumitru Ionescu*

PREFAȚĂ

Cititorul care face cunoștință pentru întîia oară cu scrisul unui umorist care a trăit pe continentul american se simte îndemnat, poate fără voie, să-l asemene cu Mark Twain. Nu numai fiindcă Mark Twain, în ciuda anilor, a rămas pînă azi cel mai popular dintre marii umoriști de peste Ocean, dar și pentru că opera lui realizează, cu o nesecată fantezie comică și cu un pătrunzător simț de observație, cea mai autentică expresie a ceea ce, în graiul anglo-saxon, se numește *humour*.

Stephen Leacock, din a cărui bogată producție literară prezentăm o culegere în volumul de față, îndreptățește el însuși această apropiere, arătîndu-ni-l pe Mark Twain ca pe unul dintre dascălii săi. Într-una din cele cinci cărți de estetică literară ale sale — căci el n-a fost numai un umorist, ci totodată un doctrinar al umorului — Stephen Leacock îi închină un întreg capitol lui Mark Twain, recunoscîndu-l ca pe cel mai de seamă dintre scriitorii de la care a avut de învățat. Această admirație a sa pentru Mark Twain aruncă o lumină cum nu se poate mai clară asupra felului în care el însuși concepea umorul.

Stephen Leacock prețuiește la Mark Twain în primul rînd priceperea adîncă de a vedea lucrurile așa cum sînt și a spune despre ele, glumind, întregul adevăr. În antologia pe care, după preferințele sale, a alcătuit-o sub titlul *Cele mai frumoase pagini din umorul american*, Stephen Leacock, analizînd tehnica lui Mark Twain, măiestria cu care folosește comicul absurdului și neîntrecuta îndemînare cu care îmbracă realitatea în veșmîntul fantasticului, descoperă, sub glumele și în rîsul lui, un profund adevăr al vieții. Umorul lui Mark Twain, amplificînd particularitatea specifică folclorului american din care se inspiră, spune Stephen Leacock, nu e un scop în sine și nu stîrnește hazul cititorului numai pentru a-l amuza; țelul său, mult mai înalt,

rămîne acela de a-l face *să gîndească asupra lumii*. Rîsul, în felul lui, e o armă de luptă pentru a lovi ridicolul, a batjocori răutatea şi a face să triumfe un ideal de umanitate.

Admiraţia lui Stephen Leacock pentru Mark Twain nu l-a preschimbat însă într-un imitator al ilustrului său înaintaş. Două împrejurări l-au ajutat să-şi păstreze şi să-şi pună în valoare propria sa personalitate literară. Mai întîi, fără îndoială, talentul său de scriitor, care i-a asigurat o inimitabilă originalitate, iar în al doilea rînd însăşi structura lui sufletească. Dacă ar fi să ţinem seama de originea britanică a lui Stephen Leacock, ar trebui să-l lăsăm puţin la o parte pe Mark Twain şi să descoperim o înrudire, cel puţin tot atît de apropiată, cu Charles Dickens. E al doilea dascăl pe care şi-l mărturiseşte şi în ale cărui taine de atelier a căutat să pătrundă. Charles Dickens rămîne pentru Stephen Leacock, maestrul neîntrecut în zugrăvirea *caracterelor*, iar cel mai mare merit i-l vede în emoţia cu care ştie să înfăţişeze latura umană a eroilor. Arta lui Charles Dickens, spune Stephen Leacock, atinge cele mai înalte culmi cînd reuşeşte să redea contrastul dintre realitatea vieţii şi felul în care aspectele ei se reflectă în închipuirea noastră. Înfăţişarea veridică a lumii în care a trăit, sinceritatea simţămintelor sale de compătimire pentru toţi nedreptăţiţii rînduielilor sociale, necruţătoarea satiră împotriva neomeniei sînt trăsăturile esenţiale ale scrisului lui Charles Dickens, care exprimă deopotrivă dezgustul în faţa răului, ca şi dorinţa arzătoare de a-l stîrpi. Nici pentru Charles Dickens rîsul nu reprezintă o finalitate, ci un mijloc de a exprima adevărul.

Stephen Leacock porneşte de la aceeaşi concepţie despre umor, scoţînd la iveală, în cadrul epocii sale şi cu însuşiri proprii temperamentului său, contradicţia dintre aspectele de suprafaţă ale orînduirii capitaliste şi stupida realitate pe care o ascunde. Iar dacă umoristul foloseşte comicul, subliniind — uneori pînă la caricatură — trăsăturile ridicole ale unor personaje supărătoare, n-o face pentru a obţine un lesnicios succes de ilaritate, ci pentru a spune, în fond, lucruri foarte serioase. Stephen Leacock nu e un povestitor amuzant de anecdote vesele, ci, aşa cum a fost caracterizat pe bună dreptate, un scriitor realist, care şi-a transcris observaţiile asupra vieţii în limbajul comunicativ al rîsului.

Simţind nevoia unei mărturisiri de credinţă, Stephen Leacock defineşte singur rostul scrierilor sale în cartea sa: *Umorul aşa cum îl înţeleg.* Umorul, în cea mai desăvîrşită formă a sa, înseamnă explicarea vieţii şi sublinierea prin contrast a contradicţiilor ei. Iar cea mai mare forţă o atinge atunci cînd rîsul face loc zîmbetului, iar zîmbetul se preschimbă în lacrimi în faţa tristelor adevăruri pe care o pagină, în aparenţă veselă, le destăinuieşte. În felul său figurat de a vorbi, spunînd cu un aer mucalit gînduri foarte adînci, Stephen Leacock dă următoarea reţetă a scrisului cu adevărat convingător: „Amesteci într-o sticlă de cerneală un litru, sau ceva mai mult, de sînge omenesc, adaugi o lingură plină de lacrimi — şi rogi cerul să-ţi ierte petele pe care le vei face..."

Urmînd, între americanul Mark Twain şi englezul Charles Dickens, o linie de creaţie care îi aparţine şi care nu se confundă cu o alta, Stephen Leacock n-a folosit nici virulenţa de polemist a celui dintîi, n-a avut nici duioasa emotivitate a celui de al doilea, dar a realizat un fericit amestec din amîndouă. Într-o prezentare sintetică a scrierilor lui Stephen Leacock şi încercînd o caracterizare a originalităţii lui, scriitorul J. B. Priestley, el însuşi un meşter al umorului, o explică prin aceea că Stephen Leacock, *englez* prin naştere şi *american* numai în înţelesul continental al cuvîntului, a fost un scriitor *canadian.* „Canada, scrie J. B. Priestley, trebuie să fie mîndră de Stephen Leacock şi în acelaşi timp recunoscătoare. Umorul lui e al unei naţiuni care, după cum ştim, nu-şi găseşte lesne expresia ei caracteristică. Canadianul se simte diferit de rudele sale britanice, ca şi de vecinii săi americani; refuză cu hotărîre să fie confundat cu vreunul dintre ei, dar nu reuşeşte să facă vizibilă această diferenţiere. Stephen Leacock, cu umorul lui, a izbutit. Tot ce-a scris mai bun se situează între nonsensul amabil al umorului specific englez şi spiritul tăios al satirei aproape vindicative, caracteristică majorităţii umoriştilor americani. Acest fel de umor ar putea fi comparat cu un fulger de vară care iluminează brusc scena nebuniilor noastre, dar nu loveşte, nici nu trăsneşte..."

Aşadar, însuşirile lui Stephen Leacock sînt ale unui umorist prin excelenţă canadian; cam uscat şi totuşi plin de haz, evoluînd între satira incisivă şi comicul absurd; mînuind o ironie care nu se preface în indignare, şi un spirit ascuţit care ustură, dar nu ucide. Firea omului se oglindeşte mai totdeauna în

opera lui; iar pentru a-l înțelege mai bine pe scriitor, jalonarea drumului pe care l-a urmat în viață, ca și cunoașterea portretului său moral, ne vor fi de folos totdeauna.

Stephen Leacock s-a născut la 30 decembrie 1869, în Anglia. Cei dintîi ani ai copilăriei i-a petrecut în orășelul Swonmoore din Hampshire. Scriitorul a păstrat puține și vagi amintiri din vremea aceea. În autobiografia *Băiatul pe care l-am lăsat în urmă,* publicată în 1947, la trei ani după moartea sa, Stephen Leacock pomenește despre „Anglia copilăriei sale" cu o sinceră duioșie, pe care n-o tulbură aducerea aminte a strașnicei dăscăliţe din clasa întîi primară, care cu aceeași linie de doi metri arăta rîurile de pe hartă și-i plesnea pe elevi peste degete. Stephen Leacock a descoperit „Adevărata Anglie" mai tîrziu.

Micul Stephen nu împlinise încă șapte ani cînd părinții săi, în luptă grea cu nevoile vieții și ispitiți de perspectiva îmbogățirii, au emigrat în Canada, luînd în arendă o fermă pe malul lacului Simca din ținutul Ontario. Speranțele familiei nu s-au realizat. Fermierii o duceau greu. Puținul grîu pe care îl recoltau n-ajungea niciodată la prețul socotit. „Tata, povestește Stephen Leacock, se istovea muncind, ca apoi să se dea lenei, și singura lui ocupație, în afară de lucrul cîmpului, era beția. Trăiam vremuri grele, și ipotecile cădeau asupra fermei ca fulgii de zăpadă. Dobînzile se strîngeau ca un laț în jurul gîtului tatei; mai tîrziu în jurul gîtului meu." Copiii, Stephen și cei doi frați mai mari ai săi, trăiau într-o totală izolare — pînă la cei mai apropiați vecini era un drum de o jumătate de milă — într-o casă clădită din bușteni, unde singura lumină era o lumînare de seu meșterită la fermă. Ferma aceasta, aceeași de la Noua-Scoție pînă dincolo de Iowa, revine adeseori în povestirile lui Stephen Leacock, înfățișînd vechea lume dispărută, „din mijlocul căreia au pornit în viață, de trei sau patru generații, aproape toți oamenii mari ai Canadei".

În 1887, Stephen Leacock a absolvit liceul din Toronto, iar în 1891 și-a luat licența la Universitatea din același oraș. Intrînd de timpuriu în corpul didactic, a predat timp de opt ani latina, greaca, franceza și germana la liceul unde învățase; apoi a trecut în Statele Unite și a urmat cursul de economie politică la Universitatea din Chicago, obținînd apoi, în 1903, și titlul de doctor în filozofie. Reîntors în Canada, a fost numit profesor la Universitatea Mc Gill din Montreal, unde

a rămas pînă în 1936, cînd, după împlinirea vîrstei de 65 ani, a fost scos la pensie împotriva voinţei lui.

E foarte interesant să remarcăm că singurul lucru pe care acest umorist înnăscut l-a luat totdeauna în serios a fost cariera de profesor. Universitatea a rămas, ani îndelungaţi, centrul de gravitate al preocupărilor sale şi, convins că îndeplineşte o misiune, s-a devotat învăţămîntului cu o generoasă dăruire, care îl făcea nu numai ascultat, nu numai respectat, ci mai ales iubit. Bărbatul acesta bine legat, cu o şuviţă de păr bogat căzîndu-i pe frunte, cu ochii scînteietori sub sprincenele stufoase, cu mers apăsat şi glas adînc, rîzînd uşor şi mîniindu-se tot astfel, era o figură aproape legendară a Universităţii Mc Gill, şi plecarea lui de la catedră nu i-a mîhnit mai puţin pe studenţi decît pe el însuşi. Într-o vreme cînd o diplomă universitară nu reprezenta pentru cei mai mulţi dintre băieţii de familie decît un mijloc de a parveni mai repede, Stephen Leacock mărturisea o concepţie mai înaltă despre rostul învăţămîntului şi, luînd în rîs îngustimea de vederi a specializării mercantile, a scris nenumărate pagini — pagini serioase ! — despre necesitatea unei culturi generale temeinice pentru toţi copiii, oricare ar fi starea socială a părinţilor. El nu se socotea numai un distribuitor de cunoştinţe utile, ci un *educator*.

Stephen Leacock s-a convins încă din primii ani ai profesoratului despre inechitatea soartei ce-i aştepta pe studenţii săi : „Cei care fuseseră mai leneşi şi aveau mai puţin gîndul la carte au făcut carieră în afaceri, în vreme ce băieţii care dădeau cele mai mari speranţe au ajuns portari de hotel sau chelneri pe vapor". De aceea, cu o deosebită pricepere de a descoperi talentele ascunse şi dintr-un adînc sentiment al dreptăţii, a sărit totdeauna în ajutorul studenţilor merituoşi, ajutîndu-i să-şi facă drum în viaţă şi deschizîndu-le calea spre alte universităţi. Era, desigur, un fel destul de discret de a protesta împotriva nedreptăţilor sociale, dar era singurul care se potrivea cu firea lui.

Preţioase şi amuzante însemnări despre viaţa şi obiceiurile lui Stephen Leacock găsim în amintirile nepoatei sale Barbara Nimmo, care i-a fost secretară literară mulţi ani de-a rîndul. Stephen Leacock ţinea prelegeri la Universitate trei zile pe săptămînă, rămînîndu-i alte trei zile pentru conferinţe publice şi pentru munca de scriitor. „În privinţa timpului liber — spunea el — mă bucur, de-a lungul celor patru capitole ale anului, de mai multe ceasuri de reculegere decît cunoaşte un om de

afaceri în toată viaţa. Astfel, am ceea ce omului de afaceri îi lipseşte : capacitatea de a gîndi şi pe aceea, poate mai preţioasă, de a renunţa cîteva luni să gîndesc." Aceste luni de repaus, Stephen Leacock le petrecea la ferma lui de la Orillia, unde îşi trecea vremea cu grădinăritul, cu pescuitul, mai mult contemplativ, al păstrăvilor şi cu creşterea, niciodată profitabilă, a păsărilor de ogradă. Toate aceste îndeletniciri rustice mergeau în pagubă. Am o casă mare la ţară, spunea Stephen Leacock, şi un fel de fermă pe care o cultiv cu pasiune. Acum zece ani, deficitul ei anual era de vreo 100 de dolari, dar prin serioase investiţii, prin drenajul terenului şi o mai atentă distribuire a culturilor, am reuşit să-l ridic la un nivel de mai multe mii." Barbara Nimmo povesteşte despre o cină la Orillia, la care s-a servit un curcan celebru : era singurul supravieţuitor al unei clocitori întregi şi, socotind cheltuielile, îl costa pe stăpînul fermei 100 de dolari. Asemenea pierderi sînt însă uşor de suportat cînd ai simţul umorului, şi mai ales cînd, scriind o carte despre ele, cîştigi de zece ori pe-atît...

Înzestrat cu darul vorbirii şi pricepîndu-se să coloreze cu adnotări spirituale cele mai grave subiecte, Stephen Leacock a fost după cît se pare un conferenţiar de mare succes. Ştia să capteze auditoriul de la cele dintîi cuvinte şi îl ţinea pînă la sfîrşit într-o adevărată delectare. Şi-a făcut debutul la Montreal, apoi, solicitat pretutindeni, îşi alcătuia în fiecare an un program de conferinţe — trei-patru pe lună — pornind într-un turneu care ţinea adeseori o iarnă întreagă. „Am început, scrie Stephen Leacock în amintirile sale, prin a ţine conferinţe umoristice pentru ajutorarea refugiaţilor belgieni în primul război mondial ; şi am continuat după război pentru a mă ajuta pe mine însumi. Pîinea pe care am aruncat-o pe apă mi s-a întors în chip de cozonac. Am conferenţiat între 1915—1937 în toate Statele Unite, de la Kansas-City pînă la Ocean, în Anglia şi în Scoţia, iar în Canada, de la Halifax la Vancouver. Ca să am un public nou, ar fi trebuit să învăţ limba chineză. M-am oprit !..."

Oricît ar părea de ciudat, acest neîntrecut povestitor de întîmplări vesele, care stîrneau hohote de rîs în jurul meselor de prieteni, şi-a făcut intrarea în literatură cu destulă întîrziere. Avea 40 de ani cînd, în 1910, a apărut primul său volum : *Lapsusuri literare*. Începutul a fost greu. Fără a-şi întrerupe activitatea universitară, care alcătuia o parte esenţială a rostului

său în viață, Stephen Leacock a dat la iveală, timp de 34 de ani, aproape tot atîtea cărți, lăsînd în urma lui o operă literară pe cît de bogată, pe atît de multilaterală, în afară de studiile sale economice cu caracter științific, care, dacă nu se ridică la aceeași valoare, dovedesc totuși o minte ageră, o vastă cultură și o gîndire iluminată de cele mai generoase idei.

Au fost unii critici contemporani care, poate pentru a lipsi scrisul lui Stephen Leacock de ascuțișul lui social, l-au socotit ca pe un glumeț amuzant, care își petrece timpul liber povestind întîmplări cu haz, ca un fel de profesor mucalit, care își pune deoparte toga universitară, își aprinde pipa la gura sobei, umple un pahar cu whisky și începe să se joace de-a nebunul. Acestora le-a răspuns Stephen Leacock însuși: „Mulți dintre prietenii mei consideră că eu îmi scriu fleacurile umoristice în acele clipe de odihnă, cînd mintea mea ostenită nu e în stare să îndeplinească munca serioasă a economistului. Eu cred tocmai dimpotrivă. Să scrii o operă instructivă, documentată, bazată pe fapte și pe cifre, nu-i atît de greu. *Să creezi* din adîncul ființei tale *ceva* care să merite a fi citit de alții, e mult mai dificil și nu-ți reușește decît în rare momente ale vieții..."

Așa a scris Stephen Leacock. Verva lui umoristică e un dar al însușirilor cu care a fost înzestrat, iar opera pe care ne-a lăsat-o, plină de haz suculent și de ironie fină, e ea însăși o oglindire a lumii pe care scriitorul a privit-o, a cunoscut-o și a judecat-o după un criteriu care a fost al bunului simț, al spiritului de dreptate și al omeniei.

Cel mai mare succes de public, umoristul l-a recoltat cu parodiile sale, deși, după aprecierea lui J. B. Priestley, n-a realizat în ele pe „cel mai bun Leacock" Scriitorul englez le găsește prea facile și, pe deasupra, demodate. Ne permitem să ne alăturăm părerii cititorilor. Parodiile lui Stephen Leacock nu sînt o simplă imitație distractivă, ci ascund cu multă dibăcie un înțeles cu adevărat satiric, iar dacă le lasă pe-alocuri o mireasmă de lucru vechi, ca de pildă *Zvîrlită de valuri pe țărmul mării* (scenariu alcătuit după rețeta melodramei veacului trecut) nu face altceva decît să folosească binevenitul prilej de a desfășura acțiunea la una dintre acele ferme înglodate în datorii, cum a fost cea a copilăriei sale. Nu ni se pare demodată nici lunga povestire *Albastru și Cenușiu* care, parodiind stilul declamator al

romanelor eroice despre războiul civil dintre statele de nord și cele de sud ale Americii, descrie cu cea mai expresivă exagerare a umorului închipuitele fapte de vitejie ale locotenentului din Virginia, conducătorul neînregistrat de istorie al marilor bătălii, în locul generalilor figuranți. Epilogul pe care Stephen Leacock îl creionează, ca un zbenghi, la sfîrșitul istorisirii sale de război, e o întorsătură de mare meșter al ironiei : eroul prodigios, pe care generalul Lee îl salută cu amîndouă mîinile la chipiu, s-a retras liniștit la ferma soției sale ; acolo, pentru cîțiva cenți, arată turiștilor cîmpul unde s-a desfășurat lupta decisivă pe care el ar fi condus-o.

Stephen Leacock folosește parodia cu o inepuizabilă vervă comică — și cu o ciudă pe care n-o poate ascunde — pentru a-și bate joc de literatura mercantilă, făcută să atragă numai prin senzaționalul ei, și nu uită, mai ales, filmele proaste.

Cinematograful, în măsura în care urmărește exclusiv scopuri comerciale, a făcut din artă o slujnică a lui. Umbra dolarului a întunecat adevărata literatură, ca și pictura, ca și muzica. În *Prințul de Würtemberg*, de pildă, Stephen Leacock ridiculizează tipul de detectiv al romanelor polițiste ; în *Eroi și eroine* filmele de aventuri ; în *Omul în azbest* romanul fantastic al profețiilor despre lumea viitorului ; în *Oratorie sinceră* minciuna convențională a cuvîntărilor de ocazie ; iar în scurta schiță *Publicul cititor*, prezintă într-un contrast de o mare savoare pe profesorul neluat în seamă, care caută pe rafturi o ediție ieftină din Epictet și pe doamna elegantă, înconjurată de atenții, care, cumpărînd din greșeală un roman apărut *cu șase luni* înainte și, considerîndu-l învechit, îl dă cameristei să-l citească. Stephen Leacock, într-una din cărțile sale despre tehnica umorului, arată lămurit că parodia rămîne o încercare de acrobație literară lipsită de valoare dacă se mărginește la o imitație a stilului ; parodia are un sens numai în măsura în care satirizează modul de gîndire al autorului și, indirect, pe cititorii care îi admiră mediocritatea.

Un nesecat izvor de inspirație umoristică au fost pentru Stephen Leacock felurítele figuri ale lumii universitare în mijlocul căreia și-a trăit anii cei mai mulți și mai plăcuți ai vieții. Sînt paginile în care umoristul strecoară printre glume cele mai multe note de duioșie : ploaie cu soare ! Iată-l pe micul profesor de astronomie, care, îndrăgostit de una dintre studente (are în total două) și încercînd să-și mărturisească iubirea îi vorbește

despre... mişcarea retrogradă a sateliţilor lui Iupiter şi deplasarea sistemului solar spre steaua Arcturus ; iată, în desfăşurarea rapidă a unor secvenţe de film, povestea vieţii universitare a autorului însuşi, care, filozofînd ca Cicero în *Despre bătrîneţe,* îşi ia bastonul să plece în Ţara Nimănui... În toate aceste schiţe şi novele despre lumea universităţii, persistă culoarea de autobiografie, ceea ce le dă, desigur, o undă de sentimentalism. Umoristul nu-şi lasă niciodată în părăsire tolba cu săgeţi satirice şi de cîte ori are prilejul azvîrle un vîrf ascuţit asupra ţintei care-l ispiteşte. Fie că parodiază stilul în care se redactează problemele din manualele de aritmetică *(A, B şi C)* ; fie că îşi bate joc de prealimitata specializare a diferitelor ramuri ale ştiinţei medicale *(Progresele specializării)* ; fie că ironizează pe sociologii care studiază normele de salarizare pentru a preciza cîţi salariaţi se vor arunca pe fereastră şi cîţi vor coborî pe scara de serviciu în caz de incendiu *(Noua educaţie),* Stephen Leacock foloseşte arma rîsului pentru a-şi apăra, indirect, o idee la care nu renunţă niciodată : nevoia de a da tineretului un larg orizont de cultură generală, care să-i înlesnească adevărata cunoaştere a vieţii.

Nicăieri însă Stephen Leacock nu e mai la largul lui şi nu dovedeşte mai multă vervă comică, nu mînuieşte cu mai multă dibăcie arma umorului şi nu-şi atinge mai în plin ţinta ca în satira împotriva magnaţilor banului. Fauna rapace şi vicleană a *bogătaşilor leneşi* populează o întreagă junglă a oamenilor de afaceri unde, fără să greşească nici o lovitură, umoristul vînează Cupiditatea carnasieră, Făţărnicia felină şi Prostia superstiţioasă. Ca orice vînător încercat, el ştie obiceiurile fiarelor, cunoaşte locurile unde stau la pîndă şi le nimereşte încheieturile vulnerabile. Meşteşugul de umorist al lui Stephen Leacock e cu atît mai remarcabil cu cît — în afară de unele exagerări ale desenului, proprii caricaturii — el nu născoceşte, ci surprinde realitatea în goliciunea ei ; iar dacă din *tehnica umorului* alege procedeul nonsensului, o face tocmai pentru a sublinia absurditatea lumii pe care o zugrăveşte. Portretizarea, din faţă şi din profil, a milionarului *(Cum se cîştigă un milion de dolari)* oricît ar părea de şarjată, e cu desăvîrşire veridică. Milionarul se scoală tîrziu şi nu se arată pe stradă înainte de ora zece dimineaţa ; aceasta e realitatea : Stephen Leacock adaugă : altminteri şi-ar pierde creditul ! Acesta e umorul. Milionarul toarnă pe gît şampanie şi whisky cu vadra, ca să-şi limpezească mintea

pentru afacerile de a doua zi. Am văzut, zice umoristul, pe unii care aveau dimineaţa creierul atît de limpede, încît faţa lor semăna cu o piftie. Milionarul vine la club, se cufundă într-un fotoliu şi citeşte. Citeşte toate revistele ilustrate, şi e uimitor cum un om care a lucrat la birou trei ceasuri, cu o întrerupere de o oră pentru prînz, e în stare să priceapă o glumă tot atît de lesne ca şi dumneata sau ca mine... Oamenii aceştia jonglează cu milioanele, şi pe cît de greu reuşeşte un biet slujbaş să-l convingă pe colegul său să-i împrumute zece dolari pînă la leafă, pe atît de uşor obţine împrumut de un milion un trust financiar în pragul falimentului! *(Cum se obţine un împrumut.)*

Dolarul e idolul cel nou al acestei lumi de îmbogăţiţi. Cultul banului e atît de înrădăcinat, încît nimeni nu se mai gîndeşte la valoarea reală pe care o reprezintă ci, fascinaţi de semnul lui convenţional, toţi i se închină ca unui talisman făcător de minuni. Cunoaşteţi din lectură sau din transpunerea pe ecran novela lui Mark Twain intitulată *Un pariu între miliardari.* Un şomer ales la întîmplare, căruia i se încredinţează o bancnotă de un milion de lire, trăieşte o lună întreagă, în lux şi îmbelşugare, fără cheltuială, scoţînd pur şi simplu din buzunar biletul de bancă, pe care nimeni nu poate să i-l schimbe. În micul său roman: *Întîmplări din Arcadia bogătaşilor leneşi,* Stephen Leacock reia o temă asemănătoare, dezvoltînd-o poate şi mai sugestiv. Un paşnic fermier se pomeneşte într-o bună zi arhimilionar, după ce o bandă de escroci au descoperit — vorbă să fie! — o mină de aur pe pămînturile sale. Fermierul, instalat în cel mai elegant apartament al hotelului „Palaver Palace", tînjeşte însă după viaţa liniştită de la ţară, şi face tot ce-i stă în putinţă ca să-şi piardă averea. (E un individ destul de ciudat fiindcă, de obicei, îmbogăţiţii n-au asemenea preocupări.) Ca să se ruineze joacă la bursă, cumpărînd acţiunile în scădere ale unor întreprinderi deficitare. Dar planul lui nu izbuteşte, fiindcă de îndată ce se află că „marele vrăjitor" al finanţelor a acordat încrederea lui acelor hîrtii devalorizate, cursul acestora se urcă şi naivul care voia să-şi piardă banii se trezeşte şi mai bogat decît înainte! Bineînţeles că, în clipa cînd înşelătoria se dă pe faţă şi se constată că în pămîntul fermei nu-i nici un fir de aur, „marele vrăjitor" îşi pierde prestigiul şi toţi se grăbesc să scape de acţiunile care nici altminteri nu reprezentau nimic.

Oamenii aceştia, obsedaţi de puterea banului, sînt atît de obişnuiţi să privească viaţa prin prisma afacerilor, încît pînă şi fuziunea a două biserici rivale o tratează ca pe o tranzacţie financiară, calculînd veniturile, distribuind dobînda ipotecilor şi echilibrînd cu grijă bilanţul de profit şi pierderi al slujbelor, al rugăciunilor şi al predicilor.

Dumnezeul lor e dolarul, iar Biblia registrul de contabilitate. Pe cît sînt însă de bogaţi, pe atît sînt de săraci cu duhul, şi pe cît sînt de şireţi în afaceri, pe atît de lesne se lasă înşelaţi de impostori. În ignoranţa lor, ei cred în spiritism, şi fiindcă trăiesc în epoca tehnicii moderne, comunicaţia cu lumea spiritelor se face prin telefon, după un tarif de convorbiri al agenţiilor special organizate în acest scop. Doamnele bogate au, fireşte, un club al lor unde, în afară de conferinţele despre a patra dimensiune (la sfîrşitul cărora se comentează felul cum e îmbrăcat conferenţiarul) cel mai mare interes îl stîrneşte un fakir indian, despre care se află pînă la urmă, din nefericire, că era un escroc. Tot atît de ridicolă e pasiunea pentru antichităţi a milionarei care colecţionează de prin toate colţurile Europei ceasornice fără limbi, mese şchioape şi cornuri de vacă din care au băut cavalerii teutoni *(Bani noi şi marfă veche).*

Una dintre cele mai caracteristice novele ale lui Stephen Leacock, sintetizînd oarecum concepţia sa asupra vieţii e *Omul în azbest,* pe care am citit-o în seria parodiilor. Autorul se presupune transportat în vis dincolo de hotarele vremii sale, într-un viitor îndepărtat. E anul 3000, sau cam pe-aci, fiindcă oamenii, trăind în veşnicie după ce au desfiinţat moartea, nu mai ţin socoteala veacurilor. Munca a fost suprimată şi înlocuită prin maşini. Nemuritorii nu mai au nevoie de nici o sforţare pentru a trăi. Se hrănesc chimic şi se îmbracă în haine de azbest. „Din momentul în care omenirea şi-a redus sfera necesităţilor limitîndu-şi dorinţele, totul a devenit extrem de simplu", spune omul în azbest. Omul nu mai gîndeşte, nu mai are la ce năzui, nimic nu-l mai încîntă, nimic nu-l mai pasionează. „Aşadar, aceasta e civilizaţia care va să vie !... Redă-mi vechea mea viaţă de încordare şi de primejdii, munca cea grea şi soarta mea amară ! Acum văd cît preţuiesc aceste dureri ! Nu-mi trebuie odihnă !"

În această exclamaţie se oglindeşte întreg felul lui Stephen Leacock de a gîndi asupra lumii. El nu e un utopist şi îşi bate joc de vizionarii îndepărtatelor himere. Iubeşte viaţa cu

toate contradicțiile ei; și dacă l-ar dori pe om mai bun, într-o așezare socială mai dreaptă, în nici un fel nu se învoiește să-l vadă într-o zi *dezumanizat*!

Acesta e Stephen Leacock. Un nemulțumit și totuși un optimist. Nu e un răzvrătit, ci un observator. Umorul lui, dacă n-are totdeauna virulența indignării și practică mai mult ironia subtilă, nu e mai puțin atrăgător prin farmecul lui original și măiestria cu care-și atinge ținta, chiar cînd se mulțumește să o arate, fără a avea pretenția de a o nimici dintr-o lovitură.

Cititorul acestei culegeri din cele treizeci și patru de volume ale lui Stephen Leacock nu va găsi aici decît o parte din opera lui. E firesc. Dar va avea la îndemînă pagini alese din cel mai bun Stephen Leacock. E de ajuns pentru a gusta farmecul acestui neîntrecut meșter al rîsului și pentru a-i prețui adevărata valoare.

Tudor Măinescu

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

I. Povestirile umoristice din acest volum au fost extrase şi traduse din :

1. Culegerile The Bodley Head Leacock, *alcătuită şi prefaţată de J. B. Priestley (editura „The Bodley Head", London, 1958) ;* The Unicorn Leacock, *alcătuită de James Reeves (editura „Hutchinson Educational", London, 1960) ;* Perfect Lover's Guide *(„Foreign Languages Publishing House", Moscow, 1960) ;*

2. Volumul postum The Boy I Left Behind Me *(editura „The Bodley Head", London, 1947).*

II. Micul roman Întîmplări din Arcadia bogătaşilor leneşi (Arcadian Adventures with the Idle Rich) *s-a tradus după ediţia publicată de „The Bodley Head" (London, 1920).*

Povestirile au fost grupate în ordine cronologică ; astfel, cititorii vor putea urmări dezvoltarea concepţiilor şi a artei literare a lui Leacock. Numai Întîmplări din Arcadia bogătaşilor leneşi *(apărut în 1914) se publică la finele volumului.*

POVESTIRI UMORISTICE

REFLECŢII ASUPRA CĂLĂRIEI

Am scris acest articol în urma unei dezbateri care a avut loc de curînd la Societatea literară din oraşul meu natal, asupra chestiunii dacă bicicleta este un animal mai nobil decît calul. Pentru a susţine cu toată autoritatea contrariul, am umblat cîteva săptămîni călare. Am constatat cu acest prilej că diferenţa dintre cal şi bicicletă e cu mult mai mare decît bănuiam.

Calul e acoperit peste tot cu păr, bicicleta nu e acoperită cu păr, afară de modelul '89, folosit în Idaho [1].

Suit pe cal, călăreţul constată că pedalele în care-şi vîră picioarele nu-i permit să efectueze o mişcare rotativă. Va observa totuşi că are la dispoziţie o şa, în care se presupune că ar fi bine să se aşeze din cînd în cînd, mai ales cînd calul merge la trap. Dar e mai simplu să călărească în poziţie verticală, cu picioarele înfipte în pedale.

Calul n-are ghidon, însă modelul din 1910 e prevăzut cu dîrlogi, cîte unul de fiecare parte a gîtului, pentru a-i putea întoarce capul ori de cîte ori vrei să-l faci să vadă ceva.

A coborî la vale pe un cal bun e plăcut, dar trebuie să fii foarte atent. Am avut pe vremuri un cal, care fără să mă anunţe, o luat-o brusc la vale, pe cînd mă aflam la două mile depărtare de casă, şi s-a repezit pe strada mare a oraşului, într-o viteză nebună, ca pe urmă, dînd buzna printr-o coloană a Armatei Salvării, să nimerească în grajdul de unde îl închiriasem.

---

[1] Stat situat în nord-vestul S.U.A.

Vorbind cinstit, nu pot tăgădui că-ţi trebuie o doză mare de curaj ca să umbli călare. Curaj am. Mi-l procur cu circa 40 de cenţi flaconul, luînd cîteva picături la nevoie.

Cred că nu e bine să călăreşti la trap de-a lungul străzii mari a unui oraş de provincie, întrucît dai loc la comentarii răutăcioase. E mai bine să laşi calul să meargă tot timpul la pas. Atitudinea cea mai firească e să te suceşti pe jumătate în şa şi cu mîna pe spinarea calului să priveşti înapoi la vreo două mile depărtare. Ca şi cînd ai fi cel dintîi din ceata celor paisprezece.

De cînd am învăţat să călăresc, am început să observ mişcările pe care le fac pe cal oamenii descrişi în cărţi. Pe unele le pot executa şi eu. Iată de pildă o performanţă ecvestră, pe care orice cititor o va recunoaşte, şi pentru care eu nu am decît o neputincioasă admiraţie. Citez :

Cu un gest grăbit de rămas-bun, călăreţul dădu pinteni calului şi dispăru într-un nor de praf.

Cu puţină practică şi antrenament, cred că aş reuşi şi eu să dau pinteni unui cal oricît de zdravăn, dar să dispar într-un nor de praf n-aş putea. În orice caz, nu garantez că după dispariţia prafului, aş dispărea şi eu.

Iată însă alta care-mi este desigur la îndemînă :

Frîul căzu din mîna nepăsătoare a lordului Everard şi, cu capul în piept, lordul îşi lăsă calul să meargă în voie pe aleea întunecată. Adîncit în gînduri, nu urmărea pasul armăsarului care îl purta.

Adică se prefăcea că nu-l urmăreşte, fiindcă lordul Everard avea totuşi ochii aţintiţi la picioarele armăsarului.

Figura următoare mă îndoiesc că aş putea s-o execut :

Pe cai! Pe cai! strigă cavalerul, şi sări în şa.

Cred că n-aş putea să fac la fel, decît dacă textul ar spune :

Pe cai! strigă cavalerul şi, smulgînd o scară din mîinile credinciosului său slujitor, urcă în goană treptele, pînă ajunse în şa.

În încheiere, pot să arăt că experienţa mea în ceea ce priveşte călăritul a aruncat o lumină interesantă asupra unui punct nelămurit în istorie. Se povesteşte despre faimosul Henric al II-lea că „sta aproape în permanenţă în şa, şi era atît de neobosit, încît nu descăleca nici cînd mînca“.

Nu cunoşteam pînă azi părerile lui Henric al II-lea despre masă ; dar acum sînt lămurit.

1910

A, B şi C
ELEMENTUL UMAN ÎN MATEMATICI

Cine studiază aritmetica, după ce a ajuns să stăpînească cele patru reguli de bază ale ştiinţei sale şi s-a luptat biruitor cu calculul sumelor de bani şi cu fracţiile, se trezeşte faţă în faţă cu o mulţime nesfîrşită de întrebări, numite de obicei probleme. Sînt scurte povestiri despre diferite întîmplări sau exemple de muncă zeloasă, al căror deznodămînt lipseşte ; şi cu toate că au un aer foarte familiar, nu le lipseşte un anume element romanţios.

Personajele care iau parte la intriga dramatică a unei probleme sînt în număr de trei şi se numesc *A*, *B* şi *C*. Întrebarea care se pune sună de obicei cam aşa : „*A*, *B* şi *C* îndeplinesc împreună o anumită lucrare. *A* munceşte într-o oră cît *B* în două ore, sau *C* în patru. Să se afle în cît timp îşi vor termina tustrei lucrarea."

Sau astfel :

„*A*, *B* şi *C* sînt puşi să sape un şanţ. *A* poate să sape într-o oră atît cît sapă *B* în două ore, iar *B*, la rîndul lui, sapă de două ori mai repede decît *C*. Să se afle în cît timp..." şi aşa mai departe.

Sau altminteri :

„*A* face rămăşag cu *B* şi *C* că poate fugi mai repede decît ei. *A* fuge cu o dată şi jumătate mai repede decît *B*, iar *C* nu e decît un pieton ca oricare altul. Să se afle cît de repede..." şi aşa mai departe.

Îndeletnicirile lui *A*, *B* şi *C* sînt multe şi variate. În aritmetica veche, ei se mulţumeau să îndeplinească „o muncă oarecare", fără altă precizare. Acest fel de a pune problema era însă prea vag, aproape perfid, şi în orice caz lipsit de vreun farmec romantic. S-a

introdus moda de a se arăta mai explicit lucrarea pe care o îndeplinesc *A*, *B* şi *C*, punîndu-i să se întreacă între ei la fugă, la săpatul şanţurilor, la concursuri nautice şi la tăiere de lemne în pădure. *A*, *B* şi *C* se apucă uneori de comerţ şi se asociază, depunînd fiecare, după vechea formulă enigmatică, „un anumit capital". Distracţia lor preferată sînt însă întrecerile. Cînd se plictisesc de concursurile de marş, aleg alte probe. *A* porneşte călare, sau împrumută de undeva o bicicletă şi provoacă pe concurenţii săi mai slabi de înger, care merg pe propriile lor picioare. Uneori fac curse în locomotive, alteori vîslesc ; din cînd în cînd se întorc înapoi în istorie şi scot de la muzeu poştalioanele ; apoi devin din nou acvatici şi se întrec înotînd. Dacă au ocupaţii practice, preferă să pompeze apa în cisterne, dintre care, de obicei, două sînt găurite în fund, iar una este etanşă. *A* o primeşte totdeauna pe cea bună, după cum are parte de bicicleta cea mai nouă şi de locomotiva cea mai rapidă şi tot lui îi revine dreptul de a înota în direcţia curentului. În rămăşagurile pe care le fac, pun banii jos şi sînt tustrei de o cinste ireproşabilă. *A* cîştigă totdeauna. În primele capitole din aritmetică îşi ascund adevărata identitate sub numele de John, William şi Henry, certîndu-se la împărţirea bilelor. În algebră sînt adesea numiţi *X*, *Y*, şi *Z* ; dar astea nu sînt decît porecle, fiindcă în realitate sînt aceleaşi persoane.

Pentru cel care urmăreşte de aproape povestea acestor oameni de-a lungul nenumăratelor pagini cu probleme, privindu-i cum se distrează în orele lor libere, cum cară lemne, cum se trudesc cu sforţări supraomeneşti să umple cisternele găurite, ei sînt ceva mai mult decît simple semne convenţionale ; sînt făpturi vii din carne şi oase, cu idealuri, ambiţii şi pasiuni ca şi ceilalţi muritori. Cu îngăduinţa dumneavoastră, îi vom prezenta pe rînd. *A* e un individ robust şi lăudăros, dovedind un temperament energic, impetuos şi voluntar. El propune totdeauna pariurile, îl provoacă pe *B* la întrecere în muncă şi îi supune pe ceilalţi voinţei lui. E un bărbat înzestrat cu o mare forţă fizică şi de o rezistenţă neînchipuită, Poate să umble 48 de ore fără să se oprească,

şi să pompeze apa în cisternă 96 de ore necontenit. Existenţa lui e un şir de munci grele şi de primejdii dintre cele mai mari. O simplă eroare în rezolvarea unei probleme îl poate osîndi să sape un şanţ timp de două săptămîni fără să doarmă. O zecimală despărţită greşit îl poate ucide.

B are o fire liniştită, e un bărbat cumsecade pe care *A* îl înspăimîntă şi îl terorizează. În schimb, se poartă ca un frate şi îl iubeşte pe micul *C*, care e mai slab. Sărmanul *B* se află în puterea lui *A*, fiindcă şi-a pierdut toţi banii în prinsori.

C e o ființă plăpîndă, mic de statură, aproape pitic, cu o faţă plîngăreaţă. Umblînd, săpînd şi pompînd mereu, şi-a distrus sănătatea şi şi-a ruinat sistemul nervos. Traiul lipsit de bucurii l-a făcut să bea şi să fumeze peste măsură, şi adeseori cînd sapă la şanţ îi tremură mîinile. Nu mai are puterea de muncă a celorlalţi doi ; şi, după cum a observat cineva, „*A* lucrează într-o oră mai mult decît *C* în patru."

Întîia oară i-am văzut pe aceşti trei într-o seară, după un concurs nautic. Vîsliseră cu multă rîvnă, şi se dovedise că *A* vîslise într-o singură oră tot atît cît *B* în două şi cît *C* în patru. Şi *B* şi *C* erau morţi de oboseală, iar *C* tuşea mereu. „Nu-ţi face sînge rău, bătrîne, l-am auzit pe *B* spunîndu-i. Am să te culc în pat şi am să-ţi aduc un ceai fierbinte." În clipa aceea a intrat *A*, şi cu aerele lui de fanfaron a strigat : „Ei, băieţi, avem de lucru ! Hamlin Smith mi-a arătat trei cisterne în grădina lui şi mi-a spus să le umplem cu apă pînă mîine seară. Pun prinsoare că vă întrec pe amîndoi. Puteţi să rămîneţi în costumele cu care aţi vîslit. Cisterna ta, dragă *C*, pierde puţină apă." L-am auzit pe *B* mîrîind. Spunea că un asemenea pariu e o adevărată porcărie şi că bietul *C* abia se ţine pe picioare. S-au dus totuşi să umple cisternele ; după cum am dedus din zgomotul apei, *A* izbutea să pompeze de patru ori mai repede decît *C*.

Ani de zile după aceea i-am întîlnit mereu prin oraş, totdeauna foarte ocupaţi. N-am auzit niciodată despre ei că stau la masă ori se duc să se culce. Apoi am lipsit de acasă cîtăva vreme şi i-am pierdut din vedere. La

întoarcere, spre marea mea surprindere, nu i-am mai văzut pe *A*, *B* şi *C* la locurile lor de muncă obişnuite. Cercetînd mai de aproape, am aflat că fuseseră înlocuiţi de *M*, *N* şi *O*, iar unele întreprinderi foloseau pentru lucrări de algebră patru muncitori străini numiţi *Alfa*, *Beta*, *Gama* şi *Delta*. Mi s-a întîmplat într-o zi să dau peste bătrînul *D* în grădiniţa din faţa casei lui. Stătea în soare şi smulgea buruieni. *D* e un lucrător mai în vîrstă, care e chemat cîteodată, în mod ocazional, în ajutorul lui *A*, *B* şi *C*. „Mă întrebaţi dacă îi cunosc ? mi-a răspuns el. Da, domnule, îi ştiu de cînd erau numai de o şchioapă şi stăteau între paranteze. Domnişorul *A* era un flăcău zdravăn, domnule ; dar totdeauna am spus că o inimă mai bună ca a domnişorului *B* n-am văzut de cînd sînt. Multe treburi am isprăvit împreună, domnule, deşi, în ceea ce mă priveşte, n-am luat parte la alergări şi la alte întreceri sportive ci, cum s-ar spune, numai la muncă adevărată. Acum, de cînd am îmbătrînit şi mi-au cam înţepenit încheieturile, nu mai sînt bun, domnule, decît să scormonesc pămîntul în grădină, să cultiv un strat sau două de logaritmi, şi să adun în coş cîţiva numitori comuni. Numai domnul Euclid mă mai cheamă din cînd în cînd pentru măsurarea suprafeţelor domniei-sale, cînd sînt mai mari."

De la vorbăreţul şi bătrînul meu grădinar am aflat cu mîhnire despre tristul sfîrşit al unora dintre vechile mele cunoştinţe. Mi-a spus că, puţin timp după plecarea mea din oraş, sărmanul *C* s-a îmbolnăvit. *A* şi *B* vîsleau pe rînd într-o întrecere, iar *C*, alergînd de-a lungul malului şi neputînd să evite curentul, a răcit. Întorcîndu-se acasă, *A* şi *B* l-au găsit culcat în pat, într-o stare de plîns. *A* l-a scuturat zdravăn şi i-a spus : „Scoală, *C*, şi hai la aşezat lemne !" *C* părea însă atît de slăbit, de ţi-era mai mare mila. *B* a spus : „Ascultă, *A* ! Eu nu pot să rabd atîta neomenie ! În starea în care se află, nu-l poţi pune pe *C* să aşeze lemne astă-seară !" *C* a zîmbit şi a spus cu voce stinsă : „Aş veni să aşez cîteva, dacă m-aş putea ridica oleacă în capul oaselor..." Apoi *B*, adînc emoţionat, a adăugat : „Uite ce e, *A*, eu mă duc după doctor. Bietul *C* trage să moară !" *A* s-a înfuriat şi a strigat : „Ai bani să plăteşti doctorul ?" „Am să-l

reduc la cel mai mic numitor, spuse *B* cu hotărîre. Sper că astfel îl voi hotărî să vină." Viaţa lui *C* ar fi putut fi salvată totuşi, dacă n-ar fi intervenit o greşeală a sorei care îl îngrijea. Într-un moment de neatenţie, infirmiera a luat medicamentul care se afla în paranteză la capul patului, şi i l-a dat bolnavului fără să-i schimbe semnul! După această fatală eroare, viaţa bietului *C* părea că se stinge repede. În seara zilei următoare, pe cînd umbrele amurgului coborau în odaie, devenise limpede pentru toţi că sfîrşitul lui *C* era aproape. În cele din urmă, pînă şi *A* a rămas impresionat şi, plecînd capul în semn de regret, a propus în mod inutil să parieze cu doctorul pe răsuflarea grea a bolnavului. Atunci *C* şopti: „Dragă *A*, cred că nu mai am mult de trăit..." „Cît, bătrîne?" a murmurat *A*. „Nu ştiu, a răspuns *C*, dar simt că mă sfîrşesc definitiv."

Tristul deznodămînt a urmat curînd. *C* şi-a mai revenit pentru o clipă şi a cerut să i se dea un rest dintr-o scădere pe care o lăsase nerezolvată sub pernă. I-au pus diferenţa în braţe şi muribundul şi-a dat ultima suflare. În timp ce sufletul lui *C* zbura spre cer, *A* îl privea cu o admiraţie plină de melancolie. *B* izbucni într-un şuvoi de lacrimi, suspinînd din adîncul tristeţii sale: „Puneţi-i alături mica lui cisternă şi costumul în care obişnuia să vîslească. Simt că de-acum încolo foarte greu m-aş mai putea duce să sap!" Înmormîntarea a fost simplă şi fără paradă. Nu s-a deosebit cu nimic de cele obişnuite, în afară de faptul că *A*, din respect pentru matematicieni şi sportivi, a angajat două dricuri. Amîndouă carele funebre au plecat deodată. *B* conducea pe cel care purta paralelipipedul îndoliat cu rămăşiţele pămînteşti ale nefericitului său prieten, iar *A*, pe capra dricului gol, acordînd concurentului său un avans de 100 de yarzi, a sosit cel dintîi la cimitir, cu o iuţeală de patru ori mai mare decît *B*. (Calculaţi distanţa pînă la cimitir.) Cînd coşciugul a fost coborît în pămînt, s-au strîns în jurul gropii cifrele îndoliate, din prima carte a lui Euclid.

După moartea lui *C*, *A* nu mai era omul de altădată. Îi pierise toată plăcerea de a se lua la întrecere cu *B*. Mai sapa din cînd în cînd, dar fără rîvna din trecut.

În cele din urmă, a renunţat la orice activitate şi s-a hotărît să se retragă, trăind din venitul prinsorilor cîştigate. *B* nu şi-a mai revenit niciodată după marea durere pe care i-a pricinuit-o moartea lui *C*. Această grea lovitură i-a tulburat mintea şi l-a făcut morocănos. A început să vorbească numai în monosilabe. Boala i s-a agravat şi în scurtă vreme nu mai rostea decît cuvinte care se scriu aşa cum se citesc, evitînd pe cele a căror ortografie prezintă dificultăţi pentru începători. Dîndu-şi seama de starea deplorabilă în care a ajuns, a cerut singur să fie internat într-un azil, unde s-a lepădat de matematici şi s-a dedicat literaturii, apucîndu-se să scrie o *Istorie a familiei lui Robinson-Elveţianul*, în cuvinte de o singură silabă.

1910

CUM SE CIȘTIGĂ UN MILION DE DOLARI

Am a face destul de des cu milionarii. Îmi plac. Îmi plac mutrele lor. Îmi place felul în care trăiesc ei. Îmi plac bunătățile pe care le mănîncă. Şi cu cît mai des am a face cu milionari, cu atît mai mult îmi plac.

Îmi place, mai ales, cum se îmbracă. Îmi plac pantalonii lor cadrilați, vestele lor albe cu picățele, lanțurile lor de aur şi inelele cu monogram, pe care le pun drept parafă pe cecuri. Sînt foarte drăguți, pe onoarea mea ! Cînd dai la club peste şase-şapte dintre ei, aşezați laolaltă, e o adevărată încîntare să-i priveşti. Dacă li se aşază cumva un firicel de praf pe mînecă, se reped unii din toate părțile să-i perie. Şi sînt foarte bucuroşi s-o facă. Mi-ar face şi mie plăcere să-i scutur puțin.

Dar mai mult decît bucatele din care se înfruptă, admir puterea de pătrundere a minții lor. E extraordinară ! Uitați-vă la ei cum citesc. (Citesc tot timpul, ce să mai vorbim !) Duceți-vă la orice oră la club şi veți vedea cel puțin trei, dacă nu patru dintre ei, cufundați în lectură. Şi ce sînt în stare să citească ! Ai zice că un om care a muncit din greu la birou de la ora unsprezece pînă la trei, cu un scurt răgaz de un ceas şi jumătate pentru dejun, se întoarce frînt de osteneală. Nicidecum ! După atîtea ore de birou, oamenii aceştia mai găsesc destulă energie să se aşeze în fotoliu şi să răsfoiască *Sketch* sau *Police Gazette* sau *Pink Un,* pricepînd glumele cu aceeaşi uşurință ca şi mine.

Simt o adevărată desfătare să mă plimb în sus şi în jos printre ei şi să prind crîmpeie din conversația lor. L-am auzit deunăzi pe unul care, aplecîndu-se, a spus :

„I-am oferit un milion şi jumătate. Nici un cent mai mult. Vrea, bine. Nu vrea, tot bine." Îmi venea să mă bag în vorbă şi să spun: „Cum ? Cum ? Un milion şi jumătate ? Mai spune o dată ! Oferă-mi-l mie, de vreau, bine, de nu vreau, tot bine. Pune-mă la încercare măcar o dată ; nu mă dau în lături. Sau, ştii ce ? Hai, să zicem un milion în cap şi să batem palma !"

Şi să nu vă închipuiţi, domnilor, că oamenii aceştia mînuiesc banii fără socoteală. Greşiţi. E adevărat că pentru ei sumele mari nu contează. Să zicem o sută de mii de dolari dintr-un condei (sau chiar mai mult). Socotesc în schimb cu mare grijă mărunţişul. Nici nu vă puteţi face idee, pînă nu-i cunoaşteţi, cît pot fi de agitaţi pentru un cent, o jumătate de cent, un sfert de cent sau mai puţin.

Aseară, doi dintre ei au venit la club, nebuni de bucurie : ziceau că preţul grîului se urcase şi în mai puţin de o jumătate de oră realizaseră un cîştig de patru cenţi. De bucurie au comandat un supeu pentru şaisprezece persoane. Nu pricep. Am primit şi eu adesea de două ori pe-atît pentru un articol, fără să-mi treacă prin gînd să ofer un banchet în cinstea unui asemenea eveniment.

Într-o noapte, am auzit pe unul spunînd : „Să chemăm New Yorkul şi să le propunem un sfert de cent". Dumnezeule mare ! Să-ţi permiţi luxul să chemi în toiul nopţii New Yorkul, un oraş cu aproape cinci milioane de locuitori, şi să-i propui un sfert de cent ! Şi credeţi, poate, că New Yorkul şi-a ieşit din fire ? Nu, domnilor, a primit ! Fără îndoială, aşa lucrează marea finanţă, dar eu nu mă simt în stare s-o înţeleg. Am încercat la rîndul meu să chem Chicago şi i-am oferit un cent şi jumătate. Am chemat apoi Hamilton, Ontario, ridicînd oferta pînă la o jumătate de dolar. Telefonistul mi-a spus că sînt nebun.

Cele de mai sus vă arată, cred, destul de limpede că am cercetat îndelung procedeele milionarilor. M-am ocupat cu acest studiu ani de zile. Mă gîndeam că aş putea să fiu de folos tinerilor care au pornit pe calea vieţii muncind şi sînt nerăbdători să nu mai muncească.

Mulți își dau seama destul de tîrziu că de-ar fi știut cînd erau tineri ceea ce știu astăzi, în loc să fie ceea ce sînt, ar fi ceea ce n-au ajuns să fie; după cum foarte puțini tineri stau să cugete că de-ar ști ceea ce nu știu, ar putea să fie mai tîrziu ceea ce nu vor fi. Acestea sînt cugetări amare și tardive păreri de rău.

În ceea ce mă privește, am cules cîteva informații despre metodele pe care le folosesc milionarii.

De un lucru sînt convins. Orice tînăr care ține să strîngă un milion de dolari trebuie să-și supravegheze cu mare atenție felul de viață și să țină cu strictețe regimul cuvenit. Constrîngerile acestea nu sînt ușor de suportat; dar nici un succes nu se poate obține fără suferință.

Săvîrșește o neiertată greșeală tînărul care, rîvnind să strîngă un milion de dolari, își închipuie că ar avea dreptul să se scoale la 7,30 dimineața, să mănînce numai carne tocată, să bea apă rece la prînz și să se culce la ora 22. Nu se cade. Am văzut prea mulți milionari în viața mea ca să nu știu atîta lucru. Cine dorește să ajungă milionar nu trebuie să se scoale niciodată înainte de ora 10! Milionarii nici nu fac așa ceva. Nu îndrăznesc. Și-ar pierde întreg creditul dacă i-ar vedea cineva pe stradă, să zicem la 9 jumătate dimineața.

Nici prejudecata cumpătării nu e mai puțin dăunătoare. Pentru a deveni milionar trebuie să bei necontenit cît mai multă șampanie. Șampanie și whisky cu sifon; trebuie să stai toată noaptea și să bei cu vadra. Îți limpezește creierul pentru afacerile de a doua zi. Am văzut pe unii dintre ei, dimineața, cu creierul atît de limpede, încît fața lor semăna cu o piftie răsfirată.

Pentru a duce o asemenea viață e nevoie, firește, de voință. Voința poți însă s-o cumperi la kilogram.

De aceea, dragă tinere, dacă vrei să obții o situație mai bună unde lucrezi, schimbă-ți felul de viață. Cînd îți servește gazda ochiuri cu șuncă la micul dejun, aruncă-le pe fereastră cîinelui din curte și poruncește să ți se aducă vîrfuri de sparanghel și o butelie de vin de Mosella. Telefonează apoi patronului că vei trece

să-l vezi pe la ora 11. Ai să fii cu siguranţă avansat! Chiar foarte curînd.

Cum fac bani milionarii, e o problemă destul de complicată. Încearcă, de pildă, să vii la oraş cu cinci cenţi în buzunar. Aproape toţi au început aşa. Oameni cu milioane şi milioane mi-au povestit în repetate rînduri că n-au avut decît cinci cenţi în buzunar cînd au venit la oraş. De aici au pornit, după cît se pare. Desigur, nu-i uşor. Eu am încercat de mai multe ori. O dată era cît pe-aci să reuşesc. Am luat cu împrumut cinci cenţi, am plecat din oraş şi m-am întors plin de avînt. Dacă nu m-aş fi oprit într-o berărie de la marginea oraşului şi n-aş fi băut cei cinci cenţi, azi aş fi putut să fiu un om cu avere.

Alt mijloc e să pui la cale o afacere. O afacere în stil mare, la care nu s-a gîndit nimeni înaintea ta. O persoană pe care o cunosc mi-a povestit, de pildă, că aflîndu-se cîndva în Mexic fără un cent în buzunar (cei cinci cu care pornise de acasă îi pierduse în America Centrală), a băgat de seamă că nu era prin partea locului nici o uzină electrică. Îndată a pus în mişcare vreo cîteva şi a cîştigat bani de-i aduna cu lopata. Un alt cunoscut de-al meu s-a trezit într-un rînd la New York fără nici o lăscaie în buzunar. Ei bine, acestuia i-a dat în gînd că oraşul ar avea nevoie de clădiri cu cel puţin zece etaje mai mult decît cele construite pînă atunci. A ridicat doi zgîrie-nori şi i-a vîndut numaidecît. Foarte mulţi milionari şi-au început cariera punînd în valoare idei la fel de simple.

Există, bineînţeles, şi o cale mult mai lesnicioasă decît cele de mai sus. Stau la îndoială dacă fac bine s-o divulg, deoarece mă bate gîndul s-o folosesc eu însumi.

Am aflat-o în mod cu totul întîmplător, într-o seară la club. Vine pe-acolo un bătrîn putred de bogat, una dintre figurile cele mai interesante: arată aidoma ca o hienă. Nu ştiam în ce fel realizase uriaşa lui avere. Aşadar, l-am întrebat pe unul dintre colegii lui: cum a strîns bătrînul Bloggs atîţia bani?

— Cum ? mi-a răspuns rînjind prietenul meu, milionarul. Foarte simplu, i-a stors de la văduve şi de la orfani.

De la văduve şi de la orfani ! Excelentă idee, mi-am zis. Dar cine ar fi bănuit că văduvele şi orfanii au bani ?

— Bine, l-am întrebat cu sfială, dar cum a făcut să stoarcă bani de la ei ?

— Pur şi simplu i-a călcat în picioare, iată ce-a făcut.

Nu-i aşa că-i simplu ? De atunci încoace, nu o dată am cugetat la vorbele milionarului meu şi mi-am pus în gînd să încerc şi eu. Dacă aş reuşi să pun mîna pe un număr suficient de văduve şi orfani, de călcat în picioare i-aş călca destul de lesne. Dar vorba e, cum să-i prind ? Majoritatea văduvelor pe care le cunosc mi s-au părut destul de rezistente ; cît despre orfani, îmi închipui că va fi nevoie de cantităţi industriale. Am să aştept, iar dacă voi izbuti vreodată să fac rost de un număr îndestulător de orfani, am să-i calc în picioare, şi apoi — voi vedea.

Interesîndu-mă mai de aproape, am aflat că se pot scoate bani şi de la popi. Se spune că îţi face plăcere să-i storci. Cred însă, că tot mai lesne aş reuşi cu orfanii.

1910

ÎNGROZITOAREA SOARTĂ A LUI MELPOMENUS JONES

Sînt unii oameni — nu e vorba de dumneavoastră şi nici de mine, oameni atît de neclintiţi în hotărîrile noastre — care numai cu mare greutate izbutesc să-şi ia rămas-bun cînd se duc în vizită, sau îşi petrec seara afară din casă. În clipa în care musafirul socoteşte că e bine (şi corect) să plece, se ridică şi spune deodată : „Ei bine, cred că eu..." Atunci ceilalţi intervin : „O ! trebuie să pleci de pe acum ? E prea devreme..." Se iscă apoi o luptă de ţi-e mai mare jalea !

Cred că cel mai trist caz de acest fel pe care l-am văzut vreodată a fost al sărmanului meu prieten, vicarul Melpomenus Jones, un tînăr foarte drăguţ în vîrstă de numai 23 de ani. Pur şi simplu, nu putea să plece de nicăieri. Era prea cinstit pentru a spune o minciună şi prea credincios ca să pară grosolan. În prima după-amiază a vacanţei lui de vară s-a întîmplat să se ducă în vizită la nişte prieteni. Timp de şase săptămîni urma să fie liber şi n-avea nimic de făcut. Stătu de vorbă cîtva timp, bău două ceşti de ceai, apoi, luîndu-şi inima în dinţi, spuse pe neaşteptate :

— Mă iertaţi, cred că eu...

Dar stăpîna casei spuse :

— Oh, nu, domnule Jones ! Într-adevăr nu poţi să mai rămîi puţin ?

Jones spunea întotdeauna adevărul :

— Oh, ba da... desigur... ăăă... aş putea să mai rămîn...

— Atunci, te rog, nu pleca.

Rămase. Bău unsprezece ceşti de ceai. Se lăsa noaptea. Apoi se ridică din nou.

— Ei bine, spuse el sfios, acum cred că într-adevăr...

— Trebuie numaidecît să pleci? întrebă cu politeţe doamna. Credeam că ai putea să rămîi la masă...

— Oh, aş putea, fără îndoială, dar ştiţi, spuse Jones, dacă...

— Atunci rămîi. Sînt sigură că soţul meu va fi încîntat.

— Bine, spuse el zdrobit, am să rămîn, şi căzu din nou pe scaun, nenorocit şi umplut cu ceai.

Soţul se întoarse acasă. Luară masa împreună. În tot timpul mesei, Jones a stat ca pe ghimpi făcînd planul cum să plece la ora 8 şi jumătate. Toată familia se întreba dacă domnul Jones e prost dispus sau numai prost.

După-masă, mama a încercat să-l facă mai vorbăreţ, şi i-a arătat diferite fotografii. I-a etalat tot muzeul familiei, mai multe zeci de duzini de portrete ale unchiului tatii, cu soţia lui, împreună cu fratele mamei şi băieţaşul lui, apoi o fotografie grozav de interesantă a unui prieten al unchiului, în uniformă din Bengal, o fotografie foarte bine prinsă a cîinelui unui asociat de-al bunicului din partea tatii, şi una înspăimîntătoare a tatălui, travestit în diavol la un bal costumat.

La 8 şi jumătate văzuse şaptezeci şi una de fotografii. Mai erau încă şaizeci şi nouă pe care încă n-ajunsese să le vadă. Jones se sculă.

— Acum trebuie să vă spun noapte bună! se rugă el.

— Cum *noapte bună?* ziseră gazdele, nu-i decît 8 şi jumătate. Ai ceva de făcut?

— Nimic, se învoi el, bîigui ceva despre cele şase săptămîni de vacanţă, apoi rîse prosteşte.

Atunci băgară de seamă că unul dintre copii, răsfăţatul familiei, zburdalnic cum era, ascunsese pălăria musafirului; în faţa acestei situaţii, tatăl îi spuse lui Jones să mai rămînă. Îl pofti să fumeze împreună o pipă, şi să mai stea de vorbă, de una, de alta. În fiecare clipă Jones voia să se ridice şi nu putea. În cele din urmă tatăl începu să fie plictisit de Jones şi, pierzîndu-şi răbdarea, l-a poftit în glumă să-şi petreacă noaptea la ei. Lesne ar fi putut să-i improvizeze un pat. Jones nu i-a citit adevăratul gînd şi i-a mulţumit cu lacrimi în ochi. Apoi tatăl i-a aşternut lui Jones un

pat în camera de musafiri, blestemîndu-l din toată inima.

A doua zi, după micul dejun, tatăl plecă în oraş la serviciu şi-l lăsă cu inima friptă pe Jones, să se joace cu copilaşul răsfăţat. Nervii se făcuseră ferfeniţă. Tot timpul zilei s-a gîndit să plece, dar deşi această idee pusese stăpînire pe toată fiinţa lui, n-a fost în stare. Cînd tatăl s-a întors seara acasă, a fost foarte surprins şi destul de supărat că l-a mai găsit pe Jones acolo. Se gîndi să facă o glumă care să-l silească să plece, şi i-a propus în bătaie de joc să-l ia în pensiune. Ei! Ei! Nefericitul tînăr îl privi sălbatic pentru o clipă, pe urmă îi strînse mîna, îi plăti pensiunea pe o lună înainte şi se prăbuşi suspinînd ca un copil.

În zilele următoare fu morocănos ; nimeni nu se putea apropia de el. Sta toată ziua în casă. Lipsa de aer şi mişcare începură să aibă un efect dezastruos asupra sănătăţii lui. Îşi petrecea tot timpul bînd ceai şi uitîndu-se la fotografii. Rămînea ore întregi privind la fotografiile unui prieten de-al unchiului tatii, vorbind cu ele şi afurisindu-le. Mintea începu să i se întunece din ce în ce mai mult.

În cele din urmă veni prăbuşirea. Cînd l-au dus la spital, delira groaznic din cauza febrei. Boala care a izbucnit a fost înspăimîntătoare ! Nu mai recunoştea pe nimeni — nici măcar pe prietenul unchiului în uniforma lui din Bengal. Uneori se ridica din pat şi striga : „Ei bine, cred că..." şi cădea înapoi pe pernă, cu un rîs înfiorător. Apoi sărea din nou în sus şi ţipa : „Încă o ceaşcă de ceai, şi mai multe fotografii, cît mai multe fotografii ! Ha ! Ha !"

În sfîrşit, după o lună de agonie, în ultima zi de vacanţă îşi dădu duhul. Se spune că atunci cînd îi sosise clipa de pe urmă, se ridicase din pat, şi cu un zîmbet de încredere care i se ivise pe chip, spusese : „Sst ! Mă cheamă îngerii ! Teamă mi-e că acum, într-adevăr, va trebui să plec. Bună ziua !"

Sufletul său ieşi din temniţa unde fusese închis, mai grabnic decît o pisică fugărită care sare peste gardul unei grădini.

1910

CARIERA MEA DE FINANCIAR

De cîte ori intru cu treabă la vreo bancă, îmi pierd cumpătul şi mă zăpăcesc. Funcţionarii mă zăpăcesc, ghişeurile mă zăpăcesc, banii cînd îi văd mă zăpăcesc, toate în jurul meu mă zăpăcesc.

Din clipa în care trec dincolo de pragul unei bănci cu intenţia de a încheia o afacere, pierd orice simţ al realităţii şi devin tîmpit.

Îmi cunoşteam foarte bine acest cusur, dar cum salariul meu lunar a sporit de curînd la cincizeci de dolari, m-am gîndit că locul lor cel mai nimerit ar fi la bancă.

Am intrat deci cu paşi temători şi am îndreptat spre funcţionarii băncii o privire plină de sfială. Eram încredinţat că o persoană care doreşte să-şi deschidă un cont trebuie neapărat să stea de vorbă, mai întîi, cu directorul.

M-am oprit în faţa unui ghişeu deasupra căruia scria : CONTABILITATE.

Contabilul era o arătare sumbră şi deşirată, a cărei înfăţişare m-a făcut să îngheţ. Glasul meu parcă venea din adîncul unui mormînt :

— Aş putea să-l văd pe directorul băncii ? Şi am adăugat, pe un ton foarte grav : Singur. De ce am spus „singur" — nu ştiu nici eu.

— Desigur, a răspuns contabilul şi a plecat să-l cheme.

Directorul era un bărbat serios şi flegmatic. Ţineam pumnul strîns în buzunar, cu cei cincizeci şi şase de dolari într-un ghem mototolit.

— Dumneavoastră sînteţi directorul ? l-am întrebat, deşi, martor mi-e Dumnezeu, n-aveam nici o îndoială în această privinţă.

— Da, a răspuns el.

— Aş putea să vă văd... singur ? N-aş fi vrut să adaug încă o dată „singur", fiindcă era de la sine înţeles.

Directorul mă privi oarecum îngrijorat. Presimţea că veneam să-i destăinuiesc un secret foarte grav.

— Intraţi aici... îmi spuse şi mă pofti într-o încăpere care părea să fie biroul său particular. Închise uşa, răsucind cheia în broască. Aici nu ne va tulbura nimeni, mă asigură el, vă rog să luaţi loc.

Ne-am aşezat amîndoi în fotolii şi ne-am uitat unul la altul. N-aveam destul glas ca să pot vorbi.

— Sînteţi, după cum presupun, unul dintre oamenii lui Pinkerton, începu el.

Purtarea mea misterioasă îl făcuse să creadă că sînt un detectiv. Ştiam ce gîndeşte şi din pricina aceasta mă simţeam şi mai încurcat.

— Nu... nu sînt de-ai lui Pinkerton... şoptii, voind parcă să-i dau a înţelege că sînt trimisul unei agenţii concurente. Sincer mărturisind, am continuat eu, ca şi cum aş fi avut de gînd la început să-l mint în această privinţă, nu sînt cîtuşi de puţin un detectiv. Am venit la dumneavoastră pentru a-mi deschide un cont la bancă. Aş fi dorit să vă încredinţez spre păstrare întreg numerarul de care dispun.

Directorul păru că răsuflă uşurat, dar nu-şi pierdu aerul său de seriozitate. Bănuia acum că sînt unul dintre fiii baronului Rotschild sau tînărul Gould, cel puţin.

— Un cont important, după cum presupun, zise el.

— Destul de important, am răspuns mai mult şoptind. Intenţionez să depun astăzi suma de cincizeci şi şase de dolari, şi tot astfel, în mod regulat, cîte cincizeci de dolari în fiecare lună.

Directorul s-a ridicat, a descuiat uşa şi — cu un glas neplăcut de aspru — l-a chemat pe contabil.

— Domnule Montgomery, domnul doreşte să deschidă un cont în bancă şi va depune cincizeci şi şase de dolari. Bună ziua.

M-am ridicat din fotoliu.

O uşă mare de fier stătea întredeschisă pe un perete al încăperii.

— Bună ziua, am răspuns şi am intrat în seif.

— Nu pe acolo, îmi spuse directorul cu un glas de gheaţă şi-mi arătă cealaltă uşă.

M-am instalat la ghişeul contabilului şi am împins ghemotocul de bani în faţa lui, cu o mişcare rapidă şi nervoasă, ca şi cum făceam o scamatorie. Eram galben la faţă ca turta de ceară.

— Iată, am spus eu, vreau să-i depun pe numele meu... Tonul acestor cuvinte părea să însemne : „Să terminăm cît mai repede afacerea asta neplăcută..."

Contabilul luă banii şi-i trecu altui funcţionar. M-a pus să înscriu suma pe un formular şi să iscălesc într-un registru. Nu mai ştiam ce fac. Banca se învîrtea cu mine şi parcă pluteam în văzduh.

— S-a efectuat depunerea ? am întrebat cu o voce adînc tremurătoare.

— Da, a răspuns contabilul.

— În acest caz, aş dori să mi se elibereze un carnet de cecuri.

Mă gîndeam să retrag şase dolari pentru diferite cheltuieli mărunte. Nu ştiu cine îmi întinse pe fereastra ghişeului un carnet de cecuri, iar altul începu să-mi explice cum trebuie să-l completez. Lumea din bancă avea impresia că sînt un milionar într-o ureche. Am completat cecul şi l-am pus sub ochii funcţionarului. Acesta l-a privit surprins

— Cum ? Vreţi să retrageţi toată suma depusă ? m-a întrebat. Atunci mi-am dat seama că în loc de şase dolari; scrisesem cincizeci şi şase. Dar era prea tîrziu să mai dau înapoi şi nu mă simţeam în stare să dau nici o explicaţie. Funcţionarii se opriseră din lucru şi mă priveau ca pe o minune.

Fără să-mi pese de halul în care mă găseam, i-am dat drumul :

— Da, tot.
— Vă retrageţi banii din bancă ?
— Pînă la cel din urmă cent.
— Şi nu veţi mai face nici o nouă depunere ? a întrebat funcţionarul.
— Nici una.
— Niciodată ?
— Niciodată.
Lăsîndu-mă sedus de o speranţă idioată, aş fi dorit să creadă că mă jignise ceva în timp ce-mi completasem cecul şi de aceea mă răzgîndisem. Am încercat, în chipul cel mai nefericit cu putinţă, să par un om cu fire teribil de arţăgoasă.
Funcţionarul se pregătea să-mi numere banii.
— Cum doriţi să fiţi plătit ?
— Ce-aţi spus ?
— Cum doriţi să fiţi plătit ?
— O ! (am înţeles ce vrea să spună, şi am răspuns fără să mă mai gîndesc) — în bilete de cincizeci.
Îmi întinse un bilet de cincizeci de dolari, apoi întrebă tăios
— Iar ceilalţi şase ?
— În bilete de şase dolari, am răspuns.
Mi-a dat şi biletul de şase dolari şi am zbughit-o pe uşă. Cînd poarta cea mare se închise în urma mea, am desluşit parcă ecoul unui hohot de rîs care se înălţa spre plafonul băncii. De atunci, nu mai fac nici un fel de operaţii financiare. Îmi păstrez banii peşin în buzunarul pantalonilor, iar economiile în dolari de argint, într-un ciorap.

1910

TÎNĂRA GUVERNANTĂ GERTRUDA

sau pur şi simplu : 17 ani

Rezumatul capitolelor precedente :
Nu există capitole precedente.

Era o noapte furtunoasă şi sălbatică, pe coasta de apus a Scoţiei. Asta n-are nici o legătură cu povestea noastră, care nu se petrece în apusul Scoţiei. De altfel vremea era tot atît de rea şi pe ţărmul de răsărit al Irlandei.

Noi ne aflăm în sudul Angliei. Întîmplările pe care le povestim se petrec în jurul şi în cuprinsul domeniului Knotacentinum Towers (pronunţaţi ca şi cum s-ar scrie Nosham Taws), proprietatea lordului Knotacent (pronunţaţi ca şi cum s-ar scrie Nosh).

Dar de vreme ce nu faceţi decît să le citiţi, nu e nevoie să le pronunţaţi nicicum.

Nosham Taws era un cămin tipic englezesc. Partea cea mai mare a casei era clădită în stilul reginei Elisabeta, din cărămizi de un roşu fierbinte, în vreme ce aripa veche, de care contele se arăta foarte mîndru, mai prezenta încă aspectul unui donjon normand. Adăugaţi la acestea o temniţă din epoca dinastiei Lancaster şi un azil pentru orfani, din vremea Plantageneţilor. Jur-împrejurul casei, înspre toate punctele cardinale, se întindea o pădure măreaţă şi un parc cu stejari şi ulmi, de o vechime care se pierde în noaptea timpurilor. În imediată apropiere creşteau tufe de zmeură şi straturi de muşcate, care fuseseră răsădite de cruciaţi.

Văzduhul răsuna pretutindeni de cîntecul sturzilor şi de pitpalacul prepeliţelor ; croncănea glasul dulce şi limpede al ciorilor, pe cînd cerbi, antilope şi alţi patru-

pezi zburdau pe pajişte, atît de îmblînziţi, încît veneau să mănînce pînă şi din cadranul ceasului solar. Împrejurimile semănau, la drept vorbind, cu o adevărată menajerie.

Din faţa casei se întindea în jos prin parc o frumoasă şi largă alee proiectată de însuşi Henric al VII-lea.

Lordul Nosh sta în bibliotecă, pe covorul din faţa căminului. Deşi era un vechi bărbat politic şi diplomat cu o îndelungată experienţă, pe aspra lui faţă de aristocrat se putea vedea o teribilă mînie.

— Băiete, spunea el, te vei căsători cu fata pe care ţi-am ales-o, sau dacă nu, te dezmoştenesc. Nu mai eşti fiul meu !

Tînărul lord Ronald, care stătea în picioare în faţa tatălui său, i-a răspuns cu o privire tot atît de hotărîtă.

— Puţin îmi pasă ! l-a sfidat el. Nu mai eşti tatăl meu ? Voi căuta altul. Nu mă voi căsători niciodată cu o femeie pe care n-o iubesc. Fata aceasta, pe care n-am văzut-o în viaţa mea...

— Nebunule ! a strigat contele. Vrei să arunci la gunoi numele şi averea noastră, vechi de o mie de ani ? Fata, după cîte ştiu, e frumoasă, iar mătuşa ei şi-a dat consimţămîntul. Sînt franţuzoaice, şi în Franţa femeile se pricep să pună la cale o căsătorie.

— Dar care sînt motivele dumitale ?...

— Nu te priveşte ! zise contele. Ascultă, Ronald, îţi dau răgaz o lună. Vei rămîne aici, şi dacă la împlinirea celor treizeci de zile stăruieşti în refuzul tău, te dezmoştenesc !

Lordul Ronald nu mai spuse nimic. Ieşi din odaie val-vîrtej, se azvîrli în şa şi porni călare ca un nebun în toate direcţiile.

Cînd uşa bibliotecii se închise în urma lui, contele se prăbuşi într-un fotoliu. Chipul său nu mai era al semeţului nobil, ci faţa răvăşită a unui ucigaş încolţit de poliţie : „Trebuie să se însoare cu fata !“ bîlbîi contele. „În curînd ea va şti totul. Tucemov a reuşit să fugă din Siberia. Va veni şi va vorbi. Fata va afla că minele, ca şi această proprietate, sînt ale ei, şi... dar destul !“ Se sculă, deschise un dulap, dădu pe gît un

pahar de gin cu absint şi redeveni un gentleman englez de viţă nobilă.

În acel moment, dacă s-ar fi uitat pe fereastră ar fi văzut intrînd pe aleea Nosham Taws-ului un docar înalt, mînat de un vizitiu în livreaua contelui. Alături şedea o tînără fată, aproape un copil, în orice caz nu mai în vîrstă decît vizitiul.

Pălăria ce-o avea pe cap, semănînd cu o plăcintă cu mere şi împodobită cu pene negre în chip de salcie pletoasă, îi ascundea obrazul, care semăna atît de bine cu al unei fete, încît orice privitor îşi dădea seama că sub pălărie nu putea fi altceva decît un obraz de fată.

Era (simţim nevoia s-o spunem) Gertruda, guvernanta care îşi lua în primire serviciul la Nosham Taws. În timp ce docarul intra pe alee, la capătul celălalt se putea vedea călărind un tînăr înalt, al cărui obraz prelung şi aristocratic îi arăta originea tot atît de nobilă ca şi a calului său, deşi acesta din urmă avea parcă faţa şi mai prelungă.

Dar cine-i tînărul zvelt care se apropie tot mai mult de Gertruda, cu fiece avînt al calului în galop ? Ei da, cine ? Cine ? Mă întreb dacă vreunul dintre cititorii mei a reuşit să ghicească ! Nu era altcineva decît lordul Ronald.

Cei doi tineri erau sortiţi să se întîlnească. Se apropiau din ce în ce mai mult unul de altul. Apoi, pentru o clipă, drumurile lor s-au încrucişat. Gertruda a înălţat capul şi a îndreptat asupra tînărului lord o privire în privinţa căreia nu mai era nici o îndoială că pe el îl privea. Lordul Ronald a aruncat fetei din docar o pereche de ochi cu care nici cel mai iscusit ochitor n-ar fi putut s-o ochească mai bine. Era începutul unei mari iubiri ? Aşteptaţi să vedeţi. Nu-mi tăiaţi firul povestirii.

Să vorbim puţin, dacă doriţi, despre Gertruda. Gertruda de Mongmorenci McFiggin nu-şi cunoscuse nici tatăl, nici mama. Amîndoi muriseră cu cîţiva ani înainte de a se naşte ea. Despre mamă nu ştia decît că fusese o franţuzoaică nespus de frumoasă, şi că toţi strămoşii ei, dimpreună cu oamenii lor de afaceri, pieriseră în vîltoarea Revoluţiei.

Gertruda păstra totuşi cu duioşie amintirea părinţilor. Purta la piept un mic medalion în care era încadrat chipul în miniatură al mamei sale, iar după ceafă îi atîrna, la spate, un daghereotip de-al tatălui. În mînecă avea un portret al bunicii, în gheată cîţiva verişori, şi pe sub... dar destul ! E prea destul !

Despre tatăl ei nu ştia mai nimic. Fusese un gentleman de viţă nobilă, care călătorise mult prin ţări străine. Atît aflase. Singura moştenire pe care i-o lăsase Gertrudei era o gramatică rusească, un manual de conversaţie română, un tratat despre ingineria de mine şi un teodolit.

Din cea mai fragedă copilărie, Gertruda rămăsese în grija unei mătuşi care o crescuse în spiritul credinţei creştine, învăţînd-o şi religia mahomedană, pentru orice eventualitate.

Gertruda împlinise şaptesprezece ani cînd mătuşa ei muri de hidrofobie, în împrejurări foarte misterioase. O căutase în ziua aceea un bărbat ciudat, cu barbă şi rubaşcă rusească. După plecarea străinului necunoscut, Gertruda a găsit-o pe mătuşa sa în sincopă, din care bolnava a trecut în apostrofă şi nu şi-a mai revenit.

Pentru a evita un scandal, medicii au pus diagnosticul : hidrofobie. Gertruda a rămas astfel singură pe lume. Ce putea să facă ? Iată întrebarea căreia trebuia să-i dea un răspuns.

În timp ce cugeta cu îngrijorare asupra soartei sale, Gertruda găsi întîmplător într-un ziar acest anunţ : „CAUT guvernantă cunoscînd limbile franceză, italiană, rusă şi română. Să aibă noţiuni de muzică şi inginerie de mine. Salariul 1 liră, 4 şilingi şi 4 pence şi jumătate pe an. Adresaţi-vă între unsprezece şi jumătate şi douăsprezece fără douăzeci şi cinci, la nr. 41, Belgravia-Terrace, contesa Nosh."

Gertruda avea o repeziciune firească de a pătrunde înţelesul lucrurilor, de aceea nu i-a trebuit mai mult de o jumătate de oră de gîndire pentru a fi izbită de surprinzătoarea coincidenţă între cunoştinţele care i se cereau şi acelea pe care într-adevăr le avea.

A ajuns în timp util la Belgravia-Terrace şi s-a prezentat contesei, care i-a ieşit întru întîmpinare cu drăgălăşenie, făcînd-o să se simtă în largul ei.

— Cunoşti bine limba franceză ? a întrebat-o.

— *Oh, oui !* răspunse Gertruda cu modestie.

— Şi italiana ?

— *O, si !* spuse Gertruda.

— Germana ? a continuat contesa, încîntată.

— *Ah, ja.*

— Şi rusa ?

— *Jaw.*

— Româna ?

— *Jep.*

Surprinsă de această uluitoare cunoaştere a limbilor moderne, contesa privi mai de aproape chipul erudit al fetei. Unde mai văzuse acest profil ? Îşi trecu mîna peste frunte, rămase pe gînduri şi scuipă pe covor, neputînd să-şi ascundă tulburarea.

— Ajunge, spuse ea. Eşti angajată. Mîine vei pleca la Nosham Taws şi vei începe să dai lecţii copiilor. Trebuie să mai adaug că va trebui să-l ajuţi pe conte în corespondenţa lui rusească. Contele are mari interese miniere la Ciminsk.

Ciminsk ! De ce a răsunat atît de cunoscut acest cuvînt în urechile Gertrudei ? De ce ? Pentru simplul motiv că era numele scris de mîna tatălui ei pe pagina întîi a tratatului de exploatare minieră pe care i-l lăsase moştenire. Ce mister se ascundea aici ?

A doua zi, Gertruda venea în docar de-a lungul aleii.

Coborî în faţa intrării, trecu printre şapte rînduri de lachei în livrea oferindu-i fiecăruia cîte 20 de şilingi de aur, şi îşi făcu intrarea în Nosham Taws.

— Bine-ai venit ! îi spuse contesa, ajutînd-o să-şi urce cufărul pe scări.

Fata coborî numaidecît şi, intrînd în bibliotecă, fu prezentată contelui. De îndată ce privirea lui întîlni faţa noii guvernante, contele tresări în mod vizibil. Unde o mai văzuse ? La alergări ? La teatru ? În autobuz ? Nu. În mintea lui vibra o coardă mai ascunsă. Din cîţiva paşi ajunse pînă la bufet, îşi turnă un pahar

şi jumătate de *brandy,* devenind din nou un perfect gentleman englez.

În timp ce Gertruda se îndreaptă spre odaia copiilor pentru a-i cunoaşte pe cei doi mici elevi cu păr de aur de care va trebui să aibă grijă, îngăduiţi-ne să vă spunem cîte ceva despre conte şi fiul său.

Lordul Nosh era tipul desăvîrşit al nobilului şi al bărbatului de stat englez. Anii mulţi pe care-i petrecuse în cariera sa diplomatică la Constantinopol, Petersburg şi Salt Lake City, îi dăduseră o fineţe şi o distincţie deosebită, după cum în timpul lungilor sale misiuni la Sfînta Elena, insula Pitcairn şi Hamilton-Ontario, dobîndise însuşirea de a rămîne imperturbabil faţă de orice impresie din afară. Ca trezorier-adjunct al gărzii naţionale din comitatul său, cunoscuse din vedere îndatoririle aspre ale vieţii militare, în timp ce slujba sa ereditară de gentilom al Pantalonilor-de-Duminică îl pusese în legătură directă cu Monarhia.

Pasiunea lui pentru sporturile în aer liber îi cîştigase simpatia tuturor. Sportiv înfocat, era neîntrecut în vînătoarea de vulpi, vînătoarea cu ogari, tăierea porcilor, prinderea liliecilor şi celelalte distracţii ale clasei sale.

În această privinţă, lordul Ronald îi semăna tatălui său. Tînărul promitea mult. La Eton se distinsese în meciurile de tenis, iar la Cambridge fusese cel dintîi în clasă la lucrul manual. Numele lui începuse să circule în jurul campionatului de ping-pong pe întreaga Anglie ; era mai mult decît probabil că acest nou succes avea să-i deschidă drumul spre un loc în Parlament.

Astfel s-a instalat Gertruda guvernantă la Nosham Taws.

Zilele şi săptămînile treceau. Farmecul simplu şi firesc al frumoasei orfane cucerise toate inimile. Cei doi mici elevi erau sclavii ei. „Pe mine mă *iubete*“, spunea drăgălaşa Rasehellfrida culcîndu-şi căpşorul auriu în poalele Gertrudei. Pînă şi servitorii o îndrăgiseră. Grădinarul-şef îi aducea în odaie în fiecare dimineaţă un frumos buchet de trandafiri ; al doilea grădinar o legătură de conopidă timpurie ; al treilea o ramură de sparanghel întîrziat ; şi nici al unsprezecelea nu uita să-i prezinte omagiul unei sfecle furajere

sau al unui braţ de fîn proaspăt cosit. La oricare ceas al zilei, odaia ei era plină de grădinari, iar seara, bătrînul majordom, înduioşat de singurătatea în care trăia fata lipsită de prieteni, bătea discret la uşa ei pentru a-i aduce un whisky cu sifon sau o cutie de Pittsburg Stogies [1]. Pînă şi fiinţele necuvîntătoare păreau s-o admire în graiul lor necuvîntător. Ciorile i se aşezau pe umeri fără să croncănească o silabă şi toţi cîinii o urmau necutezînd să latre.

Dar Ronald? Ah, Ronald! Da, într-adevăr, s-au întîlnit şi şi-au vorbit.

— Ce zi mohorîtă, a zis Gertrude. *Quel triste matin* [2]! *Was für ein allerverdammter Tag* [3]!

— Infectă, a întărit Ronald.

„Infectă"... În urechile Gertrudei cuvîntul a răsunat ca o muzică, ziua întreagă.

Aproape tot timpul erau laolaltă. Ziua jucau tenis sau ping-pong, iar seara, după obiceiul înrădăcinat al casei, se aşezau cu contele şi contesa la o partidă de poker, pe douăzeci şi cinci de cenţi miza. Apoi, pînă tîrziu, stăteau împreună pe verandă, privind luna care lumina în cercuri largi tot orizontul.

N-a trebuit să treacă mult timp pentru ca Gertruda să priceapă că lordul Ronald nutrea pentru ea un sentiment mai puternic decît pentru ping-pong. Uneori, mai ales după masa de seară, cădea pe gînduri într-o stare de profundă melancolie. Într-o noapte, după ce se retrăsese în odaia ei şi cu un gest premergător dezbrăcării îşi căuta perna pregătită pentru culcare — adică înainte de a se vîrî în pat — Gertruda deschise aripile ferestrei (adică geamul) şi văzu (adică mai precis zări) faţa lordului Ronald. Tînărul şedea sub fereastră într-un tufiş de mărăcini şi pe faţa lui îndurerată se întipărise o paloare de muribund.

Alte zile şi săptămîni au trecut. Viaţa la Taws se scurgea după tradiţionalul ritual al oricărei mari case engleze. La 7 dimineaţa gongul suna deşteptarea. La 8,

---

[1] Ţigări ieftine.

[2] Ce dimineaţă tristă! (L. franceză.)

[3] Ce zi afurisită! (L. germană.)

o goarnă trîmbița micul dejun. La 8,30 un fluier șuiera pentru rugăciune. La 1, un steag înălțat pînă la jumătate vestea ora prînzului. La 4 pocnea un foc de armă pentru ceaiul de după-amiază. La 9, un prim clopot bătea pentru îmbrăcare, la 9 și 15 al doilea clopot anunța continuarea îmbrăcării, iar la 9,30 o rachetă luminoasă semnala că cina era gata. La miezul nopții, ai casei se ridicau de la masă, iar la ora 1 dangătul unui clopot îi chema pe toți la rugăciunea de seară.

Între timp, termenul de o lună pe care contele Nosh îl acordase fiului său se apropia de sfîrșit. Era 15 iulie. Într-o zi sau două avea să fie 17 iulie, apoi, aproape imediat, ziua de 18. De cîte ori contele îl întîlnea pe lordul Ronald în hol, nu trecea pe lîngă el fără să-i spună cu toată asprimea: „Nu uita, băiete: ori consimți să te însori, ori te dezmoștenesc!“

Voiți să știți, poate, care erau sentimentele contelui Nosh față de Gertruda? Aceasta era singura picătură de amărăciune în cupa de fericire a frumoasei fete. Pentru un motiv pe care ea nu-l putea desluși, tatăl lordului Ronald îi arăta o preavădită antipatie. Odată, pe cînd Gertruda trecea pragul bibliotecii, a azvîrlit după ea cu un trăgător de cizme. În altă zi, pe cînd prînzeau din întîmplare singuri, a plesnit-o peste obraz cu un cîrnat.

Printre îndatoririle Gertrudei era și traducerea din rusește a corespondenței contelui. Ea începu să bănuiască un mister, pe care zadarnic încerca să-l descopere. Într-o zi contele Nosh a primit o telegramă în limba rusă. Gertruda i-a tradus-o cu voce tare: *Tucemov s-a dus să-i vorbească femeii. Femeia a murit.* La auzul acestor cuvinte, contele îngălbeni de mînie. (Scena s-a petrecut în ziua cînd a plesnit-o cu cîrnatul.)

Altă dată, pe cînd contele era plecat la o vînătoare de lilieci, Gertruda (care începuse să-i răsfoiască scrisorile cu acel instinct femeiesc al unei curiozități mai puternice decît brutalitățile a căror victimă era) găsi pe neașteptate cheia misterului.

Lordul Nosh nu era proprietarul de drept al Tawsului. Adevăratul moștenitor — un văr mai depărtat al

lui din ramura primilor-născuţi — murise într-o închisoare din Rusia, unde îl aruncaseră intrigile contelui Nosh, pe vremea cînd era ambasador la Cerminsk. Fiica acestui văr era adevărata stăpînă a Nosham Taws-ului.

Afară de faptul că documentele pe care le avea în faţa ei ascundeau numele moştenitorului de drept, Gertruda cunoştea acum întreaga istorie a familiei Nosh.

Ciudată e inima femeii! Vă închipuiţi că Gertruda a osîndit purtarea contelui? Nu. Propria ei soartă tristă o învăţase să judece pe alţii cu îngăduinţă.

Totuşi, misterul mai dăinuia. De ce tresărea contele de cîte ori o privea în faţă? Nu se putea înşela. Această tresărire a lui măsura uneori aproape patru centimetri, încît se vedea cît de colo că tresare. În asemenea împrejurări, îşi turna repede un pahar de rom în altul cu apă de Vichy şi devenea din nou un perfect gentleman englez.

Deznodămîntul veni repede. Gertruda n-avea să uite niciodată ziua aceea.

Era în noaptea balului celui mare de la Nosham Taws. Toţi vecinii fuseseră invitaţi. Cît de grăbită bătea inima Gertrudei şi cu ce înfrigurare şi-a răscolit garderoba săracă, pentru a nu apărea nedemnă în ochii lordului Ronald. Mijloacele îi erau într-adevăr modeste, dar bunul-gust pentru îmbrăcăminte, moştenit de la mama ei franceză, i-a fost de mare ajutor. Şi-a pus un trandafir în păr, unul singur, şi din cîteva ziare vechi, folosind mătasea întoarsă pe dos a unei umbrele, şi-a aranjat singură o rochie de seară care ar fi făcut furori chiar la un bal al Curţii. Şi-a cuprins talia cu şnurul unei perdele şi şi-a atîrnat cu un fir de sfîrcul urechii o bucată de dantelă veche, care fusese a mamei sale.

Gertruda a fost punctul de atracţie al tuturor privirilor. Imaginea luminoasă a nevinovăţiei ei plutind fecioreInică pe valurile muzicii a cucerit toate inimile.

Balul era în toi. Nimeni nu se gîndea că va trebui să ia vreodată sfîrşit. Ronald stătea cu Gertruda într-un boschet. Se uitau unul în ochii celuilalt.

— Gertruda, a şoptit tînărul lord, te iubesc.

Cuvinte simple, care totuşi au făcut să vibreze fiecare cută din toaleta fetei.

— Ronald ! zise ea şi i se aruncă la piept.

În acea clipă, contele apăru lîngă ei, luminat de razele lunii. Faţa lui aspră era crispată de indignare.

— Aşa ! spuse el, săgetîndu-l cu privirea pe Ronald. Mi se pare că ai ales !

— Am ales ! l-a înfruntat Ronald.

— Preferi să te însori cu această fată fără un ban, decît cu bogata moştenitoare pe care ţi-o destinasem eu ?

Gertruda privea uluită la amîndoi.

— Da, zise Ronald.

— Aşa să fie, icni contele, şi turnîndu-şi un pahar din sticla cu gin pe care o purta în buzunarul de la spate al pantalonilor, îşi regăsi calmul. Ei bine, te dezmoştenesc ! Părăseşte această casă şi să nu mai apari niciodată în faţa ochilor mei !

— Vino, Gertruda, spuse Ronald cu un glas plin de dragoste, vom pleca împreună.

Gertruda se ridicase în picioare. Trandafirul îi căzuse de pe cap, dantela i se desprinsese de la ureche şi şnurul perdelei i se desfăcuse în jurul taliei. Ziarele se mototoliseră şi titlul nu li se mai cunoştea. Dar, oricît de şifonată şi de indescifrabilă ar fi fost, Gertruda rămăsese stăpînă pe ea însăşi.

— Niciodată, Ronald, spuse ea cu glas hotărît, niciodată nu voi primi să faci acest sacrificiu pentru mine ! Apoi vorbi contelui cu răceala unui sloi de gheaţă : Mîndria mea, domnule, nu e mai prejos decît a voastră. Fiica lui Mecinicov Mc Figgin nu va cere niciodată mila nimănui !

Scoase de la ceafă daghereotipul tatălui său şi îl duse la buze. Contele sări ca împuşcat.

— Numele acesta ! strigă el. Chipul acesta ! Fotografia aceasta ! Stai !

Destul. E inutil să mai lungesc povestea. Cititorii au ghicit demult. Moştenitoarea era Gertruda.

Îndrăgostiţii s-au aruncat unul în braţele celuilalt. Faţa încruntată a contelui s-a destins.

— Dumnezeu să vă binecuvînteze, a spus el.

Contesa a alergat într-un suflet peste peluză, cu invitaţii după ea. Ziua care începuse să se ivească a luminat o scenă de vesele felicitări.

Gertruda şi Ronald s-au căsătorit şi au fost fericiţi. E nevoie să spunem mai mult? Da. Cîteva zile mai tîrziu, contele a fost ucis la vînătoare de un glonţ rătăcit. Contesa a fost carbonizată de trăsnet. Copiii au căzut într-o fîntînă. Astfel, fericirea Gertrudei şi a lui Ronald a fost totală.

1911

PRINŢUL DE WÜRTEMBERG

sau

Detectivul înnebunit de mister

Marele Detectiv se afla în biroul său. Purta un halat lung, de culoare oarecum verde, de gulerul căruia erau agăţate mai multe insigne secrete. Alături, pe un suport pentru peruci, atîrnau cîteva perechi de mustăţi false. Pe o măsuţă îi stăteau la îndemînă ochelari de diferite culori, ochelari albaştri, ochelari de soare, ochelari de motociclist.

Marele Detectiv se putea deghiza într-o clipă şi în orice fel.

O jumătate de căldare de cocaină şi un pahar de cristal se găseau pe un scaun, la depărtare de o palmă de cotul lui.

Un vraf de mesaje cifrate aşteptau pe birou. Marele Detectiv le-a deschis în grabă unul după altul, le-a descifrat şi le-a aruncat în coşul de criptogame. Faţa lui era de nepătruns.

Se auzi o bătaie în uşă.

Marele Detectiv îşi aruncă pe umeri o pelerină trandafirie şi îşi potrivi o pereche de mustăţi negre. Apoi strigă :

— Intră !

Era secretarul lui.

— A ! spuse Marele Detectiv, dumneata erai ?

Îşi scoase pelerina şi îşi dezlipi mustăţile.

— Maestre, şopti tînărul foarte agitat. S-a comis un mister.

— Aha, am înţeles. Un mister care pune în încurcătură poliţia de pe întreg continentul, nu-i aşa ?

— Toţi inspectorii de poliţie, răspunse secretarul, zac grămadă la pămînt, unii peste alţii. Mulţi dintre ei au săvîrşit tentative de sinucidere.

— Un mister fără precedent în analele poliţiei londoneze, nu-i aşa ?

— Exact.

— Presupun că sînt implicate personalităţi ale căror nume nici nu îndrăzneşti a le şopti înainte de-a face o gargară.

— Aşa e.

— Şi acest mister ar putea să aibă cele mai grave consecinţe diplomatice, nu-i aşa ? Dacă nu vom reuşi să-l dezlegăm, Anglia se va afla în stare de război cu lumea întreagă în răstimp de şaisprezece minute.

Secretarul, fremătînd de emoţie, răspunse încă o dată:

— Da.

— În sfîrşit, bănuiesc că a fost săvîrşit în plină zi, într-un loc de mare circulaţie, cum ar fi intrarea Băncii Angliei sau vestiarul Camerei Comunelor ?

— Acestea sînt într-adevăr împrejurările în care s-a comis misterul, răspunse secretarul.

— Bine, a spus Marele Detectiv. Acum înfăşoară-te în acest halat, pune-ţi mustăţi blonde şi spune ce s-a întîmplat.

Secretarul a îmbrăcat un dominou albastru cu guler de dantelă şi, aplecîndu-se puţin, a şoptit la urechea Marelui Detectiv :

— Prinţul de Würtemberg a fost răpit.

Marele Detectiv a sărit de pe scaun, ca şi cum ar fi primit o lovitură joasă.

Un prinţ furat ! Fără îndoială, un Bourbon... Ultimul vlăstar al uneia dintre cele mai vechi familii domnitoare din Europa. Răpit ! Era într-adevăr un mister vrednic de creierul său analitic.

Mintea sa începu să scapere ca fulgerul.

— Stop ! zise el. Cum ai aflat ?

Secretarul îi puse dinainte o telegramă. Era de la prefectul poliţiei din Paris. Telegrama spunea : *Prinţul de Würtemberg furat. Probabil expediat Londra. Absolut necesar să fie aici deschiderea expoziţiei internaţionale. Una mie lire recompensă.*

Aşa ? Va să zică prinţul se găsea la Paris în momentul cînd prezenţa sa la expoziţia internaţională trebuia să însemne un eveniment politic excepţional.

Pentru Marele Detectiv a gîndi înseamnă a acționa, după cum a acționa înseamnă a gîndi. Uneori reușea să le facă pe amîndouă deodată.

— Telegrafiază la Paris să mi se trimită semnalmentele prințului.

Secretarul s-a înclinat și a ieșit. În aceeași clipă, se auzi o ușoară rîcîială la ușă. Un vizitator se ivi, tîrîndu-se pe furiș în patru labe. Purta pe umeri un covoraș, care îi ascundea fața. Ajungînd în mijlocul încăperii, s-a ridicat în picioare.

Cerule ! Era primul ministru al Angliei !

— Dumneavoastră ? a strigat cu uimire Marele Detectiv.

— Eu, a spus primul ministru.

— Ați venit în legătură cu răpirea prințului de Würtemberg ?

Primul ministru a tresărit.

— De unde știi ? s-a mirat el.

Marele Detectiv a zîmbit cu zîmbetul lui de nepătruns.

— Da, a mărturisit primul ministru. Nu vreau să ascund adevărul. Această dispariție mă interesează foarte de aproape. Dacă-l vei descoperi pe prințul de Würtemberg și îl vei aduce înapoi sănătos la Paris, voi adăuga din partea mea, pe lîngă recompensa făgăduită, un premiu de 500 de lire. Apoi, în timp ce se pregătea să plece, a adăugat apăsînd pe fiecare cuvînt : Ai grijă mai cu seamă să împiedici orice încercare de a se schimba semnalmentele prințului. Nu cumva să i se taie urechile !

Așa ? Va să zică vor să-i taie urechile prințului ? Creierul Marelui Detectiv se învîrtea ca o morișcă. O bandă de criminali conspiră... Să fie cu putință ?

Se auzi o nouă bătaie în ușă. Un al doilea vizitator se strecură în odaie, culcat pe burtă și tîrîndu-se pe covor. Era înfășurat într-o lungă mantie purpurie. Se ridică în picioare și își arătă fața.

Cerule ! Era arhiepiscopul de Canterbury !

— Monseniore ! a strigat Marele Detectiv, uluit. Vă rog, nu stați în picioare... Vă implor, așezați-vă în acest fotoliu, culcați-vă pe covor, orice, numai nu stați în picioare.

Arhiepiscopul îşi scoase din cap mitra şi o puse cu oarecare dificultate pe suportul cu mustăţi.

— Aţi venit în legătură cu prinţul de Würtemberg ?

Arhiepiscopul tresări şi-şi făcu semnul crucii. Omul din faţa lui era oare un vrăjitor ?

— Da, şopti el. E de mare importanţă să fie adus înapoi. Asta am venit să v-o spun. Şi încă ceva. Sora mea ar dori să vă vadă. Va veni aici. A săvîrşit o mare imprudenţă. Întreaga ei avere e legată de soarta prinţului. Dacă prinţul nu va fi adus înapoi la Paris, mă tem că sora mea va fi ruinată.

Arhiepiscopul îşi luă mitra, îşi desfăcu semnul crucii, îşi înfăşură mantia în jurul trupului şi se tîrî cu băgare de seamă pînă afară pe labe şi în genunchi, torcînd ca un motan.

Pe faţa Marelui Detectiv răsări un zîmbet de mulţumire care îi înflorea toate cutele obrazului.

— Aşadar, murmură el, voi primi vizita surorii arhiepiscopului, contesa de Dashleigh.

Oricît ar fi fost de obişnuit cu viaţa aristocraţiei, Marele Detectiv a simţit că e vorba de o intrigă neasemănat mai complicată decît cele cu care avusese a face pînă atunci.

O puternică bătaie s-a auzit în uşă. Contesa de Dashleigh îşi făcu apariţia. Era toată numai blănuri.

Cea mai frumoasă femeie din Anglia păşi imperial în odaie. Puse mîna (tot imperial) pe un scaun, şi se aşeză cu partea imperială în sus. Îşi scoase diadema de briliante şi o puse pe suportul de briliante. Îşi desprinse colierul de perle şi îl puse pe suportul de perle.

— Aţi venit, spuse Marele Detectiv, în legătură cu prinţul de Würtemberg ?

— Această mică javră îmi pricinuieşte numai necazuri, răspunse contesa de Dashleigh cu amărăciune.

Aşa ? Va să zică altă complicaţie ! Contesa de Dashleigh nu era îndrăgostită de prinţ, de vreme ce îi spunea tînărului Bourbon : javră.

— Vă interesează, după cît se pare...

— Mă interesează ? izbucni contesa. Ba bine că nu ! Eu l-am crescut.

— Dumneavoastră ? Pe cine ? se bîlbîi Marele Detectiv. Faţa lui, de obicei impasibilă, se îmbujoră de un roşu aprins.

— Eu l-am crescut, repetă contesa, şi am mizat 10 000 de lire pe succesul lui. Să nu vă mire că doresc să fie readus la Paris. Ascultă ! Dacă au pus mîna pe el şi i-au tăiat urechile sau au făcut să-i dispară semnele de pe burtă, ar fi mai bine să sfîrşim cu el aici, la Londra.

Marele Detectiv simţi că ameţeşte şi se sprijini pe tapetul camerei. Aşa ? Cuvintele rostite cu atîta sînge rece îi tăiaseră răsuflarea. Frumoasa femeie care îl crescuse pe tînărul Bourbon, mama lui desigur, înrudită prin mezalianţă cu una dintre cele mai mari familii din Europa şi care îşi riscase întreaga ei avere într-un complot regalist, dovedea o cunoaştere atît de pătrunzătoare a politicii europene, încît ştia că ştergerea semnelor din naştere ale prinţului l-ar face să-şi piardă orice credit în faţa partizanilor săi din Franţa...

Contesa şi-a pus din nou diadema.

A plecat.

Secretarul s-a întors.

— Am trei telegrame din Paris, spuse el. Sînt, pur şi simplu, uluitoare.

Prima telegramă spunea :

„Prinţul de Würtemberg are corpul neobişnuit de lung şi picioarele dinapoi mai scurte, buzele mari şi umede, urechile late..."

Marele Detectiv părea surprins.

Citi a doua telegramă :

„Prinţul de Würtemberg e uşor de recunoscut după felul său profund de a lătra."

Apoi a treia :

„Prinţul de Würtemberg are un smoc de păr alb în mijlocul burţii."

Cei doi bărbaţi se uitară nedumeriţi unul la celălalt. Misterul se dovedea de nepătruns. Marele Detectiv simţea că înnebuneşte. Totuşi, vorbi :

— Dă-mi pelerina albă. Voi analiza aceste indicii în mod amănunţit. Apoi, după o pauză, în răstimpul căreia

creierul său rapid examinase datele problemei rezumîndu-le, vorbi ca pentru sine : E tînăr, de vreme ce i se spune javră mică. Buzele mari şi umede ? Desigur, dedat băuturii. Un smoc de păr alb pe burtă ? Rezultat al vieţii sale pline de emoţii... Da, da, urmărind aceste semnalmente cred că îl vom descoperi uşor.

Marele Detectiv s-a ridicat din fotoliu. S-a înfăşurat într-o haină lungă, neagră, care avea prinse pe guler o pereche de mustăţi albe şi o pereche de ochelari albaştri.

Astfel deghizat, a ieşit.

A început să caute.

Timp de patru zile a cercetat fiecare ungher al Londrei. A intrat în toate localurile din oraş. În fiecare a băut cîte un pahar de rom. S-a travestit pe rînd în marinar, în cavalerist şi în călugăr. Deghizarea lui n-avea nici un cusur. Asemănarea era perfectă şi nimeni nu i-a dat nici o atenţie cîtă vreme plătea ceea ce băuse.

Ancheta n-a dat rezultate.

Doi tineri au fost arestaţi sub bănuiala că ar putea să fie prinţul. Au fost însă eliberaţi, fiindcă semnalmentele nu corespundeau.

Unul avea buze groase şi umede, dar n-avea pic de păr pe burtă.

Celălalt avea păr pe burtă, dar nu ştia să latre.

Nici unul dintre ei nu era tînărul Bourbon.

Marele Detectiv şi-a continuat cercetările. În cel mai mare secret, la căderea nopţii, s-a introdus în casa primului ministru. A răscolit-o cu de-amănuntul, din pivniţă pînă în pod. A măsurat uşile şi ferestrele. A scos parchetul. A pipăit mobila. A controlat instalaţiile sanitare. A verificat ţevile. N-a găsit nimic.

Cu aceleaşi precauţiuni a pătruns în palatul arhiepiscopului şi, deghizat în paracliser, a luat parte la toate slujbele. N-a găsit nimic.

Cu acelaşi netulburat curaj, Marele Detectiv, travestit în subretă, a intrat în serviciul contesei de Dashleigh, cînd, în sfîrşit, găsi cheia misterului în buduarul nobilei doamne.

Pe un perete se afla o gravură înrămată.

Era un portret.

Sub portret, trei cuvinte tipărite :
PRINȚUL DE WÜRTEMBERG.
Portretul era al unui șoricar.
Corpul lung, urechile late, o pată pe burtă, picioarele dinapoi mai scurte — toate corespundeau semnalmentelor.
Într-o fracțiune de secundă, mintea fulgerătoare a Marelui Detectiv a luminat în adîncul de noapte al misterului.

PRINȚUL ERA UN CÎINE !

Aruncîndu-și în grabă un halat de baie peste rochia lui de subretă, Marele Detectiv se năpusti în stradă. Opri o trăsură care trecea și în cîteva minute fu acasă.
— Am găsit, îi spuse dintr-o singură răsuflare secretarului care îl aștepta. Misterul a fost descifrat. Am adunat la un loc toate faptele și printr-o analiză minuțioasă am tras concluziile. Ascultă : picioarele dinapoi mai scurte, păr pe burtă, buzele umede, javră... Ei, toate acestea nu-ți spun nimic ?
— Nimic, răspunse secretarul. Cazul pare disperat.
Marele Detectiv, care își redobîndise calmul, zîmbi ușor :
— Scumpul meu băiat, toate acestea înseamnă pur și simplu, că prințul de Würtemberg e un cîine. Contesa de Dashleigh l-a crescut și valorează 25 000 de lire, în afară de premiul de 10 000 de lire, pe care l-ar fi obținut la expoziția din Paris. Te mai întrebi pentru ce...
În acel moment, Marele Detectiv fu întrerupt de țipătul unei femei :
— Cerule !
Contesa de Dashleigh năvăli în cameră.
Fața ei avea o expresie sălbatică. Diadema i se strîmbase. Perlele curgeau pe covor. Contesa își frîngea mîinile și gemea.
— I-au tăiat coada ! spuse ea într-un singur răcnet. I-au smuls părul de pe burtă. Nu mai e nimic de făcut. Sînt pierdută !
— *Madame,* spuse Marele Detectiv, calm ca o statuie de bronz, liniștiți-vă. Eu vă pot salva.
— Dumneata ?

— Eu.
— Cum?
— Ascultaţi. Am să vă spun. Prinţul trebuia expus la Paris, nu-i aşa?
Contesa dădu din cap a afirmaţie.
— Aţi mizat pe succesul lui întreaga dumneavoastră avere?
Contesa mai dădu o dată din cap.
— Prinţul a fost furat, adus la Londra, coada i-a fost tăiată şi pata albă de pe burtă i-a fost smulsă?
Uluită de spiritul de pătrundere şi de extraordinarul calm al Marelui Detectiv, contesa continua să aprobe din cap fiecare cuvînt.
— Iar dumneavoastră sînteţi ruinată?
— Ruinată, oftă ea într-o singură suflare şi se prăbuşi pe covor în mijlocul unei grămezi de perle.
— *Madame*, spuse din nou Marele Detectiv, totul nu e încă pierdut.
Se ridică în picioare, în mărime naturală. O privire hotărîtă şi de neclintit scînteia în ochii lui.
Erau în joc onoarea Angliei şi averea celei mai frumoase femei din Anglia.
— Sînt hotărît, murmură el. Ridicaţi-vă, scumpă *lady*. Nu aveţi să vă mai temeţi de nimic. VOI ŢINE EU LOCUL PRINŢULUI!
În noaptea aceea, Marele Detectiv fu văzut pe puntea pachebotului „Calais", traversînd Canalul Mînecii. Mergea de-a buşilea şi în genunchi, înfăşurat într-o lungă haină neagră, iar secretarul îl ducea în lesă. Lătra cu semeţie la valuri şi lingea mîna secretarului.
— Ce cîine frumos! ziceau pasagerii.
Deghizarea era desăvîrşită. Marele Detectiv dăduse pe piele cu lipici şi presărase peste el păr de cîine. Pata de pe burtă era la locul ei. Coada acţionată de un mecanism automat (invizibil) se mişca în sus şi în jos ca la porunca unei cugetări. Ochii lui adînci scăpărau de inteligenţă.
În ziua următoare fu prezentat la expoziţia internaţională din Paris (specia şoricarilor) şi obţinu admiraţia tuturor.

— *Quel beau chien!* [1] a exclamat poporul francez.
— *Ach, was ein Dog!* [2] spuneau spaniolii.
Marele Detectiv a cîştigat premiul I.
Averea contesei de Dashleigh a fost salvată.
Din nefericire, cum Marele Detectiv uitase să plătească taxa pentru cîine, a fost prins şi ucis de hingheri. Acest final rămîne, bineînţeles, în afara povestirii de faţă şi nu-l amintim aici pentru încheiere, decît ca un fapt care iese cu totul din cadrul întîmplărilor obişnuite.

1911

[1] Ce cîine frumos! (L. franceză.)
[2] A, ce dulău! (L. germană.)

OMUL ÎN AZBEST

O alegorie a viitorului

Dintru început recunosc că am făcut-o dinadins; poate chiar, într-o oarecare măsură, din invidie.

Eram gelos pe acei scriitori care izbutesc să se cufunde după plac într-un somn de patru-cinci sute de ani, azvîrlindu-se cu capul înainte în adîncul unui viitor îndepărtat, pentru a fi martori ai minunăţiilor lui.

Am vrut să încerc şi eu experienţa asta.

Am fost totdeauna (şi mai sînt încă) un pasionat cercetător al problemelor sociale. Lumea de astăzi, cu mecanismul ei zgomotos, cu necontenita trudă a claselor muncitoare, cu luptele şi cu sărăcia ei, cu războaiele şi cu cruzimea ei, mă înspăimîntă. Îmi place să mă gîndesc la vremea care va trebui să vină într-o zi, cînd omul va fi stăpîn pe tainele naturii, iar omenirea, istovită de prea îndelungate sforţări, va cunoaşte o eră de pace.

Aceste gînduri m-au încîntat totdeauna şi am visat să ajung să văd îndeplinirea lor.

Aşadar, mi-am pus planul în aplicare, după o matură chibzuinţă. Voiam să mă cufund, cu mijloacele cele mai fireşti, într-un somn de cel puţin două-trei sute de ani şi să mă trezesc în lumea minunată a viitorului pe care îl visez.

Mi-am făcut toate pregătirile în acest scop. Am cumpărat toate revistele umoristice pe care le-am putut găsi, începînd cu cele ilustrate. Le-am cărat cu toptanul într-o odaie de hotel, dimpreună cu un pateu de ficat de porc şi mai multe duzini de gogoşi. Am mîncat pateul, am înghiţit gogoşile, apoi m-am lungit în pat pe spate şi am citit revistele umoristice, una după

alta. În cele din urmă, cînd am simţit că alunec în prăpastia letargiei, am întins mîna după *London Weekly Times* şi am ţinut în dreptul ochilor pagina cu articolul de fond.

Era oarecum o sinucidere directă şi evidentă, dar am săvîrşit-o cu orice risc.

Mi-am dat seama cum simţurile mă părăseau. În odaia de alături cînta un bărbat. Glasul lui, la început puternic, ajungea la mine prin uşă din ce în ce mai slab. M-am cufundat într-un somn adînc şi fără hotar, în care întreaga existenţă a lumii dinafară era redusă la tăcere. Abia simţeam cum trec zilele şi anii, apoi unul după altul, secole de-a rîndul.

Deodată, fără să fi putut măsura treptat-treptat scurgerea vremii, m-am trezit pe neaşteptate. M-am ridicat din pat şi am privit în jurul meu. Unde eram ? Mă întrebam.

Şedeam pe o canapea largă, într-o încăpere mare, întunecată, cu aspect dărăpănat ; judecînd după vitrinele cu figuri împăiate, părea că mă aflu într-un muzeu.

Lîngă mine stătea un bărbat. N-avea pe obrazul lui nici un fir de păr ; nu era nici tînăr, nici bătrîn. Purta o haină ca de cenuşă, asemeni unui veşmînt de hîrtie arsă, care şi-a păstrat forma. Omul se uita la mine liniştit, fără surprindere şi fără curiozitate.

— Spune-mi repede, l-am întrebat nerăbdător să ştiu, unde sînt ? Cine eşti ? În ce an ne aflăm ? În anul 3000 sau în care ?

Omul a răsuflat adînc, iar pe chipul lui se citea o vădită expresie de neplăcere.

— Ai un fel agitat de a vorbi şi foarte ciudat, mi-a răspuns el.

— Spune-mi, am stăruit din nou, sîntem în anul 3000 ?

— Bănuiesc ce-ai dori să ştii, mi-a răspuns. Dar eu însumi, dacă vrei să mă crezi, habar n-am ! Aş zice că trebuie să fim cel puţin în anul 3000, cu o aproximaţie de o sută sau două sute de ani ; de multă vreme însă nu mai ţine nimeni socoteala, aşa că n-aş putea să spun exact.

— Nu mai ţine nimeni socoteala ? am spus sărind în sus.

— Era obiceiul, mai demult. Îmi amintesc eu însumi că pînă acum un secol sau două, mai erau încă unii care se deprinseseră să numere anii, dar această inutilă îndeletnicire a dispărut o dată cu alte mici manii de acelaşi fel. La ce ar folosi ? continuă el, punînd pentru întîia oară în vorbele sale oarecare vioiciune. După ce am suprimat moartea...

— Aţi suprimat moartea ? am strigat săltînd încă o dată din locul meu. Dumnezeule !

— Ce înseamnează acest cuvînt pe care l-ai rostit ? a întrebat omul meu.

— Doamne, Dumnezeule ! am izbucnit încă o dată.

— N-am mai auzit asemenea vorbe... Spuneam, aşadar, că după ce am reuşit să suprimăm moartea, hrana ca şi orice fel de schimbare, nu se mai întîmplă nimic, şi...

— Stai ! l-am întrerupt în timp ce simţeam că-mi fierb creierii. Spune-mi, te rog, lucrurile pe rînd, încetul cu încetul, unul după altul...

— Hm ! mormăi el. Înţeleg. Se vede că ai dormit vreme foarte îndelungată. Întreabă-mă şi-ţi voi spune. Dar dacă n-ai nimic împotrivă, să fii cît se poate de scurt ! Nu te agita şi nu te arăta prea curios.

Oricît ar părea de surprinzător, prima întrebare care mi-a venit pe buze a fost aceasta :

— Din ce sînt făcute hainele dumitale ?

— Din azbest. Durează cîteva sute de ani. Avem fiecare cîte un costum, şi dacă cineva doreşte unul nou, mai sînt în depozit cîteva miliarde.

— Mulţumesc, am răspuns. Acum spune-mi, te rog, unde mă aflu ?

— Eşti într-un muzeu. Figurile din vitrine sînt antichităţi, ca şi dumneata. Acum, dacă vrei într-adevăr să te documentezi asupra epocii noastre, care e atît de nouă pentru dumneata, coboară de pe platformă, ieşi pe Broadway şi aşază-te pe o bancă.

Am coborît.

În timp ce înaintam printre zidurile întunecate şi acoperite cu un strat de praf, mă uitam la figurile din vitrine cu o nestăpînită curiozitate.

— Pe Iupiter! am strigat, privind un manechin în haine albastre, cu centiron şi baston de cauciuc. E un poliţist!

— Adevărat ? spuse noua mea cunoştinţă. Aşa arăta un poliţist ? M-am întrebat de multe ori, la ce puteau fi întrebuinţaţi ?

— Întrebuinţaţi ? am repetat eu foarte mirat. Stăteau la intretăierea străzilor.

— A, da, înţeleg, spuse el. Stăteau la intretăierea străzilor şi trăgeau în trecători. Te rog să mă ierţi, dar nu ştiu nimic despre unele obiceiuri ale societăţii voastre de altădată. Mi s-a făcut la şcoală o grefă de istorie socială, dar materialul folosit la operaţie a fost de calitate proastă.

N-am înţeles ce voia să spună omul meu, dar nici nu avui răgaz să-i mai pun alte întrebări, fiindcă între timp am ieşit în stradă, şi am rămas ţintuit pe loc de uimire.

Broadway ! Dumnezeule, era cu putinţă ? Schimbarea, pur şi simplu, m-a înfricoşat ! Zgomotoasa stradă pe care o cunoscusem era înspăimîntător de pustie, şi de la o margine la alta acoperită cu muşchi. Sub povara veacurilor, a vîntului şi a vremii rele, uriaşele clădiri căzuseră în paragină, iar pe zidurile lor creşteau ciuperci şi buruieni. Nu se auzea nici o şoaptă ! Nu se vedea nici un vehicul ! Nu trecea pe deasupra capului nici un fir electric. Nu se simţea nici un semn de viaţă, nici o mişcare, în afară de cîteva umbre oarecum omeneşti, care treceau încet, purtînd aceleaşi haine de azbest ca şi însoţitorul meu. Aceleaşi feţe spîne şi aceeaşi expresie de vîrstă indefinită.

Cerule ! Aceasta era epoca marilor cuceriri, pe care nădăjduiam s-o văd ? Nici eu nu ştiu de ce, dar am socotit totdeauna ca o certitudine absolută că omenirea e sortită să meargă mereu înainte. Această privelişte de imensă dezolare, ce se înstăpînise pe ruinele civilizaţiei noastre, mă lăsa aproape fără cuvinte.

Ici-colo, la marginea străzii, erau înşirate bănci. Ne-am aşezat.

— S-au schimbat multe în bine faţă de epoca pe care ai trăit-o dumneata, nu-i aşa ? m-a întrebat omul în azbest.

Părea să fie foarte mîndru de progresele vremii sale. Am îngînat o întrebare :

— Unde sînt autobuzele ? Maşinile ?

— O, s-a terminat de mult cu ele. Ce groaznic trebuie să fi fost ! Ce zgomot infernal !

Şi hainele lui de azbest foşniră înfiorate.

— Atunci, cum circulaţi ?

— Nu circulăm, mi-a răspuns azbestul. La ce bun ? E' absolut acelaşi lucru dacă te afli aici sau în altă parte.

Mă privi cu o expresie de nesfîrşită plictiseală. O mie de întrebări îmi răsăreau în minte dintr-o dată. Am ales una din cele mai simple :

— Dar cum vă duceţi şi vă înapoiaţi de la muncă ?

— Muncă ? s-a mirat el. Nu mai există nici un fel de muncă. S-a isprăvit. Ultima s-a încheiat acum cîteva secole.

L-am privit o clipă cu gura căscată. Apoi m-am întors şi m-am uitat din nou la cenuşiul dezolant al străzii, cu umbrele ei de azbest lunecînd încet ici şi colo.

Am încercat să-mi adun minţile împrăştiate. Mi-am dat seama că, dacă vreau să descifrez acest Viitor nou şi nevisat, trebuie să procedez sistematic, pas cu pas.

— Văd, am reluat vorba după o pauză, că s-au petrecut schimbări esenţiale din vremea mea pînă azi. Aş vrea să-mi dai voie să te întreb despre toate pe rînd şi să-mi răspunzi pentru fiecare în parte. Mai întîi, ce vrei să spui prin : *nu mai există muncă ?*

— Ei bine, mi-a răspuns ciudatul necunoscut, munca a încetat de la sine. Au ucis-o maşinile. Dacă îmi amintesc bine, foloseaţi şi dumneavoastră unele, chiar în vremea pe care aţi trăit-o. Aţi reuşit destul de bine cu puterea aburilor şi aţi făcut un început promiţător cu electricitatea, deşi cred că radio-energia se afla abia la primele ei experienţe practice.

Am dat din cap afirmativ.

— Aţi ajuns însă la concluzia că maşinile nu aduceau nici o îmbunătăţire a vieţii. Cu cît erau mai perfecte maşinile voastre, cu atît vă sileau să munciţi mai din greu. Cu cît produceaţi mai multe bunuri, cu atît doreaţi să le sporiţi. Ritmul vieţii voastre devenea tot mai grăbit. Zadarnic aţi încercat să-l opriţi. Eraţi prinşi cu toţii în angrenajul propriei voastre uzine, şi nici unul dintre voi nu putea să întrevadă sfîrşitul.

— E perfect adevărat, am răspuns. Cum de le ştii pe toate ?

— O, a spus omul în azbest. Această parte a cunoştinţelor mele mi-a fost mai bine implantată. Văd că nu înţelegi ce vreau să spun. Nu-i nimic, îţi voi explica mai tîrziu. Ei bine, cam la aproape două sute de ani după epoca dumitale, a urmat era marilor cuceriri asupra Naturii, biruinţa hotărîtoare a Omului şi a Maşinii.

— Aţi cucerit Natura ? am întrebat cu nerăbdare, simţind cum mă cuprinde un fior din vechea speranţă în care mă legănam altădată.

— Am cucerit-o ! Am învins-o ! răspunse el. Am luptat împotriva ei pînă am imobilizat-o ! Lucrurile s-au petrecut mai întîi treptat-treptat, apoi din ce în ce mai repede, pînă cînd, cam într-o sută de ani, totul s-a terminat. Mai ales după ce omenirea a învăţat să-şi înfrîneze dorinţele şi să-şi potolească nervii. Întîi s-a introdus hrana chimică. Cerule ! Cît e de simplu ! Pe timpul dumitale mii de milioane de oameni scormoneau pămîntul, din zori şi pînă-n noapte, arîndu-l şi semănîndu-l. Am văzut cîteva specimene de-acestea : *fermieri* li se spunea. Avem un exemplar la muzeu. După descoperirea hranei chimice, am depozitat numai într-un an cantităţi de alimente îndestulătoare pentru un secol. Agricultura a fost aruncată la fier vechi. Mîncarea nu mai e necesară. Muncile domestice, treburile gospodăriei, toate au luat sfîrşit. Astăzi e suficientă o pilulă concentrată, cel mult o dată pe an, şi problema alimentaţiei s-a rezolvat. Aparatul vostru digestiv, dacă îţi aduci aminte,

era un organ incomod, care se umflase ca un cimpoi din pricina folosirii lui exagerate.

Nu m-am putut opri să nu-l întrerup :

— Nu cumva dumneata și oamenii pe care îi privesc nu mai aveți stomac? Nici un fel de organ digestiv? Intestine?

— Firește că avem, răspunse el, dar le folosim în alte scopuri. Tubul meu digestiv, de pildă, conține în mare parte învățătură... dar stai ! Iar anticipez. Mai bine să continui de unde rămăsesem. Așadar, mai întîi s-a pus la punct hrana chimică. Această descoperire a economisit aproape o treime din munca omului. După aceea s-a inventat îmbrăcămintea din azbest. A fost ceva minunat! Într-un an s-au confecționat costume îndestulătoare pentru eternitate. Desigur, nu s-ar fi putut ajunge niciodată la acest rezultat dacă am fi fost ținuți pe loc de protestele femeilor și de atotputernicia modei.

— Cum? Moda și-a trăit traiul? Această deprindere extravagantă și nesănătoasă de a...

Era cît pe-aici să mă lansez într-una din perorațiile mele de pe vremuri despre stupida vanitate a toaletelor de lux, cînd mi-am aruncat ochii asupra umbrelor în azbest și m-am oprit.

— Toate s-au dus ! mi-a declarat însoțitorul meu. Am înlăturat de asemenea cu desăvîrșire sau aproape variațiile de climă și de temperatură. Nu cred că pe vremea dumneavoastră vă dădeați seama cîtă muncă se cheltuia din pricina schimbărilor în ceea ce dumneavoastră numeați „timpul probabil de mîine". Aceasta însemna nevoia de a avea fel de fel de haine, case și adăposturi speciale, care cereau un șir interminabil de munci. Ce groaznic trebuie să fi fost pe vremea dumneavoastră ! Vînt și furtuni, mase de ceață umedă — cum le spuneați, nori ? — zburînd prin văzduh, mările — sărate nu-i așa ? — răscolite și învolburate de uragane, zăpezi acoperind pămîntul, grindină, ploaie — ce oribil !

— Uneori, am îndrăznit să spun, era o priveliște frumoasă... Dar cum ați izbutit să înlăturați fenomenele atmosferice ?

— Le-am suprimat! mi-a răspuns omul în azbest. Simplu ca bună ziua. Am făcut ca forţele văzduhului să se dezlănţuiască unele împotriva altora, am schimbat compoziţia apei de mare, aşa ca suprafaţa ei să devină mai mult sau mai puţin vîscoasă. Explicaţii mai amănunţite nu-ţi pot da în această privinţă, deoarece transfuzia acestor cunoştinţe nu mi s-a făcut la şcoală; atît îţi pot spune că de aceea cerul nostru e cenuşiu după cum îl vezi, iar marea are culoarea cleiului. Am suprimat totodată locuinţele şi prin urmare încălzitul lor, înlăturînd o muncă nesfîrşită cu construcţiile şi procurarea combustibilului.

Tăcu un moment. Începusem să înţeleg cîte ceva din evoluţia care se îndeplinise.

— Aşadar, am reluat, cucerirea naturii a avut drept rezultat desfiinţarea oricărui fel de muncă?

— Exact, mi-a răspuns el. Nimeni nu mai munceşte. Nu mai e nevoie.

— Aveţi hrană destulă pentru toată lumea?

— Mai multă decît trebuie.

— Locuinţe? Îmbrăcăminte?

— Cît doreşti, răspunse omul ridicînd braţul. Iată-le. Te duci şi iei cît doreşti. Se uzează, desigur, dar încet, foarte încet, încît vor mai dura secole de aici înainte; nu-şi face nimeni nici o grijă în această privinţă...

Atunci mi-am dat seama, cred că pentru întîia oară, ce însemna munca în viaţa noastră de odinioară şi cu cîtă străduinţă plină de zel erau urzite firele ei.

Apoi ochii mei priviră în sus şi pe acoperişul unei clădiri acoperite cu muşchi parcă zării cîteva fire, care păreau să fie resturi ale unor cabluri de telefon.

— Ce s-a întîmplat cu vechile noastre mijloace de comunicaţie? Nu mai e telegraf? Nu mai sînt telefoane?

— A, da, spuse omul în azbest. Telefoane, nu-i aşa? După cît ştiu, au fost desfiinţate acum cîteva sute de ani. La ce serveau?

— La ce serveau? am spus eu cu însufleţire. Cu ajutorul lor stăteam de vorbă cu oricine, oricînd şi la orice depărtare.

— Cum ? Oricine putea să te cheme în orice clipă şi să te ţină de vorbă ? întrebă omul în azbest, privindu-mă cu un fel de oroare. E îngrozitor ! Ce epocă oribilă ! Telefoanele, ca şi celelalte mijloace de transport şi de intercomunicaţie, au fost suprimate şi interzise ! Nu mai aveau nici un rost. Nu ştiu dacă îţi dai seama că lumea care a urmat epocii dumitale a devenit cu timpul tot mai înţeleaptă. Să luăm de pildă calea ferată. La ce folosea ? Ducea o mulţime de oameni dintr-un oraş în altul. Cine-i chema ? Cine-i dorea ? Nimeni. În ziua cînd n-a mai fost nevoie de muncă a încetat şi comerţul. Hrana a devenit inutilă, vremea a fost suprimată şi ar fi însemnat să fii nebun să te mişti fără rost de colo pînă colo. Aşa că toată această forfotă a luat sfîrşit. Oricum, adăugă el cu o privire temătoare, şi cu glasul puţin tremurat, era primejdios !

— A, spusei eu, era primejdios ?! Mai există primejdii ?

— Mai există, desigur, pericolul de a te sparge, răspunse omul.

— Ce vrei să spui ? l-am întrebat.

— Presupun că e ceea ce numeaţi dumneavoastră, altădată, *a muri*. Bineînţeles că, de cîteva secole, într-un anumit înţeles nu mai există moarte. Am desfiinţat-o ! Boala şi moartea nu erau altceva decît acţiunea unor anumiţi germeni. I-am descoperit pe rînd şi i-am învins. Cred că şi pe vremea dumitale se descoperiseră cîţiva, mai lesne de observat, dintre cei mari.

Am dat din cap afirmativ.

— Aţi descoperit microbii febrei tifoide şi ai difteriei şi dacă nu mă înşel eraţi pe urmele celor de variolă şi scarlatină, pe care îi numeaţi ultramicroscopici şi vă sileaţi să-i găsiţi. Mai erau şi alţii, pe care nici nu-i bănuiaţi. Ei bine, noi i-am vînat unul după altul şi i-am distrus. E ciudat cum nu v-a trecut prin minte că bătrîneţea voastră nu era decît un microb ! S-a dovedit că era unul foarte simplu, dar atît de răspîndit şi de activ, încît nici măcar nu v-aţi gîndit la el.

— Şi vrei să spui, am exclamat cu desăvîrşire uluit, că acum trăiţi veşnic ?

— Aş dori să vorbeşti mai puţin agitat. Dumneata vorbeşti ca şi cum cuvintele ar avea într-adevăr vreo însemnătate. Da, continuă omul în azbest, trăim veşnic, cu condiţia, bineînţeles, să nu ne spargem. Se întîmplă uneori. Vreau să spun că există posibilitatea de a cădea de la o mare înălţime sau de a ne lovi de un obstacol. Atunci plesnim. Mai sîntem încă destul de fragili — un rest din germenul bătrîneţii, presupun — şi e necesar să fim foarte precauţi. Trebuie să adaug că accidentele de acest fel erau într-adevăr, la început, caracteristica cea mai îngrozitoare a civilizaţiei noastre. Am luat însă măsuri de evitare a accidentelor. Am desfiinţat circulaţia pe străzi, am interzis automobilele, avioanele şi aşa mai departe. Riscurile civilizaţiei voastre, a spus el, făcînd să-i tremure hainele de azbest, trebuie să fi fost îngrozitoare!

— E adevărat, am întărit eu, cu un fel de mîndrie pe care n-o mai simţisem niciodată, pe vremea cînd socoteam aceste riscuri ca o parte din îndatoririle oamenilor cinstiţi, care...

— Da, da, mi-a retezat vorba omul în azbest, nerăbdător; te rog să te linişteşti. Ştiu ce vrei să spui. Era absurd.

Am tăcut amîndoi timp îndelungat. Priveam în jurul meu clădirile părăginite, gata să se prăbuşească. Priveam cerul monoton, mereu acelaşi, cenuşiu. Priveam strada mohorîtă şi pustie. Iată, îmi spuneam, roadele biruinţei asupra naturii: suprimarea muncii, sfîrşitul foamei şi al frigului, încetarea necruţătoarelor lupte, înlăturarea prefacerilor şi a morţii — mileniul fericirii, cum s-ar zice. Părea totuşi ceva fals în toate acestea. Am mai chibzuit şi am mai pus cîteva întrebări în fugă, aproape fără să mai reflectez asupra răspunsurilor.

— Războaie mai sînt?

— S-a isprăvit cu ele de cîteva secole. Litigiile internaţionale se rezolvă cu ajutorul unui distribuitor automat. Politica externă e un cîmp părăsit. Vrei să ştii de ce? Fiecare popor are oroare de tot ce-i străin.

— Ziare mai apar?

— Ziare ? La ce bun ? Cine are nevoie, găseşte mii de numere vechi depozitate în arhive. Dar ce afli în ele ? Numai lucruri care nu se mai întîmplă : războaie, nenorociri, muncă şi moarte. De cînd acestea au dispărut, nu mai sînt nici ziare. Ia ascultă, continuă omul în azbest, mi se pare că dumneata trebuie să fi fost un fel de reformator social, şi mă miră că nu înţelegi cîtuşi de puţin viaţa cea nouă. Nu sesizezi cît de complet au fost înlăturate poverile care apăsau pe umerii voştri. Iată un exemplu. Cum obişnuiau ai voştri să-şi petreacă prima parte a vieţii ?

— Cei dintîi cincisprezece ani îi foloseam învăţînd.

— Exact, spuse el. Acum te rog să-ţi dai seama în ce fel am îmbunătăţit învăţămîntul. În zilele noastre cultura se asimilează prin operaţii chirurgicale. E ciudat că pe vremea voastră nu s-a gîndit nimeni că orice cunoştinţe se pot dobîndi prin plantarea unei grefe. N-aţi avut atîta putere de observaţie să constataţi că nu făceaţi altceva, învăţînd, decît să modelaţi şi să circumvoluţionaţi interiorul creierului printr-o lungă şi anevoioasă operaţie mintală. Fiecare fapt învăţat era reprodus pe plan fizic în creier. Ştiaţi acest lucru, dar n-aţi văzut toate consecinţele lui. Mult mai tîrziu s-a descoperit învăţămîntul prin chirurgie — adică sistemul foarte simplu de a deschide o parte a craniului şi de a altoi pe creier o grefă preparată special. La început, fireşte, s-au întrebuinţat creierii oamenilor decedaţi, ceea ce era oribil — şi omul în azbest tremură ca o frunză — dar în scurtă vreme am ajuns să facem mulaje care erau la fel de bune. Astăzi operaţiile acestea sînt o bagatelă şi cîteva minute sînt de ajuns pentru a-ţi introduce în creier poetica, istoria sau limbile străine, orice doreşti să ştii. Aici, de exemplu, adaugă el dînd la o parte cîteva şuviţe ale părului de pe o latură a capului şi arătîndu-mi o uşoară cicatrice, mai port încă semnul locului pe unde mi s-a grefat trigonometria sferică. A fost, recunosc, o operaţie destul de dureroasă ; alte obiecte, ca poezia engleză sau istoria veche, pot fi grefate fără nici o durere. Cînd mă gîndesc la metodele voastre anevoioase, barbare, de instruire prin auz, mă cutremur ! O să ţi se

pară curios, dar noi am descoperit mai tîrziu că sînt o mulţime de materii pentru care nici nu e nevoie să folosim totdeauna creierul. Unele discipline, cum ar fi metafizica şi filozofia, le introducem în ceea ce se numea altădată tubul digestiv. Îl umplem admirabil.

Tăcu o clipă, apoi continuă :

— Ei bine, să mergem mai departe. Cu ce vă ocupaţi timpul şi în ce direcţie se cheltuiau eforturile voastre după anii petrecuţi în şcoală ?

— Trebuia, se înţelege, să muncim ; apoi, ca să spun adevărul, mare parte din timpul rămas, ca şi simţămintele noastre, le dedicam sexului contrar, adică iubirii, căutării unei femei cu care să ne împărţim viaţa.

— A ! a spus omul în azbest, arătînd o vădită curiozitate. Am auzit despre legăturile voastre cu femeile, dar nu le-am înţeles totdeauna în întregime. Explică-mi. Ai vorbit, mi se pare, despre căutarea unei femei ?

— Da.

— Şi femeia aceasta devenea ceea ce numeaţi soţie ?

— Desigur.

— Şi munceaţi pentru a o întreţine ? a întrebat omul în azbest, mirat.

— Da.

— Ea nu muncea ?

— Nu, sigur că nu.

— Şi jumătate din ce agoniseai era al ei ?

— Da.

— Şi avea dreptul să locuiască în casa ta ? Să se folosească de lucrurile tale ?

— Bineînţeles.

— E îngrozitor ! a tresărit omul în azbest. Abia acum îmi dau seama ce oribilă era epoca voastră !

A rămas locului, înfiorîndu-se uşor, cu aceeaşi expresie speriată, ca şi mai înainte. Apoi, dintr-o dată, am rămas surprins de asemănarea ciudată a tuturor fiinţelor pe care le vedeam trecînd de-a lungul străzii.

— Spune-mi te rog, am întrebat, nici femei nu mai există ? Şi pe ele le-aţi suprimat ?

— O, nu ! a protestat omul în azbest. Există ca şi mai înainte. Unele dintre aceste persoane pe care le

vezi sînt femei. Numai că, vezi dumneata, înfăţişarea lor s-a schimbat. Totul a pornit de la apriga lor dorinţă de a fi la fel cu bărbaţii. Mi se pare că începuseră încă de pe vremea dumneavoastră...

— Oarecum, am răspuns eu. Cereau drept de vot şi egalitate.

— A, da, spuse însoţitorul meu, nu-mi aminteam cuvîntul. Femeile voastre erau îngrozitoare, nu-i aşa? Acoperite cu tot soiul de blănuri şi cu pene în culori ţipătoare? Şi rîdeau nebuneşte, arătîndu-şi dinţii? Şi puteau în orice clipă să vă atragă într-una din acele legături despre care vorbeai? Brr!

Se cutremură din nou.

— Azbestule, i-am spus, fiindcă nu-i cunoşteam alt nume, şi m-am întors spre el supărat. Azbestule, crezi că aceste mostre ale egalităţii, cernute parcă toate printr-o sită, care trec pe stradă în hainele lor ca nişte butoaie de cenuşă, pot fi comparate măcar o clipă cu femeile noastre din secolul XX, neemancipate, nereformate, plămădite ca un dar al cerului şi înveşmîntate în rochii strîmte?

Apoi, dintr-o dată, un alt gînd mi-a fulgerat prin minte:

— Dar copiii? Unde sînt copiii?

— Copii? s-a mirat Azbestul. Nu, n-am mai auzit vorbindu-se despre ei de cel puţin un secol! Ce draci împieliţaţi trebuie să fi fost! Cu obrajii umflaţi şi miorlăind tot timpul! Şi *creşteau*, nu-i aşa? Ca ciupercile? Îmi închipui că în fiecare an se lungeau şi...

M-am ridicat.

— Azbestule! am spus. Aşadar, aceasta e civilizaţia care va să vie! Multaşteptatul vostru mileniu! Un pustiu sumbru şi fără viaţă! Fără muncă şi fără poveri, fără bucuria şi dulceaţa lor! În locul luptei de altădată, o baltă stătătoare! În locul primejdiei şi al morţii, apăsătoarea monotonie a siguranţei absolute şi a unei decăderi fără sfîrşit!

Şi am strigat, întinzînd braţele largi spre cerul mohorît:

— Redă-mi vechea mea viaţă de încordare şi de primejdii, munca cea grea şi soarta mea amară! Acum văd

cît preţuiesc aceste dureri ! Nu-mi trebuie odihnă ! am strigat cu toată puterea.

— Nu ţi-o fi trebuind, dar lasă-i pe vecini să se odihnească ! m-a apostrofat un glas mînios de pe coridor, oprindu-mă din exaltarea mea.

Şi dintr-o dată somnul meu a luat sfîrşit.

Mă aflam din nou în odaia mea de la hotel, în mijlocul vieţii care fremăta în jur, păstrînd încă în urechi strigătul indignat al omului din camera de alături.

— Încetează cu trăncăneala, fir-ai al naibii de palavragiu, şi coboară pe pămînt.

Am coborît.

1911

PRIETENUL MEU NECUNOSCUT

A intrat în compartimentul pentru fumători unde mă aflam singur.

Era îmbrăcat într-o blană lungă şi avea o valiză scumpă (de cincizeci de dolari) pe care a aşezat-o pe banchetă.

Apoi mă zări.

— Asta-i bună ! spuse el, şi bucuria de a mă recunoaşte îi izbucni pe toată faţa ca lumina soarelui de dimineaţă.

— Asta-i bună ! repetai eu.

— Pe Iupiter ! spuse strîngîndu-mi mîna cu putere, cine şi-ar fi închipuit că ne vom întîlni tocmai în tren ?

„Într-adevăr, cine ?" mi-am zis în sinea mea.

Mă privi mai de aproape.

— Nu te-ai schimbat de loc, spuse.

— Nici tu, i-am răspuns.

— Poate că te-ai mai îngrăşat puţin, continuă el.

— Da, am spus, nu prea mult ; dar şi tu te-ai mai împlinit.

Era o circumstanţă atenuantă care scuza propria mea rotunjime, în cazul cînd m-aş fi îngrăşat cu adevărat.

— Ba nu, am continuat eu cu îndrăzneală, arăţi exact ca mai 'nainte.

Tot timpul mă întrebam cine poate să fie ? Nu mi-l aminteam de loc. Nu ne mai văzusem, probabil, de la facerea lumii. N-aş putea spune că am memorie slabă ; dimpotrivă, e destul de solidă. E drept, mi-e foarte greu să reţin înfăţişarea oamenilor, după cum mi se întîmplă să nu le ţin minte numele ; nu prea dau atenţie nici felului cum sînt îmbrăcaţi, dar în afară de aceste amănunte nu uit niciodată pe nimeni, şi sînt foarte mîndru

de această însuşire. Iar dacă totuşi se întîmplă să-mi scape vreun nume, sau nu-mi amintesc vreo figură, niciodată nu-mi pierd prezenţa de spirit. Ştiu foarte bine să mă descurc în astfel de situaţii. E nevoie de puţin sînge rece, de oarecare inteligenţă, şi totul merge strună.

Prietenul se aşeză pe scaun.

— E mult de cînd nu ne-am întîlnit, spuse el.

— Mult, am repetat eu, cu o undă de oarecare tristeţe. Voiam să simtă că şi mie îmi pare rău.

— Dar anii au trecut repede.

— Ca un fulger, am consimţit vesel.

— Ce curios, spuse, cum ne poartă viaţa, cum pierdem urmele oamenilor şi cum se schimbă lucrurile. Mă gîndesc de multe ori şi mă întreb, a continuat el, ce s-a ales din vechea noastră bandă ?

— Şi eu la fel, am spus.

De fapt, chiar în momentul acela îmi pusesem şi eu aceeaşi întrebare. Totdeauna ni se întîmplă în asemenea împrejurări să aducem vorba, mai curînd sau mai tîrziu, despre „vechea noastră bandă", sau despre „băieţii" din „grupul" de altădată. Iată că aveam acum prilejul să aflu cine este.

— Te-ai mai întors vreodată pe vechile noastre meleaguri ?

— Niciodată, am spus eu, hotărît. (Trebuia să adopt un ton categoric ; simţeam că „vechile meleaguri" trebuiesc eliminate din convorbirea noastră, pînă cînd descopeream unde erau.)

— Îmi închipui că ţi s-ar rupe inima văzîndu-le !

— Nu acum, am rostit blînd.

— Înţeleg, te rog să mă ierţi. (Şi se lăsă o tăcere de cîteva clipe.)

Cîştigasem deocamdată primul punct. Există pe undeva, desigur, nişte „vechi meleaguri" pe care revăzîndu-le, mi s-ar rupe inima.

Era un teren pe care se putea clădi.

Începu din nou să vorbească.

— Da, spuse el, cîteodată mă mai întîlnesc cu unii dintre „băieţi", care îşi amintesc de tine şi mă întreabă ce mai faci.

„Bieţii de ei !" m-am gîndit, dar n-am spus-o.

Îmi dădeam seama că acum era momentul să încerc lovitura cea mare. Am întrebuinţat metoda pe care o am la îndemînă totdeauna. L-am întrebat cu mare însufleţire :

— Ia spune, unde-i Billy ? Mai ştii ceva despre el ?

E o metodă care merge la sigur. Orice „veche bandă" are un Billy al ei.

— Da, răspunse prietenul meu, desigur. Billy ţine o crescătorie de vite în Montana. L-am văzut la Chicago primăvara trecută. Cîntărea vreo 200 de livre. Nu l-ai mai recunoaşte.

„Nu, cu siguranţă", am şoptit în sinea mea.

— Şi Pete ce s-a făcut ? am întrebat din nou. (Era alt teren sigur ; nu se poate fără un Pete.)

— Vrei să spui fratele lui Billy ? a precizat el.

— Da, da, fratele lui Billy, Pete. De cîte ori nu mă gîndesc la el !

— O, răspunse necunoscutul meu, bătrînul Pete s-a schimbat. S-a adunat de pe drumuri, cum se zice, şi începu să rîdă. Ce mai încoace şi încolo, s-a însurat !

Am început să rîd şi eu. Nu ştiu de ce, dar pomenind despre prietenii de altădată, găsim foarte caraghios că unul dintre ei s-a însurat. Ideea că bătrînul Pete (oricine ar fi el) s-a hotărît să se căsătorească te poate face să mori de rîs. Prin urmare, am hohotit şi eu amuzat. Nădăjduiam s-o ţin aşa în rîs, pînă s-o opri trenul. Nu mai aveam decît cincizeci de mile de mers. Nu e greu să rîzi pe o distanţă de cincizeci de mile, dacă ştii cum să rîzi.

Prietenul meu nu s-a mulţumit însă cu atît.

— De multe ori am avut de gînd să-ţi scriu, spuse el cu vocea scăzută spre tonul confidenţial, mai ales cînd am auzit de pierderea pe care ai încercat-o.

Am rămas tăcut. Ce pierdusem anume ? Să fie bani ? Dacă au fost bani, oare cîţi pierdusem ? Mulţi, puţini ? Şi în ce fel i-oi fi pierdut ? Mă întrebam dacă sărăcisem de tot sau numai în parte.

— Niciodată nu te poţi mîngîia de o pierdere atît de grea, continuă el cu gravitate.

Nu încape îndoială, eram complet ruinat! N-am scos însă nici o vorbă şi am stat la adăpost, aşteptînd să-şi dea drumul.

— Da, a continuat necunoscutul, moartea e totdeauna tristă.

Moartea? Va să zică asta era pierderea? Cît pe-aci să chiui de bucurie. Un caz de deces se lămureşte lesne într-o asemenea conversaţie. E tot ce poate fi mai simplu, n-ai decît să stai liniştit şi să aştepţi să afli cine a murit.

— Da, murmurai, e foarte tristă, dar dacă te gîndeşti mai bine...

— Foarte adevărat, mai ales la o anumită vîrstă...

— Precum spui, la o anumită vîrstă şi după o astfel de viaţă...

— Păstrîndu-şi luciditatea pînă la urmă, după cum îmi închipui, continuă el cu multă simpatie.

— Da, am spus, simţind că păşesc pe teren sigur. Să stai în capul oaselor în pat şi să fumezi pînă în ultimele zile înainte de obştescul sfîrşit...

— Cum? spuse el înmărmurit, bunică-ta...

(Bunica mea? Nu ştiam.)

— Iartă-mă, am spus supărat de prostia mea, am vrut să spun că îi plăcea să se fumeze în odaia ei... să-i facă cineva lectură şi să fumeze. Era singurul lucru care părea c-o linişteşte...

Acum se auzea zgomotul roţilor şi zăngănitul vagoanelor gonind de-a lungul semafoarelor şi trecînd peste macazuri. Trenul îşi încetinea mersul. Amicul meu se uită repede pe fereastră. Faţa îi era agitată.

— Cerule! spuse el, aici e un nod de cale ferată. Am trecut de gara mea! Ar fi trebuit să mă dau jos cu o staţie mai înainte. Hei, conductor! strigă el afară pe culoar, cît stăm aici?

— Exact două minute, domnule, strigă o voce din urmă. Sîntem în întîrziere şi trebuie să cîştigăm timpul pierdut.

Amicul meu sări în sus, scoase o legătură de chei şi bîjbîi neîndemînatic la broasca valizei.

— Trebuie să telegrafiez... nu ştiu ce să fac... s-o ia naiba de broască... banii mei sînt în valiză!

Aveam o singură teamă, că n-o să poată coborî.

— Uite, i-am spus eu scoţînd portofelul din buzunar, nu te mai necăji cu broasca, ia cît îţi trebuie...

— Mulţumesc, zise el înşfăcînd teancul de bancnote din mîna mea. În graba lui a luat tot. N-avea timp de pierdut şi în aceeaşi clipă sări din tren. L-am văzut pe fereastră îndreptîndu-se spre telegraf. Nu părea să fie atît de grăbit.

Am aşteptat.

Conductorul strigă: „Poftiţi în vagoane!" Se auzi un sunet de clopoţel, o pufăitură de aburi şi trenul porni.

„Idiotul, m-am gîndit, a scăpat trenul, şi în faţa mea, pe banchetă, a lăsat valiza lui de cincizeci de dolari." Am aşteptat, uitîndu-mă pe fereastră şi întrebîndu-mă cine era în definitiv omul acesta?

Deodată am auzit din nou vocea conductorului. Conducea fără îndoială pe cineva în vagon.

— Uitaţi-vă peste tot, domnule, spunea el, trebuie s-o găsiţi.

— Am lăsat-o aici, la spatele soţiei mele, vorbea vocea supărată a unui străin, un bărbat bine îmbrăcat care-şi vîrî capul pe uşa compartimentului. Apoi faţa se lumină.

— Ah, iat-o! strigă el, recunoscîndu-şi valiza şi înşfăcînd-o.

Am căzut pe canapea înlemnit. „Vechea bandă!" Căsătoria lui Pete! Moartea bunicii mele! Cerule, banii mei! Am înţeles tot. Mai mult. Necunoscutul nu intrase în vorbă cu mine de florile mărului! Avea un scop precis.

Altă dată nu se mai prinde! Data viitoare, cînd mă voi pomeni conversînd din întîmplare cu un străin în vagon, nu voi mai încerca să fiu chiar atît de deştept.

1913

ORATORIE SINCERĂ

sau

CEEA CE NU OBIŞNUIESC SĂ SPUNĂ VORBITORII NOŞTRI

1. *Cuvîntare exprimînd adevăratele gînduri ale unui distins invitat la banchetul dat cu prilejul celei de-a 50-a aniversări a unei asociaţii.*

Domnule preşedinte, domnilor,

Dacă există pe lume o obligaţie care să-mi fie mai nesuferită decît oricare alta, e aceea de a ieşi din casă pe o noapte rece ca asta, pentru a lua parte la un ospăţ uriaş de douăsprezece feluri, ştiind că mai am de ţinut pe deasupra şi un discurs. Domnilor, mă simt îndopat pînă la refuz. Acesta e adevărul gol-goluţ. În momentul cînd am terminat peştele, aş fi putut să plec sătul. Sincer vă spun că aş fi putut. De obicei seara nu mănînc mai mult. Iar cînd am ajuns la ultimul fel de mîncare, eram parcă umflat cu ţeava. Aşa mă simt şi în clipa de faţă. Mai mult decît atît. Gîndul că am de rostit un toast, prin care să omagiez asociaţia dumneavoastră cu prilejul celei de-a 50-a aniversări a ei, m-a torturat şi m-a obsedat tot timpul mesei.

Nu sînt, ca să vorbesc cinstit, oratorul elocvent şi sclipitor drept care mă luaţi. E o legendă. Dacă aţi vedea drama casnică pe care o trăieşte familia mea de cîte ori pregătesc un discurs, v-aţi lămuri în această privinţă.

Voi merge mai departe şi vă voi vorbi cu toată sinceritatea. Despre activitatea asociaţiei dumneavoastră în aceşti 50 de ani, nu ştiu nimic. Dacă toate banchetele dumneavoastră sînt la fel cu cel de astă-seară, Dumnezeu să vă aibă în paza lui. În realitate, am o idee cît se poate de vagă despre scopul pe care îl urmăriţi. Am încercat în cursul după-amiezii de astăzi

să-mi procur un exemplar din statutele societății dumneavoastră, dar n-am reușit.

Judecînd după unele figuri pe care le văd în jurul meu, sînt convins că asociația dumneavoastră reprezintă o foarte bună sursă de venituri. Pentru unii dintre dumneavoastră e o excelentă afacere; altminteri, rețineți cuvintele mele, n-ați fi aici. Știu, firește, că președintele și membrii comitetului care stau lîngă mine își dau osteneala numai pentru că socotesc acest banchet drept o onoare în sine. Da, domnilor, mi-am dat seama că așa stau lucrurile, din conversațiile lor în timpul banchetului. Nu vreau să pun nici un strop de răutate în vorbele mele, dar adevărul e că sînt niște oameni *mici*, care se simt măguliți să stea la aceeași masă cu două-trei panglicuțe albastre agățate de reverul hainei. În ceea ce mă privește, această maimuțăreală nu-mi face nici o plăcere. Mulțumită cerului, vor mai trece încă 50 de ani pînă cînd banchetul vostru se va repeta. Voiesc să cred, și am toată nădejdea, că la data aceea voi sta la adăpost în pămînt, oale și ulcele!

2. Cuvîntare pe care ar trebui s-o țină guvernatorul statului, după vizitarea expoziției de toamnă a unei societăți agricole.

Așadar, domnilor, i-a venit din nou rîndul acestui tîrg anual de toamnă al Asociației pentru agricultură din comitatul Skedink. Nu mă sfiesc să mărturisesc deschis că, dintre toate îndatoririle neplăcute pe care mi le impune funcțiunea de guvernator al acestui stat, vizita la expoziția dumneavoastră de toamnă mi se pare cea mai grea.

Țin să vă spun, domnilor, chiar acum și chiar aici, că nu știu nimic despre agricultură și nici nu doresc a ști. Părinții mei au fost destul de bogați ca să mă poată crește la oraș în mod rațional. N-am fost silit să fac muncă de salahor pentru a ajunge la universitate, cum s-au lăudat unii dintre cei prezenți. Singura mea

mirare e că au reuşit să treacă prin liceu. Nu se cunoaşte.

M-aţi purtat o după-amiază întreagă prin expoziţia dumneavoastră de vite. Am făcut un sfert de milă trecînd pe lîngă porci şi printre ei. Ce rasă erau? Tamworth? Berkshire? Habar n-am. Tot ceea ce vă pot spune, domnilor, e atît şi nimic mai mult: *ptiu!* Unii dintre dumneavoastră vor înţelege fără prea multă dificultate. Acest cuvînt rezumă părerea mea despre expoziţia dumneavoastră agricolă. Sînt sătul de ea pînă în gît!

Daţi-mi voie, totuşi, să amintesc o excepţie. A fost o parte a expoziţiei dumneavoastră agricole care mi-a făcut cu adevărat plăcere. Aţi fost atît de amabil să mă conduceţi prin secţia pe care dumneavoastră aţi numit-o *Popas distractiv*. Permiteţi-mi să vă spun, domnilor, că ceea ce am văzut acolo mi-a plăcut mai mult decît întreaga expoziţie. M-aţi poftit, dacă îmi amintesc bine, în cortul cel mare al dansatoarelor siriene şi v-aţi cerut iertare. Nu era nevoie, credeţi-mă, să vă scuzaţi. Siria e o ţară care îmi inspiră cea mai adîncă admiraţie. Am de gînd să-mi petrec odată acolo vacanţa. Cînd mă voi duce însă — v-o spun cu toată hotărîrea de care sînt capabil — mă voi feri să fiu însoţit de o colecţie de capete pătrate cum sînt oficialităţile acestei societăţi agricole a dumneavoastră.

Şi acum, domnilor, întrucît am primit o telegramă pe care singur mi-am trimis-o, trebuie să mă întorc în Capitală, părăsind fără întîrziere acest banchet. Un cuvînt de încheiere: dacă aş fi ştiut, cum îl simt acum, efectul pe care ţi-l face o jumătate de litru de cidru dulce, aş fi rămas acasă.

3. *Cuvîntarea sinceră a unui politician de provincie, în faţa unei asociaţii pentru dreptul de vot al femeilor.*

Doamnelor, convingerea mea fermă şi fără ascunzişuri e că sînteţi o adunare de mîţe. Întrebuinţez acest cuvînt cu bună-ştiinţă şi-mi iau întreaga răspundere

folosindu-l. Doresc să declar în fața acestei asociații că mă opun categoric și cu îndîrjire dreptului de vot al femeilor, atîta timp cît încă nu le-a fost acordat. Îmi rezerv libertatea de a-l aproba după aceea. Motivele care mă determină să fiu împotriva dreptului de vot al femeilor nu vi le mai arăt, fiindcă și așa nu le-ați putea înțelege. Sînt sigur însă că bărbații — cu excepția acelora, puțini la număr, pe care îi văd luînd parte la această întrunire — le împărtășesc din instinct.

Deoarece, mulțumită tămbălăului pe care îl faceți, s-ar putea totuși să obțineți dreptul la vot, am crezut că ar fi mai bine să vin în mijlocul dumneavoastră. Trebuie să vă mărturisesc, de asemenea, că doream să văd a ce semănați.

În privința asta am rămas cu totul dezamăgit. Personal, îmi plac femeile mai plinuțe decît sînt majoritatea dintre dumneavoastră — și mai drăguțe. Uitîndu-mă în jurul meu, văd una-două care arată oarecum mai bine, dar în general nu sînt multe. Preferința mea de totdeauna s-a îndreptat spre femeia care știe să gătească, să-mi cîrpească hainele, să vorbească numai cînd o întreb și să-mi servească acea porție zilnică de admirație, fără de care nu pot trăi.

În încheiere, dați-mi voie acum să vă spun că aș simpatiza întru totul cu mișcarea dumneavoastră, cu o singură condiție: dacă vreodată veți reuși să obțineți dreptul de vot — și sînt destule semne că-l veți obține, afurisitelor! — vreau voturile voastre, și le vreau pe toate...

1916

PUBLICUL CITITOR

Studiu într-o librărie

— Doriţi să vă uitaţi puţin prin librărie ? Poftiţi, domnule, spuse directorul, şi, în timp ce îşi freca palmele una de alta cu un gest foarte urban, îmi aruncă prin ochelari o privire străfulgerătoare.

Veţi găsi în fundul magazinului, la stînga, unele titluri care ar putea să vă intereseze. Avem cîteva ediţii populare : *Cunoaşterea lumii de la Aristotel la Arthur Balfour,* 17 cenţi. Sau, poate, aţi prefera să răsfoiţi *Panteonul scriitorilor dispăruţi,* 10 cenţi. Domnule Sparrow ! arată te rog domnului ediţiile noastre clasice, seria de 10 cenţi volumul.

Făcu un gest cu mîna către ajutorul său şi nu se mai osteni să-şi bată capul cu mine.

Cu alte cuvinte, m-a ghicit dintr-o clipă. Degeaba îmi cumpărasem de pe Broadway o pălărie gri bătînd în verde şi îmi legasem la gît o cravată sport cu buline cît un bănuţ. Micile podoabe exterioare nu pot ascunde niciodată sufletul din adînc. Eram profesor şi directorul librăriei o ştia, sau, cu puterea de pătrundere a celor din tagma lui, m-a ghicit.

Directorul celei mai mari librării din cele zece cartiere ale oraşului nu putea să se înşele în privinţa unui client. Îşi dăduse seama că nu făceam nici cît o ceapă degerată. Aşa intră profesorii în librării, ca viespea într-un borcan cu marmeladă. Ştia că o să mă învîrt de colo pînă colo vreo două ore, încurcînd calea tuturor, pentru ca la sfîrşit să cumpăr o ediţie ieftină a *Dialogurilor* lui Platon, *Scrierile în proză* ale lui John Milton, sau *Eseul asupra intelectului uman* de Locke ori vreo altă marfă proastă de acelaşi fel.

Adevăratul gust literar, priceperea de a aprecia la valoarea lui romanul de 1 dolar şi 50 de cenţi, apărut luna trecută într-o supracopertă primăvăratică şi cu titlul portocaliu, iată însuşiri care îmi lipsesc — şi directorul o ştie.

Fără îndoială că mă dispreţuieşte. Negustorii de cărţi sînt totuşi de părere că un profesor care a încremenit într-un colţ al librăriei cu capul îngropat în nu-ştiu-ce volum, face impresie bună. Clienţilor serioşi le place să-i întîlnească în drumul lor.

Iată pentru ce pînă şi un director de librărie atît de modern ca domnul Sellyer s-a resemnat să suporte prezenţa mea într-un ungher mai depărtat al prăvăliei şi astfel mi-a dat răgazul să observ cîteva din metodele lui de a-i trata pe clienţii serioşi. Sistemul său recoltează atîtea succese, încît pe bună dreptate în lumea editorilor e socotit ca unul dintre stîlpii de căpetenie ai literaturii americane.

Nu avusesem cîtuşi de puţin intenţia de a rămîne pe loc şi de a trage cu urechea, ca un spion. De altminteri, ca să mărturisesc adevărul, mă interesa mai mult o nouă traducere a *Convorbirilor despre morală* ale lui Epictet. Cartea era foarte îngrijit tipărită, solid legată şi nu costa decît 18 cenţi. Eram ispitit s-o cumpăr, dar m-am gîndit că n-ar fi rău s-o răsfoiesc puţin înainte de a mă hotărî.

Nici nu ajunsesem să citesc mai mult de trei capitole, cînd atenţia mi-a fost atrasă de o conversaţie care începuse lîngă rafturile din faţă ale librăriei.

— Eşti absolut sigur că aceasta e *ultima* noutate? îl întrebase pe domnul Sellyer o doamnă îmbrăcată după cel mai recent jurnal de modă.

— Desigur, doamnă Rasselyer, a răspuns directorul. Vă asigur că e *ultima*. E o carte care nu ne-a intrat în librărie decît ieri.

În timp ce vorbea, arăta cu mîna un teanc enorm de volume cu supracoperte vesele, în alb şi albastru. Am putut descifra titlul, tipărit cu litere mari, aurii: VISURI DE AUR.

— E cea mai nouă carte a domnului Slush, adăugă domnul Sellyer. Toată lumea o cere.

— Îmi pare foarte bine, spuse doamna Rasselyer. Vezi, se întîmplă uneori să te înşeli. Săptămîna trecută am luat două cărţi care păreau foarte atrăgătoare şi abia acasă mi-am dat seama că erau vechi, apărute, cred, acum şase luni.

— Doamnă Rasselyer, spuse directorul, vă rog să ne iertaţi! Sînt dezolat. Daţi-ne voie să trimitem un om al nostru să le ridice; pentru dumneavoastră în mod special, le vom schimba.

— O, nu face nimic, îl linişti doamna cea elegantă. Vă închipuiţi, desigur, că nici nu le-am citit. Le-am dat cameristei. Ea n-o să-şi dea seama că sînt vechi.

— Fără îndoială că nu, a spus domnul Sellyer, înclinîndu-se cu un zîmbet respectuos. Asemenea greşeli se pot întîmpla uneori, urmă el cu insinuanta amabilitate a librarului la modă. Am avut un caz destul de regretabil, nu mai departe decît ieri. Unul dintre clienţii noştri cei mai vechi a venit foarte grăbit să ne ceară cîteva cărţi pe care să le ia cu el pe vapor. Alegîndu-le pur şi simplu după titlu, cum obişnuiesc foarte mulţi cititori, a luat, fără ca noi să băgăm de seamă, două dintre cele apărute anul trecut. I-am telegrafiat imediat pe vapor, dar mi-e teamă să nu fie prea tîrziu.

— Dar cartea aceasta? întrebă doamna, răsfoind alene paginile. E o carte bună? Ce subiect are?

— E o carte foarte viguroasă, spuse domnul Sellyer. Magistrală! Criticii sînt de părere că e cartea cea mai viguroasă a anului. Are o... (aici domnul Sellyer se opri puţin, cu acelaşi aer pe care îl am şi eu cînd vreau să explic unei săli de studenţi o idee pe care nici eu n-o pricep) — are o forţă, ca să spun astfel, o forţă cu totul remarcabilă! Se poate afirma fără exagerare că e cartea cea mai puternică din cîte au apărut vreodată... De altfel, continuă el trecînd pe un teren mai puţin dificil, se bucură de o vînzare excepţională.

— Se pare că aveţi aici un număr foarte mare de volume, a observat doamna.

— E firesc, spuse directorul, e o carte care se caută. Publicul cititor dă un adevărat asalt asupra ei. Va face senzaţie. De altminteri, în unele cercuri se

spune că e o carte care n-ar trebui... (aici vocea confidențială a domnului Sellyer scăzu atît de mult, încît n-am mai putut prinde restul frazei).

— Adevărat ? șopti doamna Rasselyer. În acest caz, cred că o voi lua. Oricum, trebuie să fii la curent cu literatura despre care se vorbește.

Începuse să-și încheie nasturii de la mănuși și să-și aranjeze boaua cu pene, care răsturnase de pe masă un teanc întreg de felicitări pentru sărbători. Apoi deodată, parcă își reaminti ceva.

— A, uitasem ! Fii atît de bun și trimite în același timp cîteva cărți pentru domnul Rasselyer. Pleacă să-și petreacă vacanța în Virginia. Cunoști genul de literatură pe care îl preferă, nu-i așa ?

— Foarte bine, doamnă. Domnul Rasselyer are o preferință pentru... știu că citește de obicei cărți care...

— Da, însemnări de călătorie și alte scrieri de acest gen, spuse doamna cu boa de pene.

— Tocmai. Cred că avem aici tot ceea ce dorește domnul Rasselyer, spuse directorul arătînd cu mîna stîngă un raft ințesat cu volume frumoase : *Șapte săptămîni în Sahara*, 7 dolari ; *Șase luni într-un camion*, 6 dolari cincizeci, netto ; *O după-amiază într-un car cu boi*, două volume, 4 dolari treizeci, cu 20 la sută rabat.

— Cred că le-a citit, spuse doamna Rasselyer. Avem acasă o grămadă din acestea.

— E foarte posibil. Iată altele : *Printre canibalii din insula Corfu* — pe aceasta mi se pare că a citit-o. *Printre*... și pe aceasta, cred... A, dar iată una care sînt sigur că îi va plăcea. E ultima noutate, ne-a sosit azi-dimineață. *Printre maimuțele din Noua-Guinee*, 10 dolari, netto.

Domnul Sellyer își așeza mîna pe un maldăr de cărți noi, parcă tot atît de înalt ca și uriașul teanc cu *Vise de aur*.

— *Printre maimuțe*... repetă el, cu un glas aproape mîngîietor.

— Mi se pare cam scumpă, observă doamna.

— A, desigur, e o carte foarte scumpă, extrem de scumpă, întări directorul cu însuflețire. Observați

doamnă Rasselyer, spuse, răsfoind paginile volumului, conţine fotografii autentice, de maimuţe adevărate, fotografiate la faţa locului, numeroase ilustraţii, hîrtie de lux... Adevărul e că preţul de cost al cărţii se ridică la 9 dolari şi nouăzeci de cenţi. Nu cîştigăm nimic la ea, dar e un volum pe care îl lansăm cu deosebită satisfacţie.

Oricui îi place să fie iniţiat în amănuntele tehnice ale unei întreprinderi şi, desigur, oricine se bucură aflînd că un librar pierde bani într-o afacere cu cărţi. Erau două constatări adevărate, pe care, după cum mi-am dat seama, se baza metoda domnului Sellyer.

Se înţelege aşadar că doamna Rasselyer a cumpărat *Printre maimuţe*, şi în clipa următoare domnul Sellyer punea pe un vînzător să noteze adresa de pe *Fifth Avenue* a familiei Rasselyer, închinîndu-se adînc şi conducînd pe doamna pînă la uşă.

În timp ce se întorcea spre biroul său, am observat că atitudinea lui părea mult schimbată.

— Cartea cu maimuţele, l-am auzit murmurînd către ajutorul său, o să aibă o vînzare destul de grea.

Nu avu însă răgazul de a cugeta mai departe. O altă doamnă intră în librărie. De data aceasta, chiar un ochi mai puţin experimentat decît al domnului Sellyer putea să ghicească, după costisitorul mare doliu şi după faţa întristată a celei ce-l purta, că are în faţa lui o văduvă simţitoare.

— Un roman nou ? a repetat directorul. Da, doamnă, ne-a sosit chiar acum o carte încîntătoare : *Vise de aur*. Rosti cu multă gingăşie aceste trei cuvinte, apoi urmă : E o poveste foarte duioasă, extrem de duioasă ; criticii spun că e cartea cea mai duioasă pe care a scris-o vreodată domnul Slush.

— E o carte *bună* ? a spus doamna — şi mi-am dat seama că toţi clienţii repetă întrebarea asta.

— O carte minunată, a repetat directorul. E o poveste de dragoste, foarte simplă şi foarte duioasă, minunată şi încîntătoare. Toate revistele o proclamă drept cea mai încîntătoare carte din lume ! Soţia mea

mi-o citea seara cu voce tare. Nici nu mai putea citi din pricina lacrimilor.

— Îmi place să cred că e o carte decentă, nu-i aşa ? întrebă văduva. E pentru fetiţa mea.

— O, e cartea cea mai decentă cu putinţă, o asigură domnul Sellyer, pe un ton aproape părintesc. E scrisă în vechiul stil al bunelor noastre cărţi de altădată — aici directorul făcu o scurtă pauză, cu o umbră de îndoială în privire — ale unui Dickens, Fielding, Sterne şi ceilalţi scriitori din trecut. Am vîndut foarte multe, doamnă, printre clerici.

Doamna văduvă a cumpărat *Visele de aur*, pe care un vînzător i le-a împachetat într-o hîrtie verde lucitoare, apoi a ieşit.

— Aveţi o lectură uşoară şi bună pentru vacanţă ? a întrebat cu un glas puternic şi jovial următorul client, avînd aerul unui agent de bursă care pleacă în concediu.

— Desigur, a răspuns domnul Sellyer, străduindu-se să pară vesel. Vă recomand o carte admirabilă : *Vise de aur*, cartea cea mai veselă a sezonului. Pur şi simplu te topeşti de rîs citind-o. Soţia mea mi-o citea cu glas tare chiar ieri, şi atît de mult rîdea, încît abia putea să citească.

— Ce preţ are ? Un dolar ? Un dolar cincizeci ? Foarte bine. Vă rog să mi-o împachetaţi.

Se auzi un clinchet de monedă la casă şi clientul plecă. Am început să văd precis la ce nivel se încadrau în comerţul cu cărţi profesorii universitari şi studenţii care doreau un *Epictet* de 18 cenţi sau cîteva fascicule din *Istoria literaturii universale*, a 12 cenţi fascicula.

— Călătorii pe mare ? Da, domnule judecător, spuse directorul către următorul client, o persoană uriaşă, cu o înfăţişare demnă sub borurile largi ale pălăriei pe care o purta. E o lectură admirabilă pentru o minte supraîncărcată, cum trebuie să fie a dumneavoastră. Iată ultima noutate : *Printre maimuţele din Noua-Guinee*, preţul 10 dolari, redus la 4 cincizeci. Numai pe noi ne costă 6 şi optzeci exemplarul. Voim să desfacem repede întreaga ediţie. Mulţumim, domnule judecător. V-o trimitem acasă ? Foarte bine. Bună ziua.

Clienţii intrau şi ieşeau unul după altul. Am băgat de seamă că, deşi rafturile librăriei gemeau de cărţi — am evaluat dintr-o privire cam zece mii — domnul Sellyer părea că nu ţine să vîndă decît două. Fiecare doamnă pleca cu *Vise de aur* şi fiecare domn se alegea cu *Maimuţele din Noua-Guinee.* Unei cititoare i se îmbiau *Visele de aur* ca o lectură de vacanţă, alteia i se recomanda ca potrivită pentru întoarcerea din vacanţă. O admirabilă carte pentru o zi ploioasă, i-a spus directorul celei de a treia. Cea mai potrivită lectură pentru o dimineaţă cu soare, a asigurat-o pe cea de a patra. *Maimuţele* erau prezentate, pe rînd, ca o povestire marinărească, o povestire de la ţară, o povestire din junglă şi o povestire din munţi, iar preţul varia după cum domnul Sellyer evalua puterea de cumpărare a clientului.

În sfîrşit, după două ore de vînzare activă, librăria se goli pentru cîteva clipe.

— Wilfred, spuse domnul Sellyer, întorcîndu-se spre primul vînzător, eu mă duc la masă. Ai grijă, te rog, să plasezi cît poţi mai multe din aceste două cărţi. Mai încercăm o zi, apoi le retragem. Am să trec pe la *Dockem & Discount* şi am să le dau un picior undeva, să văd ce au să facă ?

Simţeam că zăbovisem de ajuns în librărie. M-am apropiat cu un *Epictet* în mînă.

— Da, domnul meu, spuse domnul Sellyer, reluîndu-şi într-o clipă tonul său profesional. Epictet ? E o carte încîntătoare, 18 cenţi. Mulţumesc. Poate mai găsiţi şi alte titluri care vă interesează. Avem cîteva cărţi de ocazie în raionul de alături, pe care poate aţi dori să le vedeţi. E un *Aristotel* în două volume, un tipar foarte frumos, perfect ilizibil, care ar putea să vă placă. Ne-a intrat ieri un *Cicero* într-o ediţie de lux, foarte puţin atinsă de umezeală, şi un *Macchiavelli,* cu totul remarcabil, cu ceva file rupte şi fără copertă. E o ediţie veche, foarte rară, extrem de interesantă pentru un expert cum cred că sînteţi dumneavoastră.

— Nu, mulţumesc, am spus. Apoi, îndemnat de o curiozitate care crescuse în mine, şi căreia nu-i mai

puteam rezista, am întrebat: Cartea aceea, *Vise de aur*, o socotiţi într-adevăr atît de bună?

Domnul Sellyer îmi aruncă una din privirile sale pline de şiretenie. Ştia bine că nu voi cumpăra cartea şi, ca orice om obişnuit, poate că avea cîteodată momente de sinceritate. A clătinat din cap şi mi-a răspuns:

— O afacere proastă. Editorii ne-au pus-o în braţe şi trebuie să facem tot ce putem ca s-o vindem. S-au încărcat cu ea şi, bineînţeles, acum apelează la noi să le venim în ajutor. Îi fac mare reclamă şi s-ar putea întîmpla să reuşească. Ar fi o singură şansă, după părerea mea. Dacă biserica se va năpusti asupra ei osîndind-o, sîntem salvaţi. Dar de epuizat, tot nu cred că se va epuiza. Îmi închipui că e o jalnică nerozie.

— N-ai citit-o? l-am întrebat.

— Dragă Doamne, fireşte că nu! a protestat directorul. (Avea înfăţişarea unui lăptar căruia i se oferă un pahar din laptele pe care îl vinde.) Bine mi-aş mai petrece timpul dacă m-aş apuca să citesc noutăţile. E destul că trebuie să-mi bat capul cu ele ca să le vînd.

— Dar clienţii dumitale care au cumpărat cartea? am continuat cu desăvîrşire uluit. N-au să fie dezamăgiţi citind-o?

Domnul Sellyer a clătinat din cap.

— A, nu, mi-a răspuns liniştit, fiindcă n-au s-o citească. E singurul lucru pe care nu-l fac niciodată.

— În orice caz, am stăruit în uimirea mea, soţia dumitale a găsit că e o povestire frumoasă.

Domnul Sellyer zîmbi cu gura întreagă:

— Nu sînt căsătorit.

1916

NOUA EDUCAȚIE

— Așadar, peste două săptămîni te întorci la Universitate, i-am spus luminoasei și tinerei persoane, pe veranda hotelului de vară. Nu-ți pare rău?

— Într-o măsură oarecare, da ; mă bucur totuși că mă întorc. Nu poți să hoinărești mereu.

Din fotoliul în care se legăna, ridică ochii cu adîncă seriozitate de pe tricotajul cu care se îndeletnicea pentru Crucea Roșie.

Cît sînt de hotărîți acești studenți, mi-am spus în gîndul meu. Pe vremea mea, eram obișnuiți să ne întoarcem la Universitate ca la o corvoadă.

— Știu, dar voiam să spun că, la urma urmei, Universitatea este o muncă destul de grea. Matematicile sau limba greacă nu sînt lucruri de glumit! Pe vremea mea, după cîte mi-aduc aminte, consideram trigonometria sferică drept cea mai dificilă dintre materii.

Părea neîncrezătoare.

— Eu n-am ales matematicile, spuse ea.

— Înțeleg. Asta înseamnează că nu trebuie să le înveți. Și *ce* ai ales?

— Pentru următoarea jumătate de semestru, adică timp de șase săptămîni, am ales „Efortul social".

— Nu era pe vremea mea. Ce înseamnează?

— O, e grozav de interesant. Studiul condițiilor.

— Ce fel de condiții?

— Toate condițiile. Poate că nu știu să vă explic cum trebuie. Dar am prospectul în cameră, dacă vreți să-l vedeți. Luăm în mîna noastră societatea.

— Și ce faceți cu ea?

— O analizăm, spuse ea.

— Dar asta înseamnează să citeşti o grămadă înspăimîntătoare de cărţi.

— Nu, spuse ea, e un curs la care nu se folosesc cărţi. Avem numai lucrări de laborator.

— Sînt complet nedumerit, am spus. Ce înţelegi prin „lucrări de laborator“ ?

— Ei bine, răspunse studenta, cu o faţă gînditoare, să presupunem că descompunem societatea în elementele ei.

— În şase săptămîni ?

— Unele fete o fac în şase săptămîni, altele îi consacră un semestru întreg şi se ocupă cu acest studiu timp de douăsprezece săptămîni.

— Aşa încît o descompun cu totul.

— Da, aprobă ea. Majoritatea fetelor cred însă că şase săptămîni sînt de ajuns.

— Ceea ce înseamnă că literalmente o pulverizează. Dar cum procedaţi ?

— Ei bine, spuse fata, totul se realizează prin lucrări de laborator. Luăm, de pildă, marile magazine. Cred că e primul lucru pe care-l facem. Începem cu un mare magazin.

— Şi ce faceţi cu el ?

— Îl studiem ca pe un germen social.

— Ah, spusei, ca pe un germen social ?

— Da, confirmă fata, încîntată că începeam să înţeleg, ca pe un germene. Toată lucrarea se face pe concret. Clasa merge cu profesorul la un mare magazin...

— Şi apoi ?

— Îl străbatem observînd.

— Dar cum ? Nici unul dintre dumneavoastră n-a mai fost vreodată într-un magazin ?

— O, desigur, dar acum ne ducem ca observatori.

— Ah, înţeleg. Nu cumpăraţi nimic, ca să aveţi răgaz să vă uitaţi la toate.

— Nu, spuse ea, nu-i aşa. Cumpărăm diferite lucruri. Asta face parte din studiu. Multor fete le place să aleagă mici fleacuri ; şi, oricum, e un prilej să-şi facă

şi cumpărăturile. Dar în acelaşi timp, deoarece *sînt* în magazin, ele observă. După aceea întocmesc grafice.

— Grafice care conţin ce? am întrebat.

— Grafice cu salariaţii: sînt întrebuinţate ca să indice respectivele mişcări ale creierului.

— Şi găsiţi multe?

— Ei bine, spuse fata după oarecare ezitare, scopul este să reducem toţi salariaţii la o curbă.

— La o curbă? am exclamat eu, convexă sau concavă?

— Nu, nu chiar aşa. Dumneavoastră n-aţi întrebuinţat curbe cînd eraţi la facultate?

— Niciodată, am spus eu.

— Ei, acum aproape orice, ştiţi, este redat printr-o curbă. Le punem pe planşetă.

— Şi la ce foloseşte această curbă specială, am întrebat eu.

— Scopul, spuse studenta, este ca, pornind de la curbă, să putem obţine norma salariatului.

— Să-i obţineţi norma? am întrebat eu.

— Da, să-i obţinem norma. Aceasta reprezintă formula de bază a salariatului ca factor social.

— Şi la ce vă slujeşte?

— Oh! dacă o obţinem, putem spune cu certitudine ce ar face salariatul în orice împrejurare. Cel puţin aceasta-i ideea, deşi, nu fac decît să repet, adăugă ea întrerupîndu-se cu modestie, ceea ce spune domnişoara Thinker[1], profesoara de Efort Social. E, într-adevăr, teribilă! Întocmeşte graficul general al salariatelor marilor magazine, arătînd în ce proporţie unele ar sări pe fereastră, iar altele ar alerga pe scara de serviciu, în cazul unui incendiu.

— E un curs minunat, am spus eu. Noi n-am învăţat nimic asemănător pe vremea cînd mergeam la Universitate. Nu vă ocupaţi decît de marile magazine?

— Ba nu, spuse fata, munca de laborator include pentru acest semestru şi cofetăriile unde se serveşte îngheţată.

— Ce faceţi cu ele?

---

[1] *Thinker* — gînditor, gînditoare.

— Le analizăm ca celule sociale sau nuclee, cum le spune profesoara.

— Şi cum începeţi să le studiaţi? am întrebat.

— Fetele se duc în grupe mici şi le studiază în laborator.

— Mănîncă îngheţată în cofetării?

— *Trebuie,* spuse ea, pentru a le concretiza. Dar în acelaşi timp privesc cofetăria cu îngheţată ca o secţiune de protoplasmă socială.

— Vine şi profesoara ? am întrebat.

— Oh, da, ea conduce fiecare grupă. Profesoara Thinker nu se dă niciodată în lături de la muncă.

— Doamne, am spus, trebuie să fiţi foarte ocupate. Şi Efortul Social o să fie tot ce ai să studiezi ?

— Nu, răspunse ea, am ales şi o jumătate de curs de Opera Naturii.

— Opera Naturii ? Bravo ! Bravo ! Îmi închipui că înseamnă să toceşti o mulţime de tratate de biologie şi zoologie, nu-i aşa ?

— Nu, spuse fata, nu se face propriu-zis cu cărţi. Cred că se efectuează toată prin Munca de Cîmp.

— Muncă de Cîmp ?

— Da, Muncă de Cîmp de patru ori pe săptămînă şi o excursie în fiecare sîmbătă.

— Şi ce faceţi la Munca de Cîmp ?

— Fetele, răspunse ea, ies în grup în aer liber şi fac un studiu de natură asupra fiecărui lucru pe care-l observă.

— Cum procedează ? am întrebat.

— Foarte simplu. Se uită la el. Să presupunem, de exemplu, că ajung la un rîu, la un iaz, sau în altă parte...

— Da...

— Ei bine, *îl privesc.*

— N-au mai făcut asta niciodată ? am întrebat.

— A, desigur, dar acum se uită la el ca la o unitate a naturii. Fiecare fată trebuie să ia la curs patruzeci de *unităţi.* Cred că nu rezolvă decît o singură *unitate* la fiecare ieşire pe teren.

— Trebuie să fie, am spus eu, o muncă destul de obositoare, dar cu excursia cum e ?

— Ieşim în fiecare sîmbătă cu domnişoara Stalk[1], profesoara de Mers-pe-Jos.

— Şi unde vă duceţi ?

— Oh, oriunde. O dată ne ducem, de pildă, într-o excursie cu vaporul, în cealaltă sîmbătă undeva cu maşinile, şi aşa mai departe.

— Ce să faceţi, ce ? am întrebat eu.

— Muncă de Cîmp. Studiul acesta — mi-e teamă că repet ce spune domnişoara Stalk, dar nu-mi pare rău, e într-adevăr formidabilă — are ca scop să descompună natura în elementele ei...

— Înţeleg.

— Noi considerăm natura ca o structură externă a societăţii şi, pornind de la acest adevăr, facem cuvenitele deducţii.

— Ai făcut vreuna ? am întrebat-o.

— Oh, nu, rîse ea, abia am început trimestrul întîi. Dar, desigur, va trebui să fac. Fiecare fată face cel puţin o deducţie pînă la sfîrşitul cursului. Cele din anii superiori fac două sau trei. Una e însă obligatorie.

— E un curs admirabil, am spus. Nu-i de mirare că ai să fii atît de ocupată ; şi, după cum spui, e mai bine decît să hoinăreşti de colo-colo, fără să faci nimic.

— Nu-i aşa ? spuse studenta, cu o privire plină de entuziasm. Îţi dă un simţ al utilităţii, sentimentul că faci ceva !

— Trebuie, am răspuns eu.

— Oh, cerule, exclamă ea, sună clopoţelul pentru prînz. Trebuie s-o şterg, să-mi schimb rochia.

Abia dispăruse de lîngă mine, cînd un student solid, care locuia tot în hotel, veni răsuflînd din greu, după ce făcuse cursa lui de cinci mile. Se antrena pentru înrolare, aşa-mi spuse. În timp ce se aşeză, remarcă silueta studentei care se retrăgea.

— Tocmai am stat de vorbă cu ea, i-am spus, despre activitatea ei la Facultate. S-ar părea că studiază o grămadă de materii ciudate. Efortul Social şi celelalte...

— Teribile baliverne, spuse tînărul. Fetele însă aleargă la toate prostiile de felul ăsta, ştiţi...

[1] *Stalk* — mers semeţ.

— Activitatea dumitale, am continuat, e fără îndoială foarte diferită. Vreau să întreb, ce studiai înainte de război ? Îmi închipui că voi, băieţii, duceţi o luptă grozavă cu matematicile, cu filologia, şi aşa mai departe, ca şi mine, pe vremea cînd eram la Facultate.

O uşoară roşeaţă se ivi pe faţa frumosului tînăr.

— Ei bine, nu, spuse el — n-am ales matematicile. La Facultatea noastră, ştiţi, alegem două materii principale şi două secundare.

— Înţeleg, am spus, şi ce ai ales dumneata ?

— Am ales limba turcă, muzica şi religia, îmi răspunse el.

— Oh, da, i-am spus eu cu un fel de respect, te pregăteşti pentru situaţia de maestru de cor într-o catedrală turcă, fără îndoială.

— Nu, nu, spuse el, vreau să intru la Asigurări ; dar, ştiţi, materiile acestea mi se potriveau mai bine decît oricare.

— Ţi se potriveau ?

— Da. Turca e la nouă, muzica la zece şi religia la unsprezece. E o combinaţie foarte bună ; lasă omului timp liber să...

— Să-şi dezvolte mintea, am spus. Cred că pe vremea studenţiei mele, prelegerile nu contribuiau în suficientă măsură la această dezvoltare a minţii. Turca trebuie să fie o limbă interesantă, nu ?

— Aş ! spuse studentul. Tot ce trebuie să faci e să răspunzi la apel şi să pleci. Patruzeci de prezenţe îţi dau o unitate de turcă — dar mă iertaţi, trebuie s-o iau din loc. Ca să mă schimb. La revedere.

În timp ce tînărul se depărta, nu m-am putut stăpîni să nu reflectez la marile schimbări care au intervenit în educaţia noastră universitară. A fost o uşurare pentru mine mai tîrziu, în cursul zilei, să vorbesc despre acest subiect cu un bărbat liniştit şi îngîndurat, el însuşi licenţiat în filozofie. A fost de acord cu mine că vechile studii rigide par să fie abandonate într-o foarte largă măsură.

L-am privit cu respect pe bărbatul întunecat.

— Activitatea dumitale, am spus eu, e foarte diferită de ceea ce fac aceşti tineri — e un efort mare, solid,

întemeiat. Ce ușurare trebuie să fie pentru dumneata să te bucuri de o scurtă vacanță. Nu m-am putut stăpîni să mă gîndesc astăzi, în timp ce te vedeam umblînd de colo pînă colo fără să faci nimic, cît de bine trebuie să te simți venind aici după munca dumitale grea ca să-ți petreci o lună de hoinăreală totală.

— Hoinăreală ? spuse el indignat. Nu hoinăresc. Urmez o jumătate de curs de vară de Introspecție. Pentru asta sînt aici. Am reușit pînă acum la două materii principale.

— Ah, am spus eu, ai reușit *aici* ?

M-a lăsat singur. Iar eu mai meditez încă la noua noastră educație. Între timp, cred că am să înscriu numele băiețelului meu în cataloagele facultății din Tuskegee, unde educația e încă de modă veche.

1918

EROI ŞI EROINE

— Ce citeşti ? l-am întrebat zilele trecute pe un băiat de zece ani, cu ochi albaştri, cuibărit printre pernele divanului.

Băiatul ridică în sus cartea, ca să văd.

— *Ned-Neînfricatul printre canibali,* îmi răspunse.

— E palpitant ? l-am întrebat.

— Nu prea, spuse copilul pe un ton blazat. Dar nu-i rău.

Am luat cartea şi am citit cu voce tare, la pagina deschisă

„Într-o masă compactă, sălbaticii uriaşi se năpustiră asupra viteazului Ned, strigînd ca nişte turbaţi şi învîrtind în aer enormele lor măciuci. Ned îi înfruntă fără teamă, cu spatele sprijinit de un bananier. Scoţînd cuţitul său de vînătoare, tăie dintr-o dată capul căpeteniei sălbaticilor, în timp ce, cu o lovitură înapoi a pumnalului, străpunse pe altul drept în inimă. Dar rezistenţa lui faţă de asemenea forţe superioare fu zadarnică ; prin puterea covîrşitoare a numărului, Ned fu doborît la pămînt. Apoi braţele i-au fost legate cu frînghii groase, împletite din fibrele copacului boobooda. Cu chiote de triumf, sălbaticii îl tîrîră pe eroul nostru într-un luminiş din pădure unde ardea un foc uriaş, deasupra căruia atîrna un ceaun cu ulei clocotit. «Fierbeţi-l, fierbeţi-l !» urlau sălbaticii, pradă unei frenezii dezlănţuite."

— E destul de palpitant, nu-i aşa ? am spus eu.

— O, n-o să-l fiarbă, spuse băieţaşul. Ned este eroul romanului.

Aşa am aflat că băiatul făcuse primul pas pentru dezbrăcarea de orice iluzie a ficţiunii literare.

De fapt, el avea dreptate în privinţa lui Ned. Această minunată tinereţe a eroului prin care toţi începem să cunoaştem cărţile, trece biruitoare printr-o mulţime de primejdii. Canibalii, pieile-roşii, războiul, bătăliile, naufragiile îl lasă viu şi nevătămat. Ned se alege cel mult cu o rană care sîngerează, dar care se vindecă în cuprinsul unei singure pagini, cu ajutorul acelei miraculoase plante medicinale numită „iarba bună".

Dar cel mai uluitor lucru e cum Ned, acest erou excepţional, îşi face apariţia în toate marile bătălii şi în toate evenimentele de căpetenie ale lumii.

Ned a fost cel care, în momentul critic de la Gettysburg, s-a întors în şa către generalul Meade şi i-a spus liniştit : „Generale, victoria e a noastră." „Dacă-i aşa, răspunse Meade în timp ce-şi punea în buzunar binoclul, dumneata, Ned, ai cîştigat-o !"

Tot astfel a fost prezent Ned la trecerea rîului Delaware, efectuată de Washington. Iată cum :

— Ce vezi, Ned ? a spus Washington, pe cînd scrutau amîndoi, de pe barca din faţă, zăpada viscolită.

— Gheaţă ! a răspuns Ned.

— Băiete, a zis marele general american, şi o lacrimă îi îngheţă pe obraz în timp ce vorbea ; ne-ai salvat pe toţi !

Iată-l pe Ned la Runnymede cînd regele Ion-fără-Ţară, cu pana în mînă, era gata să semneze Magna Carta.

„O clipă regele se opri nehotărît, cu pana în mîna ridicată, în timp ce ochii săi vioi şi vicleni arătau limpede că ar fi putut să-şi calce cuvîntul dat faţă de baronii strînşi în jurul lui.

Ned îşi aşeză pe pergament mîna îmbrăcată în zale.

— Semnează, spuse aspru, ori vei suporta consecinţele.

Regele semnă.

— Ned, spuse baronul de Bohun, în timp ce-şi scotea viziera de fier de pe faţa bronzată, în această zi de azi ai mîntuit Englitera."

În poveştile copilăriei noastre, al căror erou era Ned, nu exista nici un personaj care să semene cu o eroină, sau aproape nici unul ; oricum, în mod obişnuit nu se

găsea. În cel mai bun caz, își făcea apariția mai tîrziu. Se spunea, de pildă, la pagina trei sute unu că, după încheierea grozavelor sale aventuri în Indiile de Vest, Ned a luat de soție pe frumoasa fiică a lui Don Diego, guvernatorul spaniol din Portobello ; sau că, la sfîrșitul marelui război cu Napoleon, s-a căsătorit cu o grațioasă și tînără franțuzoaică, ai cărei părinți pieriseră în Revoluție.

În general, Ned se căsătorea departe de casă. De fapt, căsătoriile erau destinate să refacă unitatea națiunilor sfîșiate în două de isprăvile militare ale lui Ned. Uneori se întorcea, totuși, în orașul lui natal, ars de soare, brăzdat de cicatrice și bronzat în bătălii (întotdeauna se amintea însușirea pe care o aveau bătăliile de a bronza pielea luptătorilor), Ned devenind din băiat, bărbat ; adică, dintr-un băiat de cincisprezece, un bărbat de șaisprezece. În acest caz, Ned se căsătorește în propriul său oraș, și se întîmplă cam așa :

„Dar cine e aceea care înaintează zîmbind și îl salută, în timp ce el pășește pragul regăsit al scumpei și vechii lui case ? Această înaltă și frumoasă fată poate fi oare Gwendoline, tovarășa lui de jocuri din copilărie ?"

Ei bine, poate ? Îl întreb pe fiecare cititor cu experiență ; poate sau nu poate ?

Ned și-a avut vremea lui de glorie : vremea copilăriei fiecăruia dintre noi. Astăzi l-am depășit. Vorbesc bineînțeles despre cei care sînt bărbați în toată firea și pot privi înapoi la cei treizeci sau patruzeci de ani de-a lungul cărora au citit născociri de acest fel. „Ned" mai trăiește încă, se înțelege, printre copiii de azi ; dar acum zboară în avion, se scufundă cu submarinul și oferă neprețuitele sale sfaturi strategice generalului Joffre și generalului Pershing.

Pentru mulțumirea anilor adolescenței a fost nevoie însă de ceva mai potolit decît era Ned, cu toți canibalii săi urlători și rafala focurilor de revolver.

Astfel, Ned din cărțile cu aventuri a fost înlocuit cu Eroina Romantică din epoca reginei Victoria și cu acel

interminabil Erou Neprihănit, care o însoțea pretutindeni.

Nu știu cînd și-au început aceștia doi cariera lor geamănă. N-aș putea spune dacă le-a dat naștere Fenimore Cooper sau Walter Scott. Dar au avut un succes necontestat în două continente, timp de o jumătate de secol.

Eroina era o adevărată silfidă. Farmecul de căpetenie era trupul ei plăpînd. În general, ne era descrisă cam cu astfel de cuvinte :

„Îngăduiți-ne să prezentăm acum cititorilor noștri pe frumoasa Madeline de Rokewood. Subțire și grațioasă, o făptură atît de fragedă, încît abia dacă era în stare a-și împlini funcțiile trupești, ea părea mai degrabă una dintre acele ființe eterice ale aerului, în trecere de-o clipă pe această scenă pămînteană, decît unul din locuitorii ei obișnuiți. Ochii ei mari, întrebători, priveau spre spectatori cu o nevinovăție de miel alb abia născut."

Sună cam simplu, nu-i așa ? S-ar putea bănui că e ceva deranjat în capul fetei. Ascultați mai departe :

„Mintea Madelinei, cu măiestrie șlefuită de strădaniile devotate ale venerabilului abate, tutorele ei, atinsese un grad de cultură rar întîlnit la o ființă atît de tînără. Deși nu fluturaseră peste creștetul ei decît optsprezece primăveri, în momentul cînd o prezentăm cititorilor noștri era perfect familiarizată cu limbile franceză, italiană, spaniolă și provensală. Nenumăratele pagini de istorie veche și modernă, sacră ca și profană, îi fuseseră dezvăluite de credinciosul ei dascăl. Desăvîrșită cunoscătoare a muzicii, cînta cu o grație nespusă, atît la spinetă cît și la clavecin, în timp ce vocea ei, deși nu prea puternică, era dulce și melodioasă în cel mai înalt grad."

Din această listă de perfecțiuni reiese clar că Madeline ar fi putut să fie înscrisă la Facultatea de drept din Harvard, cu o pregătire numai de cinci minute. E oare de mirare că tinerii roiau nebunește în jurul Madelinei ? Într-adevăr, îndată după descrierea eroinei, urma o frază sinistră : „Pe această minunată ființă jurase să pună mîna lordul Rip de Viperous, un om a cărui

reputaţie revoltase cele mai destrăbălate cercuri ale curţii, provocînd izgonirea lui din faţa regelui."

(Personal eu nu-l acuz pe lordul Rip nici cît negru sub unghie ; trebuie să-i fi venit foarte greu să se vadă izgonit din faţa regelui ; e o nenorocire care poate împinge pe un bărbat la orice.)

În clipa cînd două asemenea caractere se întîlnesc într-o povestire, acţiunea e pusă pe roate şi aventurile urmează de la sine. Lordul Rip de Viperous o urmăreşte pe Madeline ; dar la fiecare pas e împiedicat să-şi ajungă scopul. O atrage la miezul nopţii într-un turn ruinat, profitînd de nevinovăţia fetei, în educaţia căreia abatele lăsase mari lacune, uitînd să-i vorbească despre pericolul turnurilor ruinate, după ora zece treizeci p.m. „Ispitită de minunata claritate a lunii pline, al cărei măreţ glob îşi desfăşura în acel anotimp larga lui strălucire deasupra întregii naturi, Madeline primi invitaţia infamului corupător de a culege de pe crenelurile donjonului ruinat fragii care creşteau printre ziduri într-o sălbatică abundenţă."

Dar, în momentul critic, lordul de Viperous este demascat ! Chiar în clipa cînd e pe punctul s-o strîngă în braţe, Madeline se întoarce spre el şi îi spune : „Ticălosule... (cu titlul respectiv) dă-mi drumul !" cu un glas atît de glacial, încît lordul se furişează în josul scării în ruină, „intimidat". Şi de fiecare dată, mai tîrziu, la orice nouă încercare, Madeline îl „intimidează" în acelaşi fel.

Mai mult încă ! În timp ce lordul de Viperous e astfel „ţinut în frîu" de Madeline, nici eroul povestirii nu se lasă mai prejos. Acest partener al Madelinei, care şi-a împărţit cu ea popularitatea timp de cincizeci de ani, poate fi considerat cea mai autentică încarnare a interminabilului Erou Neprihănit. Ireproşabil ca ţinută morală şi de-o cinste desăvîrşită în toate purtările lui, el stăpînea un mijloc irezistibil de a se apăra. Ştia să rostească discursuri. E ceea ce făcea cu orice ocazie. Cu aceste cuvîntări „îl ţinea în frîu" pe lordul de Viperous. Iată stilul lor :

„*My lord,* spunea Markham (în mod incidental permiteţi să adaug că acest soi de erou era cunoscut

întotdeauna sub numele lui de familie, iar numele lui de familie era întotdeauna Markham). *My lord,* sentimentele pe care le exprimi şi faptele de care ai fost în stare sînt într-o atît de mare contrazicere cu titlul pe care-l porţi şi cu neamul din care te tragi, încît nici influenţa pe care ai putea s-o exerciţi şi nici ameninţările pe care eşti în stare să le pui în practică nu mă vor reţine să exprim anume de ce, oricît de sărac şi nepotrivit mi-ar fi talentul de a vorbi, toate cele pentru care sînt ceea ce sînt vor răspunde faţă de demnitatea a ceea ce, cum-necum, este cel puţin ceea ce este. *My lord,* am terminat. Ori va trebui să-ţi vorbesc şi mai lămurit ?"

Nu e de mirare că, după un asemenea discurs, lordul Rip s-a prăbuşit pe scaun, cu o strîmbătură hidoasă pe obraz, murmurînd : „Destul ! Destul !"

Dar oricît de multe succese vor fi avut ca erou şi eroină, Markham şi Madeline au ieşit astăzi din scenă. Încotro s-au dus, nu ştiu. Poate că Markham a fost ales senator la Massachussets. În orice caz, au dispărut din povestire amîndoi.

A urmat în locul Madelinei eroina arsă de soare şi cu racheta de tenis. Numele pe care îl purta era Kate Middleton, sau altul tot atît de simplu şi de cinstit. Purta încălţări zdravene şi jambiere de piele. Mînca biftec. Trăgea cu puşca.

Un timp, această eroină cu cizme şi mare consumatoare de fripturi la frigare a cunoscut de pe la mijlocul anilor '90 un succes formidabil. Prindea cu laţul tauri în Colorado. Se descurca de minune pe mare şi în naufragii, pe vapoarele care se scufundau, unde îi „intimida" pe bucătari şi-i „ţinea în frîu" pe marinarii răsculaţi, în acelaşi mod pe care-l folosea Madeline ca să-l „intimideze" şi să-l „ţină în frîu" pe lordul Rip de Viperous.

Împreună cu eroina în cizme şi mîncătoare de biftec, mergea ca tovarăş de alergătură bărbatul trăit în aer liber, cu faţă tăbăcită şi muşchi căliţi ca oţelul, în cavalcadele sălbatice de-a lungul pampelor Patagoniei. El învăţase toate meşteşugurile vieţii de sălbatic printre sălbaticii hoodooşi din Himalaia. Se înţelegea de obicei că însuşi acest bărbat „al aerului şi al ierbii", cum ar

putea fi numit, scrisese povestirea... El era acel „eu" care revenea mereu, cu o modestie supărătoare, cînd vorbea de vitejia sa proprie. În loc să declare pe şleau că era cel mai voinic şi mai curajos bărbat din lume, lăsa să se înţeleagă acest lucru pe ocolite, la fiecare pagină.

Iată, de pildă, o scenă tipică, în care Kate şi acest „eu" apar într-o aventură disperată prin Munţii Stîncoşi, urmăriţi de indieni :

„Trebuia să coborîm pe o singură frînghie de pe vîrful unei stînci înalte. Era unica noastră şansă (înspăimîntător de mică !) pentru a scăpa de bandele de piei-roşii nomazi.

Cu ochiul am măsurat coborîşul înspăimîntător de sub noi.

— Ţineţi bine frînghia, *miss* Middleton ! am spus cînd am aşezat piciorul pe un colţ al stîncii. (Reţineţi, vă rog, că bărbatul aerului şi al ierbii o numeşte întotdeauna pe eroina povestirii : *miss* Middleton, pînă la sfîrşit.)

Nobila fată apucă de capătul înnodat al frînghiei împletite din piele de ţap.

— În regulă, *mr.* Smith ! spuse ea cu o încredere liniştită.

M-am încordat în vederea efortului. Muşchii mei, ca oţelul călit, au răspuns imediat. Am coborît astfel vreo sută de stînjeni pe frînghie. Puteam să aud de jos vocea lui Kate.

— Nu daţi drumul frînghiei, *Miss* Middleton ! am strigat. (Iată un sfat bine-chibzuit.)

Vocea limpede a fetei pluti spre mine :

— În regulă, *mr.* Smith, strigă ea, n-am să-i dau drumul !"

E de la sine înţeles că au ajuns cu bine la poalele stîncii după pilda tuturor eroilor şi eroinelor. Şi iată că aici, la rîndul ei, Kate se descurcă de minune în tabăra de noapte, frigînd slănină la un foc mare de crengi de pin, în timp ce văpaia îi luminează jambierele de piele şi costumul simplu, dar pitoresc.

Împrejurările ar putea să pară cam îndrăzneţe şi cam riscante. Dar cititorul ştie că totul e „în regulă", de-

oarece eroul şi eroina continuă să-şi spună unul altuia: *miss* Middleton şi *mr.* Smith.

Nu cu mult înainte de sfîrşit, cînd sînt pe punctul de a se întoarce în lumea civilizată, dialogul ia însă o altă întorsătură.

Iată scena care are loc... Eroul şi eroina sînt pe peronul unei gări, lîngă drumul unde trebuie să se despartă. Kate pentru a se întoarce în bogatul cămin al mătuşii ei, *mrs* Van der Kyper din New York, iar bărbatul aerului şi ierbii pentru a pleca din nou în pampele Patagoniei să vîneze hoopooşi. Eroul e pe punctul de a-şi lua rămas bun. Atunci...

„— Kate, i-am spus, ţinînd o clipă într-a mea mîna înmănuşată a nobilei fete. Ea se uită în ochii mei cu privirea sinceră şi netemătoare a unei surori.

— Da, răspunse ea.

— Kate, am repetat, ştii la ce mă gîndeam cînd ţineam la rîndul meu frînghia şi coborîseşi jumătate din stîncă ?

— Nu, murmură ea, şi roşeaţa îi năpădi în obraz.

— Mă gîndeam, Kate, că dacă se rupea frînghia aş fi fost foarte mîhnit.

— Edward ! exclamă ea.

Am strîns-o în braţe.

— Să-ţi fac o mărturisire ? spuse Kate, ridicînd ochii ei sfioşi, după o jumătate de oră, pe cînd îmi desfăceam cu duioşie braţele în care o strînsesem pe nobila fată... Şi eu mă gîndeam la acelaşi lucru."

Astfel Kate şi Edward „au plutit" (cum spune Tennyson) în fericire, sau după cum se exprimă oamenii mai puţin culţi, „s-au simţit în al nouălea cer".

Cu trecerea anilor, ei n-au mai plăcut. Kate reprezenta, ce e drept, un progres faţă de Madeline. Dar nu mergea ! Kate, ca să vorbim sincer, nu era destul de *vampă*. La drept vorbind, nu era *vampă* de loc. S-a arătat a fi, în realitate, tot atît de curată şi de virtuoasă ca şi Madeline.

Aşa s-a întîmplat şi cu eroul aerului şi al ierbii. În ciuda muşchilor săi căliţi, a *lasso*-ului şi a puştii sale Winchester, e socotit astăzi ca un lăudăros tot atît de

plicticos şi de neprihănit ca şi eroul de pe vremea reginei Victoria, pe care-l înlocuise.

Ceea ce căuta şi a căutat întotdeauna publicul în cărţi, e *răutatea*. Ficţiunea a fost considerată, încă din copilăria ei, ca o operă a diavolului.

Astfel, romanul popular, deznădăjduind de a găsi adevărata răutate printre canibali, în ruinele turnului la miez de noapte sau în aerul liber al preriilor, şi-a schimbat încă o dată decorul. A intrat în casă. S-a întors la oraş, şi ne-a dat o nouă recoltă de eroi şi eroine, în locul celor de ieri. Literatura de azi se îndreaptă spre ispitele oraşului. O atrage muzica *ukulelelor* în vacarmul strident al cabaretului la miez de noapte. Aici vine licenţiatul de la Harvard în smokingul său, beat la unu dimineaţa. Priviţi faţa aspră a marilor oameni de afaceri la birourile lor, şi pe tulburătoarea eroină a vremii de azi, în rochia ei cu paiete scînteietoare ; nişte fiinţe atît de potolite ca Madeline şi Kate arată faţă de ea ca nişte gologani mărunţi de la care toţi îşi întorc nasul cu dispreţ.

1919

ALBASTRU ŞI CENUŞIU

Povestire de război, de dinaintea războiului

Capitolul I

Priveliştea era măreaţă. Se înnoptase. Niciodată Mississipi-ul nu avusese o înfăţişare mai impozantă. Uriaşe vîrtejuri, învolburate peste puterea noastră de descriere, se rostogoleau în întuneric pe sub copacii cu ghirlande de muşchi-spaniol. (Tot muşchiul, afară de cel spaniol, fusese măturat de şuvoiul mînios al fluviului.)

Eggleston Lee Carey Randolph, un tînăr căpitan din Virginia, aparţinînd companiei X din regimentul Y al brigăzii Z (am spus şi aşa mai mult decît ar fi fost îngăduit) fusese ataşat pe lîngă armata din Tennessee şi lupta cu disperare împotriva apelor umflate. Uneori se scufunda în valuri ; apoi reuşea să iasă din nou la suprafaţă.

Tînărul căpitan se întreba dacă îi va fi cu putinţă să ajungă vreodată pînă la acel anumit podiş şi pînă la acel anumit regiment din care făcea parte, şi a cărui poziţie n-o cunoştea, neavînd asupra lui mapa cu documente militare. Între timp, avea răgaz să-şi reamintească trecutul, cu destulă claritate pentru a da cititorului o idee mai mult sau mai puţin exactă despre persoana lui. Îl vedea parcă pe tatăl său, bătrînul aristocrat cu tîmple cărunte, din Virginia.

„Ţine această sabie, Eggleston, i-a spus la plecare. Foloseşte-o pentru a-ţi apăra ţara şi niciodată pentru altceva. Să nu tai cu ea sfoară sau să deschizi cutii de conserve. Şi să n-o vîri în teacă pînă cînd pămîntul Virginiei nu va fi liber. Păstrează-i strălucirea, băiete. unge-o din cînd în cînd, şi vei avea totdeauna la îndemînă o sabie de prima calitate.“

Luptînd cu groaznica primejdie în care se afla, Eggleston se mai gîndea şi la o altă fiinţă — mai tînără şi mai frumoasă decît tatăl său? Fără îndoială. „Du-te, Eggleston, -i-a spus ea cînd venise în vizită să-şi ia rămas bun, sub porticul casei părinteşti. E datoria ta. A mea e în altă parte. Nu pot să uit că sînt o fiică a Nordului. Trebuie să mă întorc fără întîrziere în mijlocul poporului meu din Pennsylvania. Oh, Egg, cînd se va sfîrşi acest crud război care ne desparte?"

Aşa s-au despărţit cei doi îndrăgostiţi.

În vreme ce Eggleston se scufundă şi se ridică din valuri pentru a treia oară — să presupunem că va fi cea din urmă — să-l părăsim şi să ne întoarcem pentru a privi situaţia generală a Confederaţiei. Să presupunem şi să mergem mai departe.

Capitolul II

Armata Confederaţilor se întindea pe un front cu flancul drept pe Tennessee şi cu cel stîng pe Mississipi. Ariergarda se afla pe dealurile stîncoase din lanţul munţilor Chickasaba, iar grosul trupelor luase poziţie de-a lungul mlaştinilor şi bulboanelor rîului Yazoo. Avînd deci ambele flancuri acoperite şi ariergarda protejată, după părerea noastră personală, în măsura în care ne pricepem la chestiuni militare, armata avea un dispozitiv cum nu se poate mai confortabil.

Era prin urmare admirabil instalată pentru a fi trecută în revistă sau pentru a discuta Constituţia Statelor Unite din punctul de vedere al dreptului de secesiune.

Următorii generali străbăteau călare de la un capăt la altul linia frontului: A. P. Nill, Longstreet şi Joseph Johnston. Înfăţişăm cititorilor noştri aceste trei figuri de mare renume, în acelaşi cadru şi fără nici un adaus.

Dar cine e acest bărbat înalt, cu ţinută impunătoare, care călăreşte alături de ei? Ţine capul aplecat ca şi cum ar asculta ce vorbesc însoţitorii (în realitate n-o face), în timp ce, rînd pe rînd, ochii lui aci scînteiază

cu însufleţire, aci se potolesc, pătrunşi de melancolia unei firi visătoare. (Am putea să-l comparăm cu un bec electric luminînd cu întrerupere.) Cine e ? E Jefferson C. Davis, preşedinte, după cum vor fi bucuroşi să afle cititorii noştri, al Statelor Confederate ale Sudului.

Fiind o zi cu deosebire frumoasă şi totodată prielnică gîndirii, generalul Longstreet strînse frîul negrului său cal de luptă, care a cabrat falnic (în acea cumplită perioadă a istoriei toţi caii de luptă ai ambelor armate cabrau pe socoteala naţiunii) — şi îşi arătă în cîteva cuvinte concise, preţ de vreo trei pagini, părerile sale cu privire la Constituţia Statelor Unite.

Jefferson Davis, ridicîndu-se în scări, rosti asupra drepturilor Curţii Supreme un discurs înălţător, de aproximativ şase coloane, admirabil alcătuit pentru a stîrni însufleţirea soldaţilor. Apoi generalul A. P. Hill ţinu o scurtă şi bine-simţită cuvîntare ostăşească despre principiile dreptului internaţional, care avu darul să înflăcăreze armata pînă la incandescenţă.

În clipa aceea, un ofiţer se apropie de preşedinte şi, salutîndu-l, luă poziţie de drepţi. Cu acea desăvîrşită politeţe care caracteriza armata Sudului, Davis răspunse la salut.

— Doreşti să vorbeşti dumneata mai întîi, sau eu ?

— Lăsaţi-mă pe mine, excelenţă. Vreau să vă raportez că un ofiţer din Virginia a fost pescuit adineauri în Mississipi.

Ochiul lui Davis a scînteiat.

— Bine ! Du-te şi cercetează dacă mai sînt şi alţii. Adăugă apoi, cu o nuanţă de melancolie : Sudul are nevoie de ei. Pescuiţi-i pe toţi. Iar pe acesta unul, adu-l aici.

Ud leoarcă, aşa cum scăpase din apă, Egglèston Lee Carey Randolph, însoţit de negrii care îl culeseseră din valuri, fu condus în faţa generalilor. Davis, care vedea cu mintea lui cuprinzătoare fiecare colţişor din panorama războiului, îl privi cu pătrundere şi îi puse cîteva întrebări iscoditoare : „Cum te cheamă ? Ştii unde te afli ? În ce zi a săptămînii sîntem ? Cît fac de nouă

ori doisprezece ?" (Şi aşa mai departe.) Mulţumit de răspunsurile lui Eggleston, rămase cîteva clipe pe gînduri, apoi spuse :

— Am nevoie să trimit pe cineva pe întreaga linie a frontului, pentru a fi prezent la marile bătălii care se vor încheia cu lupta decisivă de la Gettysburg. Poţi să iei asupra dumitale această misiune ?

Randolph se uită la şeful său, cu fruntea îmbujorată de mîndrie.

— Pot !

— Bine ! a subliniat Davis. Pentru a-ţi îndeplini însărcinarea, va trebui să transmiţi mai multe ordine. În ceea ce priveşte conţinutul lor, nu m-am hotărît încă. Vor fi însă, ca totdeauna, astfel redactate încît dacă se vor pierde, întreaga cauză a Confederaţiei va fi primejduită. E important să ştiu, poţi să le duci ?

— Domnule general, spuse Eggleston ridicînd mîna şi salutînd milităreşte, eu sînt un Randolph...

Davis îşi scoase chipiul şi, cu aceeaşi demnitate ostăşească, spuse :

— Sînt mîndru de dumneata, căpitan Randolph !

— ...un Carey... continuă eroul nostru.

Davis, emoţionat, îşi scoase mănuşile :

— Am încredere în dumneata, *maior* Randolph !

— ...şi un Lee, sfîrşi Eggleston repede.

Davis, cu o plecăciune elegantă îşi descheie vestonul.

— Destul, spuse el. Mă bizui pe dumneata. Vei transmite ordinele. Va trebui să le porţi mereu asupra dumitale şi, după cum desigur ai înţeles, să te fereşti a le pierde. Să le scufunzi în apă, să le ascunzi în scorbura copacilor, să le îngropi sub muşchi şi să nu vorbeşti despre ele nici în somn. Şi ai grija lor, a adăugat cu un gest nervos (era *singurul* lui defect), aşa cum e de datoria oricărui purtător de mesaje al Confederaţilor. Te încumeţi să iei asupra dumitale această răspundere ?

— Domnule general, spuse Randolph, salutînd din nou cu o sobră demnitate, sînt din Virginia !

— Iartă-mă, se scuză preşedintele, salutînd cu amîndouă mîinile, uitasem.

Randolph porni în noaptea aceea călare pe fugarul cel mai iute pe care putea să i-l pună la dispoziţie armata Confederaţiei. Nu era însoţit la drum decît de o duzină de negri devotaţi, care îl urmau cu credinţă.

Călărind pe cărările neumblate ale munţilor Tennessee, şi pe care nici o hartă nu le pomeneşte, străbătu apele înspăimîntător de umflate ale rîurilor Tombigbee, Tahoochie şi Tallahassee, pînă la statul-major al generalului Braxton Bragg.

În vremea aceea, armata lui Bragg se întindea pe vreo şapte mile de mlaştini şi de stufăriş. Linia frontului trecea peste bălţile rîului Tahoochie, în vreme ce ariergarda, în rînduri strînse, ocupase o plantaţie deasă de cactuşi. Am oferit cititorilor noştri o idee mai mult decît precisă despre poziţia armatei lui Bragg. În faţa ei, nu mai departe de cincizeci de mile spre miazănoapte, neîmblînzitul său adversar, generalul Grant se aşezase într-o mocirlă populată de broaşte. Spaţiul liber dintre cele două fronturi era străbătut de patrule ale Uniunii şi ale Confederaţiei, care fraternizau glumind, coceau boabe de grîu şi trăgeau din cînd în cînd, unele asupra altora, cîte un foc de armă simbolic.

Generalul Bragg aruncă o privire fugară asupra ordinului adus de Randolph, şi i-a fost de ajuns.

— Du-l imediat generalului Hood !

— Unde se află ? a întrebat Eggleston, cu o precizie militară.

Bragg arătă cu sabia spre răsărit. Era în obiceiul acestui general să poarte sabie scurtă chiar pe front. Un pistol, desigur încărcat, îi ieşea de sub centiron. Aşa era Bragg. Sabia lui era scurtă, dar putea să arate cu ea.

— În partea aceea, a spus el, dincolo de şirul munţilor Tahoochicaba. Îl cunoşti pe general ?

— Nu, răspunse Randolph, dar îl voi găsi.

— Să-l găseşti ! întări Bragg. Încă ceva : în îndeplinirea misiunii dumitale să nu ţii seamă de nici un obstacol. Mergi înainte cu orice preţ. Dacă ajungi la un

rîu, trece-l înot. Dacă îţi stă în cale un copac, doboară-l! Dacă dai peste un gard, sari peste el. Nu te opri nici o clipă. Să nu-ţi pese dacă vei fi ucis. Ai înţeles?

— Aproape, spuse Eggleston.

Două zile mai tîrziu, Eggleston se prezenta la statul-major al generalului Hood. Mai mult se prăbuşi decît descălecă de pe calul său istovit de drum, apoi spuse suflînd din greu:

— Duceţi-mă la general!

Cîţiva soldaţi îi arătară cabana de lemn în care era încartiruit generalul Hood. Eggleston mai mult trecu prin uşă decît o deschise. Hood îşi ridică privirea peste masa de lucru.

— Cine eşti dumneata, cel care dai buzna? a întrebat generalul.

Randolph întinse mîna:

— Ordine! spuse gîfîind. De mîncare... Whisky...

— Bietul băiat! spuse generalul. Eşti istovit. Cînd ai mîncat ultima oară?

— Ieri dimineaţă, gîfîi Eggleston.

— Eşti un om norocos, spuse Hood cu amărăciune. Şi cînd ai băut ultima oară?

— Acum două săptămîni, răspunse Randolph.

— Dumnezeule mare! izbucni Hood sărind de pe scaun. E cu putinţă? Ia repede şi bea!

Îi întinse o sticlă cu whisky. Randolph o supse pînă la ultima picătură.

— Acum, domnule general, sînt la dispoziţia dumneavoastră!

Între timp, generalul Hood îşi aruncase ochii asupra ordinelor.

— Maior Randolph, spuse el, l-ai văzut pe generalul Bragg?

— Văzut.

— Şi pe generalii Johnston şi Smith?

— Şi.

— Ai trecut peste Mississipi şi Tennessee? Ai văzut luptele care s-au dat acolo?

— Văzut.

— Atunci, a încheiat Hood, nu-mi mai rămîne decît să te trimit fără întîrziere la armata din Virginia de sub comanda generalului Lee. Încalecă numaidecît şi porneşte în galop spre Gettysburg. Nu pierde nici o clipă!

Capitolul IV

Randolph l-a găsit pe generalul Lee la Gettysburg, în Pennsylvania.

Faimosul cîmp de luptă vă e prea bine cunoscut ca să mai am nevoie să-l descriu. Armatele Nordului se aflau în paşnicul sat Gettysburg şi în jurul lui. Lanurile de grîu auriu se pîrguiau în soarele de vară. Rîsetele copiilor zburdalnici şi glasul învăţătorilor care îi însoţeau se înălţau deasupra spicelor pline. Peste această liniştită privelişte se întindea acum umbra ameninţătoare a războiului. În ziua cînd a tăbărît în sat armata, fermierii cu mintea lor ageră au simţit că vine peste ei prăpădul.

Generalul Lee stătea pe cal cu un aer grav, privind cu toată seriozitatea cîmpul din faţa lui.

— Maior Randolph, spuse generalul-şef al Confederaţilor. Ai sosit la timp. Sîntem gata să intrăm în luptă. Am nevoie de părerea dumitale.

Randolph se înclină.

— Puneţi-mi orice întrebare doriţi, spuse el.

— Eşti de acord cu dispozitivul trupelor? a întrebat Lee.

Eroul nostru aruncă o privire cercetătoare peste cîmp.

— Sincer vorbind, nu, spuse el.

— E vreo greşeală? întrebă Lee, înflăcărîndu-se. Am simţit şi eu că nu sînt toate în regulă. Ce anume?

— Flancul stîng, zise Randolph, e prea avansat.

— Pentru Dumnezeu! a strigat Lee întorcîndu-se spre generalul Longstreet. Băiatul are dreptate! Altceva?

— Da, răspunse Randolph. Flancul drept e mult prea încovoiat.

— Aşa-i! Aşa-i! spuse Lee. Nu observasem. Voi da ordine urgente să fie îndreptat. Maior Randolph, ai salvat cauza Confederaţilor.

— Încă ceva, spuse Randolph. Tunurile sînt încărcate?

— Maior Randolph, vorbi Lee foarte solemn. Ne-ai salvat a doua oară ! Nu mă gîndisem la tunuri.

În clipa aceea, un glonț șuieră pe lîngă urechea lui Eggleston. Eggleston surîse.

— Bătălia a început, murmură el, în timp ce un alt glonț îi zbîrnîi la cealaltă ureche. Un obuz i-a explodat la picioare, făcîndu-l să rîdă cu hohot. Muzica aceasta îl amuza. Apoi, redobîndindu-și seriozitatea, spuse celor din jurul lui :

— Puneți-l pe generalul Lee la adăpost. Duceți-l sub acoperiș !

În cîteva minute, bătălia se dezlănțui pe tot frontul. Armata Confederaților, comandată cu numele de generalul Lee, era condusă în realitate de eroul nostru. Eggleston se afla pretutindeni. Caii cădeau împușcați sub el. În fața și în spatele lui se prăbușeau catîrii. Obuze explodau de jur împrejur, dar, cu un curaj neînfricat și cu sabia afară, Eggleston se repezea în toate direcțiile călărind peste tot unde lupta era mai aprigă.

Bătălia dura de trei zile. În a treia zi, Randolph, cu haina zdrențuită de gloanțe, cu chipiul ciuruit și cu pantalonii inutilizabili, mai stătea încă alături de Lee, dîndu-i curaj și însuflețindu-l. În șa, pe calul lui de luptă, zbura în toate părțile, deplasînd artileria, punîndu-se în fruntea cavaleriei și îmbărbătînd infanteria. El era întreaga bătălie !

Zadarnice fură însă stăruințele sale. Se întoarse cu durere spre generalul Lee și spuse :

— Nu mai are nici o șansă !

— Cine ? a întrebat Lee.

— Armata. Trebuie să ne retragem.

— Maior Randolph, zise generalul-șef, am încredere în priceperea dumitale și mă supun ei. Să ne retragem.

Cîteva ceasuri mai tîrziu, forțele Confederaților, respinse dar nu înfrînte, se îndreptau către sud, spre Virginia. Eggleston, cu mintea cufundată în gînduri, călărea în ariergardă. Pe cînd se apropiau de o fermă în pasul liniștit al cailor, o femeie — o fată — zbură din casă cu brațele întinse spre el. Randolph sări de pe cal.

— Leonora! strigă el cu glasul întretăiat. Tu, aici? În primejdia asta? Ce vînt te aduce pe cîmpul de luptă?

— Locuim aici. Sîntem la ferma tatălui meu. E casa noastră din Gettysburg. Oh, Egg, a fost îngrózitor! Zgomotul bătăliei... N-am putut dormi toată noaptea... Tata e zdrobit cu desăvîrşire. Dar intră înăuntru... Vino! Cina e aproape gata.

Eggleston privi o clipă armata care se retrăgea. Inima lui se zbătea între dragoste şi datorie.

— Vin, spuse el.

Epilog

Lupta s-a sfîrşit. S-a făcut pace. Rănile s-au vindecat. Nordul şi Sudul sînt din nou una. Estul şi Vestul mai puţin. Războiul civil a trecut. Lee a murit. Pe Grant l-au înmormîntat la New York. Linia *Union-Pacific* se întinde de la Omaha la San Francisco. În Statele Unite s-a decretat prohibiţia totală a alcoolului. Producţia de conserve de carne a bătut anul trecut toate recordurile.

Eggleston Lee Carey Randolph supravieţuieşte, vioi şi bine dispus, surîzător şi vesel, liber, fără griji şi aşa mai departe. I-a încărunţit părul la tîmple (nu prea mult), pasul lui a mai pierdut din elasticitate (dar nu peste măsură) şi parcă e ceva mai adus din spate (dar nu chiar cocoşat).

Trăieşte şi astăzi la ferma de lîngă Gettysburg, iar Leonora, acum femeie bătrînă ca şi el, a rămas tovarăşa lui de viaţă.

Îl puteţi vizita în orice zi. E bătrînul care, pentru cincizeci de cenţi, vă arată cîmpul de luptă, povestindu-vă cum a condus el singur marea bătălie.

1921

DOLARUL MEU PIERDUT

Prietenul meu Todd îmi datorează un dolar. Mi-l datorează de douăsprezece luni şi nu întrevăd nici o speranţă că mi-l va da înapoi vreodată. De cîte ori îl întîlnesc, îmi dau seama : a uitat că are să-mi dea un dolar. Mă întîmpină în acelaşi fel deschis şi prietenos ca întotdeauna ; dolarul meu însă a zburat dintre gîndurile lui. Înţeleg bine că n-o să-l mai văd înapoi niciodată.

Pe de altă parte, eu unul mă voi gîndi mereu că Todd are să-mi dea un dolar. Desigur că din pricina asta n-o să intervină nici o schimbare în prietenia noastră, dar de uitat nu voi fi în stare să uit niciodată. Nu ştiu cum or fi alţii, dar eu cînd cineva îmi e dator un dolar, nu pot să dau uitării dolarul meu nici în mormînt.

Ascultaţi cum s-a întîmplat. Todd mi-a cerut acest dolar anul trecut, la 8 aprilie (menţionez data pentru cazul cînd aceste rînduri ar cădea sub ochii lui Todd). Pleca tocmai atunci în Bermude şi avea nevoie de un dolar bani mărunţi, ca să-şi plătească taxiul. I l-am dat. E o întîmplare foarte banală şi foarte firească. Nici n-am băgat de seamă cum s-a consumat faptul. Mi-a spus pur şi simplu : „Poţi să-mi dai un dolar ?“ Iar eu i-am răspuns : „Desigur. Ţi-ajunge un dolar ?“ Sînt încredinţat şi pot să afirm cu certitudine că Todd, cînd mi-a cerut dolarul, avea de gînd să mi-l dea înapoi.

Mi-a trimis o scrisoare de la Hamilton-Bermude. Am crezut, cînd am deschis plicul, că voi găsi dolarul înăuntru. Dar nu era. Îmi spunea numai atît : că temperatura se ridicase aproape la 100 de grade Fahrenheit. E drept că cifra m-a înşelat pentru un moment.

Todd s-a întors după trei săptămîni. L-am aşteptat la gară. Nu din cauza dolarului, ci pentru că într-adevăr îl stimez. M-am gîndit că după o absenţă de trei săptă-

mîni îi va face plăcere să vadă pe cineva întîmpinîndu-l la gară. I-am spus : „Hai, să luăm un taxi pînă la Club." El mi-a răspuns : „Nu, să mergem pe jos."

Seara am petrecut-o împreună, vorbind despre Bermude. Mă gîndeam la dolar, dar, fireşte, nu i-am pomenit nimic despre datorie. E un lucru care, oricum, nu se face. L-am întrebat numai ce monedă circulă în Bermude şi dacă are aceeaşi valoare cu dolarul american. (Am pus un accent uşor pe *dolarul american* dar am constatat din nou că nu mă pot hotărî să-i amintesc de dolarul meu.)

Îl văd pe Todd mai în fiecare zi la Club, dar mi-a trebuit multă vreme pînă să-mi dau seama că uitase cu desăvîrşire de dolarul meu. Într-o zi l-am întrebat cît l-a costat călătoria, dar mi-a răspuns că n-a ţinut socoteală. Mai în urmă l-am întrebat dacă se simţea bine după călătorie ; mi-a răspuns că a şi uitat de ea. În felul acesta am înţeles că totul se sfîrşise.

Nu-i port totuşi nici o pică lui Todd. Am adăugat pur şi simplu numele lui pe lista celor care îmi datorează un dolar şi au uitat să mi-l dea. Sînt destui de ăştia. Nu mă port altfel cu ei, dar aş vrea să pot uita şi eu.

Îl întîlnesc foarte des pe Todd. Chiar acum două seri l-am auzit la un prînz, vorbind în treacăt despre Polonia. Spunea că e o ţară care nu-şi va plăti niciodată datoriile. Vă închipuiţi, poate, că această constatare l-a făcut să-şi aducă aminte de dolarul meu, nu-i aşa ? Nimic !

Între timp, a început să-mi încolţească în minte un gînd, aş putea zice supărător. Iată care : dacă Todd are să-mi dea un dolar şi a uitat, ar fi cu putinţă — şi teoretic e probabil — că există oameni cărora şi eu le datorez un dolar, dar am uitat. S-ar putea să existe o sumedenie de oameni în această situaţie. Şi cu cît mă gîndesc mai mult la ei, cu atît sînt mai neliniştit, fiindcă, dacă i-am uitat, desigur că nu le voi plăti dolarul cîte zile oi avea.

Dacă *există* asemenea oameni, doresc să mi-o spună pe faţă. Desigur, nu toţi o dată, ci pe rînd, în grupuri mai mici, şi pe cît e cu putinţă în ordine alfabetică. Le voi însemna numele pe hîrtie. Nu-i mai socotesc pe cei

cărora le-am rămas dator un dolar stingher la o partidă de *bridge*; după cum nu mă gîndesc (şi nici nu ţin să mă gîndesc) că cineva la Clubul atletic din Detroit m-a împrumutat luna trecută cu treizeci de cenţi, ca să plătesc un sifon. Nu cunosc ceva mai plăcut decît un sifon după o călătorie obositoare peste graniţa canadiană, iar omul care mi-a dat cei treizeci de cenţi ştie bine de ce cred că primindu-i am făcut destul pentru el. Dacă însă mi-a împrumutat cineva un dolar ca să-mi plătesc taxiul plecînd în Bermude, ţin să i-l dau înapoi.

Mai mult decît atît. Aş dori să iniţiez o mişcare generală, un curent de opinie căruia i-aş zice: „Înapoi spre cinste!" în favoarea achitării tuturor dolarilor împrumutaţi într-o clipă de generozitate. Să nu uităm niciodată că cele mai mari state s-au ridicat pe temelia de granit a cinstei desăvîrşite.

În încheiere, îmi îngădui să cer în mod stăruitor ca nici un cititor al acestei cărţi să nu fie atît de distrat încît să uite exemplarul său într-un loc unde ar putea fi văzut de maiorul Todd de la Clubul Universităţii din Montreal.

1923

SE APROPIE COMETA

Aveţi emoţii ?

Toată lumea ştie la ora actuală că o cometă se va ciocni cu Pămîntul în primele zile ale lunii iunie. Săptămîna trecută a străbătut cu iuţeală de fulger constelaţia Capricornului, iar acum trece prin aceea a Fecioarei, pentru a bate toate recordurile. În momentul cînd aştern pe hîrtie aceste rînduri, cometa se află la o depărtare de abia cîteva mii de milioane de mile : cu alte cuvinte, e gata să se năpustească asupra noastră. Exact cu trei săptămîni înainte de 4 iulie [1], cometa ne va lovi. Asta înseamnă, pur şi simplu, că nu va mai fi nici un 4 iulie. În locul lui obişnuit, va rămîne numai o gaură.

Oricît vi s-ar părea de ciudat, am fost unul dintre cei dintîi muritori care au aflat ceea ce e pe cale să se întîmple. Vizitez din cînd în cînd Observatorul Universităţii, al cărui director, din întîmplare, îmi e prieten. Acum trei săptămîni, pe o noapte liniştită şi senină, l-am găsit privind cerul prin telescop, într-o stare de vădită agitaţie.

— Veste bună ! îmi spuse, frecîndu-şi mîinile. E minunat !

— Ce anume ? l-am întrebat.

— O cometă se îndreaptă spre noi, mi-a răspuns. Mi s-a comunicat ieri că a fost văzută de Observatorul din Bungwelo-Iava. Se pare că nu mai există nici o îndoială : în drumul ei va întîlni Pămîntul.

— Ne va lovi ? am întrebat.

— Fără îndoială ! Dar interesul astronomic nu se va concentra atît asupra momentului propriu-zis al ciocnirii, cît asupra perioadei anterioare, care va dura, probabil, cam treizeci şi şase de ore. Vom avea prilejul

[1] Ziua Independenţei Statelor Unite.

unor observaţii cu totul remarcabile, de care nu ne-am bucurat niciodată pînă azi. Mai mult decît atît, pot să spun că aceste treizeci şi şase de ore pe care le vom trăi înainte de întîlnirea cometei cu Pămîntul, vor fi cu adevărat unice !

— Aşa cred şi eu, am răspuns. Fără îndoială că ciocnirea propriu-zisă nu va avea urmări prea grave.

Astronomul a clătinat din cap şi a zis :

— Ciocnirea propriu-zisă, adică mai precis intersectarea celor două orbite, va fi din punct de vedere astronomic destul de banală. O catastrofă colosală s-a produs anul trecut, în constelaţia Săgetătorului, unde a fost distrusă, probabil, o stea de mărimea întîi. Nu putem spera ca propriul nostru glob pămîntesc să dea prilejul unui fenomen de un interes atît de amplu. Cercetările noastre se vor îndrepta cu atenţie asupra acestei ocazii foarte prielnice de a verifica, în cele dintîi ore dinainte de precipitarea cometei asupra Pămîntului, noua teorie asupra luminii. E de aşteptat să se nască o controversă destul de aprinsă în lumea astronomilor ; din păcate, timpul de observaţie va fi prea scurt pentru o discuţie mai aprofundată.

— Şi ce se va întîmpla cu noi după ce ne va lovi cometa ? am întrebat.

— Iată problema cea mai interesantă dintre toate, mi-a răspuns astronomul. Din păcate, nu există o unanimitate de păreri în această privinţă. După unii dintre savanţii noştri, căldura dezvoltată în momentul şocului ne va dizolva într-o nebuloasă arzătoare.

— E nostim ! am spus eu. Şi ceilalţi savanţi ce susţin ?

— După opinia lor, nu vom fi transformaţi în nebuloasă, ci ne vom sfărîma cam într-o jumătate de milion de asteroizi, alcătuiţi dintr-un nucleu de materie în stare de topire şi un inel de hidrogen incandescent. Grupul acestor asteroizi va continua să se învîrtească pe actuala orbită a Pămîntului, aproape fără nici o deviere.

— E grozav ! am exclamat. Nu mă mir că eşti atît de preocupat. Dar ia spune-mi : cît timp îi mai trebuie cometei pînă să dea peste noi ?

— E o chestiune de calcul, destul de interesantă, a răspuns astronomul. N-aş putea s-o rezolv pe loc şi ar trebui să folosesc o serie de logaritmi.

— Foloseşte-i, l-am îndemnat eu, foloseşte-i !

Astronomul a început să calculeze, apoi s-a oprit şi şi-a ridicat repede privirea de pe cifre.

— Presupun o densitate constantă a spaţiilor interplanetare.

— Presupune ! l-am încurajat.

A lucrat din nou în tăcere cîtva timp, apoi a prins din nou glas :

— Nu ţin socoteală de nici o perturbare provocată de celelalte planete.

— Nu ţine socoteală, am spus. Dă-le naibii !

În sfîrşit, astronomul s-a oprit din calcul.

— Ei bine ? l-am întrebat. Cum stăm ?

— Vorbind bineînţeles aproximativ, şi presupunînd o orbită eliptică avînd un focar mai mult sau mai puţin ipotetic...

— Lasă astea, l-am întrerupt. Spune, cînd ne loveşte cometa ? Opreşte-te aici.

— În ziua de 10 iunie 1923.

Vorbea cît se poate de liniştit. Calmul lui m-a cutremurat.

— Şi cine va primi cea dintîi lovitură ? am întrebat. Vreau să spun, care parte a Pămîntului ? Care ţară va fi cea dintîi izbită cînd vom întîlni cometa ? Noi ? Japonezii ? Rusia Sovietică ? Cine ?

Astronomul a clătinat din cap încă o dată.

— Nu pot să precizez, a spus. Te rog să mă ierţi, trebuie să mă întorc la telescop. Se petrece în noaptea aceasta o perturbare foarte interesantă printre asteroizii planetari. N-aş vrea să-mi scape.

— Da, înţeleg, am răspuns. E ca un senzaţional meci de hochei, care te pasionează. Nu-mi rămîne decît să-ţi spun noapte bună.

Vorbeam destul de vesel, dar după ce am părăsit Observatorul m-am simţit foarte tulburat. Mă uitam pe stradă la lumea care forfotea dintr-o parte în alta a oraşului, ieşind din cinematografe şi sărind pe scările

autobuzelor, discutînd şi trăncănind, ca şi cum nimic n-ar fi fost pe cale să se întîmple. „Vai, (mă gîndeam) ce vor face aceşti oameni cînd vor afla că în ziua de 10 iunie Pămîntul se va ciocni cu o cometă ?"

Timp de două săptămîni am purtat singur taina teribilului dezastru care avea să se petreacă. Spun *singur*, fiindcă lumea astronomilor e atît de restrînsă, încît nu contează. Astronomii ştiau desigur ce ne aşteaptă, dar n-aveau nici un motiv deosebit să vorbească. Întreaga lor atenţie era concentrată asupra perturbării din ianuarie a asteroizilor planetari.

Două săptămîni încheiate am purtat pe umerii mei soarta Pămîntului. Mă cuprindea groaza cînd mă gîndeam că la 10 iunie totul avea să fie sfîrşit, că lumea pe care o cunoşteam avea să dispară într-un cataclism, că unii dintre prietenii mei aveau să fie dizolvaţi într-o nebuloasă şi alţii transformaţi în asteroizi cu nucleu topit şi inel de hidrogen incandescent. Situaţia prezenta totuşi anumite avantaje şi m-am grăbit să le folosesc. Am făcut la bancă un împrumut, semnînd cu un sentiment de ascunsă mulţumire obligaţia de a-l restitui în ziua de 11 iunie. De cîte ori luam masa la club îmi făcea o deosebită plăcere să privesc în jurul meu la anumiţi membri (nu vreau să-i numesc), gîndindu-mă că în curînd vor fi înfăşuraţi într-un inel de hidrogen incandescent.

Au urmat zile de adîncă deprimare sufletească ; apoi, schimbîndu-mi dintr-o dată punctul de vedere, am început să privesc lucrurile sub un aspect mai serios. Astronomii, terminîndu-şi calculele după vreo lună, au anunţat publicul, după cum toată lumea îşi aminteşte, că inevitabila cometă se apropie şi la data fixată se va ciocni cu Pămîntul. Nu mai departe decît aseară am surprins în autobuz o convorbire între doi călători care încercau să-şi menţină echilibrul ţinîndu-se de mînere. Unul dintre ei spunea celuilalt : „Ai aflat noutatea ? La începutul lui iunie o cometă se va ciocni cu Pămîntul ! Nu ştiai ? Scrie în gazeta de după-amiazi. S-ar părea că a pornit direct spre noi şi ne va lovi în ziua de 10. Aşa se spune. În orice caz,

nu mai tîrziu de jumătatea lunii." Au pufnit în rîs amîndoi.

Pretutindeni se vorbeşte despre cometă. Duminica trecută am auzit un băieţaş întrebînd pe mama lui, în drum spre biserică: „Mamă, e adevărat că o cometă o să lovească lumea?" „Da, puişorule, spuse ea, aşa scrie în ziare." „Şi ce o să se întîmple cu noi după ce o să ne lovească?" „Cred că vom fi dizolvaţi într-un nucleu nebulos, cu un inel înconjurător de hidrogen incandescent", i-a răspuns ea, cu un fel de respect. După aceea au intrat în biserică şi n-am mai auzit nimic.

Situaţia aceasta m-a lăsat nedumerit. Iată-ne pe cale de a fi pulverizaţi de o cometă peste cîteva luni şi nimeni nu părea cîtuşi de puţin îngrijorat. Lumea îşi trăia mai departe viaţa ei, ca şi cînd nimic grav n-avea să se petreacă. În mijlocul oraşului se clădeşte un hotel destinat să găzduiască o mie de vizitatori. La ce bun? Unde vor fi aceşti pasageri după ce cometa va sfărîma Pămîntul? Ce vor fi ei? Asteroizi! La Washington au început pregătiri pentru sărbătoarea zilei de 4 iulie. Ce va rămîne din 4 iulie cînd îi va veni rîndul în calendar? Hidrogen incandescent! Nimic altceva.

Dacă aş fi ceea ce nu sînt, adică psiholog, aş putea să emit o teorie asupra imposibilităţii de a înspăimînta pe toţi oamenii deodată. Aş arăta că, atît timp cît sîntem ameninţaţi să pierim împreună într-o perfectă unanimitate, nici că ne pasă; înspăimîntătoare şi născătoare de invidie nu-i decît perspectiva de a pieri de unul singur. Mă gîndesc: de vreme ce toată lumea îşi vede liniştită de treburi, pentru ce să fiu îngrijorat tocmai eu? Am mai făcut un împrumut la bancă, plătibil la 11 iunie. Dacă lumea nu se va sfîrşi la 10 iunie, voi fi un asteroid mai distrus decît cei pe care cataclismul ar trebui să-i pulverizeze!

Poate că aceasta e explicaţia fenomenului care se petrece. Am adus această nefericită omenire într-o stare atît de mizerabilă, încît puţin îi pasă dacă va pieri sau nu. Avem de plătit datorii de război care se ridică la 300 000 000 000 de dolari; la aceasta se

mai adaugă problema locuințelor, problema irlandeză și problema navală ; unde mai pui bolșevismul, socialismul și atavismul ! Tratatul de la Sèvres s-a făcut ferfeniță ; marca germană scade mereu ; Liga Națiunilor scîrțîie ; într-un cuvînt, cui îi pasă dacă ne lovește cometa ?

Isprăvind de redactat aceste rînduri, am arătat manuscrisul prietenului meu de la Observatorul Universității, pentru a verifica dacă am redat destul de just aspectul astronomic al problemei. Astronomul mi-a spus că am greșit. N-am înțeles lucrurile în sensul lor adevărat. S-ar părea că nu e vorba cîtuși de puțin *să ne ciocnim* cu o cometă, în felul cum înțeleg muritorii de rînd. Intersectarea orbitelor noastre se va mărgini la o conjuncție a traiectoriei Pămîntului cu un segment din coada cometei (sau cam așa ceva). L-am întrebat dacă ne vom putea da seama de acest fenomen cosmic, iar prietenul meu, astronomul, mi-a spus că urcîndu-mă pe acoperișul unei clădiri cu mai multe etaje și privind constelația Fecioarei printr-un ciob de sticlă afumată, voi putea zări cometa sub aspectul unui fir de praf, cu o coadă de proporțiile aripii unui țînțar.

Cam puțin pentru o catastrofă planetară, nu-i așa ? Cît despre mine, acum cînd am rezolvat problema distrugerii Pămîntului, nu mă mai îngrijorează decît apropierea datei de 11 iunie.

1923

AMINTIRILE ŞI AMĂRĂCIUNILE UNUI FOST PROFESOR

Timp de zece ani am fost profesor. Acum treizeci de ani, am fost numit în corpul didactic al unei şcoli mari din Canada. Mi-au trebuit zece ani ca să pot scăpa.

A fi numit într-un post de profesor e ca şi cum Soarta te-ar fi atîrnat de un cîrlig în perete. E foarte greu să mai cobori. Din aceşti zece ani nu m-am ales nici cu bani, nici cu prea multă experienţă. N-am avut parte de alt bun, în afară de vreo două-trei amintiri plăcute şi de recunoştinţa foştilor mei elevi, cărora la drept vorbind nu le-am oferit nimic ca să-mi fie recunoscători. N-au primit din partea mea altă hrană intelectuală decît un banchet sărăcăcios şi banal şi o sănătoasă îndrumare morală, pe care le-am dat-o cu plăcere şi de care nu mi-a părut rău niciodată.

Şcolarii au felul lor de a fi recunoscători. E partea lor delicată. Cît timp se află pe băncile şcolii, elevii îi privesc pe profesori ca pe nişte monştri şi ca pe nişte tirani. Ei speră că va sosi odată clipa răzbunării. Mi-aduc aminte foarte bine de un elev chilian: ţinea în geamantanul lui un stilet cu care avea de gînd să-l omoare pe profesorul suplinitor de la matematică.

Însă de îndată ce un elev a terminat şcoala şi a ieşit în largul vieţii, se aşterne în urma lui o blîndă ceaţă retrospectivă care dă un colorit cu totul nou amintirilor din alte vremuri. În sunetul clopoţelului şcolii tremură acum un ton nespus de dulce, pe care nu l-a auzit niciodată în cei şase ani cît a frecventat şcoala. În culoarea bătrînelor cărămizi roşii e o căldură pe care n-o simţise niciodată pe-atunci. E atît farmec şi atîta melancolie în pîrîiaşul sau în ulmii de

lîngă curtea de recreaţie, încît fostul elev stă smerit şi cu capul plecat, ca în liniştea unei catedrale. Am văzut pe unul dintre ei privind pe uşa deschisă a unei clase goale şi întrebînd emoţionat: „Acestea sînt tot vechile bănci ?“ Terminase şcoala numai de vreo cinci ani şi băncile i se şi păreau vechi, foarte vechi. În treacăt fie zis, e momentul cel mai potrivit şi dispoziţia sufletească cea mai prielnică în care un fost elev poate fi solicitat să subscrie la fondurile şcolii. E mijlocul pe care orice director înţelept îl foloseşte. Un director nepriceput, care nu şi-a învăţat încă meseria, îl ia pe „fostul elev“ şi-i arată toate instalaţiile noi, bazinul de înot (splendid construit după plecarea lui) şi sala nouă de gimnastică, înzestrată cu toate aparatele moderne. Sistemul acesta e greşit. Toate înnoirile cu care se mîndreşte, pe celălalt îl plictisesc. Directorul isteţ îl ia de braţ, îi şopteşte: „Vino cu mine“ şi îl duce într-un colţ pustiu al curţii, arătîndu-i un frasin bătrîn, pe care fostul elev îl recunoaşte numaidecît: „Dumnezeule, e copacul în care ne căţăram eu şi cu Jack Counsell, ca să sărim peste gard în fiecare sîmbătă seara. Bătrînul Jimmy ne-a prins într-o noapte şi ne-a tras o chelfăneală zdravănă la amîndoi! Priviţi aici numele meu crestat cu briceagul în coaja frasinului. Ştiţi? Ne amendau cu cîte cinci cenţi de fiecare literă, cînd ne prindeau... Ehei...“

Şi fostul elev se cufundă în amintiri, revăzînd curtea, gardul şi bătrînul frasin.

Directorul inteligent nu-l întrerupe din gînduri. El ştie de mai înainte că numele fostului elev e scris pe tulpina copacului; de aceea l-a şi dus în fundul curţii, dar se fereşte să i-o spună.

Iar dintre toate-toate, cea mai mare eroare ar fi dacă i-ar destăinui că băieţii de astăzi sar peste gard în acelaşi fel ca şi altădată, şi nu mai departe decît sîmbăta trecută a chelfănit pe doi dintre ei, pe care i-a prins noaptea căţărîndu-se în frasin. Nu! Evocarea trecutului e prea sfîntă ca să fie astfel tulburată. Să-l lase pe fostul elev s-o soarbă din plin, şi abia cînd l-a văzut cufundat în amintiri, directorul, la întoar-

cere, va putea să-i stoarcă donaţia, care cade de la sine ca un fruct copt.

Mai ciudat e că, printr-o inexplicabilă contradicţie a lucrurilor, în această duioasă privire retrospectivă sînt învăluiţi şi profesorii. Alchimia timpului îi preface într-o pleiadă de savanţi serioşi, binefăcători şi nobili, ale căror îndrumări, dacă ar fi fost ascultate, i-ar fi putut duce pe foştii lor elevi la situaţii mult mai înalte. Băieţii care n-au ascultat niciodată o lecţie îşi amintesc de profesorul lor de latină ca de cel mai însemnat om pe care l-au cunoscut. În orele cînd venea să-i înveţe, elevii nu se gîndeau decît să-i toarne noroi în cerneală sau să-i aşeze pe scaun un ac îndoit. Acum spun că era cel mai erudit om din lume, şi dacă l-ar fi ascultat, ar fi învăţat din lecţiile lui mai mult decît de la oricare alt profesor. Nici el n-a fost aşa şi nici ei nu s-au purtat altfel, dar e totuşi o oarecare consolare pentru foştii profesori să ştie că, oricît de tîrziu, se îndreaptă spre ei această răsplată. Se întîmplă deci ca şi un ins atît de indiferent ca mine să aibă parte de această recunoştinţă a foştilor şcolari. De foarte multe ori mă pomenesc oprit pe stradă de un necunoscut, în vîrstă sau mai tînăr, care îmi spune: „Nu vă amintiţi de mine? Mi-aţi tras odată o bătaie zdravănă la Colegiul din Canada de Sus!“ Şi-mi strînge mîna cu atîta căldură şi prietenie, de parcă aş fi cel mai mare binefăcător al lui!

Mi se întîmplă de asemenea foarte des, cînd sînt invitat undeva, ca gazda să-mi spună: „E aici cineva care arde de nerăbdare să vă vadă“; iar eu îmi dau seama numaidecît pentru ce. Omul vine spre mine, făcîndu-şi drum prin mulţime, ca să-mi apuce mîna: „Vă aduceţi aminte de mine? Mi-aţi tras odată o bătaie zdravănă la Colegiul din Canada de Sus.“

Alteori i-o iau înainte. De îndată ce străinul îmi apucă mîna şi-mi spune: „Vă amintiţi de mine?“ îl întrerup şi zic: „Cum să nu, stai să văd... mi se pare că ţi-am tras o bătaie zdravănă la Colegiul din Ca-

nada de Sus." În cazul acesta încîntarea omului nu mai are margini. Vrea să mănînc la prînz cu el la Club, sau să iau masa de seară la el acasă. Soția lui dorește să mă vadă. De atîtea ori i-a povestit despre chelfăneala pe care i-am tras-o, încît și ea va fi încîntată.

Nu-mi place să mă gîndesc că am fost mai brutal și mai aspru decît era obiceiul pe vremea cînd îi băteam pe elevi. Privind în urmă, deprinderea de a bate și de a fi bătut mi se pare medievală și depășită. Și totuși, știu bine că sînt băieți chelfăniți de mine prin toate colțurile globului. Am primit scrisori de la ei. Unul îmi scria odată: „Bine că-mi adusei aminte. Cînd eram în Sumatra, am întîlnit un om mai în vîrstă care spunea că vă cunoaște. Zicea că i-ați tras odată o bătaie zdravănă la Colegiul din Canada de Sus și că se gîndește de multe ori la dumneavoastră." Am chelfănit, cred, pe vremuri, doi generali din armata canadiană, trei miniștri din guvern și pe mulți care sînt astăzi colonei și maiori... mai mulți decît aș putea să-i număr. Într-adevăr, se pare că toți băieții pe care i-am chelfănit au ajuns departe.

Eu mă mărginesc să însemn faptele, fără nici o exagerare. Fiecare profesor și fost elev se vor recunoaște. Garantez personal despre sinceritatea acestui sentiment de fost elev, cu atît mai mult cu cît îl am și eu. Întotdeauna am citit cărțile lui Ralph Connor cu mare interes: pentru ele însele, desigur, dar și pentru că acum treizeci de ani am mîncat o bătaie zdravănă de la el, la Colegiul din Canada de Sus.

Dar destul cu chelfăneala. Pentru mine, o repet, e un subiect neplăcut, aproape dureros. Cu greu pot înțelege cum de eram în stare să batem! Sînt bucuros că în prezent bătaia a ieșit sau e pe cale să iasă din uz. Vreau să spun că a fost înlocuită cu „persuasiunea morală"... Sînt convins că această metodă e cu mult mai bună. Dar „persuasiunea morală", pe timpul cînd eram eu profesor, abia făcea primii pași. Eu am văzut-o încercată numai o dată.

Cel care a pus-o în aplicare era un tînăr înalt, cu înfățișarea întunecată, licențiat în psihologie. Acum e

un foarte cunoscut avocat din Toronto, aşa că nu pot să-i spun numele. Venise la şcoală ca suplinitor pentru cîtva timp, în locul unui profesor care lipsea. Portarul i-a oferit un băţ, îndeplinindu-şi însărcinarea de a împărţi fiecărui profesor cîte unul. Dar el a refuzat. I-a spus că apelul la conştiinţă e mai eficace, iar din punct de vedere psihologic provoacă o reacţiune mai puternică decît pedepsele corporale. În prima zi cînd a intrat în clasă (scena se petrecea într-o odăiţă de la ultimul etaj al vechii clădiri a colegiului de pe King Street), băieţii au aruncat în el cu ghemotoace de hîrtie şi i-au pus pe scaun ace îndoite. În ziua următoare i-au turnat ceară fierbinte pe haină, iar a treia zi au adus şurubelniţe şi, demontînd scaunele din clasă, le-au aruncat de-a dura pe scări. Din ziua aceea, filozoful nu s-a mai întors la şcoală. Mai tîrziu, am auzit că a scris o carte intitulată : *Factorii psihici în educaţie,* care se bucură de măgulitoare aprecieri.

Dar părerea fostului elev despre profesorii săi e numai o parte a iluziilor în care se leagănă. Aceeaşi boare a amintirilor cuprinde şi pe băieţii care umblau la şcoală pe vremea lui, ori de cîte ori încearcă să-i compare cu cei de astăzi.

— Cît sînt de mici ! exclamă fostul elev privind şirurile de băieţi adunaţi în sala de festivităţi. Nu ştiu, dar cînd mergeam eu la şcoală băieţii parcă erau mai mari.

Apoi povesteşte că pe vremea cînd a intrat el întîia oară în şcoală (adică la vîrsta cînd ţi se pare că creşti mai repede) băieţii din clasa a şasea aveau mustăţi. Mustăţile elevilor din clasa a şasea sînt o tradiţie care a înfruntat trecerea anilor şi nu se va stinge în şcoală niciodată. Am văzut-o personal cu ochii mei şi am urmărit-o din trecut, de la 1829, cînd s-a înfiinţat Colegiul, şi pînă astăzi. Îmi amintesc perfect că odată, pe cînd eram profesor, a venit la mine un părinte, „fost elev“, împreună cu un băieţaş de vreo doisprezece ani, foarte dezgheţat, pe care voia să-l înscrie la şcoală. Pe băiat l-am trimis să se joace cu noii lui colegi, iar eu am rămas de vorbă cu tatăl.

— Găsesc, zicea el în cursul conversaţiei noastre, că bătrîna noastră şcoală s-a schimbat mult, foarte mult. Un lucru e sigur. Băieţii de astăzi sînt mult mai tineri decît erau pe vremea mea. Ce mai încoace şi încolo, cînd am început eu şcoala, poate n-o să credeţi, dar băieţii din clasa a şasea aveau mustăţi.

Nu apucasem încă să-mi arăt mirarea, cînd se întoarse băieţaşul şi trecînd pe lîngă tatăl său îi şopti :

— Ştii, tăticule, în şcoala asta sînt cîţiva băieţi grozav de mari. Am văzut pe sală nişte băieţi dintr-a şasea cu mustăţi.

Astfel am tras concluzia că ceea ce înseamnă mustaţă în ochii băieţilor, mai tîrziu se destramă şi, la vîrsta matură a dezamăgirii, devine puf.

Părinţii băieţilor din şcoală umplu, se înţelege, o pagină însemnată din viaţa profesorului, şi sînt răspunzători pentru multe din necazurile lui. Există părinţi de diferite tipuri şi categorii. Cel mai acceptabil pentru profesor e tipul demodat de tată britanic, care îşi aduce băiatul la şcoală şi spune :

— Doresc ca băiatul să fie bătut zdravăn de cîte ori nu se va purta cum trebuie. Dacă aveţi vreo neplăcere cu el, anunţaţi-mă şi voi veni chiar eu să-l bat... Îi dau un şiling pe săptămînă bani de buzunar ; dacă se întîmplă să cheltuiască mai mult, daţi-mi de veste şi i-l voi suprima.

Oricît de brutal ar suna aceste cuvinte, efectul lor era să creeze o înclinare hotărîtă în favoarea băiatului, iar cînd tatăl îi spunea sec „la revedere, Jack“, iar Jack îi răspundea cu glasul tremurător „la revedere, tată“, profesorul ar fi fost un cîine dacă s-ar fi purtat aspru cu el.

Cu totul altul e cazul părintelui modern... „Să ştiţi că i-am dat lui Jimmy cincizeci de dolari“, îi spune profesorului, pe acelaşi ton pe care l-ar folosi în faţa unui funcţionar subaltern din biroul său. „Dacă mai cere, mergeţi la bancă şi ridicaţi pentru el cît va avea nevoie.“ Apoi continuă să explice că Jimmy e un băiat cu dispoziţii speciale, necesitînd un tratament dintre cele mai blînde cu putinţă, iar dacă îl apucă furiile, cel mai bun mijloc e să-l iei cu binişorul şi atunci îşi

revine numaidecît. Aşadar, vei putea să-l potoleşti pe Jimmy dacă îl iei cu blîndeţe ; dar să-l faci să asculte, niciodată. Profesorul se simte jignit că se vede tratat ca un subaltern, căci astfel de vorbe se înfig ca nişte cuţite în sufletul oricui. El i-a şi pus gînd rău acelei nedisciplinate jevruţe, gîndindu-se dacă pînă la urmă nu va izbuti totuşi să-l facă pe Jimmy să asculte.

Părinţii cei mai supărători pentru profesor sînt însă aceia care îi fac temele băiatului şi-i rezolvă problemele. Cred că intenţiile lor sînt bune, dar pentru copil e un lucru dezastruos. Ori de cîte ori aveam de corectat temele pe care în mod evident le făcuse cineva de acasă, mă supăram :

— Paul, spune-i tatei, că după *pro* se foloseşte totdeauna ablativul.

— Da, domnule, răspundea băiatul.

— Şi tu, Edward, să-i spui bunicii tale că nu-mi place cum întrebuinţează dativul. Nu se potriveşte. A făcut progrese frumuşele şi sînt foarte mulţumit de felul cum lucrează, dar nu pot suferi să folosească pretutindeni dativul, cu rost şi fără rost. Spune-i că nu merge.

— Da, domnule, răspundea micul Edward...

Îmi amintesc de asemeni de cazul unui părinte care, ce-i drept, nu-i făcea fiului său exerciţiile, dar după ce l-a lăsat să şi le facă singur, a adăugat un comentar fulgerător la adresa mea pe prima pagină. Scria aşa : „După cum puteţi vedea din această lucrare, băiatul meu, după şase luni de cînd învaţă cu dumneavoastră, a ajuns să nu ştie nimic. Cum explicaţi asta ?“

I-am trimis caietul înapoi, cu această însemnare : „Cred că trebuie să fie ceva ereditar“.

În tot timpul anului şcolar, după cum îmi aduc aminte, nu era decît un singur punct luminos : vacanţa de vară. De cum se apropia ziua de închidere a cursurilor, se strecura în şcoală o undă de sentiment omenesc. Profesorii se plimbau de colo pînă colo în flanele de cricket, fumînd pînă şi pe coridoare. Băieţii strigau fără sfială în liniştea serilor lungi de iunie. La ora cînd în nopţile întunecoase de iarnă clopo-

ţelul suna pentru meditaţia de seară, soarele mai strălucea încă în curtea şcolii, iar meciul de cricket dintre o clasă şi alta se desfăşura între lumina zilei şi umbra amurgului.

Profesorii, ca nişte băieţi buni ce erau, contramandau meditaţia de seară ca să urmărească jocul. Chiar şi directorul era prezent. Fuma dintr-o pipă de rădăcină de măcieş, iar toga lui universitară flutura cam într-o parte. Era un verde minunat în iarba din curtea şcolii şi o mireasmă îmbătătoare în aerul serii.

Era penultima zi de şcoală. Viaţa părea într-adevăr dulce în pragul acelei nopţi de vară.

Dacă fiecare zi din viaţa unei şcoli ar putea să fie penultima zi, i s-ar mai găsi prea puţine cusururi.

1923

AZVÎRLITĂ DE VALURI PE ŢĂRMUL MĂRII

O melodramă de prin anul 1880

Oricine a atins sau a depăşit amiaza vieţii îşi aduce aminte cu plăcere de acea minunată şi bătrînă melodramă „Azvîrlită de valuri pe ţărmul mării“ ! S-ar putea ca titlul să nu fi fost tocmai acesta. Poate că se numea „Reîntoarsă dintre morţi“, „Pierdută în furtună“ sau „Îngropată de vie în zăpadă“ În orice caz, ceva asemănător. Adevărul e că a fost jucată sub vreo patruzeci de titluri diferite şi în cel puţin cincizeci de variante. Era însă totdeauna aceeaşi bună şi veche melodramă, care ne ducea la una din fermele de pe coasta Noii-Anglii, în mijlocul cîmpurilor aurite din vecinătatea mării. În dreapta, la capătul fermei, deasupra stîncilor şi peste valuri, stătea de veghe farul, cercetînd în larg primejdioasele drumuri ale apei.

Mai înainte ca cinematograful să fi încurcat minţile oamenilor şi aparatul de radio să le fi zăpăcit gîndurile, puteaţi să vă duceţi în fiecare sîmbătă după-masă în oricare oraş din America, să vedeţi „Azvîrlită de valuri la ţărmul mării“ Pentru treizeci de cenţi aveaţi o emoţie care dăinuia douăzeci de ani. Vă instalaţi la parter într-un fotoliu de orchestră, unde, pînă începea piesa, aveaţi răgaz să mîncaţi în linişte arahide şi să studiaţi programul. După ce se ridica perdeaua, nu vă mai gîndeaţi la mîncare : impresiile erau prea puternice.

Fiecare, citind programul, avea grijă să se uite cîţi ani treceau de la un act la altul. Spectatorii profitau de acest răstimp pentru a ieşi să ia aer. Şi cu cît treceau mai mulţi ani — şi erau mai multe pauze — cu atît puteau să stea mai mult afară între acte. Unele

piese aveau cîte zece tablouri, iar publicul ieşea să ia aer de nouă ori. Astăzi toate acestea s-au schimbat. Lumea vorbeşte despre unitatea acţiunii şi la unele drame programul anunţă ca o inovaţie: „Între actele II şi III nu se face pauză". Prin 1880 nu eram deprinşi cu o asemenea continuitate. Aveam nevoie între acte de cei doi ani ai noştri; şi ne pricepeam cum să-i folosim.

Aşadar, studiam mai întîi programul. Era într-adevăr necesar. Nu se inventase noul sistem de a indica personajele „în ordinea intrării lor în scenă". Trebuia să ţii minte toată distribuţia înainte de începerea piesei. Nu reuşeai totdeauna, dar îţi dădeai toată silinţa: *Hiram Haycroft,* fermier; *Martha,* soţia lui; *Speranţa,* fiica lor; *Phoebe,* servitoarea din casă; *Zeke,* argat; *Rube,* al doilea argat... iar pînă ajungeai mai departe, uitai numele fermierului. Te întorceai să-l mai citeşti o dată, cînd...

Se ridica perdeaua, răsucindu-se măreţ sub opintirile celor doi bărbaţi care trăgeau de funie de o parte şi de alta: în faţa ta se ivea ferma de pe malul mării.

Vă rog să reţineţi cît de repede şi de captivant pornea să se desfăşoare acel prim act de modă veche. Cu un minut mai înainte erai ocupat cu ronţăitul alunelor şi cu cititul programului, iar în clipa următoare piesa începuse! Nu te ţinea pe loc acea umplutură plictisitoare care prefaţează filmele zilelor noastre, şi nici nelipsitul: „Autorizat de comisia de cenzură a statului New York". Lumea din statul New York era atît de cumsecade pe la 1880, încît nu auzise niciodată despre existenţa cenzorilor. Nici nu se anunţa: „O puternică şi zguduitoare dramă a vieţii — începînd de săptămîna viitoare".

Dacă regii filmului (cu patruzeci de ani înaintea vremii lor) ar fi fost la putere pe atunci, ar fi lansat drama cu ferma şi cu farul printr-o palpitantă descriere a subiectului: „O sfîşietoare tragedie sentimentală, în care valul înspumat al mării şi misterioasele ceţuri poartă pînă în inima spectatorului o poveste adevărată de dragoste în bătaia vîntului — marţea viitoare".

Dar dacă ar fi servit asemenea baliverne publicului de la 1880, acesta ar fi plecat să caute altă băutură şi nu s-ar mai fi întors în nici o marţe viitoare.

Aşadar, piesa începe dintr-o dată. Vedeai casa de la marginea fermei, sau cel puţin tinda ei, în partea dreaptă a scenei, scăldată toată în lumina soarelui (gaz aerian galben). În faţă, la mijloc, un petic de iarbă, apoi spicele de aur ale grîului (un mic snop). La stînga se întindeau lanurile, pînă în fundalul pe care erau pictate stîncile, marea şi farul.

Oricine privea pînza astfel zugrăvită, ştia că farul nu stătea să privegheze peste valuri numai aşa, de florile mărului. El era sortit să joace un rol important în întîmplările care aveau să urmeze. Dacă te uitai încă o dată în program, vedeai că actul IV avea ca subtitlu: „În turnul farului, la miezul nopţii", şi simţeai un fior, pe care niciodată nu va izbuti să ţi-l dea anunţul despre „cutremurătoarea dramă de iubire, care va rula marţea, joia şi sîmbăta viitoare".

Ştiai cu certitudine că va trebui să se întîmple ceva în far, la picioarele farului ori în imediata lui apropiere. Dacă eroina nu va fi aruncată de la înălţimea lui, atunci eroul va sări peste el; în orice caz, un lucru frumos.

Deocamdată, paşnica fermă de pe ţărmul mării e scăldată în lumină de soare. În scenă nu sînt decît doi bărbaţi, fără îndoială Zeke şi Rube, argaţii. Poartă în mîna lor seceri şi seceră peticul de grîu de dincolo de culise. Daţi-vă seama: e grîu *veritabil* şi *îl seceră* de-adevărat. Vă dau cuvîntul meu că aceste efecte de scenă ale anilor 1880 erau pur şi simplu minunate. Doug' Fairbanks cu toţi tipii care îşi dau atîta osteneală să ne emoţioneze, habar n-au ce înduioşaţi eram, cînd îi vedeam pe Zeke şi pe Rube (în partea stîngă a scenei) secerînd de-adevărat grîu veritabil!

Zeke şi Rube stau de vorbă. Nu se prea aude ce-şi spun unul altuia, dar sună cam aşa:

Zeke: Io som b' goş hec b' goş gam, iac, iac.

Rube, răspunzîndu-i: Ilek goş b' gam, da, iac, iac.

Şi rîd amîndoi.

Cuvintele acestea au, probabil, un înţeles, dar nici nu-i nevoie să aibă. Spectatorii se mai mişcă încă pe scaune. E numai începutul piesei. Dialogul celor doi argaţi e simbolic; reprezintă dialectul din Noua-Anglie, viaţa de la fermă şi simplitatea oamenilor cinstiţi.

Rube a început să vorbească mai pe înţeles. Se opreşte din secerat şi zice:

— Aşadar, domnişoara Speranţa se întoarce azi dimineaţă acasă.

— Da, domnule Rube, se întoarce. Se împlineşte astăzi anul de cînd a plecat la pension.

Rube întăreşte

— Mda, de la *Gurdlemas* a trecut un an întreg. Rube şi Zeke au un calendar al lor.

— Trebuie să fie acum o adevărată doamnă.

— Da, domnule Zeke, şi frumoasă ca o perlă, pe cuvîntul meu.

Îşi ascut secerile cu zgomot, în timp ce din dreapta apar în tindă Phoebe, slujnica, şi Martha, soţia fermierului. În urma lor vine un băiat cu pistrui, desigur fiul cel mai mic al familiei. Acest băiat cu pistrui nu lipsea din nici o melodramă. Rolul lui era să primească palme, să rătăcească testamentul, să piardă actul de ipotecă, să uite să ducă scrisorile la poştă, adică într-un fel sau altul să încurce lucrurile.

— Nu se zăreşte încă trăsurica, Rube? Nu vezi nimic, Zeke?

Zeke şi Rube lasă secerile, sar de la locul lor şi, cu palmele streaşină deasupra ochilor, se fac a privi în lungul drumului.

— Încă nu, doamnă, dar nu va întîrzia mult.

— Uite-o! strigă Phoebe, i-am văzut coborînd de pe culmea dealului...

O grozavă frămîntare îi cuprinde pe toţi. Martha izbucneşte:

— Să mă bată Dumnezeu dacă nu-i chiar Speranţa! şi îi trage o palmă băiatului cu pistrui. Ceilalţi aleargă de colo pînă colo şi strigă: „Sosesc! Sosesc! Uite-i!" ţinînd pe spectatori încordaţi pînă în momentul culminant, cînd se aude un tropot veritabil de copite, iar în

clipa următoare intră în scenă un cal veritabil, înhămat la o trăsurică veritabilă. Acest cal cu hamuri adevărate şi tropăind de-adevărat era unul din marile efecte de scenă de pe la 1880, la care se mai adăuga teama că actorul patruped nu se va comporta cum trebuie cînd va apărea în faţa publicului.

Trăsurica se oprea într-o furtună de strigăte : „Brr ! Stop !" destinate să întreţină vioiciunea calului, care, pomenindu-se în scenă, ar fi putut să cadă într-o stare de melancolie întru totul nepotrivită cu atmosfera piesei.

Aşadar, iată-l pe fermier în trăsurică, îmbrăcat într-un costum de haine-gata, cu o pălărie neagră, moale, avînd lîngă el pe fiica lui, Speranţa, întoarsă de la pension. Ce dulce şi ce proaspătă arăta sub pălăria ei de pai cu flori pe margine, aşa cum se purta în Noua-Anglie. Nu ştiu ce mijloace foloseau fetele de pension din 1880 — poate vreo formulă de algebră — dar erau atît de dulci şi de proaspete. Cele de azi nu le mai seamănă.

Speranţa coboară într-un salt din trăsurică, îşi sărută mama în zbor şi strigă : „Bine v-am găsit, mamă. Bine v-am găsit, Phoebe. Hei, Zeke ! Hei, Rube !" Toţi forfotesc, sar şi dănţuiesc în jurul ei spunînd : „Bine-ai venit, domnişoară Speranţa. Nici nu-mi vine să cred ochilor !" În vremea asta, soarele scaldă în lumină cîmpurile galbene şi nalbele roşii din faţa tindei. E numai zîmbet şi bucurie pretutindeni.

Vă închipuiţi, fără îndoială, că acest bătrîn cămin înfăţişa treapta cea mai înaltă a fericirii. Aşa şi era. Dar mai aşteptaţi oleacă. Nu va trece multă vreme şi vor începe să curgă necazuri destule. Toţi spectatorii ştiu că ferma e ipotecată, că fermierul e ruinat şi că fiica lui, Speranţa, va fi izgonită din casă... O, cîte nenorociri sînt pe drum ! Nenorocirile sînt specialitatea melodramei. Acum e un răgaz de fericire. Toţi ai casei urează bun-sosit Speranţei. Îmbrăţişări. Soţia fermierului a făcut două glume despre mărimea oraşului Boston. Băiatul cu pistrui vrea s-o ducă pe Speranţa să-i arate vaca cea bălţată. Apoi toţi dispar de pe scenă, afară de fermier şi de soţia lui.

Cînd, deodată, tonul piesei se schimbă după cum urmează :

Fermierul a rămas singur cu soţia lui. Martha se apropie de el şi îi pune sfioasă mîna pe umăr. Bucuria a dispărut de pe chipul ei.

— Hiram, zice ea, procuristul avocatului Ellwood a fost aici azi-dimineaţă.

Fermierul îşi vîră capul între umeri, supărat :

— Mda... mîrîie el.

— Hiram, avocatul Ellwood ne cere să-i plătim banii pe care-i datorăm.

— Banii pe care-i datorăm... Mda... Să-l ia naiba !

Fermierul strînge pumnul şi chipul i se întunecă.

— Hiram, avocatul zice că trebuie să plătim mîine... O, Hiram, mă tem că nu vom putea plăti niciodată.

Martha îşi acoperă obrazul cu poalele şorţului şi suspină. Fermierul se întoarce şi îşi scutură pumnul încleştat spre decorul din stînga, care se pierde în depărtare.

— Să-l ia naiba ! strigă încă o dată, furios. Să-l ia naiba ! În aceşti trei ani numai nenorociri a aruncat asupra vieţii noastre.

— Aţi fost odată prieteni, Hiram, suspină încă o dată Martha. Mai demult, înainte de a pleca la oraş, eraţi prieteni.

— Prieteni ! strigă fermierul mînios. Frumos prieten, n-am ce zice ! M-a ademenit cu tot felul de combinaţii de-ale lui, făgăduindu-mi că voi face avere. „Ai să te îmbogăţeşti !“ spunea el. Să mă îmbogăţesc ? Sînt ruinat, ruinat... iată ce-am ajuns. Am tot semnat mereu, ba o hîrtie, ba alta, pînă am ipotecat tot... Acum mă are la mînă, aşa cum a vrut... Martha, dacă omul ăsta ar sta acum în faţa mea, pe Dumnezeu din cer, l-aş sugruma cu mîinile mele!

Hiram face un gest atît de teribil şi atît de pătimaş, încît toţi spectatorii de la „cucurigu“ ar dori ca avocatul Ellwood să apară din întîmplare în clipa aceea şi să fie sugrumat.

Martha încearcă să-şi şteargă lacrimile cu şorţul :

— Nu, Hiram, nu trebuie să vorbeşti astfel. Gîndurile acestea sînt urîte. E voinţa lui Dumnezeu, şi aşa a fost să fie. Dar de plătit nu vom putea plăti niciodată.

— Nu vom putea plăti ? strigă Hiram. Cine spune că nu vom putea plăti ? Eu pot să plătesc. Dacă omul acela va veni mîine, îi pot azvîrli banii în obraz. Uite, Martha, priveşte...

Hiram Haycroft scoate o pungă mare din buzunar şi o face să joace în palma mîinii stîngi.

— Două mii de dolari. Blestemata lui datorie, socotită pînă la un cent. Aceasta va însemna pentru noi, Martha, sărăcie şi vremuri grele în locul belşugului şi al anilor buni, dar, slavă Domnului, vom putea plăti.

— Cum ai făcut, Hiram ?

— Am vîndut, am arvunit şi am zălogit tot ce-am avut. Tot ! Afară de acoperişul de deasupra capetelor noastre, nimic nu mai e al nostru. Nici un bob de grîu nu ne-a mai rămas în hambar. Nimic ! Dar afurisita aceea de ipotecă va fi plătită.

— Vai, Hiram !

— Vor veni iarăşi timpuri grele pentru casa noastră, Martha, timpuri grele şi amare...

— Nu-mi pasă, Hiram, şopti Martha, punîndu-şi mîinile după gîtul soţului ei. Cum le-am înfruntat altădată, le vom îndura din nou, de la început... Ah, Hiram, peste toate încercările aş trece fără murmur, dacă soarta l-ar fi cruţat pe scumpul nostru Jack...

Martha izbucneşte în plîns.

— Hai, hai, Martha ! încearcă s-o mîngîie fermierul. Nu te mai frămînta cu gîndul. L-a luat marea, mamă, ca pe atîţia flăcăi îndrăzneţi dinaintea lui.

— Marea, marea ! geme Martha. E atît de liniştită şi de strălucitoare în lumina soarelui. O să mi-l dea înapoi pe dragul meu băiat ? Se împlinesc astăzi trei ani, Hiram, de cînd ne-a părăsit şi nu s-a mai întors. Mai simt încă pe obraz sărutarea lui de bun-rămas. Trei ani au trecut, fără un semn de viaţă, fără o veste...

Hiram prinde mîna soţiei sale şi îi spune cu blîndeţe :

— Vino, mamă, să intrăm în casă. nu trebuie să ne lăsăm cuprinşi de tristeţe acum, cînd fiica noastră iubită s-a întors acasă... Vino...

Amîndoi intră în casă pe sub bolta înflorită a tindei cu pridvor de lemn din dreapta, lăsînd pe spectatori trişti şi tulburaţi. Ce avocat infernal ! Toţi erau la fel în 1880. Cum vedeau o fermă strălucind la soare şi o familie fericită bucurîndu-se de ea, se repezeau şi le trînteau o ipotecă fără a clipi din ochi. Şi cînd te mai gîndeai că marea aceea liniştită şi albastră care se zărea scăldată în lumina soarelui pe fundalul întunecat răpise fermierului Haycroft şi soţiei lui pe singurul lor fiu !

Fiindcă melodrama a luat o întorsătură prea tristă, e nevoie însă de o destindere, şi iată-i din nou în scenă pe Rube şi pe Phoebe, într-una din acele idile rustice, cu care se înveselea de obicei atmosfera prea încărcată a acţiunii. Rube se apropie de Phoebe tîrşîindu-şi picioarele, cu intenţia vădită de a o săruta. Zice

— N-ai nimic pentru mine în dimineaţa asta, Phoebe ?

Iar Phoebe răspunde :

— Umblă-ţi pe cale, blegăule, *uite* ce am pentru tine...

...Şi-l plesneşte peste faţă cu un scaiete ! Publicul izbucneşte în rîs, încordarea s-a risipit şi, după ce Phoebe dispare urmărită de Rube, piesa poate să continue.

— Ei, mamă ! strigă Speranţa. Unde eşti, mamă ?

— Aici sînt, fata mea, răspunde Martha apărînd în tindă.

— Te-am căutat peste tot, mamă, zice Speranţa, apropiindu-se cu paşi sfioşi. Doream atît de mult să stăm de vorbă numai noi amîndouă.

— Ei ! cam bănuiesc eu ce vrei să-mi spui. Martha a luat în mîinile ei mîna Speranţei şi o mîngîie uşor. Speranţa priveşte în pămînt şi se leagănă într-un călcîi, ceea ce în oricare piesă din Noua-Anglie înseamnă că dragostea e pe-aproape.

— Ei, şi-acum, fetiţo dragă, povesteşte-mi, spune soţia fermierului.

— Îţi aminteşti, mamă, ţi-am scris că aş vrea să-ţi destăinuiesc un secret...

— Da, scumpa mea, un mare secret, aşa mi-ai scris.

— Un secret pe care nu voiam să-l aştern pe hîrtie şi nici să-l împărtăşesc altcuiva pînă nu ţi-l voi spune ţie, mamă scumpă.

Speranţa s-a cuibărit lîngă mama ei, care o mîngîie pe umăr.

— Da, fetiţa mea, un mare secret, şi sînt sigură că am ghicit despre ce e vorba. Înseamnează că cineva... că fetiţa mea...

Se apleacă şi-i şopteşte ceva la ureche.

— O, mamă, spuse Speranţa, e mai mult decît atît... Uite, priveşte ce port pe deget...

Speranţa întinde mîna cu palma în jos, şi nu numai mama ei, ci şi fetele de la galerie pot vedea o verighetă de aur pe degetul ei inelar. Bărbaţii din public privesc nedumeriţi, dar femeile de lîngă ei au grijă să-i lămurească.

— Ei bine, scumpa mea, spune Martha tremurînd toată, ce înseamnă acest inel ?

— Înseamnă... înseamnă... (Speranţa se aruncă în braţele mamei sale, ascunzîndu-şi faţa la pieptul ei.) Înseamnă, mamă, că m-am măritat.

— Măritat ?

— Da, mamă, m-am măritat. Sîmbăta trecută, în Boston, la ora unsprezece dimineaţa.

— Măritată ! Fetiţa mea s-a măritat !

Martha trebuie să se arate foarte uimită, pentru ca şi spectatorii să fie cuprinşi de aceeaşi mirare. Nu fiindcă Speranţa s-a măritat chiar în ziua cînd a terminat şcoala — era un lucru foarte obişnuit pe la 1880 — ci pentru că nu-i spusese nimic mamei sale. Martha îngîna mereu :

— Măritată... Fetiţa mea s-a măritat...

— Totul s-a petrecut atît de repede, mamă... aproape pe neaşteptate... N-am avut răgaz să-ţi dau de veste...

Speranţa zîmbeşte cu ochii înlăcrimaţi :

— N-ar trebui să plîng, mamă... Sînt atît de fericită !

— Bine, scumpa mea, nu plînge. Şi-acum povesteşte-mi cum s-a întîmplat.

— Ne-am căsătorit la Boston, sîmbăta trecută, mamă. Ah, cît aş fi dorit să fii şi tu... dar nu s-a putut. Totul s-a hotărît atît de repede... fiindcă lui Ned i-au dat în seamă un vapor nou... Gîndeşte-te, mamă, căpitan de vas la douăzeci şi unu de ani !

— Nu cumva e marinar, scumpa mea ? tresare Martha Haycroft, în prada unei vădite tulburări. Să nu-mi spui că bărbatul tău e marinar !

— Ba da, mamă. Ned a făcut întîiul lui drum pe mare cînd avea numai cincisprezece ani.

— Marea ! Marea ! oftează soţia fermierului. O văd în lumina strălucitoare a soarelui... O aud mugind în bătaia vîntului iernii... Cînd mi-l va da înapoi pe scumpul meu Jack ?

— Nu trebuie să plîngi, mamă. Au trecut de atunci atîţia ani ! Aşa a voit Dumnezeu... Mamă, Ned n-o să-şi petreacă toată viaţa pe mare. Călătoria lui pe vaporul cel nou va fi cea de pe urmă, şi apoi nu va mai pleca niciodată. Ascultă, mamă, vaporul lui Ned e o goeletă, proprietatea tatălui său, şi poartă numele meu : „Buna-Speranţă". Deseară o să treacă pe lîngă ţărmul nostru şi, dacă Ned va putea să debarce, va veni să ne vadă pe toţi. O să vină cu tatăl lui, pe care nici eu nu-l cunosc încă... Ned o să se stabilească aici, la o fermă de lîngă mare, şi o să se facă fermier. Tatăl lui e un mare avocat din Boston. Ned spune că are o ipotecă asupra unei ferme, la fel cu a noastră... Şi după ce se va întoarce din această ultimă călătorie...

— Un avocat ? Un avocat bogat ?

— Da, mamă, un avocat bogat din Boston. A locuit cîndva pe aici, prin apropiere, cu mulţi ani în urmă... aşa cred...

— Numele lui ? Cum îl cheamă ?

— Ellwood, mamă. Avocatul Ephraim Ellwood din Boston.

Martha, înspăimîntată, se rupe de lîngă fata ei :

— Nu ! Nu ! Să nu rosteşti acest nume ! E cu neputinţă ! Cu neputinţă !

În aceeaşi clipă, apare pe scenă fermierul Hiram Haycroft.

— Ei, mamă ! Ei, Speranţa ! Ce e ? Ce se petrece aici ?

Speranţa, în lacrimi

— Nimic, tată... Începusem să-i povestesc mamei un secret al meu...

— Ce anume, fată ?

— ...că eu... că noi... că m-am măritat, tată !

— Măritat ? Fetiţa mea s-a măritat ? Mi se pare că visez. Dar de ce atîta tevatură, mamă, şi cine-i fericitul bărbat care a venit şi mi-a răpit fetiţa ?

Hiram se apropie de Speranţa şi-i prinde amîndouă mîinile cu duioasă dragoste.

— Parcă a fost ieri cînd te ţineam pe genunchi, pui-că-mică ; şi acum eşti măritată.

Toţi spectatorii sînt la cea mai înaltă tensiune a aşteptării. Ei ştiu că fermierul e pe cale să primească o groaznică lovitură.

Şi o primeşte.

— E fiul unui avocat bogat din Boston, care are o ipotecă asupra unei ferme...

Fermierul a lăsat să cadă mîinile Speranţei şi faţa i s-a întunecat.

— ...Ned o să primească ferma... Ned Ellwood e numele lui, uite aici, tată...

Speranţa scoate cu stîngăcie o hîrtie din buzunarul rochiei.

— Certificatul nostru de căsătorie... Ned Ellwood...

Dar fermierul n-o aude. A încremenit cu pumnii încleştaţi, apoi izbucneşte într-o mînie sălbatică :

— Ellwood ! Avocatul Ellwood ! Fiica mea se mărită cu fiul acestui om ! Pe Dumnezeu din cer, mai degrabă aş dori să te ştiu zăcînd la zeci de metri adîncime sub mare alături de băiatul meu ! Să-mi audă Dumnezeu vorbele şi să dea Domnul ca aşa să se întîmple !

Şi în timp ce de pe buzele lui Hiram Haycroft se desprinde acest blestem, băiatul cu pistrui intră în scenă alergînd şi zice :

— Speranţa, nu vrei să vii să-ţi arăt vaca cea bălţată ?

Cortina cade încet şi actul I s-a sfîrşit.

Nu e de mirare că, în timp ce se lasă cortina, un profund sentiment de teamă şi de tristeţe a cuprins sufletele spectatorilor. Şi să nu vi se pară ciudat că mai înainte ca marginea cortinei să atingă pămîntul, numeroşi bărbaţi ai acelui public de la 1880 s-au sculat şi au luat-o pe culoarele laterale pentru a ieşi afară din teatru. Ei nu pot suporta gîndul că peste frumosul şi vechiul cămin din Noua-Anglie s-a abătut năpasta unei atît de amare tragedii. E prea mult pentru inima lor! Au nevoie să ia puţin aer. Chiar dacă, după cum anunţă afişul, între actul I şi II nu se scurg decît şase ore (o pauză destul de scurtă pentru anul 1880) ei înfruntă orice risc şi părăsesc sala.

Nu rămîn decît tinerii, infirmii şi femeile (care, înainte de Legea Prohibiţiei, nu obişnuiau să bea). Spectatorii sînt copleşiţi de o mare mîhnire, ştiind din experienţă că o dată ce vechiul cămin a început să pîrîie din încheieturi, lucrurile vor merge tot mai rău. Nici orchestra care cîntă: „Vino pe înserat, iubite“ nu izbuteşte să însenineze cu totul inimile întristate ale spectatorilor.

Dar iată că bărbaţii se întorc, orchestra tace, gazul se stinge, cortina se ridică şi începe

ACTUL II

(Aceeaşi seară, în bucătăria fermei Haycroft)

— Nu veţi găsi în această casă, domnul meu, decît nişte oameni simpli. Dar dacă veţi binevoi să primiţi ceea ce pot să vă ofere din toată inima nişte oameni simpli, fiţi binevenit în mijlocul nostru. Ascultă, Phoebe, fată, adu tu un scaun pentru domnul. Mai pune lemne în sobă, Rube. Noaptea e rece şi vîntul de noiembrie îşi face de cap.

Străinul spuse cu un glas straniu:

— Da, e o noapte rece.

Scena se petrece în bucătăria fermei. E una din acele mari şi vechi bucătării de fermă, care la 1880 umplea întreaga scenă. În stînga se află o sobă de gătit (dimensiuni: zece picioare pe şase); la mijloc un cămin cu stîlpi de marmură, la stînga uşi şi ferestre — apoi toate

obiectele de care va fi nevoie în timpul actului, inclusiv puşca încărcată, care atîrnă ameninţătoare în două cîrlige. Phoebe, gătită cu rochia ei cea mai bună, aşază farfuriile pe masa din fundul scenei, pregătită pentru doisprezece oaspeţi. Martha Haycroft, elegant dichisită, toată în mătase neagră, roboteşte la soba de gătit. Îmbrăcămintea de duminică a oamenilor de la fermă presupune totdeauna intenţia unor efecte de comedie. Rube e înţolit ca un membru al Congresului, cu singura deosebire că haina lui e puţin mai scurtă în poale şi are gulerul cam prea înalt.

E desigur masa despre care vorbise fermierul cînd spusese că şi-a poftit vecinii la cină.

Acum toate privirile spectatorilor sînt îndreptate asupra străinului necunoscut. Are părul cărunt, pieptănat cu deosebită grijă (fără îndoială, e o perucă) şi poartă o frumoasă barbă albă (desigur, falsă). Umblă încovoiat, rezemîndu-se în baston şi se uită pretutindeni în jurul camerei, cu o privire ciudată, ca şi cum ar recunoaşte locul unde se află.

Toţi cei de faţă simt în mod instinctiv că străinul e deghizat. Adevărul e că în orice melodramă apare totdeauna cineva despre care se descoperă mai tîrziu că e altcineva.

— E o noapte cumplită, domnule, reia vorba fermierul. Vîntul mugeşte a rău. Cred că are să fie furtună pe mare...

Fermierul are dreptate, fiindcă nici nu isprăveşte bine vorba, şi nu ştiu cine din dosul culiselor înteţeşte vîntul, învîrtindu-l într-un urlet sălbatic şi rău prevestitor. Din fericire, nu-l lasă să urle prea mult, numai atît ca să ştie publicul că se apropie furtuna.

— Am fost pe ţărmul mării, domnule, continuă fermierul. Am aprins lumina de la capătul fermei. O să fie o noapte rea.

— O noapte rea pentru cei de pe mare, întregeşte străinul.

Vîntul începe să geamă din nou. Martha se opreşte din gătitul mîncării, se uită o clipă pe fereastră şi murmură :

— Ah, marea ! Marea !

Soţia fermierului trebuie să înfăţişeze un personaj cînd sentimental, cînd comic. Era un contrast greu de realizat, dar publicul îl înţelegea. Aşa, de pildă, murmurînd : „Ah, marea ! Marea !" (cu toată durerea unei mame pentru fiul ei pierdut), se întorcea lîngă maşina de gătit să salte clătitele pe tigaia încinsă. Dacă această trecere bruscă de la duioşie la haz strica unitatea dramei, noi cei din 1880 habar n-aveam, aşa încît piesa nu suferea.

— Haide, haide, spune fermierul, să nu ne lăsăm cuprinşi de mîhnire astă-seară. Îi aud pe vecini sosind. Vino, Martha, să le ieşim în întîmpinare şi să-i poftim în casă.

În scenă au rămas Phoebe şi Rube, singuri cu străinul care străbate încăperea şi, întorcîndu-se cu spatele la ei, rămîne pierdut în gînduri. Rube şi Phoebe folosesc această pauză, pentru a juca o nouă scenă de dragoste. Rube o urmăreşte de-a lungul mesei, şi abia are răgazul să rostească un dulce : „Phoebe !" zîmbindu-i cu toţi dinţii şi încercînd s-o apuce de încheietura mîinii, cînd, pe neaşteptate, Phoebe îl plesneşte peste obraz cu o clătită ! Publicul urlă de plăcere şi nu se opreşte din rîs pînă în clipa cînd bagă de seamă că se petrece ceva ciudat cu străinul.

Necunoscutul rămăsese cu spatele întors, fără să rostească un cuvînt. Deodată, păstrînd aceeaşi atitudine, începe să vorbească ; dar nu cu tonul prefăcut de pînă atunci, ci cu un glas puternic şi limpede : glasul tinereţii.

— Rube !

Rube şi Phoebe încremenesc. Apoi, tremurînd de emoţie, Rube îngînă :

— Al cui e glasul ăsta ?

Străinul se întoarce cu faţa, îşi smulge peruca, îşi dezlipeşte barba albă, şi rămîne în faţa lor cu capul descoperit.

— Jack ! E domnul Jack ! S-a întors dintre morţi ! strigă Phoebe.

— Nu v-aţi înecat ? întreabă Rube.

Amîndoi se strîng în jurul lui cu izbucniri de înduioşată recunoaştere. Jack, un tînăr plin de viaţă, rîde şi îi salută.

— Lăsaţi-mă să-i chem pe domnul şi pe cucoana, se roagă Phoebe, dar Jack o opreşte.

— Nu acum, zice el. Nu trebuie încă să afle.

Jack le destăinuieşte în şoaptă şi cu gesturi pe care spectatorii nu trebuie să le descifreze, pentru ce vrea să ţină ascunsă întoarcerea lui. Scoate din buzunar un teanc de hîrtii — bani să fie, sau ce altceva ? Publicul nu vede, dar Rube şi Phoebe par să înţeleagă ceea ce le povesteşte Jack tocmai în momentul cînd se aud venind fermierul şi soţia lui cu oaspeţii aşteptaţi.

Străinul face semn cu mîna lui Rube şi Phoebe să păstreze secretul, apoi într-o clipă se deghizează din nou.

Musafirii intră în casă toţi deodată. Sînt fermieri gătiţi în arătoasele lor haine de duminică. Urma apoi scena cea mare a ospăţului, care nu putea să lipsească din nici o melodramă rustică. Ascultaţi-i cum pălăvrăgesc şi fac haz :

— Fă-ne deosebita cinste şi mai îmbucă o gogoaşă !

— Vecine Jephson, taie-ţi te rog o felie din acest pateu...

— Fiţi fără nici o teamă, n-am să zic nu.

— Vecine Haycroft, în sănătatea dumitale, a domnişoarei Speranţa şi a tuturor celor de faţă.

— Linişte ! Linişte !

Apoi, unul din meseni se îneacă cu o înghiţitură, şi toţi se reped să-i care pumni în ceafă...

Scena ospăţului durează zece minute cu ceasul în mînă. Străinul a rămas la locul lui, fără să scoată un cuvînt, cu ochii luminaţi de o bucurie tăcută, apoi, în toiul petrecerii, cere voie să se retragă în odaia ce i se pregătise lîngă bucătărie. Martha aprinde o lumînare, îi arată drumul şi, pe cînd oaspetele necunoscut mulţumeşte, îi spune :

— Sînteţi străin de partea locului, domnule ? E ceva în vocea dumneavoastră care mi se pare cunoscut...

Toţi spectatorii ar vrea să strige : „E fiul tău !“ (Acest efect de teatru e împrumutat direct de la Sofocle.) Între timp, Speranţa se foieşte printre oaspeţi şi Hiram Haycroft a băut o sticlă întreagă de cidru. Din cînd în cînd vîntul loveşte în geamuri, pentru a aminti spectatorilor că afară e o noapte cumplită.

Fermierul părăseşte apoi încăperea pentru cîtva timp ; coboară să taie fitilul lămpii care arde pe plajă.

În lipsa lui se aude o bătaie puternică în uşă. Rube se duce şi deschide, în colaborare cu o răbufnire binevenită a vîntului, anume dezlănţuit pentru a-l ajuta. Îşi fac apariţia doi străini : un tînăr şi un bătrîn. Tînărul e înalt şi bronzat, fără îndoială marinar. Speranţa aleargă spre el cu un strigăt plin de fericire

— Ned ! Ned al meu !

Ned o prinde în braţe şi într-o clipă toată sala ştie că e soţul ei.

— Am ancorat după cotul mării, spune Ned, şi-am coborît pe ţărm. Numai ca să-mi iau rămas bun. „Buna-Speranţă“ nu poate rămîne în bătaia furtunii. Trebuie să pornim fără întîrziere. Acesta e tatăl meu. Să fii pentru el, cît voi lipsi, o adevărată fiică, scumpa mea.

Speranţa se întoarce spre bătrîn, pune amîndouă mîinile în mîinile lui şi-i spune, ah ! cu atîta blîndeţe

— Aşa va fi, domnule, de dragul lui Ned...

Martha, cu faţa crispată, s-a ridicat de la locul ei.

— Ellwood, murmură ea, avocatul Ellwood !

Toţi spectatorii au ochii aţintiţi asupra bătrînului. Un vulpoi, se vede cît de colo. Un bătrîn vulpoi şiret, cu acea căutătură de viclenie răutăcioasă, care era a tuturor avocaţilor din melodramele de la 1880. Numai Speranţa nu bagă de seamă nimic.

— Nu, Ned, să nu porneşti pe mare pe o vreme ca asta. E o noapte înfiorătoare. Ascultă cum izbeşte ploaia în ferestre. Rămîi la noi... tatăl tău de asemenea... Mamă, el e Ned, soţul meu, şi acesta e tatăl lui... Aceştia sînt prietenii noştri, Ned. Tata s-a dus să potrivească lumina. Într-un minut va fi înapoi...

Uşa se deschide şi Hiram Haycroft intră cu paşi mari în odaie, scuturînd apa de pe haina lui neagră

de pînză ceruită. Speranța se îndreaptă spre el, rugătoare :

— Tată scump, acesta e soțul meu...

Dar Haycroft n-o vede ; el se uită țintă la Ellwood.

— Dumneata ? strigă el. Dumneata care ai căutat să mă ruinezi pe mine și pe ai mei ?

Ellwood se îndreaptă spre el, ridicînd mîna în semn de protest.

— Hiram... încearcă să spună.

— Afară din casa mea ! îi taie vorba Haycroft. Banii dumitale blestemați nu ți se cuvin decît mîine, iar mîine îți vor fi plătiți. Afară ! pînă nu te iau de guler !

Fermierul înaintează amenințător, cu pumnii ridicați. Ned Ellwood îi taie drumul.

— Jos mîinile ! spune el, și vă rog să mă ascultați.

Hiram nu vrea să asculte. El întinde mîna să apuce pușca, pe care toți spectatorii au văzut-o spînzurînd deasupra căminului. Musafirii înspăimîntați se string în jurul lui. E larmă și învălmășeală, iar pe deasupra capetelor speriate se ridică glasul de tunet al lui Haycroft, care strigă :

— Afară din casa mea, cînd îți spun.

Tatăl și fiul se îndreaptă spre ușă, iar Speranța dă fuga lîngă soțul ei.

— Tată ! E soțul meu ! Unde merge el voi merge și eu. Ned, ia-mă cu tine... afară, în noapte și în furtună. (La aceste cuvinte, vîntul care se potolise, se dezlănțuie din nou.) Cu tine, în lumea largă, la bine și la rău. Locul meu e alături de tine, oriunde te vei duce, te voi urma !

În fața acestui sentiment, publicul izbucnește în aplauze. Acesta era tipul de fată pe care îl prețuiau cei de la 1880 ; n-a mai rămas astăzi nici un exemplar.

Astfel, cu strigătele tatălui ei în urechi, Speranța își aruncă peste cap și peste umeri o pelerină cenușie, ieșind afară în furtună, la brațul soțului ei.

Ușa se închide în urma lor.

Tăcere.

Nici măcar Rube și Phoebe nu îndrăznesc s-o tulbure. Oaspeții, aproape fără grai, vin să îngîne noapte

bună şi pleacă. Martha, cu lampa în mînă, urcă scările în lacrimi. Rube şi Phoebe se fac nevăzuţi.

Hiram Haycroft a rămas singur. Luminile s-au stins. Numai cîţiva cărbuni licăresc în vatra căminului. Atît. Vîntul care bate în geamuri îl face din cînd în cînd să ridice capul. Se duce pînă la fereastră şi priveşte departe în întunericul care s-a lăsat peste mare. Apoi se îndreaptă spre bufetul din bucătărie şi scoate punga în care ţine cei două mii de dolari. O ridică pînă la înălţimea ochilor, apoi o pune la loc.

La mici intervale se aude glasul furtunii de afară. Publicul simte instinctiv că actul nu s-a sfîrşit. E pe cale să se întîmple şi mai multă tragedie.

Fermierul se ridică domol de pe scaun. Îşi scoate mantaua de pînză ceruită şi tot atît de încet îşi trage cizmele, slujindu-se de un trăgător de cizme. Efectul acesta de scenă cu trăgătorul de cizme era foarte preţuit în melodramă.

Străbate odaia de-a lungul, cu o lumînare în mînă, pune lanţul la uşă, încuie lacătul, apoi, păşind încet dar cu mult scîrţîit de scînduri, urcă scările spre dormitor.

Publicul îi urmăreşte paşii cu răsuflarea tăiată. Toţi spectatorii ştiu că trebuie să se mai întîmple *ceva.*

Tăcere adîncă şi aşteptare încordată. Se poate auzi în sală respiraţia spectatorilor. Nici unul nu scoate un cuvînt.

Apoi o uşă laterală a bucătăriei se deschide încet-încet, pe nesimţite. O umbră se strecoară cu mare grijă, tot mai aproape de sertarul unde spectatorii ştiu că se află punga cu dolari. Priviţi! Ce face umbra? Ia punga sau îi schimbă locul? E un hoţ sau ce poate să fie?

În întunericul nopţii se aude deodată, de sus, vocea fermierului:

— Cine-i acolo?

Umbra, făcută ghem, se tîrăşte spre uşă.

În capul scării abia se zăreşte silueta lui Hiram Haycroft, cu o lumînare în mînă.

— Cine-i acolo? Răspunde! strigă el din nou.

Ceea ce se întîmplă apoi urmează cu o mare repeziciune. Fermierul se năpusteşte pe trepte, deschide sertarul şi răcneşte cu atîta putere: „Hoţii! Un hoţ!“ încît toată casa adormită se trezeşte. Se aud paşi grăbiţi, se văd lumini ivindu-se pe scară, în timp ce umbra, topindu-se în întuneric, dispare pe uşă. Fermierul a smuls puşca din cui şi strigă de pe prag: „Stai sau trag!“ Apoi fulgerul focului şi tunetul puştii! Umbra se prăbuşeşte din fugă la pămînt, în timp ce fermierul strigă: „Lumină! Aduceţi lumină! E un hoţ!“

Rube intră cel dintîi. Ceilalţi se îmbulzesc în urma lui. Rube ridică trupul celui prăbuşit. Rube ţine lumina deasupra feţei palide, în aşa fel ca spectatorii să-l recunoască — deşi începuseră să bănuiască mai demult cine ar putea să fie. Rube scoate peruca şi barba albă care ascundeau faţa tinerească a hoţului doborît. Soţia fermierului scoate un ţipăt cumplit şi se prăbuşeşte lîngă trupul căzut.

— Jack! Jack! E băiatul meu care s-a întors acasă!

Iar fermierul, strîngînd încă în mînă puşca fumegîndă, strigă:

— Fiul meu! Mi-am ucis fiul!

Abia acum cortina întunecată cade peste emoţia publicului tăcut.

Acesta era felul în care se desfăşurau dramele de la 1880. Autorii nu se temeau să aducă pe scenă întîmplări reale: groază, ucideri, agonie; cu cît mai multe, cu atît mai bine. Într-o piesă modernă de salon, *Domnişoara nr. 1,* îmbrăcată într-un „tweed“ gri, discută teoria omuciderii cu *Domnişorul nr. 2,* care poartă cu eleganţă un costum de golf cafeniu. Ei nu se apropie prea mult de crimă, şi toată emoţia lor se rezumă la dialog. În vechea şi buna melodramă a vieţii de fermă, nimeni nu se ferea de senzaţiile tari. Fermierul e ruinat, a izgonit din casă pe fiica lui şi şi-a împuşcat băiatul. Iată unde ne aflăm.

Cînd piesa a ajuns la această tragică întorsătură — la sfîrşitul actului II — nu se mai întîmplă nimic alt-

ceva decît o aşteptare de doi ani. Programul e foarte precis în această privinţă: „Între actul II şi III se scurg doi ani" Spectatorii, la rîndul lor, sînt mulţumiţi. Fără acest răgaz n-ar putea să suporte emoţiile tragediei. Din fericire însă trec doi ani. Bărbaţii se ridică şi pornesc în pas domol, unul cîte unul, pe culoarul lateral. Cînd ai doi ani înaintea ta, nu-i nici un motiv să te grăbeşti.

Gazul s-a aprins şi publicul, treptat-treptat, îşi vine în fire. Un băieţaş trece de-a lungul culoarelor strigînd „Alune! Alune!" E o întărire binevenită. Acum, cînd orchestra a început să cînte „Mica Annie Rooney e iubita mea", spectatorii prind din nou gustul vieţii. Oricum, ei sînt obişnuiţi cu genul acesta de teatru şi ştiu că lucrurile nu sînt chiar atît de tragice pe cît par. Jack nu poate să fie mort cu adevărat. Într-un fel sau altul va fi readus la viaţă. A fost împuşcat, dar asta nu înseamnează că a fost ucis. Publicul cunoaşte foarte bine repertoriul său preferat. E iniţiat ca să zicem aşa; şi de altminteri fără această experienţă dobîndită, piesa nici n-ar putea fi înţeleasă. Oricine vede cum publicul de cinema prinde azi din zbor aluziile, sensurile simbolice şi limbajul convenţional al filmului, îşi dă seama despre ce vreau să vorbesc. Aşa era şi în 1880. Spectatorii nu se lăsau în prada gîndurilor negre; ei presimţeau că Jack nu putea fi mort cu adevărat. Răsfoiau programele cu un interes sporit, aşteptînd să vadă ceea ce avea să urmeze.

Iată

ACTUL III

(Doi ani mai tîrziu. Pe ţărmul mării, după apusul soarelui. Se apropie furtuna.)

Ah! priviţi scena acum, cînd se ridică perdeaua. Ce măreţie! Valuri care se sparg pe crestele stîncilor! Spuma albă în lumina amurgului! (Cum le-or fi făcînd toate acestea?) Şi farul din partea dreaptă cît de semeţ se înalţă, stăpînind cerul întunecat! Priviţi pescarii în mantale negre de pînză ceruită, cu pălării impermeabile pe care strălucesc picăturile de apă! For-

fotesc de colo pînă colo pe nisipul ţărmului şi arată spre largul mării.

Aţi zărit fulgerul scurt de lumină galbenă ? Aţi auzit rostogolirea tunetului în spatele scenei ? Priviţi pînza lungă de raze luminoase, care se întinde din vîrful farului pînă departe, peste ape.

Să nu-mi vorbiţi despre cine ştie ce piesă modernă, cu probleme complicate, jucată într-un salon elegant, de un bărbat în tweed şi o femeie în paiete. Eu, cînd vin la teatru, vreau să văd un far, mulţimea de pescari în jurul lui, şi să simt primejdia ce vine dinspre mare. Drama aceasta preţuieşte mai mult decît toată nevroza sexuală care s-a revărsat vreodată dincolo de luminile rampei.

— Ce noapte sălbatică !

Un pescar vorbeşte astfel ? Nu, e Rube, pe care, ce-i drept, anevoie îl puteţi recunoaşte în haina lui de pînză ceruită, îmbrăcat la fel ca şi ceilalţi pescari. În dramele care se petrec pe ţărmul Noii-Anglii, toţi fermierii devin pescari în momentele culminante ale acţiunii. De aceea, Zeke, care îi răspunde, tot a pescar seamănă.

— Aşa e ! Dumnezeu să apere şi să ocrotească bietele suflete care luptă cu furtuna pe o noapte ca asta !

Fulgerele şi tunetele pornesc din nou. Pescarii şi femeile de pe ţărm vorbesc cu îngrijorare între ei şi arată înspre mare.

Rube şi Zeke vin în faţa scenei vorbind. Rolul lor e să-i informeze pe spectatori despre cele ce s-au petrecut de-a lungul celor doi ani.

— Ce noapte sălbatică ! spune Zeke. E o noapte ca aceea de acum doi ani, ţii minte ? cînd a fost împuşcat domnul Jack.

Amîndoi dau din cap. Îşi amintesc.

— Ar fi fost mai bine, zice Rube, dacă glonţul domnului Haycroft l-ar fi ucis în noaptea aceea. Ce tristă soartă, să ajungă bietul de el fără minte şi fără grai. E groaznic de greu pentru toţi... O fi pe-aici astă-seară ?

— E aici. Vine în fiecare noapte pe ţărm cînd e furtună. Uite-l cum priveşte necontenit în largul mării!

Publicul îl caută cu ochii şi-l vede pe Jack în mijlocul unui grup de pescari, pîndind furtuna care se apropie. Se ţine strîns de mama lui şi se uită spre mare.

— Mama lui îl însoţeşte pretutindeni. O să vrea să-l ducă acasă...

Aşadar, Jack n-a murit! Dar ce înseamnă această stranie rătăcire a privirii lui? E o privire neomenească, goală de gînduri, privirea unei fiinţe fără minte. Mama lui îi călăuzeşte paşii de-a lungul scenei.

— Jack! Să ne întoarcem acasă, Jack... Locul tău nu-i aici, în furtună...

Fulgerele şi tunetele izbucnesc din nou, orbitoare, asurzitoare, iar vîntul urlă tot mai cumplit în spatele decorului.

Jack îndreaptă spre mama lui o privire fără înţeles. Faţa lui e palidă şi subţire. În ochii lui sclipeşte o strălucire ciudată. Publicul a priceput. Din noaptea cînd a fost împuşcat, acum doi ani, Jack a rămas fără grai şi e nebun.

Mama lui îl roagă din nou să intre în casă. Jack încearcă s-o tragă după el înspre mare. Oricît i-ar fi de întunecată mintea, în purtarea lui se arată o pornire sălbatică şi o stăruitoare voinţă. Arată spre valuri cu braţul întins.

— Ce-o fi văzînd? întreabă Rube. Are ochi de marinar... Poate zăreşte cu adevărat ceva...

În aceeaşi clipă izbucneşte un strigăt din mulţimea pescarilor strînşi la marginea mării:

— Un vas! Un vas! E un vas dincolo de stînci! Uite-l! Priviţi!

Pescarii aleargă în sus şi în jos, strigînd şi arătînd spre zare. Departe, peste valuri, luminată o clipă de razele farului, publicul vede o goeletă fără catarg — frumos croită din carton — profilîndu-se peste colţurile de piatră ale stîncilor.

În aceeaşi clipă, băiatul cu pistrui, îmbrăcat şi el în pînză cenuşie, năvăleşte pe scenă cu sufletul la

gură. N-a crescut nici cu un centimetru în aceşti doi ani, dar nimeni nu bagă de seamă acest amănunt.

— Mamă! Rube! gîfîie el. Am fost pînă jos la Malul-lung, am venit într-o goană, e o goeletă care se îndeaptă spre stînci. Uite-o! Se vede... Ştii, mamă...

Băiatul se frămîntă ca un ieşit din minţi. Mulţimea s-a strîns în jurul lui.

— Mamă, e „Buna-Speranţă", e vaporul ei!

— „Buna-Speranţă!" strigă cu toţii.

Băiatul continuă cu răsuflarea întretăiată

— Coboară bărcile, le-am văzut cu ochii mei... dar marea e furioasă, o barcă s-a scufundat, am văzut-o, am văzut-o şi pe Speranţa, stînd lîngă catarg... I-am văzut faţa cînd a luminat fulgerul... Pe urmă am alergat într-un suflet... Trebuie să ieşim la larg... cu bărcile de salvare... Trebuie să mergem... Care din pescari vrea să vină?

Care vrea să vină? Toţi vor să vină! Ascultaţi-i cum strigă! Priviţi-i cum scot barca de salvare din căsuţa ei de lemn, în stînga scenei. Felinarele se leagănă în noapte, se aud glasuri puternice în mugetul vîntului, cerul s-a întunecat şi fulgere se împletesc pe mare. Dar în timp ce bărbaţii se silesc să împingă pe valuri barca de salvare, se aude din nou un strigăt:

— Priviţi! O barcă! O barcă în dreptul stîncilor, printre valurile uriaşe...

Pescarii aleargă forfota în sus şi în jos, cuprinşi de o grozavă îngrijorare: „E o femeie în barcă! Ajută-i, Doamne! E pierdută!"

— Mamă, mamă, e Speranţa. E singură în barcă, stă în genunchi şi se roagă!

Alte strigăte izbucnesc:

— Echipaţi barca de salvare. Echipaţi barca de salvare!

Barca a fost împinsă pe valuri, gata pregătită. Oamenii sar înăuntru peste bord. În vuietul furtunii se aude limpede glasul unui pescar care strigă să-l audă toţi:

— Un singur om poate duce barca pînă la stînci. Un singur om, Hiram Haycroft.

Se aud chemări prelungi: „Hiram! Hiram!" Oamenii arată spre farul ale cărui raze se prelungesc şi se rotesc pe valuri.

— Nu poate părăsi farul.

Larmă şi strigăte de protest:

— Să lase în voia lui farul!

— E vorba de viaţă sau de moarte!

— Băieţi, staţi voi lîngă barca de salvare, veniţi cîţiva cu mine să-l aducem pe Hiram.

Un grup de pescari aleargă spre far. Învălmăşeală de glasuri şi bubuit de tunete. O rază luminează barca tocmai în mijlocul stîncilor, iar spectatorii o zăresc foarte limpede pe Speranţa, la lumina de o clipă a unui fulger, în genunchi şi rugîndu-se. Apoi, într-un vîrtej de spumă albă, barca dispare dincolo de stînci.

ACTUL IV

Într-un singur minut, scena se strămută de pe malul mării în turnul farului. Aceasta se numea pe atunci „schimbare rapidă de decor" Pe scenă intervenea mai întîi o eclipsă, în întunecimea căreia se zăreau icicolo tremurătoare flăcări de gaz aerian; apoi o teribilă tropăială cu bocănit prelung pe un fond înăbuşit de înjurături. Se auzea în beznă un glas foarte limpede spunînd: „Treci orizontul în stînga scenei!" Umbre negre alergau de colo pînă colo, în fierberea „schimbării" Urma în sfîrşit un pocnet teribil, şi imaginea unui fundal de decor aluneca în jos, printre oameni al căror chip nu se zărea. Luminile se aprindeau din nou şi toată sala izbucnea în aplauze, admirînd minunea care se înfăptuise.

Priviţi! E turnul farului, cu reflectoarele aprinse şi cu marile lui ferestre care privesc furtuna de la o înălţime de şaizeci de picioare deasupra mării. Ce linişte e aici! Şi cîtă lumină!

Hiram stă de veghe îngrijind de lămpi, calm şi stăpîn pe sine, la datorie. Vijelia urlă în jurul lui, dar în turnul farului e numai linişte şi lumină. Hiram scrutează o clipă zarea printr-una din ferestrele farului, apoi deschide uşiţa şi păşeşte afară, pe platforma

de fier înălţată deasupra mării. Furtuna cutremură văzduhul, şi creasta înspumată a valurilor îi ajunge pînă la picioare. Intră din nou în turn şi închide cu o mînă sigură uşiţa, întorcîndu-se la lămpile lui.

— Dumnezeu să apere şi să ocrotească bietele suflete care se luptă cu valurile pe o noapte ca asta!

În clipa aceea, cu tropăit de picioare şi îmbulzită alergare, dă năvală peste el ceata de pescari, apoi Martha cu fiul ei nebun, îngrămădindu-se în turnul farului şi pe scară. Jack a rămas cel din urmă, dar în ochii lui ciudaţi străluceşte parcă lumina nouă a inteligenţii.

— Repede, Hiram, trebuie să vii! A fost un naufragiu lîngă ţărmul mării. Uite o barcă în mijlocul stîncilor. Oamenii au pregătit barca de salvare şi te aşteaptă. Trebuie să vii, e pe viaţă sau pe moarte... N-avem nici o clipă de pierdut.

Hiram aruncă o privire celor veniţi să-l cheme în ajutor, apoi se întoarce liniştit la postul lui de veghe.

— Locul meu e aici, spune el.

Urmează o clipă de tăcere. Martha se aruncă asupra lui şi încearcă să-l urnească din loc.

— Hiram, ei nu ţi-au spus tot. Goeleta care a naufragiat în noaptea asta e „Buna-Speranţă".

Hiram se sprijini de zid, clătinîndu-se.

— Şi barca aceea care se zbate în valuri printre stînci e a fiicei noastre. Speranţa!

Hiram şi-a încleştat amîndouă mîinile pe bara de fier de la capătul scării. Vorbeşte cu glasul sugrumat, dar hotărît:

— Martha, am jurat să am grijă de lumina farului. Dacă lumina se stinge, Dumnezeu ştie ce soartă pot să aibă vapoarele de pe mare. Dacă se va pierde copilul meu... aşa a fost voinţa lui Dumnezeu... dar... locul meu e aici...

Şi se întoarce la lămpile lui.

Pescarii îngrămădiţi la fereastră strigă:

— Priviţi! Barca e împinsă de furtună de-a dreptul spre stînci! Femeia agăţată de barcă luptă în desperare cu valurile.

Martha aleargă la fereastră şi strigă:
— Copilul meu! Salvează-mi copilul! Salvează-l!
Exact în aceeaşi clipă, Jack păşeşte în mijlocul scenei. În revărsarea luminii, chipul lui apare limpede şi hotărît.
— Tată! spune el. Mamă!
Toți întorc privirile spre el. Nimeni nu scoate un cuvînt.
— Parîma! Daţi-mi parîma! strigă Jack, arătînd o roată mare de frînghie care atîrnă în perete.
Într-o clipă, legîndu-şi în jurul trupului un capăt al frînghiei, Jack deschide uşa turnului şi se năpusteşte pe platforma de fier. Se opreşte o secundă, apoi spectatorii îl văd escaladînd bara care înconjoară platforma şi aruncîndu-se, cu capul înainte, în marea de dedesubt.
Se aud strigăte şi îndemnuri din grupul pescarilor: „Uite-l! Înoată spre barcă! Ține bine frînghia! A ajuns la femeia din barcă! O cuprinde cu braţul... Acum, băieţi, toţi odată, la parîmă!"
Trag voiniceşte ca la edec, şi frînghia se întoarce din volbura mării, purtînd la capătul ei pe Jack, care ţine strîns în braţe trupul leşinat al surorii lui.
Vi se pare cu neputință? Prostii! Era un fleac pe lîngă alte isprăvi care se întîmplau în piesele din vremea aceea. Dacă ar fi fost nevoie, Jack ar fi putut culege din mare întreaga încărcătură a vaporului!
Un strigăt răsună: „Salvată! Salvată!" şi Hiram Haycroft strînge la pieptul lui trupul fără simţire al fiicei sale.
— Mica mea puicuță! Azvîrlită de valuri pe ţărmul mării!
Şi cortina coboară într-un ropot de aplauze.

ACTUL V

(După şase luni. Bucătăria fermei lui Haycroft)

În acest ultim act al melodramei, toate se sfîrşesc cu bine. Nu mai e nici tragedie; nici spaimă, nici nenorocire. În realitate povestea s-a încheiat, dar acest epilog e adăugat ca un deznodămînt care îi umple de fericire pe toţi. Publicul din sală înoată într-un

noian de sentimentalism. Ce bine s-au lămurit lucrurile! Jack şi-a recăpătat mintea, Speranţa a fost smulsă din ghearele morţii, soţul ei de asemeni; vechea fermă nu mai e ipotecată şi nici vîndută, familia Haycroft nu e ruinată. Dar nu numai atît: mai sînt şi alte amănunte duioase de adăugat acestui frumos tablou al unui final fericit.

Iată-ne deci în bătrîna bucătărie a fermei, unde întîlnim din nou pe Rube şi pe Phoebe. Rube încearcă s-o apuce pe Phoebe de încheietura mîinii.

— Ei, Rube, vezi-ţi de treabă, zice ea şi-l plesneşte peste obraz cu o cîrpă de spălat vasele. De data aceasta însă, Rube nu vrea să-şi vadă de treabă. O prinde în braţe pe Phoebe, spunîndu-i că doreşte să-i fie nevastă şi să arunce în el cu cîrpe de bucătărie toată viaţa. Phoebe îi spune: „Mă, popîndăule!" şi-i arde un sărut cum i-ar trage o palmă (mai răsunător ca un spălător de vase şi mai dulce ca o clătită). Aşadar, se vor căsători, cum ar fi putut s-o facă încă din actul I, dacă Rube ar fi avut mai mult curaj.

Nici n-apucă să-şi spună tot ce au pe suflet, şi iată că intră Hiram, însoţit de Jack şi de Ned, soţul Speranţei. Fermierul pare foarte bătrîn şi se mişcă greu, dar chipul lui e luminat de aceeaşi blîndă fericire care străluceşte în ochii tuturor. Cei doi tineri îl ajută să se aşeze într-un fotoliu cu leagăn. „Aşa, uşurel..." Hiram se lasă încet-încet, cu acea suferindă anevoinţă („Ai...ii-ii...") care e folosită totdeauna pe scenă pentru a indica reumatismul. Nu era nevoie neapărat ca fermierul să îmbătrînească atît de brusc în pauza dintre actul IV şi V, dar era o tradiţie pe la 1880, ca toţi părinţii să ajungă foarte bătrîni şi reumatici la sfîrşitul piesei.

Acum încep să apară amănuntele cu care se întregeşte tabloul finalului fericit.

— Îmbătrînesc, băieţi, nu mai sînt omul care am fost altădată.

— Bătrîn, tu, tată? rîde Jack. Dar eşti cel mai tînăr şi mai sprinten dintre noi toţi!

— Fier vechi, copii... oftează din adînc fermierul, clătinînd din cap. Nu mai sînt bun de nici o treabă.

— Ai muncit destul o viață întreagă, spune Jack, a venit vremea să te mai odihnești puțin.

Începem să înțelegem din vorbele celor trei, că Jack nu se va mai duce pe mare, ci va rămîne să lucreze la fermă. I-a venit de curînd hîrtia prin care e numit paznic în locul tatălui său, care va primi o pensie pentru anii serviți. Nici Ned nu mai e căpitan de vapor. Tatăl său i-a cumpărat ferma vecină, cu locuință, cu acareturi, cu toate cele trebuincioase gospodăriei. Tinerii căsătoriți sînt gata să se mute de îndată ce...

Așteptați o clipă.

Mai e tatăl lui Ned. Avocatul Ellwood. Omul neîmpăcatei dușmănii și al răzbunării !

O ! brrr ! uitați-vă cît de departe a zburat dușmănia ! În actul ultim al melodramei de pe vremuri, răzbunarea se risipea în cele patru vînturi ca puful de păpădie.

Iată cum :

Se aude o bătaie în ușă și Ned se duce să deschidă. Se întoarce numai zîmbet și spune

— E cineva care vrea să vă vadă, domnule Haycroft. Un bătrîn prieten, zice el. Poate să intre ?

— Un bătrîn prieten ?

Și se strecoară înăuntru Ellwood, dușmanul de moarte al fermierului, socrul Speranței. Arată destul de chipeș și de voinic, dar cu același adaus de bătrînețe, absolut necesar în actul al V-lea.

Înaintează și spune :

— Ei bine, Hiram, ai o strîngere de mînă pentru un bătrîn prieten ?

Ridicîndu-se nesigur pe picioare, fermierul răspunde :

— De ce, Ephraim ? Nu mîna mea trebuie să ți-o întind, ci iertarea ta s-o cer, pentru nebunia de care m-am lăsat stăpînit în acești doi ani...

— Iertare ? zice avocatul. (Ah, cît de sincer și de cinstit arată acum omul viclean din actul II.) Iertare !

Și începe să-și explice purtarea lui.

Acesta e de altfel întregul rost al actului V să explice !

Ei bine, ce credeţi? Ellwood a fost dintotdeauna un prieten adevărat. El nu voia banii lui Hiram — dimpotrivă! Cunoştea povestea de dragoste a Speranţei şi ştia despre întoarcerea cu bine a lui Jack. Se prăpădea de rîs povestind că în noaptea aceea cînd, cu doi ani în urmă, fermierul l-a dat afară, el venise să-i spună că datoria fusese anulată şi că avea de gînd să cumpere o altă fermă din apropiere, pentru cei doi tineri căsătoriţi... Hîrtia pe care Jack încercase s-o pună pe furiş în sertar cînd l-a împuşcat tatăl său, era anularea ipotecii!

Vedeţi, dragii mei, cît de simplu se lămuresc toate în actul V! De ce n-a strigat: „Hiram, nu sînt un ticălos, sînt bătrînul şi credinciosul tău prieten?..." De ce? Na-ţi-o bună! Cine a mai descurcat vreodată lucrurile în actul II al unei melodrame? Ce s-ar mai fi ales din celelalte acte?

Aşadar, iată cum se limpezesc lucrurile, şi după ce se limpezesc se mai lămuresc încă o dată, pînă cînd intră în scenă ultima surpriză a fericirii.

Publicul aude glasul Marthei, care, întorcînd capul spre culise, spune:

— Umblă cu grijă, Phoebe, pentru numele lui Dumnezeu... Să nu-ţi scape din braţe, odorul mamei...

Iată-le intrînd: Martha şi Speranţa, care arată tot atît de dulce şi de proaspătă ca la început în actul I. Apoi se iveşte Phoebe, purtînd în braţe ultimul vlăstar al familiei: *copilaşul!*

Puteţi să credeţi sau să nu credeţi, e un copilaş! În orice caz, chipul şi asemănarea lui înfăşurate în scutece albe.

Copilaşul Speranţei!

Nici o melodramă n-a ajuns vreodată la sfîrşitul ei fără un prunc în scutece albe. Cum se mai îmbulzesc femeile în jurul lui, şi cum gunguresc alintîndu-l! Îl aşază pe genunchii fermierului şi — spuneţi şi dumneavoastră! — nu e înduioşătoare neîndemînarea cu care bătrînul bunic încearcă să-l legene? Iar cînd Rube sare să-l ajute, iar Phoebe îl plesneşte peste faţă cu cîrpa de spălat vasele — rîsul spectatorilor se dezlănţuie pînă la paroxism.

Am ajuns la liman şi toată lumea e salvată. Toţi sînt fericiţi. Copilaşul stă culcat pe genunchii fermierului şi destăinuirile curg ca cidrul de toamnă sub teasc.

Mai rămîne acum, în chip de apoteoză finală, ca fermierul să facă apologia sentimentului religios. Era binecuvîntarea de încheiere a vechii şi cinstitei melodrame. Hiram îi dă drumul cu toată solemnitatea cuvenită :

— Ei, copii, puneţi-vă toată încrederea în milostivirea proniei cereşti şi veţi poposi pînă la urmă cu bine în rîndurile cele dintîi ale drepţilor !

Sînt cuvinte care sună tot atît de convingător ca o demonstraţie a lui Euclid. Apoi cortina coboară încet, şi în seara întunecată de noiembrie, printre lămpile în care tremură flacăra gazului aerian, publicul se risipeşte pe străzile oraşului, purtînd în urechi sunetul clopoţeilor vechilor trăsuri cu cai şi în suflet înălţătoarea lumină morală a melodramei.

1923

STAFIA DE CRĂCIUN

Şomaj într-una din cele mai vechi industrii naţionale

Noaptea trecută am adormit tîrziu (după ora 9), cu gîndul la Crăciunul care bate la uşă. Cugetînd ca oricare altul asupra acestui subiect, mă gîndeam cît de mult s-au schimbat sărbătorile noastre. Evocam Crăciunul de acum un secol, în vechea casă de la ţară cu focul care ardea în cămin, şi îl puneam alături de Crăciunul din apartamentul modern de la etajul nouă, cu robinetul de gaz aprins pentru baia fetei din casă.

Mă gîndeam la bătrîna diligenţă care mergea pe drumul înzăpezit, purtînd pe acoperiş mormane de curcani ; la surugiul cu faţa îmbujorată care sufla din trîmbiţă ; la călătorii care coborau după fiecare milă să bea bere fiartă cu mirodenii la un han suspect ; şi treceam de pe banca poştalionului la cabina nr. 5, patul de sus, vagonul 220, trenul nr. 53.

Mă gîndeam la priveliştea de odinioară, cînd noaptea de Crăciun se aşternea peste licăritul luminilor de la casele risipite printre brazi, şi mă întorceam la strălucirea orbitoare a farurilor de pe autostrăzile de astăzi. Mă gîndeam la hoţul de drumul mare, care tremura prin tufişuri singur cu pistoalele lui grele, şi comparam frămîntarea bietului băiat cu măiestria banditilor de înaltă clasă din ziua de azi, care aruncă în aer cu nitroglicerină un expres de oţel şi dispar în detunăturile exploziilor de gaze.

Cu alte cuvinte, puneam faţă în faţă ziua de ieri cu ziua de azi şi, sincer vorbind, ziua de ieri mi se părea mai bună.

Nu numai acea căldură romantică şi acel tihnit confort al Crăciunului de altădată lipsesc celui de astăzi, dar Crăciunul de pe vremuri aducea cu el fiori de

spaimă, cîmpii pustii, cimitire singuratice şi o casă izolată în pădure, bîntuită de stafii.

Mă gîndeam la toate astea şi constatam cu mîhnire că fantomele nu mai joacă nici un rol în literatura noastră mai nouă. Cu mult timp înainte, nici nu se putea închipui o poveste de Crăciun, care să-şi merite numele, fără cel puţin o stafie. Pe cînd în ziua de azi...

Iată însă, că tocmai în clipa cînd ridicam ochii, am văzut în camera mea o fantomă.

Nu puteam pricepe cum a intrat, dar era colea, aşezată confortabil pe un scaun în colţul întunecat al odăii, departe de lumina focului. Era îmbrăcată cu propriul meu halat de casă şi nu i se vedea puţin decît faţa.

— Eşti o stafie ? am întrebat eu.

— Da, răspunse ea, stafie sînt din nefericire.

În timp ce vorbea, se destrăma şi tremura toată, ca şi cum ar fi fost făcută din fum. Nu putea să nu mă înduioşeze făptura aceasta sărmană, care părea atît de imaterială.

— Ai ceva împotrivă, continuă ea pe acelaşi ton abătut, dacă voi rămîne aici să te înspăimînt cîtva timp ?

— Nicidecum, i-am răspuns, fă cum crezi.

— Mulţumesc, mi-a spus ea, sînt ani şi ani de cînd n-am mai găsit o slujbă care să-mi convină. E ajunul Crăciunului, nu e aşa ?

— Da, am răspuns eu, e ajunul Crăciunului.

Stafia mi s-a plîns că pe vremuri aceasta era noaptea în care avea mai mult de lucru : cea mai bună din tot anul !

— Iar astăzi, spune şi dumneata dacă e de crezut ? M-am dus astă-seară la serata dansantă de la Ritz-Carlton, şi mă gîndeam să bag spaima-n toţi stînd în spatele unei mese, ca un spectru tăcut, cum făceam pe vremea regelui George al III-lea...

— Şi ?

— M-au dat afară ! gemu stafia. Directorul restaurantului a venit la mine şi mi-a spus că fantomele n-au voie să intre în sala de mese. M-au azvîrlit pe scări !

Gemu din nou.
— Pari foarte descurajată, i-am spus.
— Te mai miri ? spuse stafia, şi o altă înfiorare o străbătu de sus pînă jos. Nu pot găsi nimic de lucru. Sînt o victimă a şomajului ! Apoi continuă să vorbească cu ceva mai multă însufleţire : Dă-mi voie să-ţi istorisesc viaţa mea. Ascultă...
— Poţi s-o spui pe scurt ? am întrebat-o.
— O' să-ncerc. Acum o sută de ani...
— E cam demult, am protestat eu.
— ...am săvîrşit o crimă groaznică, un omor la drumul mare.
— Te-ai fi ales cu şase luni în zilele noastre, am spus eu.
— Nu m-au descoperit niciodată. Un om nevinovat a fost spînzurat în locul meu. Între timp eu am murit, dar n-am putut să găsesc odihnă nici în mormînt. Am bîntuit casa pe lîngă drumul mare, unde fusese săvîrşită crima. Se întîmplase în ajunul Crăciunului, şi în fiecare an, în noaptea aceea...
— Ştiu, am întrerupt-o, oamenii din casă te auzeau cum îţi tîrai de colo pînă colo lanţurile, gemînd şi frămîntîndu-te în fel şi chip... Am citit de multe ori povestea dumitale.
— Exact, spuse stafia. Vreme de vreo optzeci de ani mi-a mers de minune. Oamenii s-au înfricoşat şi casa a fost părăsită. Copacii şi tufişurile creşteau în sălbăticie, vîntul şuiera prin hornurile goale şi prin ferestrele sparte, iar noaptea drumeţul care trecea singur pe şosea se cutremura înspăimîntat auzind parcă un strigăt omenesc, în timp ce o sudoare rece...
— Chiar aşa, am spus eu, o sudoare rece... şi mai departe ?
— A venit vremea automobilului, s-a pavat şoseaua şi s-a clădit pe locul casei părăsite un garaj luminat cu electricitate. Nu pot să bîntui un garaj, nu-i aşa ? Am încercat să rămîn pe loc şi să gem puţin, dar nimeni nu m-a băgat în seamă. Pe de altă parte, am devenit nervoasă din cauza vaporilor de benzină. Sînt prea imaterială ca să mă învîrtesc în jurul unui depozit de benzină. Aş putea sări în aer, nu-i aşa ?

— S-ar putea, am spus eu. Şi ce s-a mai întîmplat ?

— Ei bine, cineva din garaj m-a văzut pînă la urmă şi a aruncat după mine cu o cheie franceză, spunîndu-mi să mă duc dracului... Aşa că am plecat.

— Şi după asta ?

— Am rătăcit pe ici, pe colo, m-am întors din nou pe unde am fost, dar nu-i nicăieri nimic de făcut. Case, hoteluri, am încercat de toate. O dată m-am gîndit că, dacă nu pot să dau o lovitură mai mare, cel puţin să-i înfricoşez pe copii. Ţi-aduci aminte de micuţii de altădată, obişnuiţi să trăiască sub spaima fantomelor, şi să le vadă în colţurile odăilor unde dorm. Ei bine, sînt şi eu de părere că e o îndeletnicire josnică, dar am încercat-o.

— Şi n-a mers ?

— Să meargă ? Spre ruşinea mea, sînt nevoită să spun că nu. Am pătruns într-o noapte în camera unde dormeau doi băieţaşi. Am început să gem şi m-am materializat pe jumătate, aşa încît să pot fi zărită. Unul dintre copii s-a ridicat din pat şi dîndu-i un ghiont celuilalt i-a spus : „Ascultă, cred că e o fantomă în cameră !“ Iar celălalt i-a răspuns : „Stai liniştit, să n-o sperii. Hai să luăm aparatul de radio şi să vedem dacă trec undele prin ea !“

Amîndoi au sărit din pat iuţi ca nişte albine şi au strigat pe scară în jos : „Tăticule, am prins o stafie la noi în odaie ! Nu ştim dacă e numai o emanaţie sau e parţial materială. O să încercăm cu aparatul de radio.“ Iată, continuă stafia, ce mi-a fost dat să aud. Simt şi acum curentul electric care m-a pătruns dintr-o parte...

Se cutremură, apoi vorbi din nou :

— Ei bine, aşa mi s-a întîmplat mereu de-atunci. Nu-s primită nicăieri şi nu mai înspăimînt pe nimeni. Am încercat la marile hoteluri, la staţiile de cale ferată, peste tot. O dată am încercat să gem într-un vagon Pullman, dar de-abia începusem, cînd am văzut : „Rugăm păstraţi liniştea pentru cei ce s-au retras să se odihnească“. Aşa că a trebuit să plec.

— Ei bine, am spus eu, de ce nu rămîi în lumea ta imaterială, sau cum o numeşti, şi nu renunţi să mai faci pe fantoma ?

— Ar fi şi mai rău, răspunse stafia. Crezi că ne lasă în pace ? Spiritiştii au învăţat şmecheria şi ne cheamă cînd le vine poftă. Încasează o jumătate de coroană pentru fiecare materializare, iar noi nu primim nimic.

Stafia tăcu, şi un fel de spasm o cutremură toată.

— Dumnezeu să-i bată ! exclamă ea. Le-a căşunat pe mine acum. O ceată de nebuni strînşi la o petrecere în noaptea de Crăciun s-au apucat să cheme în glumă o fantomă... Blestemată glumă, ce să-ţi spun ! Aş vrea... aş vrea...

Vocea i se pierdu în depărtare şi mi se păru că se prăbuşeşte. O dată cu ea căzu pe podea şi halatul meu de casă. În acea clipă am auzit dangătul clopotelor care anunţau miezul nopţii din ajunul Crăciunului, şi am înţeles că sărmana făptură fusese nevoită să plece la treaba ei.

1926

CLUBUL CULTURAL AL DOAMNELOR

O conferință despre a patra dimensiune

A devenit o tradiție definitiv consacrată ca la fiecare început de iarnă să se deschidă stagiunea diferitelor cluburi cultural-artistice ale doamnelor. Presupun că asemenea cluburi există şi în oraşele dumneavoastră, după cum nu lipsesc nici din al meu.

Avem unul care se întruneşte marțea, din două în două săptămîni, la ora 11. Doamnele iau o ceşcuță de cafea cu un sandviş microscopic, ascultă o prelegere de o oră (despre muzică şi artă) şi pe urmă se duc acasă.

Mai e un altul, unde doamnele dejunează împreună tot a doua joie şi din trei în trei marți ; mănîncă fără nici o ceremonie un biftec în miniatură şi o minusculă plăcintă cu mere, iar după desert li se serveşte o disertație suculentă despre problemele naționale, fără nici o aluzie la partidele politice sau la opinia publică, la persoanele în viață sau la vreun eveniment actual.

Al treilea club e al doamnelor mai în vîrstă, care se adună la ora 3 după-amiazi (fără băuturi răcoritoare pînă după) discutînd diferite probleme sociale, cum ar fi de pildă educația femeilor mai tinere. Ziua de întrunire a clubului e în prima luni din fiecare lună, dacă lunea nu cade la începutul unei săptămîni.

Clubul care m-a interesat însă mai mult e Cercul cultural al doamnelor, unde am avut cinstea să fie poftit de curînd la una din şedințe. Acest club a fost întemeiat acum două ierni — aşa cum m-a lămurit doamna preşedintă la înghețată — pornind de la regretabila constatare că femeile de astăzi ştiu prea puțin despre ştiință. Ştiința a ajuns în vremea noastră un lucru foarte important, şi dacă nu cunoşti cîte

ceva despre radio, atomi, electroni (şi aşa mai departe), rişti să treci drept o persoană ignorantă.

Aşadar, în momentul cînd a luat fiinţă, clubul a fost alcătuit integral şi exclusiv din femei, bărbaţii nefiind acceptaţi sub nici un motiv, cu excepţia conferenţiarilor poftiţi dinadins şi instalaţi pe estradă. În ziua cînd mi-a venit rîndul, adunarea se ţinea în salonul de dans al noului hotel „Grand Palaver", socotit locul cel mai potrivit pentru o conferinţă ştiinţifică. Sala nu era decorată decît de abundenţa florilor, şi n-a fost altă muzică afară de o orchestră maghiară, care a încetat să cînte în momentul cînd a început conferinţa. Aceasta e regula clubului.

Auditorul era foarte numeros, şi cîteva doamne au remarcat cu mîndrie că mult mai greu s-ar fi putut aduna atîţi bărbaţi la ora 3 după-amiazi, ca să asculte o conferinţă despre „Spaţiul cu patru dimensiuni". În majoritatea lor, membrele clubului stăteau pe scaunele instalate pe parchetul sălii de dans, avînd printre ele, ici şi colo, cîţiva bărbaţi, dar un fel cu totul deosebit de bărbaţi. Preşedinta şi un grup mai restrîns de doamne luaseră loc pe o estradă, unde se afla la mijloc profesorul Droon, care urma să vorbească despre a patra dimensiune a spaţiului. În faţa lui era o măsuţă, pe care se găsea un pahar şi o cană cu apă, cît să-i ajungă unei cămile pornite în deşert pentru o călătorie de patru zile. La spatele profesorului Droon se ridica o adevărată baricadă de scaune şi o pădure de plante cu ţepi. I-ar fi fost imposibil să scape prin fugă.

Preşedinta s-a ridicat şi, conform statutelor, a făcut cunoscut asistenţei că mai sînt foarte multe membre care nu-şi plătiseră cotizaţiile pentru stagiunea în curs şi că ar fi de dorit să se pună la curent, dat fiind onorariul ridicat al conferenţiarilor. Luă apoi o filă de hîrtie şi citi cele ce urmează

„Filozofii pitagoricieni, ca şi Philolaus şi Hicetus din Siracuza concepeau spaţiul ca pe o entitate imaterială. Geometrii din Alexandria au înlăturat această concepţie, înlocuind-o cu un sistem de coordonate rigide, care a dominat întreaga gîndire ştiinţifică a lumii pînă în zilele noastre. Îmi fac o deosebită plăcere prezentîn-

du-vă astăzi pe profesorul Droon, care vă va vorbi despre spaţiul cu patru dimensiuni, dacă doamnele care stau în picioare lîngă uşă vor avea amabilitatea să ocupe scaunele care au rămas libere în rîndurile din faţă."

Profesorul Droon s-a ridicat în picioare dincolo de cana cu apă şi, cu o voce scăzută, ceru auditorului să alunge din mintea lui orice idee preconcepută despre conţinutul spaţial al universului. Apoi l-a rugat, în şoaptă, să înlăture postulatul obişnuit, privitor la liniile paralele. Într-adevăr, a murmurat el în continuare, ar fi mult mai bine dacă nu s-ar mai gîndi la nici un fel de linii, înlocuindu-le cu ideea mişcării unei serii de puncte geometrice, concepute ca fiind instantanee în timp.

Bău jumătate din apă şi vorbi mai departe. Prelegerea a durat o oră şi patruzeci de minute, în care timp asistenţa a fost ţinută într-o atenţie încordată. Nimeni nu şi-a desprins privirea de pe chipul conferenţiarului, şi nu se auzea nici un fel de zgomot, în afară de unele şoapte pline de interes, ori de cîte ori profesorul Droon se oprea să bea apă. Cînd a amintit că părintele geometriei, Euclid, a fost însurat de patru ori, s-au auzit foarte distinct anumite izbucniri de ilaritate. Apoi a smuls asistenţei un oftat de compătimire, povestind cum Arhimede a fost ucis de un soldat roman, tocmai în momentul cînd era pe cale să rezolve o problemă de mecanică. Rostind apoi numele lui Cristofor Columb, sala întreagă a fost cuprinsă de un sentiment de vădită şi unanimă satisfacţie.

Auditorul a urmărit conferinţa vorbă cu vorbă. Iar cînd, în sfîrşit, profesorul Droon (tot în şoaptă) i-a întrebat pe cei de faţă dacă mai pot păstra concepţia despre un univers ascuns şi absolut în timp — şi după ce a băut restul de apă aşezîndu-se jos — toţi au înţeles că se terminase conferinţa şi au izbucnit într-un ropot foarte distinct de aplauze.

Comentariile publicului, în timp ce părăsea sala, dovedeau destul de lămurit cît interes trezise conferinţa. Am auzit o doamnă spunînd că profesorul Droon avea ceea ce se cheamă „o înfăţişare simpatică" ; alta era

de aceeaşi părere, obiectînd totuşi că avea urechile cam prea clăpăuge. Una zicea că profesorul trebuie să fie un om cu care nu-i uşor să trăieşti într-o casă; alta îi răspunse că aşa sînt toţi oamenii de ştiinţă; că o prietenă a ei cunoştea o doamnă care locuise o iarnă întreagă în aceeaşi casă cu familia Marconi, şi îi povestise că foarte des Marconi refuza să vină la masă! Am auzit o mulţime de comentarii asupra felului în care cravata conferenţiarului i se ridicase peste guler pînă aproape de urechi, şi toate doamnele erau de părere că profesorul ar avea nevoie să fie mai bine îngrijit.

Pe uşa prin care am ieşit, un afiş anunţa că următoarea conferinţă va fi ţinută de profesorul Floyd, titularul catedrei de botanică a Universităţii, care va vorbi despre „Morfologia gymnospermelor"

Sînt convins că asistenţa va fi din nou foarte numeroasă.

1926

CUM AM SĂRBĂTORIT ZIUA MAMEI

(După povestirea unui membru al familiei)

Dintre multele şi feluritele idei care au fost lansate în ultimul timp, cea mai fericită mi se pare aceea de a sărbători o dată pe an „Ziua Mamei".

Mai cu seamă într-o familie numeroasă, ca a noastră, această idee a stîrnit o mare însufleţire. Aşadar, am hotărît cu toţii să dăm o atenţie cu totul deosebită Zilei Mamei. Am socotit că e un prilej minunat de a ne aduce aminte cît de mult s-a străduit mama pentru noi, atît amar de ani, şi cîte sacrificii a făcut de dragul nostru.

Am hotărît deci, ca ziua aceasta să fie o zi de sărbătoare pentru toată familia şi să ne dăm întreaga silinţă s-o facem pe mama noastră fericită. Tata s-a decis să-şi ia o zi liberă de la birou, ca să ajute la sărbătorire ; sora mea Anne şi cu mine am lipsit de la şcoală şi am rămas acasă. Mary şi fratele meu Will nu s-au mai dus la Universitate.

Ne-am gîndit să petrecem ca la Crăciun sau la vreo altă sărbătoare de cele mari ; iată de ce ne-am hotărît să decorăm casa cu flori şi urări şi alte de-alde astea. Am rugat-o pe mama să scrie urările şi să aranjeze florile, aşa cum făcea întotdeauna de Crăciun.

Fetele s-au gîndit că s-ar cuveni să se îmbrace cu ce au mai bun pentru o astfel de ocazie, şi s-au ales amîndouă cu pălării noi. Mama a împodobit pălăriile cu flori şi arătau splendid. Tata a cumpărat trei cravate de mătase, una pentru el şi două pentru noi, băieţii, ca amintire de Ziua Mamei. Era să-i luăm şi mamei o pălărie nouă, dar ne-am dat seama că-i plăcea mai mult cea veche, iar fetele au fost amîndouă de părere că pălăria ei gri îi stătea foarte bine.

Puseserăm la cale, ca o surpriză pentru mama, să închiriem o maşină şi după micul dejun să facem împreună o plimbare afară, la ţară. Mama, ocupată aproape tot timpul cu treburile casei, îşi îngăduie foarte rar o asemenea bucurie. E atît de plăcut acum la ţară, că ar fi pentru ea cu adevărat o sărbătoare să se plimbe cu maşina cîteva mile, pe o dimineaţă senină ca aceasta.

În cursul dimineţii, am schimbat puţin planul, pentru că tatei i-a dat prin gînd că ar fi mai bine, decît să mergem cu mama la plimbare cu maşina, s-o ia cu el la pescuit. Tata spunea că, întrucît şi aşa automobilul era închiriat şi plătit, îl puteam tot atît de bine folosi pentru o excursie printre dealuri, în susul apei. Dacă te duci numai să te plimbi fără nici o destinaţie anumită, rămîi cu impresia că ai pierdut vremea degeaba pe cînd dacă mergi la pescuit, ai înaintea ta un scop precis, care îţi sporeşte plăcerea.

Am fost şi noi de părere că plimbarea mamei ar fi mai plăcută dacă ar avea un scop precis, mai ales că tata tocmai îşi luase în ajun un nou băţ pentru undiţă, ceea ce făcea ideea pescuitului cu atît mai potrivită. Tata a spus că mama l-ar putea folosi dacă doreşte întrucît, de fapt, pentru ea îl cumpărase ; dar mama i-a mulţumit, adăugînd că preferă să se uite la tata cum pescuieşte decît să încerce să pescuiască ea însăşi.

Aşadar, am pregătit totul pentru excursie. Mama a făcut cîteva sandvişuri şi a aranjat o mică gustare, pentru cazul cînd ne-ar apuca foamea — deşi urma să ne întoarcem din nou acasă la amiază, pentru un mare ospăţ, ca în ziua de Anul Nou. Mama a înpachetat totul într-un coş, să-l ducem cu noi în maşină.

Cînd automobilul a sosit la poartă, am constatat însă că nu era atîta loc cît ne închipuisem noi, fiindcă nu socotisem raniţa de pescuit a tatei, beţele şi coşul cu merinde. Era lucru limpede că nu puteam încăpea toţi.

Tata a spus să nu ne pese de el, că el poate foarte bine să stea acasă şi să-şi treacă timpul săpînd în grădină ; că mai erau o mulţime de lucrări anevoioase de făcut, pentru care ar fi trebuit să angajăm un om cu ziua ; aşa că o să stea acasă ; să nu ne împiedice

faptul că nu a mai avut de trei ani o zi cu adevărat liberă ; dorea numai atît ca noi să fim fericiţi, să petrecem o zi plăcută şi să nu ne sinchisim de el. A mai spus că poate să lucreze toată ziua şi că fusese nebun să-şi închipuie că ar exista o zi liberă şi pentru el.

Ne-am gîndit, bineînţeles, că nu se cădea să-l lăsăm pe tata să stea acasă, cu atît mai mult cu cît ştiam că avea să facă numai buclucuri dacă rămînea. Cele două fete, Anne şi Mary, ar fi rămas bucuroase ca să pregătească masa, dar ar fi fost păcat să piardă o zi atît de plăcută, mai ales că aveau pălării noi. Amîndouă au spus însă că la cel dintîi cuvînt al mamei rămîneau bucuroase acasă să lucreze. Will şi cu mine am fi renunţat dar, din păcate, n-am fi fost de nici un folos la pregătirea mesei.

Astfel că la sfîrşit s-a hotărît ca mama să stea acasă ; să aibă o plăcută zi de odihnă, şi să pregătească totodată şi masa. Am înţeles că mamei nu-i plăcea să pescuiască. De altfel, deşi vremea era însorită, venea de pe vale puţină răcoare, şi tata era îngrijat că mama ar fi putut să răcească dacă ar fi mers cu noi. Spunea că niciodată nu şi-ar fi iertat dacă o purta pe mama pe la ţară, expunînd-o la o răceală gravă, în timp ce acasă ar fi putut să se bucure de o odihnă plăcută. Era de datoria noastră să-i lăsăm mamei toată liniştea dorită, după tot ceea ce făcuse pentru noi toţi. Tata spunea că de aceea se gîndise în primul rînd la o excursie la pescuit, ca să-i dea mamei puţin răgaz de odihnă. Tinerii rareori îşi dau seama cît de mult înseamnă liniştea pentru oamenii care îmbătrînesc. În ceea ce-l priveşte, el mai putea să suporte încă o osteneală ca aceasta şi era foarte bucuros s-o cruţe pe mama.

Astfel am pornit strigînd de trei ori : „Ura !" pentru mama, iar mama a rămas uitîndu-se după noi de pe verandă, cît timp ne-a mai putut zări. Tata a făcut semn cu mîna înapoi, clipă de clipă, pînă cînd şi-a dat seama că mama nu ne mai poate zări.

Am petrecut devale, la pescuit, cea mai plăcută zi pe care aţi putea să vi-o închipuiţi. Tata a prins cîteva soiuri de peşti mari, pe care nici vorbă ca mama să-i fi

putut prinde. Will şi cu mine am pescuit de asemenea, deşi n-am scos din apă atîţia peşti cît tata. Cele două fete au întîlnit o mulţime de lume cunoscută. Erau acolo cîţiva tineri prieteni de-ai lor, cu care s-au plimbat de-a lungul rîului şi cu care au vorbit, aşa încît ne-am distrat de minune.

Era tîrziu cînd ne-am întors, aproape şapte seara, dar mama bănuise că o să întîrziem, aşa că a ţinut mîncarea caldă pentru noi. Numai că a trebuit mai întîi să aducă săpun şi prosop pentru tata, apoi să-i dea rufe curate să se schimbe, ceea ce i-a luat cîtva timp.

În cele din urmă, toţi am fost gata şi ne-am aşezat la cel mai măreţ ospăţ: friptură de curcan şi tot felul de alte bunătăţi. Mama a trebuit să umble încoace şi încolo destul de mult în timpul mesei, aducînd tăvile cu bucate şi ducîndu-le goale înapoi, dar la sfîrşit tata i-a spus categoric că nu trebuie să se ostenească şi, ca s-o cruţe, s-a ridicat şi a adus el însuşi alunele de pe bufet.

Masa a durat mult şi a fost foarte amuzantă. Cînd s-a terminat, am vrut cu toţii să ajutăm la strînsul tacîmurilor şi la spălatul vaselor, dar mama a spus că preferă să le spele ea. Nu ne-am împotrivit pentru că doream măcar o dată să-i facem pe plac.

Era foarte tîrziu cînd a terminat cu treburile. Am sărutat-o cu toţii pe mama înainte de a merge la culcare, iar ea ne-a spus că a fost cea mai minunată zi din viaţa ei. Cred că avea lacrimi în ochi. Astfel ne-am simţit cu toţii pe deplin răsplătiţi pentru tot ce făcuserăm ca s-o sărbătorim.

1926

MARFĂ VECHE ŞI BANI NOI

Mic studiu asupra celor mai recente antichităţi

Am vizitat zilele trecute frumoasa casă a celor doi buni prieteni ai mei, familia Hespeler-Liniuţă-Jones şi, zărind ceasornicul cel mare din hol, m-am oprit o clipă în faţa lui.

— A ! spuse Hespeler-Liniuţă-Jones, te uiţi la ceasornic ? E o piesă frumoasă, nu-i aşa ? O antichitate veritabilă.

— Merge ? am întrebat.

— Slavă Domnului, nu ! mi-au răspuns prietenii mei. Dar e un adevărat giuvaer !

— N-a mers niciodată ?

— Nu cred, spuse Hespeler-Liniuţă-Jones. Mecanismul a ieşit din mîinile lui Salvolatile, unul dintre ceasornicarii cei mai vestiţi. Nu ştiu însă dacă a funcţionat vreodată. Se pare că e mijlocul cel mai sigur prin care poţi să recunoşti un Salvolatile autentic. Dacă e veritabil, nu merge.

— În orice caz, văd că limbi n-are.

— O, dragul meu, mi-a replicat doamna Jones, aşa a fost totdeauna, după cît ştim. Noi l-am descoperit într-o prăvălioară din Amalfi, şi anticarul care ni l-a vîndut ne-a garantat că n-a avut niciodată limbi. Aceasta e, de altminteri, încă o însuşire caracteristică a unui Salvolatile autentic. Charles şi cu mine eram pe vremea aceea pasionaţi colecţionari de ceasornice, şi în toate cărţile pe care le-am consultat am găsit aceeaşi indicaţie : un adevărat Salvolatile n-are limbi.

— Avea această crăpătură pe margine cînd l-aţi cumpărat ?

— A, nu, răspunse prietenul. Am comandat-o unui expert de la New York, după întoarcerea noastră din

Italia. Nu-i aşa că e o reproducere perfectă ? A realizat o crăpătură, exact ca şi cum cineva ar fi aruncat ceasornicul la pămînt şi l-ar fi călcat în picioare. Orice Salvolatile veritabil, după părerea specialiştilor, a fost călcat pe vremuri în picioare în acelaşi fel.

— Desigur, crăpătura noastră e numai o imitaţie, dar e admirabil executată, nu-i aşa ? Pentru asemenea lucrări de artă ne adresăm lui Ferrugi, care are un mic atelier pe *Fourth Avenue*. E un adevărat maestru ! Sparge orice obiect cu o virtuozitate uimitoare.

— Adevărat ?

— Da. În ziua cînd i-am dus ceasornicul, eu cu Charles, ne-am uitat să vedem cum face. A fost ceva minunat, nu-i aşa, Charles ?

— Minunat ! Meşterul a aşezat ceasornicul pe podea, l-a culcat pe o parte, a stat cîteva clipe şi l-a privit, apoi l-a înconjurat de cîteva ori, răstindu-se la el în limba italiană. În sfîrşit, a sărit o dată în sus şi a căzut asupra lui cu amîndouă picioarele, călcîndu-l.

— Aşa a făcut ? am întrebat.

— Da, şi cu un rezultat atît de perfect, încît prietenul nostru Appin-Liniuţă-Smith, marele expert, uitîndu-se la ceasornicul nostru săptămîna trecută ne-a spus că spărtura e imitată admirabil, foarte greu de deosebit de una autentică.

— El spunea, îţi aminteşti dragul meu, că procedeul cel mai sigur e să arunci ceasornicul pe fereastră de la etajul al patrulea. Aceasta era înălţimea caselor italieneşti în secolul al treisprezecelea... Aşa spunea, Charles, al treisprezecelea ?

— Da, a confirmat Charles.

— Ştii, am făcut zilele trecute o greşeală prostească, spunînd despre o lingură că e din secolul al doisprezecelea, cînd în realitate era din a doua jumătate a secolului al unsprezecelea. Nu-i aşa, Charles ?

— Aşa e.

— Dar să trecem în salon, să luăm ceaiul. *À propos*, fiindcă văd că te interesează antichităţile, vreau să-ţi arăt ceainicul meu.

— E un ceainic minunat, am spus pipăindu-l cu degetele, cînd l-am avut la îndemînă. Trebuie să fi costat mult, nu-i aşa ?

— A, nu *ăsta* ! interveni domnul Hespeler-Liniuţă-Jones. E un ceainic fără nici o valoare. L-am cumpărat aici, în New York, la Hoffany, ca să preparăm în el ceaiul. E din argint masiv, fireşte, ca şi celelalte servicii, dar pînă şi vînzătorii de la Hoffany au recunoscut că e făcut în America şi n-are o vechime mai mare de un an sau doi. N-a mai fost folosit niciodată de alte persoane. În privinţa aceasta, nu ni s-a putut da nici o garanţie.

— Se cunoaşte, am spus, arată ca nou.

— Dă-mi voie să-ţi torn ceaiul din el, apoi te rog să priveşti această desăvîrşită minune de alături... O, nu-l atinge ! Nu stă în picioare.

— Nu stă în picioare ? am întrebat.

— Nu, spuse domnul Hespeler-Jones. Aceasta e una din dovezile autenticităţii lui. Nici un ceainic Swaatsmaacher *veritabil* nu stă în picioare.

— Unde l-aţi cumpărat ? În America ?

— Pentru Dumnezeu, nu ! Un asemenea obiect de artă nu se poate cumpăra în America. L-am descoperit în Olanda, la Obehellandam, într-o prăvălioară unde se vinde gin. Cunoşti Obehellandam-ul ?

— Nu, am spus.

— E oraşul cel mai înghesuit şi mai scump cu putinţă. Numai prăvălii mici şi neaerisite, pline de obiecte minunate — numai antichităţi, toate sparte. Negustorii garantează că nu există în magazinul lor nici o piesă care să nu fi fost fărîmată sau crăpată, cel puţin cu o sută de ani în urmă.

— Nu faceţi niciodată ceai în acest ceainic ?

— O, nu ! a răspuns doamna Hespeler-Liniuţă-Jones, în timp ce turna ceaiul din ceainicul newyorkez. Nici nu cred că ar fi posibil. Curge.

— E tocmai ceea ce caută experţii la un Swaatsmaacher, adăugă soţul doamnei. Dacă nu curge, înseamnează că e o contrafacere, a cărei vechime nu trece nici de douăzeci de ani.

— E de argint ? am întrebat.

— A, nu, a spus doamna Jones. Aceasta e o altă dovadă de autenticitate. Adevăratele ceainice Swaatsmacher sînt făcute din cositor şi legate cu cercuri de fier, luate de la butoiaşele cu gin. Încearcă unii să le imite folosind argintul, dar nu reuşesc.

— Argintul nu poate avea patina cositorului ! a declarat soţul doamnei. Obiectele cu adevărat vechi ruginesc şi se deteriorează într-un fel care, pur şi simplu, nu poate fi contrafăcut. Am un corn din care se bea în secolul al nouălea — nu-i aşa, dragă ? — şi care e acoperit pe dinăuntru cu un foarte frumos strat de mucegai, imposibil de imitat.

— Aşa ? m-am mirat eu.

— Da. M-am dus cu el la Squeeziou, faimosul magazin italian de la Londra, unde se află cei mai mari experţi în cornuri. Îţi spun cu exactitate secolul şi rasa vacii căreia i-a aparţinut cornul. Mi-au mărturisit că au încercat zadarnic să imite acel frumos mucegai din interiorul cornului. Unul din experţi a fost de părere că cel pe care l-am descoperit noi a fost luat probabil de la o vacă moartă, care a stat îngropată cel puţin cincizeci de ani. Iată ceea ce-i dă o deosebită valoare.

— Nu l-aţi cumpărat din Londra, nu-i aşa ?

— A, nu, răspunse Hespeler-Liniuţă-Jones. În privinţa aceasta, Londra e un oraş tot atît de imposibil ca şi New York-ul. Nu poţi găsi nici un obiect autentic.

— Şi de unde aţi adunat această colecţie ? am întrebat, privind antichităţile expuse în salon.

— O, le-am cules de ici, de colo, a spus doamna Jones, din colţurile cele mai îndepărtate ale lumii. Scăunelul acesta l-am descoperit în fundul unui grajd din Loch Aberlocherty. Era folosit pentru mulsul vacilor. Mai avem două — nu-i aşa că sînt frumoase ? — deşi e greşit să ai două scaune la fel în aceeaşi cameră. Pe acestea le-am descoperit la Galway, în fundul unui mic magazin unde se vinde whisky. Încîntătorul bătrîn irlandez care ni le-a vîndut ne-a mărturisit că nici el nu ştie cît de vechi sînt. Ar putea să fie din secolul al cincisprezecelea, după cum ar putea să nu fie. A ! Charles, bine că mi-am adus

aminte, se întrerupse singură gazda mea, am primit adineauri de la Jane (Jane e sora mea, adăugă pentru mine) o scrisoare foarte emoţionantă. A descoperit într-un orăşel din Bretania o masă minunată, care s-ar potrivi foarte bine în camera noastră de bridge. Spune că nu seamănă cu nici o altă mobilă din odaie şi nu are nici o legătură cu jocul de cărţi. Dar lasă-mă să-ţi citesc ce scrie... stai să văd... da... de aici începe pasajul interesant :

„...e o măsuţă delicioasă! A avut la început, probabil, patru picioare. Acum nu mai are decît două, ceea ce mi s-a spus că e o raritate, fiindcă cele mai multe mese din aceeaşi epocă nu mai au decît unul. Negustorul mi-a explicat că măsuţa poate să stea sprijinită de perete sau suspendată în tavan cu un lanţ de argint. Una din tăbliile feţei nu mai există, dar aceasta n-are nici o importanţă, fiindcă cele mai preţioase specimene de mese bretone au lipsă cel puţin o tăblie.“

— Nu-i aşa că e minunat, Charles ? Telegrafiază imediat Janei, nu cumva să pierdem ocazia !

Cînd, puţin mai tîrziu, mi-am luat rămas bun de la prietenii mei, mi-am dat seama o dată pentru totdeauna că antichităţile nu sînt de mine.

1928

FERIȚI-MĂ DE PRIETENI !

Reporterul mă întreabă, urcîndu-se cu un carnet în mînă pe estrada unde mă aflu după ce am terminat de vorbit :

— Aţi avea ceva împotrivă să-mi împărtăşiţi cîteva din punctele esenţiale ale conferinţei dumneavoastră ? N-am putut s-o ascult.

— N-aţi fost de faţă ?

— Nu, răspunse el, făcînd o pauză ca să-şi ascută creionul. Am fost la meciul de hochei.

— Pentru un reportaj ?

— Nu. Nu fac reportaje sportive. Nu mă ocup decît de conferințe și de evenimentele culturale. A fost un meci grozav ! Aşadar, v-aş ruga să-mi spuneţi despre ce aţi vorbit ?

— Despre progresul biruitor al ştiinţei. E titlul conferinţei pe care am ţinut-o.

— A, despre ştiinţă care va să zică, spuse reporterul, scriind repede în timp ce vorbea.

— Da, am răspuns, despre ştiinţă.

Făcu o pauză.

— Cum scrieţi dumneavoastră ştiinţă, cu un *i* sau cu doi ?

I-am satisfăcut curiozitatea.

— Aşadar, continuă el, care a fost ideea principală, adică firul conducător al conferinţei dumneavoastră ?

— Am vorbit despre cunoştinţele noastre din ce în ce mai înaintate în legătură cu emanaţiile radioactive şi despre lumina nouă pe care o proiectează asupra teoriei privitoare la structura atomului.

— Aşteptaţi o clipă, m-a rugat el, să notez această idee. Aţi spus *ra-di-o-ac-ti-ve,* nu-i aşa ? Lumina pe

care o proiectează... da? Bine... cred că am prins esenţialul...

Se pregătea să-şi închidă carnetul, cînd m-a întrebat:

— Aţi mai fost vreodată în oraşul nostru?

— Nu, i-am răspuns. Sînt aici pentru prima oară.

— Locuiţi la hotelul cel nou?

— Da.

— Cum vă place?

— E foarte confortabil.

Şi-a deschis din nou carnetul şi a însemnat în grabă cîteva cuvinte.

— Aţi văzut noul abator care se construieşte?

— Nu, am răspuns. Nu mi s-a vorbit despre el.

— E al treilea ca mărime din tot nordul Philadelphiei. Ce părere aveţi?

— Nu l-am văzut, am repetat.

A mai scris ceva, apoi a făcut o nouă pauză.

— Ce spuneţi despre marele scandal care a izbucnit în consiliul nostru comunal?

— Nu ştiu nimic în această privinţă, am răspuns.

— După părerea dumneavoastră, consilierii comunali sînt necinstiţi?

— Habar n-am.

— Se prea poate, totuşi, nu credeţi că e posibil să fie necinstiţi?

— Se întîmplă cîteodată, am admis eu. În realitate, de foarte multe ori nu sînt, toţi la un loc, decît o adunătură de pierdevară.

— Ei, asta-i bună! E grozav! „O adunătură de pierdevară!“ Admirabil! (Părea foarte entuziasmat.) Iată genul de reportaj care convine ziarului nostru. Vedeţi, sînt trimis de atîtea ori să fac darea de seamă a unei conferinţe... şi nu găsesc nimic interesant... nimic din ceea ce îi pasionează pe cititori... înţelegeţi... încerc zadarnic să scot ceva din ea... Dar iată un minunat titlu peste pagină: „O adunătură de pierdevară!“ Bun! Sînteţi convins şi dumneavoastră, nu-i aşa, că s-au înfruptat cu un comision frumuşel din afacerea abatorului?

— Iartă-mă, i-am spus, dar în privința aceasta nu știu absolut nimic.

— Dar nu credeți posibil să fi luat comision ?

— Nu, nu, am repetat, nu știu nimic... nu cred nimic.

— Bine, a spus reporterul cam în silă, văd că va trebui să renunț la subiectul acesta. Vă sînt foarte obligat. Sper să mai veniți pe la noi. Noapte bună.

A doua zi dimineața, în timp ce trenul mă ducea departe de orașul în care îmi ținusem conferința, am citit în ziar reportajul următor, cu titlu mare și cu subtitlurile corespunzătoare :

„CONSILIERII COMUNALI :
O ADUNĂTURĂ DE PIERDEVARĂ

Un distins conferențiar vorbește despre știința creștină

Distinsul oaspete — spunea reportajul — a făcut o interesantă conferință despre știința creștină în amfiteatrul Y.M.C.A.[1] înaintea unui public numeros. A spus că trăim în epoca radioului și că, după părerea sa, consilierii comunali sînt o adunătură de pierdevară. Conferențiarul a înfățișat foarte amănunțit structura anatomiei care, după cum spunea, a emanat din radio. El și-a exprimat intenția de a nu emite nici o părere în privința comisionului ce s-ar fi luat pentru construirea noului abator, pe care îl consideră cel mai frumos pe care l-a văzut vreodată cu prilejul conferințelor sale.

Conferința, care a fost subliniată cu aplauze la scenă deschisă, a fost urmărită cu o vie atenție și la sfîrșit i s-a comunicat conferențiarului invitația de a o mai ține și în alte orașe."

Iată, așadar, cum se face un reportaj. Noi, cei care avem de lucru cu reporterii, îi cunoaștem destul de bine și știm la ce să ne așteptăm.

Credeți oare că le port pică ? Nicidecum. N-a spus reporterul meu că am avut un public numeros ? (În

---

[1] Asociația creștină a tinerilor.

realitate, n-au fost decît 68 de persoane.) N-a fost conferința mea subliniată de aplauze la scenă deschisă? N-a fost ascultată cu o vie atenție? Ce-ar putea să dorească mai mult un conferențiar? Cît despre consilierii comunali, chestia comisionului și titlul respectiv peste o întreagă pagină, nu-i greșeala reporterului, ci a noastră. Noi dorim să citim astfel de articole în gazetele noastre, iar el ni le servește. Propria lui contribuție nu-i decît o largă, amabilă și omenească indiferență, care nu vrea să jignească pe nimeni niciodată.

Să-l lăsăm să se strecoare prin noapte, cu creionul și carnețelul lui de note, plin de rîvnă. În ceea ce mă privește, îi acord toată binecuvîntarea mea.

1928

CUM SE IAU BANI CU ÎMPRUMUT

Procedeu cît se poate de simplu, cu condiţia de a lua cît mai mult

Aţi avut vreodată prilejul, iubiţi cititori, să luaţi bani cu împrumut ? V-aţi împrumutat, să zicem, cu zece dolari, făgăduind pe cuvînt de onoare că îi veţi da înapoi la primul salariu ? V-aţi împrumutat, cîndva, cu un milion întreg ?

Dacă aţi făcut şi una şi alta, nu se poate să nu fi observat că e mai uşor să iei cu împrumut zece mii de dolari decît zece ; că e şi mai lesne să iei o sută de mii, iar dacă ajungi în cele din urmă să contractezi un împrumut internaţional de o sută de milioane, nu mai ai de întîmpinat nici o dificultate.

Vă oferim mai jos cîteva mici întîmplări, reprezentînd o serie de diferite împrumuturi în linie ascendentă.

TABLOUL I

In care Hardup Jones[1] împrumută zece dolari de la prietenul său Canny[2] Smith, pînă la zi-întîi a lunii următoare.

— Ascultă, bătrîne, tocmai mă întrebam dacă ai fi dispus să mă împrumuţi cu zece dolari pînă la sfîrşitul lunii...

— Zece dolari ? !

— Ţi-i dau înapoi, întregi şi nevătămaţi, fără nici o amînare, în ziua cînd îmi iau salariul.

---

[1] Acest nume localizat ar însemna Ion Calicescu.

[2] „Canny“, echivalent cu : Prevăzătorul.

— Zece dolari ! !

— Să vezi ce s-a întîmplat, am intrat într-o încurcătură teribilă ! Sînt dator şapte dolari şi jumătate proprietăresei ; nu mai departe decît ieri mi-a spus că are mare nevoie de ei. Săptămîna trecută n-am putut să-mi scot rufele de la spălătorie. Închipuieşte-ţi că nu mi le livrează pînă nu plătesc ! Mi-am cumpărat blestematul ăsta de costum în rate, şi cei de la magazin mă ameninţă că-mi pun sechestru pe mobilă, aşa că...

— Ei, bată-te să te bată ! Ai uitat că te-am împrumutat în noiembrie trecut cu cinci dolari ; ai jurat că mi-i dai înapoi la zi-întîi şi nu i-am văzut, cu chiu, cu vai, decît tocmai după Anul Nou ?

— Ştiu, ştiu, dar de data asta n-am să mai întîrzii nici cu un ceas ! Nu mă lăsa, te rog, ajută-mă... În ziua cînd primesc cecul de salariu, sînt la tine.

— Aşa zici, dar n-ai să mi-i...

— Nu, îţi jur că o să ţi-i...

După vreo jumătate de ceas de reproşuri dintr-o parte şi de jurăminte din partea cealaltă, după ce şi-a pus la bătaie sufletul, nervii şi onoarea, datornicul primeşte, în sfîrşit, cei zece dolari.

TABLOUL II

În care domnul Mc Duff de la magazinul de marchitănie Mc Duff din Central City (3.862 locuitori) face un împrumut de 1000 de dolari la banca din localitate

Treapta a doua pe scara împrumuturilor e înfăţişată în această scenă, unde domnul Mc Duff de la Magazinul de marchitănie Fraţii Mc Duff (mărunţişuri şi galanterie) se prezintă directorului Băncii Orăşeneşti pentru a obţine un împrumut de 1000 de dolari, absolut necesari afacerilor firmei pînă în primăvară, cînd încep fermierii să plătească.

Unul din cei doi funcţionari ai Băncii l-a poftit pe domnul Mc Duff să aştepte, directorul fiind ocupat pentru un moment.

În realitate, directorul se află singur în biroul său, alegînd după mărime musculiţe de momeală pentru păstrăvi. Ştie bine ce doreşte domnul Mc Duff şi dinadins îl face să aştepte, ca să-l chinuiască. Cînd, în cele din urmă, Mc Duff intră în birou, directorul îl primeşte ceremonios şi cu oarecare răceală.

— Luaţi loc, domnule Mc Duff.

Cînd se duc împreună la pescuit, directorul îi spune totdeauna „John", dar acum e vorba de altceva. Mc Duff a venit să ceară un împrumut... şi a te împrumuta, la Central City, e acelaşi lucru ca şi cum ai săvîrşi o crimă.

— Am venit pentru un împrumut, începe Mc Duff.

Directorul se uită într-un registru şi zice

— Eşti descoperit cu 17 dolari...

— Ştiu, voi lichida întregul cont la întîi al lunii.

Urmează apoi o serie de întrebări amănunţite şi necruţătoare La cît se ridică încasările zilnice ale magazinului Mc Duff ? Care sînt cheltuielile personale ale fraţilor ? La ce plafon se ridică ? Obişnuieşte Mc Duff să se ducă la biserică ? Crede în viaţa de apoi ?

În sfîrşit, chiar dacă directorul consimte în cele din urmă să-l crediteze pe Mc Duff cu o mie de dolari (totdeauna are intenţia s-o facă) urmează imediat condiţiile :

— Am nevoie de semnătura asociatului dumitale.

— Foarte bine.

— Cred că ar fi necesar să semneze şi soţia dumitale.

— Sigur.

— Şi mama dumitale, ar fi bine să semneze şi ea.

Sînt mai multe semnături pe cambia cerută de o bancă din provincie decît pe tratatul de la Locarno.

În cele din urmă, Mc Duff de la „Mărunţişuri şi galanterie", după ce a pus drept garanţie încasările prăvăliei, creditul său, onoarea, pe soţia şi pe mamă-sa, pleacă cu cei o mie de dolari.

Cum ia cu împrumut un milion de dolari, într-o dimineață, domnul P. Q. Pingpoint, unul dintre asociații marelui trust financiar Pingpoint, Pingpong & Co., New York și Londra

Scena se petrece într-un decor adecvat. Domnul Pingpoint e introdus în somptuosul birou principal al preşedintelui Primei Bănci Naționale.

— A, bună dimineaţa, zice preşedintele, ridicîndu-se să-l salute pe domnul Pingpoint. Vă aşteptam. Directorul nostru general mi-a comunicat că veţi avea amabilitatea să treceţi pe la noi. Nu vreţi să luaţi loc în acest fotoliu ? Vă veţi simţi mai comod...

— Mulțumesc. Sînteţi instalat foarte confortabil.

— Da, cred că e o încăpere plăcută. Sala noastră de şedinţe e şi mai confortabilă. Îmi permiteţi să vă arăt sala noastră de şedinţe ?

— O, sînteţi foarte îndatoritor și vă mulțumesc, dar nu cred că voi avea timp. Am venit numai pentru un minut, spre a perfecta împrumutul nostru de un milion de dolari.

— Da, directorul nostru executiv mi-a comunicat că veţi trece pe la Bancă. E foarte amabil din partea dumneavoastră că v-aţi deranjat...

— O, nicidecum.

— Sînteţi sigur că suma de un milion de dolari vă e suficientă ? Am fi fost încîntaţi dacă v-aţi ridica pînă la un milion jumătate.

— Nu e cazul. Un milion ne e deajuns deocamdată. Vom putea spori cifra, dacă va fi nevoie.

— Desigur, desigur...

— Doriţi să vă constituim o garanţie ?

— A, nu, e absolut inutil.

— E nevoie să vă dau o semnătură ? Fiindcă şi aşa mă găsesc aici...

— O, nu, vă rog să nu vă preocupe această problemă. De toate formalităţile vor avea grijă funcţionarii noştri.

— Atunci, vă mulţumesc. Nu vreau să vă mai reţin.

— Poate doriţi să vă conduc în oraş ? Maşina mea aşteaptă afară. Sau, dacă sînteţi liber, vreţi să luăm prînzul împreună la club ?

— Mulţumesc, sînteţi într-adevăr cît se poate de amabil.

Şi iată cum, limpede şi uşor, milionul de dolari, trecînd dintr-o mînă în alta, îşi schimbă stăpînul.

Nici aceasta nu-i însă ultima treaptă a împrumuturilor. Urmează împrumutul internaţional, care le eclipsează pe toate în splendoare şi le întrece în uşurinţă, după cum se va vedea în

TABLOUL IV

În care se va urmări obţinerea unui împrumut anglo-francez de 100 000 000 de dolari pe piaţa americană, tratat de onorabilul Samuel Rothstein din Anglia şi vicontele Baton Rouge de Chauve Souris din Franţa

Acest eveniment poate fi urmărit mai bine în mersul său triumfal, din relatările presei americane.

New York, *vineri* — O entuziastă primire a fost făcută ieri excelenţei-sale Samuel Rothstein din guvernul Marii Britanii şi vicontelui de Chauve Souris, ministrul plenipotenţiar al Franţei, la coborîrea lor de pe transatlanticul „Stacquitania". Se presupune că au venit la New York pentru a negocia un împrumut de 100 000 000 de dolari. Distinşii oaspeţi au intenţia să rămînă în Statele Unite cîteva zile.

New York, *sîmbătă* — O mare recepţie a fost oferită aseară în saloanele doamnei Bildermont, cu prilejul prezenţei la New York a excelenţei-sale Samuel Rothstein şi a baronului de Chauve Souris, care tratează împrumutul de 100 000 000 de dolari.

New York, *luni* — Baronul de Chauve Souris şi excelenţa-sa Samuel Rothstein au fost remarcaţi printre credincioşii care asistau ieri la serviciul divin din biserica de pe *Fifth Avenue.* Se pare că cei doi distinşi oaspeţi au venit să negocieze un împrumut de 100 000 000 de dolari.

N e w Y o r k, *marți* — Baronul de Chauve Souris și excelența-sa Samuel Rothstein au luat parte la un meci de base-ball, pe stadionul de polo. Se crede că e vorba despre un împrumut de 100 000 000 de dolari.

N e w Y o r k, *miercuri* — În timpul balului dat de domnul și doamna Ashcoop-Vandermore în cinstea distinșilor plenipotențiari Samuel Rothstein (Marea Britanie) și baronul de Chauve Souris (Franța) s-a stabilit cu preciziune că împrumutul pe care îl negociază cei doi distinși oaspeți nu va trece de 100 000 000 de dolari.

N e w Y o r k (W a l l-S t r e e t), *joi* — Împrumutul de 100 000 000 de dolari a fost semnat azi dimineață, la ora 11 și 5 minute. Excelența-sa Samuel Rothstein și baronul Baton Rouge de Chauve Souris au părăsit America la ora 12, ducînd cu ei întreaga sumă. Amîndoi plenipotențiarii și-au exprimat încîntarea pentru felul cum au fost primiți la New York.

— E, a declarat baronul, ceva care, cum spuneți dumneavoastră, nu se mai discută !

EPILOGUL

Să vedem acum, după șase luni, ce s-a întîmplat ? Cine a plătit și cine nu ?

Hardup Jones a înapoiat : 5,40 dolari în termen de o lună, 3 dolari în luna următoare, iar restul de 1 dolar 60 cenți, cu două săptămîni mai tîrziu.

Frații Mc Duff și-au onorat polița și s-au dus din nou la pescuit cu directorul băncii, ca niște vechi prieteni.

Trustul financiar Pingpoint-Pingpong a sărit în aer, realizînd un faliment de 10 milioane de dolari.

Împrumutul internațional, conexat la altele, a fost convertit, recalculat și extins pe termen de cincizeci de ani cu dobînzi și capital, apoi încă o dată consolidat — pe scurt, a ajuns de nerecunoscut.

Morala ?

Dacă iei bani cu împrumut, apoi ia cît mai mulți.

1928

PROGRESELE SPECIALIZĂRII

În vremea de demult, să zicem acum douăzeci de ani, cînd un om se îmbolnăvea, se ducea la medic. Medicul se uita la el, îl asculta, îl ciocănea, îi spunea unde s-a deranjat maşinăria, îi scria o reţetă şi îl trimitea să stea în pat. Bolnavul se culca, lua doctoriile şi uneori se făcea bine, alteori nu.

Procedeul era cam simplist şi astăzi sîntem în fericita situaţie de a constata că această fază primitivă a fost depăşită. Acum lucrurile se petrec altminteri.

Medicul consultant stabileşte mai întîi, bineînţeles, diagnosticul. Pacientul e trimis după aceea la un medic *cardiolog* pentru un examen al inimii; apoi unui *neurolog* pentru un examen al sistemului nervos. Dacă se impune o intervenţie chirurgicală, pacientul e adormit de un *anestezist*, operat de un *operator* şi trezit la viaţă de un *reanimator*.

Toate acestea sînt minunate; mai bune nici n-ar putea fi.

Dar să presupunem că şi celelalte profesii ar începe să imite procedeul şi că profesiile mărunte, imitîndu-le pe cele mai importante, ar apuca-o pe acelaşi drum. Am asista, în practica vieţii noastre zilnice, la scene ca aceea de mai jos:

— Domnul doctor Foliculă vă va primi imediat, spune tînăra asistentă.

Pacientul intră în cabinetul de consultaţii al doctorului Foliculă, recunoscut în unanimitate ca unul din cei mai mari *specialişti capilari* ai profesiei. El poartă atîrnate de numele său titlurile de *Cap. Dr.* de la Universitatea din Harvard şi *Dr. Chev.*[1] de la Universi-

[1] Prescurtare de la franţuzescul *chevelure* — părul capului.

tatea din Paris. O jumătate de duzină de asociații de dermatologie capilară l-au proclamat perdaf de onoare al lor.

Specialistul şi-a plimbat o clipă privirea pe obrazul pacientului, şi ochiul său experimentat a observat numaidecît o asprime caracteristică a pielii, care s-ar datora creşterii parţiale a părului care tocmai ieşea la suprafaţă, ceea ce lămurea cazul. Totuşi, îi pune pacientului cîteva întrebări în legătură cu viaţa sa particulară : Cu ce se ocupă ? Dacă îi mai trăiesc părinţii ? Ce obiceiuri are ? Dacă duce o viaţă sedentară sau activă ? şi aşa mai departe. Apoi, făcînd cu ajutorul lupei un examen mai amănunţit al feţei pacientului, îşi dădu părerea clătinînd din cap :

— Cred că nu mai există nici o îndoială asupra cazului dumneavoastră. Aveţi nevoie să fiţi bărbierit !

Faţa pacientului s-a lungit la auzul acestui verdict rostit cu atîta hotărîre. Ştia că era de datoria specialistului să-i spună adevărul cinstit, adică de la obraz ; el însuşi, în străfundul conştiinţei sale şi-l mărturisise înainte de a intra, dar, împotriva oricărei raţiuni, sperase că nu va fi nevoie de o intervenţie şi că la urma urmei se mai putea aştepta pînă cînd, eventual, se va supune operaţiei. Aşa se tocmise cu el însuşi, refuzînd, cum facem toţi, să privească în faţă cruda şi inevitabila realitate.

— Nu s-ar putea amîna o zi-două ? a întrebat. Am foarte mult de lucru la birou.

— Scumpul meu domn, a stăruit specialistul, v-am spus foarte lămurit că aveţi nevoie să fiţi bărbierit. Puteţi să amînaţi operaţia dacă doriţi, dar îmi declin orice răspundere.

Pacientul oftă :

— Foarte bine, spuse el, dacă trebuie, trebuie... La urma urmei, cu cît mă hotărăsc mai repede, cu atît mai repede trece. Daţi-i drumul şi bărbieriţi-mă !

Marele specialist a zîmbit :

— Scumpul meu domn, nu vă voi bărbieri chiar eu. Eu sînt numai un părolog consultant. V-am pus diagnosticul şi vă voi încredinţa unor mîini de expert.

Apăsă pe o sonerie.

— Domnişoară Smith, îi spuse asistentei care intră, te rog, completează fişa domnului, pentru salonul de bărbierit. Dacă doctorul Perdaf operează, să procedeze imediat la îndepărtarea pilozităţilor faciale. Doctorul Tac-Tac să-i treacă pe la ceafă cu maşina de tuns. Poate că ar fi bine să fie condus de-a dreptul în camera de săpunire. Ia, te rog, măsurile necesare ca să fie trimis bine săpunit doctorului Perdaf.

Tînăra asistentă se apropie de specialistul capilar, şoptindu-i cîteva cuvinte, pe care trebuie să presupunem că pacientul nu le aude.

— Ce ghinion ! murmură specialistul. S-ar părea că nu avem nici un săpunitor disponibil pînă într-o oră. Amîndoi tehnicienii noştri sînt ocupaţi. E un caz urgent care ni s-a prezentat în serviciu azi dimineaţă, implicînd îndepărtarea radicală a unei bărbi întregi. Totuşi, poate că doctorul Perdaf va putea face ceva pentru dumneavoastră. Şi acum, continuă el examinînd însemnările pe care le avea în faţă, mai rămîne problema părului din jurul urechilor. Aveţi vreo preferinţă în această privinţă pentru vreunul dintre prietenii dumneavoastră la care aţi dori să vă duceţi ?

— Desigur, răspunse pacientul ; dar doctorul Cutare nu poate face şi această operaţie ?

— Ar putea, spuse specialistul capilar, dar cu un anume risc, la care ezit să vă supun. Suprimarea părului din jurul urechilor e una dintre operaţiile cele mai delicate, care trebuie încredinţată unui expert. S-au întîmplat pînă acum de multe ori, din cauza lipsei de tehnicitate, unele erori şi accidente destul de serioase, ca, de exemplu, separarea unei părţi a urechilor.

— Foarte bine, a răspuns pacientul, mă voi adresa unui specialist.

— E mai bine aşa, spuse părologul ; iar în ceea ce priveşte spălatul capului, cred că e recomandabil să-l lăsăm la urmă, după care vă vom recomanda un tratament potrivit stării dumneavoastră. Sînt înclinat să cred că veţi putea suporta un şampon imediat. N-aş îndrăzni însă să vi-l prescriu fără un examen al cordului. Se întîmplă adesea ca un spălat prematur, cînd vremea e

rece, să producă tulburări nazale destul de supărătoare. E mai prudent să aşteptăm, să vedem cum veţi suporta bărbieritul.

— Foarte bine, a spus pacientul.

— Iar la sfîrşit, a adăugat specialistul cu un surîs cordial, v-aş recomanda ca încheiere... puţină briantină.

— Da, desigur...

— O briantină şi, bineînţeles, o perietură bună, inclusiv pălăria. Sînteţi de acord ? Minunat. Domnişoară Smith, condu-l, te rog, pe domnul în camera de săpunire.

Pacientul mormăi, puţin încurcat :

— În privinţa onorariului...

— Nu vă preocupaţi de această problemă, îl întrerupse specialistul, cu un aer plin de demnitate. Totul se va aranja la timpul său.

Şi după ce pacientul a trecut prin toate fazele succesive ale unor operaţii de mare artă, de la primul clăbuc de săpun pînă la ultimul strat de pudră, ajunge la sfîrşit, cu un suspin de uşurare, pe scaunul special pentru lustruitul ghetelor, iar micul lustragiu de culoare îl aşteaptă cu periile în mînă. Iată, gîndeşte clientul, o îndeletnicire unde, pînă acum, n-a intervenit nici o schimbare.

— Cu care picior doriţi să începem ? întreabă băiatul.

— Ce-ai spus ? A, n-are nici o importanţă... Cu dreptul, să zicem.

— Trebuie să vă mutaţi pe scaunul de alături, spuse micul lustragiu, ridicîndu-se din genunchi. Eu sînt stîngaci. Nu lustruiesc decît gheata din piciorul stîng.

1929

PERFECTUL OPTIMIST

sau

Visuri de zi într-un scaun dentar

Aşadar, iată-ne din nou instalaţi în scaunul confortabil, cu pluş roşu, pentru una din drăgălaşele noastre întîlniri cu dentistul. Vă spun pe cuvînt de cinste că nimic nu-i mai agreabil decît să te cufunzi într-un fotoliu primitor, cu perspectiva unei întregi dimineţi liniştite, în care să n-ai nimic de lucru, să nu te mai gîndeşti la treburi şi să te laşi purtat de închipuire, visînd cu ochii deschişi, ziua namiaza mare.

Lumina plăcută a soarelui se revarsă asupra ta prin fereastră, zîmbind fiecărui colţ din ordonata şi imaculata odăiţă unde te găseşti.

Nicăieri n-ai să întîlneşti atîta ordine şi curăţenie ca într-un mic cabinet dentar, modern. Să nu-mi vorbiţi despre biblioteca dumneavoastră de acasă şi despre intimitatea biroului dumneavoastră particular ; nu se pot compara cu acest colţişor minunat. Ai în jurul tău, la îndemînă, toate cele trebuincioase. Iată, pe această tăviţă rotativă, simpaticele cleştişoare, delicatele pensete, forcepsurile elegante, unele mici şi cochete, altele puternice şi mari, implorînd o încredere desăvîrşită. Nimic nu le scapă ! Iată şi graţioasa bormaşină electrică, purtînd la capătul ei rotitoarele freze. Ciocănelul în stînga, mica spatulă la dreapta — nimic nu lipseşte.

Deocamdată, prietenul dinţilor noştri a părăsit cabinetul pentru cîteva clipe. A fost chemat la telefon, după cum presupun. Omul acesta vesel e atît de popular printre clienţi, încît la fiecare cinci minute îl sună cîte unul.

Mici frînturi de conversaţie îmi ajung la ureche, în timp ce, pe jumătate înfăşurat în şervetul alb, mă afund în dulcea reverie a aşteptării.

— Ai petrecut o noapte cam proastă, nu-i aşa ? Poate că ar fi bine să vii pînă aici, să perforăm puţin coroana cu pricina şi să cercetăm ce-i sub ea...

Prietenul nostru e plin de idei, nu se descurajează niciodată şi are totdeauna de făcut o nouă propunere. Îl aud spunînd :

— Bine, vino să vedem cum stăm. Acum sînt ocupat pentru cîteva ore...

Ura ! Despre mine e vorba ! Mi-era atît de teamă să nu spună : „Mai am de lucru vreo cinci minute şi îţi stau la dispoziţie..." Dar nu, totul e în regulă, am înaintea mea cel puţin două ore de visare.

S-a întors în cabinet şi, în timp ce caută printre instrumente şi încearcă vibraţiile bormaşinii, prezenţa lui voioasă împrumută parcă mai multă strălucire luminii soarelui. Ce plăcută îmi pare viaţa — scumpa şi bătrîna mea viaţă, pe care am lăsat-o afară acum zece minute şi la care, de va consimţi Soarta, sper să mă întorc peste două ceasuri. Niciodată înainte de a mă aşeza în acest scaun, n-am simţit cît de darnică şi de plăcută e viaţa ! Gîndiţi-vă la marea şi simpla bucurie de a o trăi. Ce putem să dorim mai mult ? Să mergem în fiecare zi la lucru fără să ne supere măseaua, şi să ne întoarcem în fiecare seară acasă pentru cină. Dacă oamenii şi-ar da seama ce înseamnează în vremea noastră să trăieşti să nu te doară dinţii !

Aşa se scurge mai departe plăcuta mea reverie. Între timp, prietenul dinţilor mei a luat un ciocănaş şi, în felul lui glumeţ, mi-a lovit molarul.

— Îl simţi ? întreabă el.

Are dreptate, poznaşul ! *Îl simt.* A ghicit exact.

Aştept cu nerăbdare să mă mai ciocănească o dată. E o distracţie care îmi face plăcere. Dar nu. A pus la o parte ciocanul şi îl văd cum îşi suflecă mînecile pînă în cot, făcînd să bîzîie buna şi bătrîna bormaşină electrică.

Aha ! Acum vine rîndul adevăratei distracţii. E bucuria cea mai mare a micilor noastre dimineţi dentare. Aştept totdeauna cu plăcere ca prietenul dinţilor mei să născocească ceva nou.

Stau acum rezemat de spătarul scaunului în vreme ce dentistul îmi împinge bormaşina în falcă. Dintre toate simţămintele care însufleţesc lupta omului, un braţ măsurîndu-şi puterile cu alt braţ, o inteligenţă întrecîndu-se cu altă inteligenţă, nu cunosc nici unul mai înviorător ca înfruntarea dintre om şi maşină.

Maşina are de partea ei puterea electricităţii. Dar nici noi nu sîntem lipsiţi de resurse. Mă încordez, rîzînd, în scaunul meu, în timp ce dentistul începe să mă sfredelească. Am nevoie, într-adevăr, de întreaga mea forţă. Pe de altă parte, dacă dentistul nostru va căuta să menţină acelaşi ritm, o să-i obosească mîinile. Mă gîndesc, cu o senzaţie de amuzament, că ar putea, din greşeală, să-i scape maşina şi să primească lovitura neplăcută în mîna care se apropie de maxilarul meu.

Încetineşte o clipă învîrtirea, scoate pe jumătate freza din gura mea, şi zice :

— Ai fost ieri la meciul de fotbal ?

Apoi porneşte din nou instrumentul, în plină viteză.

„Dacă am fost ieri la meciul de fotbal ?" Ciudată întrebare ! „Desigur că am fost." În lumea aceea, atît de îndepărtată, unde se joacă fotbal şi nu sînt dureri de dinţi, mă aflam nu mai departe decît ieri după-amiază.

Da, îmi amintesc, era tocmai spre sfîrşitul jocului, cînd am simţit deodată un junghi, într-unul din — cum le zice el ? — molarii inferiori. Atunci mi-a trecut prin cap, împreună cu junghiul, gîndul plin de hotărîre: Mîine trebuie să merg neapărat la dentist !

Un glas femeiesc, venind din odaia de alături, l-a chemat pe dentist la telefon, şi iată-mă din nou singur. Ce-ar fi să nu se mai întoarcă niciodată ?

Un gînd îngrozitor mi-a ţîşnit în minte: Ce m-aş face dacă ar intra şi mi-ar spune : „Îmi pare rău, dar trebuie să plec imediat cu trenul afară din oraş" ? Ar fi teribil !

Poate că se va întoarce şi-mi va spune „Iartă-mă, dar trebuie să amîn lucrarea dumitale, sînt chemat urgent în China !"

Dar nu ! Din fericire, n-a fost chemat nicăieri. Nu l-am pierdut. Să vedem acum, ce face ? Îmi înfundă în

gură un cocoloş de vată, îmbibat cu nu ştiu ce medicament, şi-l îndeasă lovindu-l cu un ciocănaş.

Apoi, cu totul pe neaşteptate după cum mi s-a părut, face un pas înapoi şi spune:

— Gata! E de ajuns pînă luni.

Mă ridic din scaun, ameţit pe jumătate, dîndu-mi seama, spre marea mea dezamăgire, că totul se terminase! Îmi închipuiam că nu se va sfîrşi niciodată această dimineaţă de plăcută moţăială, cu ciocăneală şi sfredelituri, în blîndă visare sub lumina soarelui, în timp ce prietenul dinţilor mei avea să născocească necontenit noi metode. Şi dintr-o dată, totul s-a sfîrşit!

Să nu ne mai amărîm! La urma urmelor, a spus: „Pînă luni." N-o să ne vie atît de greu să aşteptăm pînă atunci. Între timp, ne vom gîndi toată ziua la viitoarea noastră întîlnire şi vom trăi în închipuire plăcutele senzaţii viitoare. Nu mai e atît de mult pînă luni!

Am ieşit în stradă plin de vată, de electricitate, de doctorii şi de visuri — ca un călător care se întoarce într-o lume de mult uitată şi se minunează că o găseşte tot acolo unde a lăsat-o.

1932

ALO! FERICIRE!

Pledoarie pentru o literatură mai optimistă

Întreba cineva deunăzi, în timpul unei conversaţii:

— Cum se face că toate novelele cu adevărat izbutite conţin atîta tristeţe şi atîtea suferinţe, atîtea crime şi atîta răutate? De ce nu pot să fie aceşti oameni necontenit fericiţi?

Nici unul dintre cei de faţă n-a fost în stare să răspundă la întrebare. Eu am cugetat îndelung mai tîrziu, şi cred că am înţeles. În definitiv, o povestire fericită e o lectură destul de plicticoasă. Dacă în viaţa trăită aievea ţi se întîmplă toate după pofta inimii — cu o fericire nedezminţită şi un noroc permanent — e foarte bine, e perfect; dar în literatură nu merge!

Daţi-mi voie să ilustrez această idee. Să ticluim împreună o povestire în care să nu fie vorba, tot timpul, decît despre fericire; şi, pe măsură ce se desfăşoară firul ei, să ne gîndim, în contrast, la felul cum e înfăţişată viaţa într-o novelă cu adevărat reuşită.

Harold Herald nu va uita niciodată luminoasa dimineaţă de octombrie, cînd i-a sosit scrisoarea care avea să-i schimbe dintr-o dată destinul. Tocmai sosise la biroul său din oraş, cînd a intrat stenografa şi i-a pus scrisoarea pe masă.

— E pentru dumneata, i-a spus. Apoi l-a sărutat şi a ieşit din nou.

Harold a rămas cîteva clipe în picioare, privind scrisoarea din faţa lui. S-o deschidă? Să n-o deschidă? La urma urmelor, de ce n-ar deschide-o?

A deschis plicul, apoi i-a venit o idee: să citească scrisoarea! De ce n-ar citi-o? gîndi el.

„Iubite domnule Harold (spunea scrisoarea), dacă aţi avea amabilitatea să treceţi pe la biroul nostru, vom fi fericiţi să vă facem o comunicare importantă, în propriul dumneavoastră interes.“

Scrisoarea era semnată : John Scribman. Hîrtia purta antetul : *Scribman, Scribman & comp., consilieri juridici, avocaţi etc., str. Yonge nr. 13.*“

După cîteva minute, Harold era în drum spre biroul avocaţilor Scribman. Niciodată străzile nu i se păruseră mai curate şi mai vesele ca în acea minunată lumină a soarelui de toamnă. Şi poate nici nu fuseseră.

Harold nu era stăpînit de nici o presimţire rea şi nici nu bănuia o ştire proastă, cînd domnul Scribman, primul asociat al firmei, s-a ridicat de pe scaun ca să-l salute. Dimpotrivă. Domnul Scribman era un bărbat plăcut, între două vîrste, a cărui privire, în dosul ochelarilor înrămaţi în aur, era plină de bunăvoinţă şi prietenie.

— A, domnul Harold Herald, spuse el ; sau poate îmi vei îngădui să te numesc pur şi simplu Harold. N-am socotit cu cale să-ţi dau prea multe amănunte în scurta scrisoare pe care ţi-am adresat-o. Iată despre ce e vorba. Biroul nostru a primit însărcinarea de a-ţi înmîna o moştenire, sau mai bine zis o donaţie. Ai răbdare ! îl opri avocatul, văzîndu-l pe Harold gata să-l întrerupă cu întrebări. Singura dorinţă a clientului nostru a fost ca numele lui să rămînă necunoscut. A socotit că va fi mult mai plăcut pentru dumneata să primeşti banii fără să ştii cine ţi i-a dat.

Harold a murmurat că e de aceeaşi părere.

Domnul Scribman a apăsat pe o sonerie.

— Banii cuveniţi domnului Harold Herald, te rog, a spus el.

O nostimă stenografă, purtînd la talie un trandafir „Frumuseţe americană“, a intrat în birou cu un sac de mătase.

— Aici e o jumătate de milion de dolari în bancnote de 500 de dolari, a spus avocatul. Noi nu i-am numărat, dar e cifra pe care ne-a comunicat-o clientul nostru.

Ai luat dumneata, din întîmplare, vreo bancnotă ? a întrebat pe stenografă.

— Am luat aseară cîteva, ca să mă duc la teatru, a mărturisit stenografa, înroşindu-se puţin.

— Ştrengăriţo ! a spus domnul Scribman. Nu te mai osteni să dai chitanţă de primire, Harold. Totul e în regulă. Vino cu mine. Jos, în maşină, ne aşteaptă fiica mea. Mergem să prînzim împreună.

Harold gîndea că nu mai văzuse niciodată o fată atît de frumoasă ca Alicia Scribman. După cum, într-adevăr, nu văzuse. Maşina de lux, şoferul stilat, apropierea fetei, sacul cu dolari la picioare, străzile însorite, lumea fericită şi plină de voioşie care se întorcea de la lucru şi se ducea să mănînce cu poftă — toate îl încîntau pe Harold, făcîndu-l să simtă că viaţa e într-adevăr un lucru foarte plăcut.

— Ce puţin îi trebuie unui om pentru a fi fericit, cugeta el. O jumătate de milion de dolari, o limuzină, o fată frumoasă, tinereţe, sănătate, ce poţi să-ţi doreşti mai mult ?

După masa de prînz, în minunata casă de la ţară a familiei Scribman, Harold a rămas cîteva minute singur cu domnişoara Alicia. S-a ridicat, s-a îndreptat spre ea, a căzut în genunchi potrivindu-şi cu grijă pantalonii ca să nu-i mototolească, i-a luat mîna şi i-a spus :

— Alicia ! Din clipa cea dintîi cînd te-am văzut, te-am iubit. Aş vrea să te întreb dacă primeşti să te căsătoreşti cu mine.

— O, Harold, răspunse Alicia, aplecîndu-se puţin şi punîndu-i amîndouă braţele în jurul gîtului, cu urechea lipită de extremitatea maxilarului din dreapta. O, Harold !

— După cum ştii, urmă Harold, voi putea să-ţi asigur o existenţă confortabilă.

— O, Harold, e admirabil ! De altfel, în ziua cînd mă voi hotărî să mă mărit, voi dispune de o avere mult mai mare decît a ta.

— Aşadar, vrei să te măriţi cu mine? a întrebat Harold în al nouălea cer, sau cam pe aproape.

— Bineînţeles! a răspuns Alicia. Se potriveşte atît de bine, tocmai acum cînd tăticu e pe cale să se recăsătorească. Voi fi bucuroasă să ştiu că voi avea un cămin al meu. Tăticu se însoară cu o fată fermecătoare, cu mult mai tînără decît el, care poate n-ar dori să aibă lîngă ea o fiică vitregă atît de mare.

Harold s-a întors în oraş în mijlocul unui torent de fericire. O singură clipă bucuria lui ameţitoare s-a întrerupt pentru o pauză. Întorcîndu-se în propria lui locuinţă, şi-a adus aminte că era logodit cu verişoara lui, Winnie. Valul de încîntare care-l cuprinsese îi ştersese din minte acest amănunt.

Puse mîna pe telefon.

— Winnie, zise el, îmi pare nespus de rău. Vreau să te rog să-mi înapoiezi cuvîntul pe care ţi l-am dat. Doresc să mă căsătoresc cu altă fată.

— Minunat, Hal! se auzi în receptor vocea plină de veselie a lui Winnie. Acelaşi lucru voiam să te rog şi eu. M-am logodit săptămîna trecută cu bărbatul cel mai fermecător din lume, ceva mai în vîrstă decît mine, e adevărat, dar atît de drăguţ! E un avocat foarte bogat, îl cheamă Walter Scribman...

Dubla cununie s-a săvîrşit după două săptămîni. Biserica era copleşită de crizanteme şi pastorul îngropat sub un morman de dolari canadieni.

Harold şi Alicia şi-au clădit o vilă frumoasă la capătul celălalt al oraşului — cît mai departe de familia Scribman — şi cam la vreun an după căsătorie li s-a născut un băiat zdravăn. Apoi alt băiat, o pereche de fete gemene, şi pe urmă... nu le-au mai ţinut socoteala.

Iată povestea. O lectură destul de plicticoasă. Şi totuşi, mi se pare că nu-i de lepădat. Într-o povestire obişnuită, domnul Scribman ar fi fost un escroc, Ha-

rold ar fi omorît-o pe Winnie (sau ar fi fost acuzat de uciderea ei), stenografa ar fi furat banii în loc să mărturisească sincer că i-a luat, iar aceste toate nu s-ar fi întîmplat într-o zi senină şi luminoasă de octombrie, ci pe o vreme de toamnă, foarte tîrziu, într-un bătrîn şi murdar noiembrie... Nu! Mai bine să fim romantici şi să ticluim poveşti fericite. Poate că nu sînt chiar adevărate, dar sînt mai plăcute.

1932

TRECEREA PLANETEI VENUS

Poveste universitară

— Şi acum, domnilor... vreau să spun: doamnelor şi domnilor, a încheiat profesorul Kitter îmbujorîndu-se puţin, după ce am analizat astăzi principiile care stau la baza sistemului lui Copernic, vom urmări în prelegerea noastră viitoare mişcarea fiecărei planete în parte şi vom proceda la calcularea matematică a orbitelor lor, cu referire specială la legile lui Kepler.

Micul domn Lancelot Kitter, profesor de astronomie matematică la Universitatea Concordia, rostise vreme de şaisprezece ani această frază aproape în aceeaşi formă la fiecare încheiere a primei sale prelegeri, dar nimeni nu-l văzuse pînă atunci îmbujorîndu-se la faţă. Însă de data aceasta aşa s-a întîmplat. Culoarea purpurie a chipului său se putea observa chiar fără ajutorul spectroscopului.

La drept vorbind, nu există în sistemul lui Copernic nici un element care să-l poată face pe un om de ştiinţă, în acest secol al luminilor, să se îmbujoreze la faţă; chiar dacă e burlac şi se apropie de patruzeci de ani. Motivul, prin urmare, trebuia căutat în sală.

Nu se aflau în bănci decît şase studenţi. În dreapta profesorului stătea un bursier cu chip palid şi cap în formă de bulb, care acoperea, una după alta, file întregi cu formule matematice. Urma de patru ani cursul profesorului Kitter şi nu putea să fie în nici un caz motivul pentru care acesta roşise. Mai erau alţi doi, cu obraji rumeni şi urechi clăpăuge, care aleseseră astronomia ca „materie principală“ şi luau note cu o disperată înverşunare, ca

nişte marinari în luptă cu furtuna ca să menţină barca deasupra valurilor. Nici aceştia nu puteau fi cauza îmbujorării profesorului. Era apoi domnul Bill Johnson, zis şi Buck [1] Johnson, care se devotase studiului astronomiei, socotindu-l drept o certitudine tot atît de mare ca şi Vechiul Testament sau lecţiile despre civilizaţia primitivă ale rectorului Universităţii. Datora aceste convingeri antrenorului său. Aşadar, Buck Johnson venise la curs şi îl privea pe profesorul Kitter cu ochii pătrunzători şi fără milă ai unui mijlocaş semiprofesionist, întrebîndu-se dacă fusese totuşi un lucru înţelept să se dedice astronomiei. Nici el nu era pricina îmbujorării.

Cauza era că pentru prima oară în şaisprezece ani se aflau fete în sală. Profesorul Kitter nu ţinuse niciodată prelegeri în faţa sexului frumos. Nici măcar nu ştia dacă trebuia să le numească *femei, doamne* sau *domnişoare.*

Pentru veselul profesor de literatură engleză, care schimba culoarea cravatei în fiecare săptămînă, studentele erau tot atît de familiare cum ar fi pentru albine, florile. Decanul Facultăţii, ceva mai vîrstnic, le privea ca pe nişte fete de liceu. Pe orizontul liniştit al astronomiei matematice nu se ivise însă pînă atunci nici o femeie. Şi iată acum, dintr-o dată, *două,* şezînd în banca din faţă, luînd note şi desenînd orbitele planetelor. Cu cîtă delicateţe se pricepeau degetele lor subţiri să tragă linii. De la catedră, profesorul Kitter putea să vadă cum domnul Johnson, cînd voia să deseneze luna, făcea un cerc atît de grosolan, că pînă şi unui dulgher i-ar fi fost ruşine cu o astfel de mîzgăleală. Cînd însă domnişoara Irene Taylor, în rochia ei de mătase albastră, fluturîndu-şi părul auriu i-a însemnat şi ea profilul, luna răsări pe hîrtie ca cel mai nurliu astru care s-a uitat vreodată de pe orbita lui la simpaticul Pămînt.

Între timp, domnişoara Marty, o fată urîţică şi cam măruntă în taiorul ei cafeniu sau roşu — profesorul Kitter nu reţinuse exact culoarea — probabil

---

[1] Ţapul.

că desenase la rîndul ei luna ; dar nu intră în obligaţiile profesorului să se uite la însemnările studenţilor din clasa lui.

Profesorul Kitter s-a înclinat în semn de despărţire, şi-a strîns cărţile şi studenţii s-au ridicat dînd să plece.

— Cum ţi-a plăcut, Maggie ? a întrebat-o domnul Johnson pe domnişoara Marty. (Îi zicea „Maggie“ pentru că erau din acelaşi oraş.)

— E înfiorător, nu-i aşa ? a spus domnişoara Marty.

— Aproape să-mi pară rău că n-am ales studiul Vechiului Testament, a replicat domnul Johnson, în glasul căruia se strecurase îndoiala.

— Adevărat ? zise domnişoara Marty, apoi adăugă : Irene, nu cred că-l cunoşti pe domnul Johnson. Daţi-mi voie să vă prezint : domnul Johnson, domnişoara Taylor.

Domnul Johnson se uită la domnişoara Taylor şi domnişoara Taylor se uită la domnul Johnson.

— Îmi pare bine, spuseră amîndoi.

Toate acestea se întîmplau, fireşte, după ce profesorul Kitter părăsise sala şi nici nu mai auzea, nici nu mai vedea nimic. Puţin după aceea, clopotul cel mare al Universităţii Concordia începu să sune, chemînd pe credincioşi în capelă pentru rugăciunea de seară. Mulţimea studenţilor, socotind munca zilei încheiată şi găsind rugăciunea de prisos, s-a depărtat în grup de-a lungul aleii străjuite de ulmi, cu excepţia de la sine înţeleasă a profesorului de religie comparată, a trei studenţi care făceau parte din Y.M.C.A. şi a doi tineri japonezi care veniseră să studieze creştinismul pentru a-l introduce în ţara lor.

Domnişoara Taylor în rochia ei de mătase albastră şi domnişoara Marty în taiorul ei cafeniu (sau roşu) mergeau pe alee alături de profesorul Kitter, care le ajunsese din urmă la uşa Universităţii, venind pieziş, vorbind în mers, lovindu-se de trecători şi cerînd scuze la fiecare pas.

— Sînt convins, domnişoară Taylor, spuse el, că aţi putut înţelege din prelegerea mea de astăzi principiile de bază ale sistemului lui Copernic.

— O, da, răspunse domnişoara Taylor, le-am înţeles foarte bine.

Profesorul n-a mai întrebat-o şi pe domnişoara Marty dacă înţelesese. Domnişoara Marty era urîţică şi măruntă, putea să se descurce şi singură.

— Poate, a continuat profesorul, n-am arătat destul de limpede că ziua siderală (aici se ciocni de cineva care venea din partea opusă) ziua siderală nu se deosebeşte de ziua solară decît prin fracţiunea raportată la orbita pămîntului.

— Desigur, răspunse domnişoara Taylor, şi profesorul Kitter n-a putut să nu reţină capacitatea de înţelegere a fetei.

— Sîntem deocamdată stînjeniţi de lipsa unei formule matematice, adăugă profesorul — şi gîndul că el şi domnişoara Taylor erau deopotrivă stînjeniţi, dădu un nou avînt paşilor săi. Domnişoara Marty putea să fie şi ea stînjenită, aceasta o privea personal.

— Sperăm însă că în curînd vom putea lămuri problema cu ajutorul calculelor, a încheiat profesorul, plin de încredere.

Niciodată un bărbat n-a oferit serviciile sale unei doamne, cu un aer mai cavaleresc.

— Adevărat ? a spus domnişoara Taylor.

La capătul aleii care dădea în stradă, cele două fete au luat-o la dreapta spre căminul studentelor, iar profesorul Kitter făcu, la despărţire, o plecăciune atît de adîncă, încît roţile unui camion cu mărfuri erau cît pe-aci să treacă peste curtoazia lui demnă de un nobil spaniol. Un savant deprins cu ciocnirea asteroizilor nu dă însă prea multă atenţie unui banal vehicul care trece pe stradă.

— O să reluăm concluziile discuţiei noastre în prelegerea de luni, a spus profesorul, folosind singura formulă de rămas-bun pe care o cunoştea.

Fetele s-au întors o clipă să-l privească în timp ce dispărea.

— Îţi vine să mori, nu altceva! spuse domnişoara Marty, şi amîndouă pufniră în rîs.

În seara aceea, luînd masa la sora lui, o domnişoară bătrînă, profesorul Kitter vorbi atît de mult şi neîntrerupt, încît biata femeie se întreba ce i se întîmplase.

Iar pe la miezul nopţii, pe scaunul turnant din observatorul Universităţii, privind cerul printr-un telescop uriaş, profesorul Kitter găsea stelelor o strălucire şi o măreţie pe care n-o observase niciodată pînă atunci. Astronomia însăşi i se părea mai mult decît oricînd cea mai nobilă şi mai înaltă dintre ştiinţe. Pămîntul descria pe orbita lui o curbă atît de armonioasă, încît infinitul se auzea vibrînd la mişcarea lui rapidă, ca un vesel arpegiu.

Astfel gîndea şi simţea profesorul Kitter, dar, cu toată ştiinţa lui, nu descifrase faptul simplu care se petrecuse, însufleţind dintr-o dată tăriile cerului.

Dacă un bărbat de treizeci şi opt de ani, care de la şaptesprezece ani şi-a trecut vremea uitîndu-se în albastra nemărginire a văzduhului, se îndrăgosteşte pe negîndite, căderea lui e repede şi adîncă. Nici un asteroid rătăcitor prin spaţiile reci în căutarea planetei de care se simte atrasă, nu cade cu o iuţeală mai mare decît căzuse profesorul Kitter.

Şi în aceeaşi noapte, pe cînd profesorul Kitter privea cerul, domnul Bill Johnson din echipa de fotbal a Universităţii le conducea pe domnişoarele Marty şi Taylor la un spectacol de estradă cu 50 cenţi biletul.

De-a lungul anului universitar, inaugurat cu prima sa lecţie de astronomie, profesorul Kitter — fără să-şi dea seama — îşi rosti toate prelegerile sale *pentru*, *către* şi *spre* domnişoara Irene Taylor. De dragul ei învîrtea planetele pe orbitele lor repezi; de dragul ei proiecta în spaţiu fascicule de lumină cu o viteză de 186 000 de mile pe secundă, întorcîndu-le din nou la picioarele ei; de dragul ei înşira pe tablă cîte o ecuaţie lungă ca un şarpe şi, luînd în mînă o bucată de cretă, rezolva problema cu repeziciunea unui magician.

Cunoscătorii sufletului omenesc spun că bărbaţii cînd se îndrăgostesc au obiceiul să se „împăuneze". Această

dispoziţie sentimentală pare să fi evoluat în cursul îndelungatei evoluţii a speciilor, de la rîmă pînă la omul de ştiinţă. La păsări, bărbătuşul îşi etalează penele lui strălucitoare. Scatiul cîntă. Animalele sălbatice îşi pun la încercare puterea lor trupească. Atletul bate recordul săriturii în înălţime.

Nimic mai firesc deci, ca un profesor de astronomie să cheme în ajutor spaţiile înstelate. Profesorul Kitter a mobilizat întregul sistem planetar, pentru a pune în lumină siderală prestigiul său de bărbat.

— S-ar putea să rămîneţi surprinşi — spunea el studenţilor, închipuindu-şi că cea surprinsă ar putea să fie domnişoara Taylor — aflînd că, deşi raza de lumină străbate spaţiul cu o iuţeală de 186 000 de mile pe secundă, distanţa dintre aştri e atît de mare încît e nevoie de cel puţin trei ani ca lumina vecinului nostru cel mai apropiat, Arcturus, să ajungă pînă la noi.

În realitate, nimeni nu era surprins. Studenţii au pierdut de mult această însuşire. Au notat pur şi simplu pe caietele lor „186 000 mile“ şi „trei ani“, fără să cugete mai departe.

— Ce să mai spunem, a continuat profesorul, despre faptul că lumina uneia dintre marile nebuloase spirale — de care ne vom ocupa mai amănunţit după Crăciun — parcurgînd spaţiile cu aceeaşi iuţeală fulgerătoare, nu ajunge pînă la noi decît într-un milion de ani?

Profesorul era îndreptăţit să creadă că orice fată trebuie să rămînă impresionată de un asemenea fenomen ceresc, cu toate că momentul culminant al efectului fusese umbrit de o ieşire a domnului Johnson, care, ridicînd ochii de pe caiet, a întrebat, fără nici o intenţie maliţioasă, dacă profesorul spusese *un milion* sau *un miliard* de ani. Domnului Johnson îi era absolut egal, dar ţinea să noteze cifra exactă.

Acesta nu era însă singurul mijloc prin care, fără ca el însuşi să-şi dea seama, profesorul Kitter căuta să impresioneze imaginaţia domnişoarei Irene Taylor. Felul său de a se îmbrăca a suferit schimbări vizibile în cursul anului universitar. Îmbrăcămintea profesorilor

e de obicei ciudată. Ei nu ţin seamă nici de legile modei, nici de variaţiile anotimpului. Costumul lor n-are niciodată, nici armonia de culori şi nici simetria de linii care disting pe un agent de schimb sau pe un proprietar de imobile.

Un profesor de literatură prezintă, poate, o înfăţişare mai elegantă, aşa cum cel de religie comparată păstrează o anumită severitate solemnă în hainele lui negre. În general însă, trupa de profesori a Universităţii Concordia purta cu o desăvîrşită nepăsare pălării de pai în octombrie, haine de dimineaţă în timpul serii şi costumul de duminică într-o zi de miercuri.

La atingerea dragostei, profesorul Kitter se trezi din această indiferenţă. Una cîte una, hainele lui s-au transformat. Apăru mai întîi într-un costum gri, nou-nouţ, cumpărat la ultima probă, care i-ar fi venit admirabil dacă cineva (cum făcuse vînzătorul) i-ar fi strîns cu mîna cutele de la spate. S-a adăugat apoi un pardesiu cafeniu, cu dungi roşii. Era o măsură cam mare, dar profesorul Kitter avea gîndul aiurea cînd l-a încercat. Şi-a cumpărat mai tîrziu o pălărie „Derby" nouă, aproape tot atît de turtită ca o farfurie pentru supă şi, ca să întregească eleganţa costumului, a ales o cravată îngustă de lînă în patru culori, foarte potrivită la gîtul unui *boy-scout*[1] cu prilejul unui picnic scoţian. Astfel transformat, profesorul simţea că are un şic cu totul deosebit şi incontestabil.

În ziua cînd şi-a inaugurat frumosul costum, profesorul Kitter l-a întîlnit pe domnul Johnson cu cele două studente ale sale, pe aleea Universităţii. S-a înclinat în faţa lor cu un salut adînc, scoţîndu-şi pălăria cum a făcut Cristofor Columb cînd s-a înfăţişat reginei Isabella.

După ce trecu, cei trei tineri s-au întors uitîndu-se în urma lui.

— Cine e omuleţul ăsta caraghios ? a întrebat nedumerit, domnul Johnson.

— Nu ştiu, a răspuns domnişoara Marty.

Domnişoara Taylor n-a spus nimic.

[1] Cercetaş.

Printr-un proces de întinerire asemănător cu schimbarea costumelor, profesorul Kitter a început să apară la diferitele reuniuni ale Universităţii, la care nu mai luase parte de pe vremea cînd, cu cincisprezece ani în urmă, era numai un tînăr lector şi nu putea să lipsească. A asistat, pe jumătate degerat, la un meci de hochei pe gheaţă, cu ochii aţintiţi asupra domnişoarei Taylor, care stătea alături de domnul Johnson, de partea cealaltă a patinoarului. A fost la un spectacol al Universităţii, unde l-a zărit din nou pe domnul Johnson avînd în dreapta şi în stînga pe domnişoarele Marty şi Taylor. A băut în picioare o ceaşcă de ceai la o recepţie din casa rectorului, avînd plăcerea s-o conducă la plecare pe domnişoara Marty pînă la căminul studentelor, în timp ce domnul Johnson o însoţea pe domnişoara Taylor.

Profesorul Kitter, care se mîndrea cu spiritul său de observaţie, a băgat de seamă că domnul Johnson realizase progrese simţitoare faţă de primii ani, şi dovedea o lăudabilă dorinţă de a se face remarcat în societate.

Relaţiile sociale nu erau însă singurul mijloc de manifestare a sentimentelor profesorului Kitter. În această perioadă a existenţei sale, i-a scris domnişoarei Taylor nu mai puţin de trei scrisori. Ţinînd seama de simţirea care le însufleţea, erau, fireşte, scrisori de dragoste — primele şi cele din urmă din viaţa omuleţului nostru — dar stilul lor era foarte departe de cel liric.

Cea dintîi avea următorul conţinut :

„Scumpă domnişoară Taylor, mă tem că am comis o greşeală destul de ridicolă în prelegerea mea de astăzi, cînd am vorbit despre mişcarea proprie a Soarelui. Am lăsat să se înţeleagă că sistemul solar se îndreaptă spre steaua Arcturus. Aş fi nemîngîiat dacă aţi fi tras de aici concluzia că ar exista cel mai mic risc de ciocnire. Permiteţi-mi să corectez cu o clipă mai devreme această eroare, în cazul cînd v-ar fi condus la o asemenea concluzie. Al dumneavoastră devotat,

Arthur Lancelot Kitter“

La această scrisoare liniştitoare, profesorul primi în dimineaţa următoare răspunsul de mai jos, pe care îl citi în timp ce-şi lua micul dejun cu sora lui, bătrîna domnişoară Catherine Kitter :

„Iubite domnule profesor Kitter, vă sînt foarte recunoscătoare pentru scrisoarea ce mi-aţi trimis-o despre Soare. A fost un gest drăguţ din partea dumneavoastră şi sînt bucuroasă să aflu că nu există nici un pericol să ne ciocnim cu vreo stea.
A dumneavoastră sinceră,

Irene Taylor"

Citind aceste rînduri, prichindelul profesor Kitter rămase pierdut într-un extaz de fericire, răpit de gîndul că străbate spaţiile planetare împreună cu domnişoara Taylor şi are grijă s-o ferească de un dezastru cosmic.

— Cine îţi scrie ? l-a întrebat domnişoara Catherine.

— E o notă de la domnişoara Taylor despre mişcarea Soarelui, a răspuns el.

Soră-sa a îndreptat asupra lui, prin ochelari, o privire cercetătoare, în care mirarea de la început s-a preschimbat treptat-treptat într-o certitudine.

A doua scrisoare de dragoste a profesorului Kitter se ocupa cu mişcarea retrogradă a sateliţilor lui Iupiter, iar a treia vorbea despre succesiunea echinoxurilor. La cea de a doua, domnişoara Taylor a răspuns : „Am fost foarte bucuroasă să aflu noutăţi despre sateliţii lui Iupiter", iar la a treia : „Am fost foarte bucuroasă să am ştiri despre succesiunea echinoxurilor"

Ţinînd cursul său unui grup atît de restrîns de studenţi, era foarte natural ca, din cînd în cînd, după lecţie, să pornească de-a lungul aleii împreună cu unul sau cu mai mulţi dintre ei. Uneori se trezea avînd alături pe studentul cu cap de bulb şi discuta cu el astronomie, în realitate continuîndu-şi prelegerea, singurul subiect de conversaţie posibil între un profesor şi un student. Alteori mergea alături de domnişoarele Marty şi Taylor. O dată sau de două ori, printr-o norocoasă întîmplare, o însoţi singur pe domnişoara Taylor.

În acele clipe își dădea seama foarte bine că mai erau și alte lucruri, mai puțin legate de astronomie, pe care ar fi dorit tot atît de mult să i le spună. Ar fi dorit să-i spună ce frumoși erau obrajii ei îmbujorați de ger, cum părea că scînteiază lumina zăpezii în ochii ei albaștri și cu cîtă grație își înfășurase gulerul de blană în jurul gîtului ei mlădios. Acestea *ar fi dorit* să i le spună, dar ceea ce *îi spunea*, era că mișcarea de revoluție a Pămîntului nu era circulară, ci urma linia unei elipse cu două focare depărtate.

Iar domnișoara Taylor spunea:

— Adevărat?

Într-una din acele zile cînd s-a întîmplat să meargă alături, norocul păru că-i surîde o clipă:

— Nu-i așa că e plăcut să simți apropierea primăverii? l-a întrebat domnișoara Taylor.

Profesorul ar fi putut, desigur, să răspundă ceva cu totul adevărat, să spună de pildă că pentru el, primăvara, lumina soarelui și zîmbetul florilor erau *ea*... sau alte cuvinte, tot atît de simple ca acestea. Un student din anul I le-ar fi găsit ușor. A întors capul și a privit-o cîteva clipe, iar domnișoara Taylor avu impresia că vrea într-adevăr să-i spună ceva. Poate că nu se înșela, dar cînd a stat să-și aleagă cuvintele, profesorul Kitter n-a găsit de spus altceva decît că...

— Datorită înclinației Pămîntului pe axa lui.

Și și-a dat seama că dăduse din nou greș.

Anul universitar trecu din toamnă spre iarnă și din iarnă de-a dreptul în primăvară. În Universitate și în jurul ei se întîmplau lucruri care scăpau atenției domnului Kitter. Profesorul habar n-avea că domnul Johnson suna atît de des la intrarea căminului studentelor, unde locuiau domnișoarele Marty și Taylor, încît pînă și portarul care venea să deschidă ușa holului începuse să înțeleagă motivul vizitelor sale. Studenților nu li se îngăduia să pătrundă în căminul fetelor, cu excepția unor anumite împrejurări, cum era de exemplu o prelegere de paleontologie, care nu reprezenta nici o primejdie. Nimic nu-i

împiedica totuşi să lase un bilet, o invitaţie, sau să le aducă fetelor flori. În acel an universitar, domnul Buck Johnson contractase la o florărie din oraş, pentru crizanteme, o datorie plătibilă în rate, care începuse să semene cu contul despăgubirilor de război ale Germaniei. Profesorul Kitter nu se gîndise niciodată să trimită flori. Mai degrabă o legătură de sparanghel proaspăt.

Nu numai atît. Domnul Johnson începuse să apară cu o mare regularitate în tovărăşia domnişoarelor Taylor şi Marty la toate reuniunile universitare, la ceaiurile dansante ale secţiei de filologie clasică, la prelegerile despre relativitate, la recepţiile date de Y.M.C.A. şi la toate celelalte distracţii ale vieţii studenţeşti.

— „Triunghiul", i-a poreclit într-o seară un coleg spiritual.

— Al treilea unghi e *altul,* a răspuns cineva mai bine informat.

În vacanţa de Crăciun, domnul Johnson şi domnişoara Marty au plecat cu trenul în oraşul lor şi timp de zece zile domnişoara Taylor a mers singură prin zăpadă. Profesorul Kitter a ajuns-o din urmă într-o zi, întîmplător, şi a avut plăcerea să-i explice fenomenul cristalizării fulgului de zăpadă, în forma unei prisme care descompune lumina. Atît şi nimic mai mult.

— Fulgul de zăpadă, domnişoară Taylor, nu-i altceva decît o formă poliedrică de materie transparentă...

— Adevărat ? a întrebat domnişoara Taylor.

În timpul acesta, fulgii de zăpadă cădeau strălucitori în părul ei bălai, iar profesorul putea să-şi dea seama cu cîtă agerime reuşea fata aceasta să înţeleagă fenomenele pe care le explică ştiinţa.

Cu vreo două luni înainte de sfîrşitul anului universitar, profesorului Kitter i se lămuri mai bine intenţia pe care o avea de a cere domnişoarei Taylor să se mărite cu el ; dar îi era cu neputinţă să ia hotărîrea de a face primul pas. Astronomia îl ridicase la înălţimi prea mari. Într-o seară, pe cînd o conducea

spre casă, după o amplă prelegere despre contribuţia vechiului Babilon la progresul lumii moderne, domnişoara Taylor se opri o clipă pe treptele de piatră ale căminului, cu mîna într-a lui, ca să-i spună noapte bună. Şi profesorul şopti :

— Domnişoară Taylor, e un lucru pe care de mult voiam să ţi-l spun...

Apoi se opri. Ea s-a uitat în ochii lui, cu faţa scăldată în lumina felinarului şi l-a întrebat :

— Da ?

Profesorul făcu o sforţare pentru a continua, şi în cele din urmă adăugă :

— ...e vorba de orbita cometei Halley...

A doua oară îndrăzni mai mult şi începu cu o mărturisire :

— Sînt bărbaţi, domnişoară, care...

Şi din nou, domnişoara Taylor a întrebat :

— Da ?

— Care... care... şi profesorul pierdu şirul, trecînd la banalităţi mărunte, fără nici o însemnătate.

Anul universitar ameninţa să se sfîrşească şi iubirea profesorului Kitter rămăsese nerostită. Între timp, se apropia ziua distribuirii diplomelor — finalul vieţii studenţeşti — şi această inevitabilă perspectivă îl făcu pe profesor să ia o hotărîre. I se oferea o ocazie prielnică, cea din urmă, şi îşi pusese în gînd s-o folosească, orice s-ar întîmpla.

Ocazia era aceasta : ajunsese aproape o tradiţie ca profesorul Kitter să-şi invite întreaga clasă, alcătuită pînă atunci numai din studenţi, să viziteze într-o seară Observatorul astronomic al Universităţii. Oricine cunoaşte cît de cît obiceiurile universitare ştie că studenţii unui curs de astronomie n-au nevoie să iasă noaptea afară din casă şi să privească cerul. Pot s-o facă, dacă vor. Contemplarea cerului e, desigur, folositoare, dar în astronomia modernă nu e absolut necesară. Tot astfel, studenţii care urmează mecanica n-au nevoie să umble prin fabrici să se uite la maşini, iar la cursul de finanţe nu li se arată nici un cent. Era însă un obicei mai vechi ca profesorul Kitter să-şi invite

o dată pe an studenţii să viziteze noaptea Observatorul Universităţii, al cărui director era *ex officio*[1].

Observatorul era o clădire mică, rotundă ca un castel de apă, alături de clădirea Palatului Artelor, care aparţinea de asemenea Universităţii. În încăperea de sus a Observatorului se afla, printre altele, un mare telescop rotativ, îndreptat spre cer printr-o deschizătură a acoperişului. Cercetătorul aştrilor se aşeza într-un scaun turnant, învîrtindu-se în sens invers cu mişcarea de rotaţie a Pămîntului, explorînd cu ochii adîncimea spaţiilor şi măsurînd cu mintea căile infinitului. Se putea vedea de aici pustiul argintat al Lunii, sateliţii lui Iupiter, apoi o dată la şaptezeci şi şase de ani cometa Halley şi o dată sau de două ori într-un secol trecerea planetei Venus prin dreptul Soarelui. Într-o asemenea vecinătate, privitorul îşi putea pune de acord gîndirea cu adevăratele valori ale vieţii, comparînd lucrurile mari cu cele mărunte şi preţuind pe fiecare după însemnătatea lui.

O dată pe an, studenţii în astronomie matematică se căţărau deci pe scara de lemn a Observatorului, neştiind dacă trebuie să vorbească în şoaptă sau li se îngăduia să rîdă cu glas tare. Profesorul obişnuia să le arate instrumentele astronomice, să-i lase să privească cerul, repetînd în fiecare an părerea lui de rău că următoarea trecere a lui Venus nu va avea loc decît în anul 2004, şi făgăduind în schimb să le arate o eclipsă de lună peste şaisprezece ani. Apoi, ca o surpriză, apărea un portar cu o tavă bine asortată, pe care se aflau sandvişuri, bere de ienupăr şi îngheţată. Era la fel ca toate celelalte „surprize" universitare, care se repetau din an în an în cursul fiecărei generaţii. În dimineaţa care urma acestei vizite, ziarul *Daily Concordian* anunţa întotdeauna că profesorul Kitter şi-a primit studenţii din anul IV în turnul Observatorului astronomic, unde au petrecut o seară plăcută.

De data aceasta, profesorul Kitter îşi dădea seama că acolo, în faţa telescopului, avea să i se hotărască

[1] Din oficiu. (L. latină).

soarta. În timp ce vor coborî îngusta scară a turnului, va cere domnişoarei Taylor să fie soţia lui. Într-o măsură, toate i se păreau, cu anticipaţie, neasemănat de simple. Printr-un fel de proces psihic proiectat în viitor, parcă se şi vedea, în curba semiluminată a scării incomode şi întortocheate, cu domnişoara Taylor aplecîndu-se de pe treapta de deasupra, şi parcă auzea ca prin vis cuvintele pe care i le va spune, cu mîna în mîna ei, după ce îi va răspunde „da".

— Nu-ţi pot spune ce înseamnă clipa aceasta pentru mine, Irene. Niciodată pînă acum nu m-am gîndit la căsătorie, dar acum întreaga mea viaţă s-a schimbat...

Micul discurs i se învîrtea în minte ca şi cum l-ar fi învăţat pe dinafară, sau, şi mai straniu, ca şi cum ar fi auzit pe altul şoptindu-i-l, de mult şi de departe, poate din altă lume, poate dintr-o altă viaţă. În secţia de psihologie se vorbea despre asemenea cazuri şi cel puţin doi dintre profesorii de specialitate spun că lucrul e cu putinţă.

Zilele şi săptămînile trecură cît ai clipi din ochi, pînă sosi şi seara mult aşteptată. Profesorul Kitter s-a pomenit conducîndu-şi studenţii în susul scării, la lumina pieritoare a unui amurg de primăvară, avînd grija să atragă atenţia domnişoarei Taylor — şi chiar a domnişoarei Marty — că treptele sînt cam prăfuite. S-a scuzat că scara e strîmtă ; s-a scuzat că ceaţa ar putea să tulbure vizibilitatea unor stele şi că trecerea lui Venus a trebuit să fie amînată cu aproape un secol ; s-a scuzat pentru atîtea dintr-o dată, încît studenţii s-au cam mirat.

În încăperea cea mare de sus — de formă circulară — profesorul Kitter a aprins lumina, arătînd studenţilor instrumentele astronomice şi explicîndu-le rotirea telescopului instalat în mijlocul odăii şi îndreptat prin despicătura acoperişului spre întunericul tot mai adînc al cerului de seară. Unul după altul, studenţii clasei de astronomie, după obiceiul consacrat în fiecare an, s-au aşezat în scaunul turnant şi au privit prin lentilele cele mari spre nesfîrşitele spaţii siderale. Au văzut, ca niciodată în viaţa lor, o

stea cu fața argintie, ca un disc care semăna cu o lună mai mică. Era, după cum le-a explicat profesorul, planeta Venus, minunat de clară la începutul nopții, fiind în „opoziție parțială“ cu Pămîntul și numai la 60 000 000 de mile depărtare. Reluînd fără să vrea stilul prelegerilor sale, a adăugat că, dacă ar fi fost în plină zi și cu o sută de ani mai tîrziu, dacă telescopul Universității Concordia s-ar afla în insula Madagascar sau în insulele Fiji, și dacă atmosfera ar fi favorabilă, ar fi asistat cu toții la trecerea planetei Venus prin fața Soarelui, cel mai interesant dintre toate fenomenele cerești.

Apoi, cu gestul cel mai natural de care era în stare, descoperi tava cu sandvișuri și cu bere, poftind cu oarecare nervozitate pe studenți să le împartă între ei. Studenții se așezară roată pe scaune improvizate în jurul utilajului astronomic, pe cînd domnișoara Marty, venind în ajutorul profesorului, primea și oferea sandvișurile cu acel fel degajat pe care îl au gazdele dintr-un orășel de provincie unde n-a pătruns încă înaltul rafinament al ospitalității citadine. Între timp, studenții schimbau impresii și repetau crîmpeie din cursurile învățate: „Asta e, probabil, un telescop“... sau: „Venus trebuie să fie vreo stea...“ înfulecînd neîncetat și cu nădejde, neavînd aerul că se grăbesc.

În sfîrșit, vizita s-a încheiat. Fetele s-au ridicat și s-au îndreptat spre ușă. Băieții au luat-o înainte și au coborît scările întunecate pentru a le arăta drumul și pentru a aprinde lumina de la parter. Domnișoara Taylor, exact cum prevăzuse profesorul Kitter, a plecat cea din urmă. Profesorul a mai zăbovit o clipă ca să controleze dacă totul e în ordine. Mai avea de aranjat la locul lor cîteva instrumente și de făcut cîteva „citiri“; dar pe acestea le putea amîna pentru mai tîrziu.

Pînă cînd a stins lumina și a luat-o pe urma domnișoarei Taylor coborînd scările, n-a trecut mai mult de un minut, poate să fi fost două; dar cîte nu se pot întîmpla într-un minut sau două? Un lucru e sigur. Cînd profesorul Kitter, bîjbîind pe în-

tuneric, ajunse la prima platformă circulară, i-a găsit acolo pe domnul Johnson și pe domnișoara Taylor. Domnul Johnson ținea în mîna lui mîna domnișoarei Taylor și-i spunea :

— Nu pot să-ți spun ce însemnează clipa asta pentru mine, Irene. Pînă acum nu m-am gîndit niciodată la căsătorie...

Micul profesor n-a auzit mai mult. A făcut cale întoarsă spre încăperea din turn și a mai rămas în întuneric cîteva minute. Cînd a coborît din nou, studenții îl așteptau pe iarba din jurul Observatorului.

— Dacă îmi dați voie, aș vrea să vă spun noapte bună aici, zise micul profesor. Mai am cîteva citiri de făcut la telescop și mă voi întoarce pentru cîtva timp la Observator.

A dat mîna cu toți, și fiecare i-a mulțumit cu aceleași cuvinte, ca o formulă învățată pe dinafară : „A fost foarte frumos și am petrecut bine" ; iar dacă în glasul profesorului prichindel se strecura o undă de tristețe spunîndu-le „noapte bună", o singură ființă dintre cele de față a putut să bage de seamă.

Profesorul Kitter s-a înapoiat în turnul Observatorului și a privit mai departe în adîncul cerului înstelat, unde nimic nu se schimbă și din a cărui contemplare înveți multe despre eternele legi ale datoriei îndeplinite. Își făcu citirile la telescop și își însemnă pe hartă înregistrările meteorologice despre temperatură, umiditate și presiune atmosferică. Visurile lui de peste iarnă păreau că se destramă într-o ceață subțire și se mira el însuși că nu se văzuse mai devreme pe sine, așa cum era. Pentru el, cel puțin, trecerea lui Venus în dreptul Soarelui fusese o clipă, care a pierit așa precum venise.

Profesorul Kitter și-a îndeplinit lucrările de încheiere a anului universitar, fără lamentări și fără desperare. Nu mai avea nimic de spus și nimeni nu mai avea nimic să-i spună. Îi rămăsese o singură mîngîiere : munca. Un bărbat de aproape patruzeci de ani, chiar dacă e mic de statură, chiar dacă nu și-a găsit o tovarășă de viață potrivită și nu se bucură de veselia tinereții, mai are încă ecuații de rezolvat ră-

mase de la ultima eclipsă de lună şi mai poate să vină cu ele în ajutorul navigaţiei, contribuind la progresul omenirii. Profesorul Kitter nu ştia mare lucru despre teoria „datoriei îndeplinite“ şi despre „contribuţia individului ca factor al convieţuirii sociale“ ; aceste idei se predau într-o altă ramură a ştiinţei şi erau facultative chiar pentru studenţii Universităţii. Totuşi, el şi-a rezolvat ecuaţiile asupra Lunii şi şi-a terminat lucrările, liniştit şi nebăgat în seamă.

O singură dată gîndurile îi fură abătute din calea lor de o întîmplare neaşteptată şi dureroasă. Era într-o zi a săptămînii în care urma să se împartă diplomele. Examenele se încheiaseră şi nu mai rămîneau decît serbările de sfîrşit de an ; reprezentarea unei piese englezeşti în aer liber, cu cei mai tineri licenţiaţi ai secţiei de limbă engleză ; recepţia de după-amiază în parcul care împrejmuia locuinţa rectorului şi tradiţionala masă de adio, la care se consumau cantităţi uriaşe de salată de ţelină şi de îngheţată. Într-o zi din acea săptămînă, intrînd în sala de consiliu a Facultăţii, îl auzi pe decanul Eldelberry Foible, expunîndu-şi opiniile cu obişnuita lui emfază. Vorbea despre studenţii care se grăbeau să se căsătorească între ei, îndată după ce îşi treceau examenul de licenţă.

— E cu desăvîrşire absurd ! spunea decanul. E ridicol ! N-ar trebui să li se îngăduie ! Sînt încă nişte copii — toţi studenţii îi păreau copii decanului Foible — şi se grăbesc să se căsătorească înainte de a şti ce e viaţa. Ar trebui să existe o dispoziţie în programa analitică prin care să se interzică aceste căsătorii, sau cel puţin să fie necesar consimţămîntul consiliului Facultăţii. Iată, un băieţandru ca Johnson, care n-are decît douăzeci şi trei de ani, se apucă să se însoare, numai fiindcă un străunchi al lui sau altă rubedenie i-a lăsat oarecare avere... ptiu ! ce absurd !

Profesorul Kitter n-a mai stat să asculte întreg discursul. Şi-a strîns scriptele, a plecat şi nimic n-a mai aflat în legătură cu subiectul pus în discuţie de decanul Foible, pînă în după-amiaza aceleiaşi zile,

cînd se împărţeau diplomele. Mergea pe aleea dintre ulmi şi, în timp ce păşea liniştit, se întîlni faţă în faţă, în modul cel mai onest şi mai inevitabil, cu domnişoara Irene Taylor. Pînă şi ochiul unui profesor putea să observe că era îmbrăcată ca pentru o solemnitate. Era gata să-şi ridice pălăria şi să-şi urmeze drumul, dar domnişoara Taylor l-a oprit. Se vedea bine că avusese de gînd s-o facă de cum îl zărise.

— Domnule profesor, exclamă ea, dumneavoastră nu veniţi la nuntă ?

Profesorul îngînă cîteva cuvinte fără înţeles.

— Voiţi să spuneţi că n-aţi aflat ? a continuat domnişoara Taylor.

Profesorul mormăi că a auzit vorbindu-se ceva, oarecum.

— O, credeam că ştie toată lumea. Maggie se căsătoreşte cu domnul Johnson, azi la ora trei. E foarte drăguţ din partea lor, nu-i aşa ? El a moştenit o mulţime de bani de la un unchi pe care nici nu-l mai ţinea minte... sau de la altă rudă, mi se pare... Vor pleca la Paris amîndoi să-şi continue studiile... Am uitat ce vor să studieze, dar la Paris sînt atîtea cursuri că n-ai decît să alegi... Cum, nu ştiaţi ? I-a cerut să se căsătorească cu el pe cînd urcau scara Observatorului, în seara aceea cînd am fost cu dumneavoastră, şi mi-a povestit totul chiar atunci, cînd ne pregăteam să plecăm... O, trebuie neapărat să veniţi, măcar la biserică dacă nu şi acasă. Maggie mi-a spus că v-a scris şi v-a invitat. Veniţi ?

Domnişoara Taylor a pus mîna ei pe braţul micului profesor şi l-a făcut să se întoarcă din drum.

Ce a spus profesorul Kitter în timp ce coborau pe aleea cu ulmi nu s-a înregistrat. Poate să fi fost în legătură cu poziţia faţă de orizont a Soarelui, care părea că se ridicase dintr-o dată la o mare înălţime şi îşi înzecise strălucirea. Poate să fi fost vorba de vreun alt fenomen ceresc. În orice caz, n-au fost cuvinte zadarnice, iar cînd după cununie şi după petrecerea care i-a urmat, cei doi se întorceau împreună de-a lungul aleii, pe sub ulmi, era lucru ho-

tărît ca domnişoara Taylor să devină soţia profesorului Kitter, după cel mai scurt interval de timp care a fost înregistrat vreodată în astronomie.

Profesorul a aflat cu acest prilej că domnişoara Taylor luase notiţe în tot timpul cursului, că însemnase în caiet ecuaţiile de pe tablă numai fiindcă fuseseră înşirate de el şi că scrisoarea despre mişcarea proprie a Soarelui i se păruse cea mai dulce mărturisire de dragoste pe care o visase vreodată.

Amănuntele acestea au devenit cu vremea banale. Fosta domnişoară Taylor e acum doamna Arthur Lancelot Kitter. Ia parte la toate ceaiurile universitare şi citeşte scurte comunicări despre filozofia chineză la societatea *Concordia Sigma-Phi* — activînd şi comportîndu-se cu toată seriozitatea potrivită unei soţii de profesor.

1942

ÎN PREAJMA CRIMEI

Sînt un cititor pasionat de romane poliţiste. Sau, mai bine zis, *am fost* pînă deunăzi, fiindcă văd bine că va trebui să mă las păgubaş. E o lectură care îmi tulbură prea mult viaţa de toate zilele. În fiecare clipă aştept să se petreacă un fapt neprevăzut, o ispravă senzaţională, cum ar fi pînda la colţul străzii a unui criminal gata să dea o lovitură ; iar eu trebuie să ţin minte *ora precisă* cînd a dat-o.

În romanele pe care m-am deprins să le citesc se stabileşte totdeauna *ora precisă* a fiecărui fapt petrecut, ceea ce e foarte necesar pentru ducerea la bun sfîrşit a cercetărilor.

Astfel, începînd de dimineaţă şi pînă după miezul nopţii, obişnuiesc să însemn *ora precisă* a tuturor întîmplărilor la care iau parte, aşa încît pot să depun oricînd mărturie, sub jurămînt, pentru orice.

Acum trei sau patru zile m-am dus să iau masa de seară la vechiul meu prieten Jimmy Douglas. Prietenul meu locuieşte singur. E de la sine înţeles că o asemenea situaţie obligă pe orice cititor de romane poliţiste să stabilească o serie întreagă de *ore precise.* Am zăbovit o clipă sub lumina becului electric de la intrare şi, înainte de a suna, m-am uitat la ceas. Am notat că la ceasul meu era ora 7. Orologiul pe care îl zăream la capătul străzii arăta 7 şi două minute jumătate. Admiţînd că ceasul meu rămînea în urmă cu un minut, am reuşit să stabilesc cu oarecare preciziune ora exactă : 7 şi un minut şi un sfert.

De ce am procedat astfel ? Nu înţelegeţi ? Ei bine, ce se întîmpla dacă sunam şi nu răspundea nimeni ? Dacă în cele din urmă forţam zăvorul (care cedează uşor), deschideam uşa şi-l găseam pe Jimmy Douglas

zăcînd pe burtă în vestibul? Trebuia precizată *ora exactă* cînd am dat peste el; iar dacă trupul lui mai era cald (ar fi putut să fie, bietul băiat!) avea mare importanţă să-mi dau seama de cînd începuse să se răcească.

Aşadar, am sunat. Servitorul chinez mi-a deschis şi m-a condus fără nici o vorbă în salonul luminat, poftindu-mă să iau loc. *În aparenţă* încăperea era goală. Spun *în aparenţă*, deoarece lecturile mele m-au învăţat că nu poţi să fii *sigur* niciodată. Dacă trupul însîngerat al sărmanului Douglas zăcea ciopîrţit într-un colţ ascuns al odăii? (Ştiţi doar cum obişnuiesc asasinii să taie victimele în bucăţi.) Am avut grijă să privesc tavanul şi pereţii, să mă uit deasupra capului şi în jurul meu peste tot (afară de locul unde l-aş fi putut descoperi). Am observat că pendula de pe cămin (nelipsita pendulă aurită) arăta ora 7 şi patru minute, confirmînd ca să spun aşa calculul pe care îl făcusem la intrare.

Tocmai notam această precizare, cînd a intrat Douglas.

Am examinat cu multă atenţie înfăţişarea lui şi am putut să constat că avea o atitudine liniştită, ciudat de liniştită, lipsită în orice caz de vioiciune. Nu-mi dădeam încă seama dacă era mulţumit că mă vedea, sau se arătau primele simptome ale otrăvirii cu arsenic.

Am luat împreună un cocteil. Douglas şi-a lăsat amprentele digitale pe pahar. Eu am ridicat paharul cu multă precauţiune, ţinîndu-l de margine.

Ne-am aşezat la masă la ora 19,30. Despre acest fapt sînt aproape sigur. Îmi amintesc foarte bine că Douglas însuşi a spus: „Şapte şi jumătate!“ În aceeaşi clipă pendula aurită a bătut jumătatea de ceas, iar servitorul chinez care intra cu primul fel de mîncare a repetat: „Şapte şi jumătate“... Am dedus, aşadar, că era ora 19,30; poate ceva mai devreme, în nici un caz mult mai tîrziu.

Fără să mai stăruiesc prea îndelung asupra acestui amănunt, ne-am aşezat la masă. Am reţinut faptul că Douglas nu s-a atins de supă. N-am dat *deocamdată* prea multă importanţă acestei abţineri, lăsînd concluziile mele pentru mai tîrziu. În schimb, am avut

grijă ca, la rîndul meu, *să nu iau peşte*. Astfel, în cazul otrăvirii cu arsenic, aş fi avut, prin eliminare, un oarecare indiciu asupra felului în care a fost administrată otrava. Pînă în acel moment atitudinea servitorului chinez nu părea suspectă, ci pur şi simplu chinezească.

Nu sînt în măsură să spun dacă Douglas a băut sau n-a băut cafea după-masă. Aici mi-am dat în petic. Mă apucasem să vorbesc despre război şi să-mi dezvolt opiniile asupra strategiei armatelor aliate, şi îmi amintesc că am uitat să stabilesc, nu numai ora precisă, dar nici măcar ce a mai mîncat prietenul meu. Trebuie să mărturisesc ruşinat această regretabilă lacună a observaţiilor mele.

Am reţinut totuşi că Douglas nu prea avea chef de vorbă. Eu continuam să-i explic punctul meu de vedere cu privire la strategia aliaţilor, dar prietenul meu părea incapabil să mă asculte şi dădea semne vizibile de somnolenţă.

Am plecat la ora 21, după ce am notat că Douglas a avut o uşoară tresărire cînd a bătut pendula aurită, spunînd : „Nouă ! Credeam... credeam că e zece..."

M-am întors acasă cu un taxi. Aş putea să-l identific cu uşurinţă, chiar dacă va fi găsit într-o carieră de piatră, fiindcă am avut grijă să las un semn pe pielea canapelei pe care am stat. Pe şofer l-aş cunoaşte de asemeni tot atît de lesne, după cicatricea pe care o are în obraz.

Acestea, după cum vă spuneam, s-au petrecut acum trei zile. De atunci, în fiecare dimineaţă deschid ziarul cu o mînă tremurătoare, să văd dacă n-a fost descoperit corpul inert al lui Douglas. S-ar părea că nu l-au găsit încă. În realitate nu sînt nici eu sigur dacă s-a pierdut, dar nu e mai puţin adevărat că nici un corp nu poate fi considerat pierdut pînă nu se găseşte.

Un lucru e sigur. Eu sînt pregătit. Dacă se va descoperi un fapt nou, voi putea să intru în acţiune imediat. Îl am pe şofer, am amprentele digitale, am pendula aurită ; de altceva nici nu-i nevoie de obicei.

1947

PROFESIUNEA DE PROFET

Obişnuiam mai de mult să mă ocup îndeaproape cu profeţiile. Găseam această îndeletnicire mai igienică, mai puţin complicată şi mai impresionantă decît povestirea faptelor petrecute. În timpul anilor îndelungaţi cît am fost profesor la Universitatea Mac Gill, le spuneam adeseori studenţilor: „Notaţi-vă cuvintele mele, domnilor. Peste cincizeci de ani veţi vedea... aşa şi pe dincolo..." Sau: „Pot să vă afirm, domnilor, că în cel mult o jumătate de secol, situaţia (oricare ar fi ea) se va schimba, mai mult sau mai puţin, în întregime..." Studenţii erau foarte impresionaţi. Nu înţelegeau cum sînt în stare să prevăd tot ceea ce avea să se întîmple. În perspectiva viitorului ei trăiau numai cu speranţe.

Singura mea greşeală era că-mi plasam profeţiile pe un termen prea scurt. Scadenţa era prea apropiată. Am început prezicerile pe la 1901 şi celor dintîi le va veni rîndul în 1951. Cum foarte mulţi dintre studenţii mai vîrstnici au ieşit de atunci din rînduri, iar cei rămaşi arată destul de şubrezi, sper că pînă la urmă lucrurile vor ieşi bine. Totuşi n-ar fi trebuit să mă pripesc. Dacă ar fi să reîncep, aş fi mai prudent.

Trebuie să vă declar în orice caz că am părăsit meseria de profet. Prea multe persoane cu totul lipsite de experienţă se îmbulzesc să îmbrăţişeze această dificilă carieră. Adevărul e că arta prezicerilor cere o pregătire îndelungată. Gîndiţi-vă numai la acei proroci pe care îi pomeneşte Biblia. Toţi erau bărbaţi în toată firea, între cinci sute pînă la şase sute de ani, trăgînd la semn în viitor pînă la o depărtare de treizeci de veacuri!

Astăzi, cel dintîi venit se crede chemat să facă profeţii. Nu mai departe decît alaltăieri, la club, un domn oarecare mi-a spus să notez că lumea se va schimba cu desăvîrşire după război. Am însemnat cuvintele lui cu o bucată de cretă (pe biliard), dar mă îndoiesc că se vor păstra pînă la sfîrşitul războiului.

Toată lumea vorbeşte despre prefacerile pe care le va aduce războiul. Toţi lansează pronosticuri şi fac planuri mari de viitor. S-ar părea că întreg edificiul societăţii în care trăim va fi clădit din nou, din temelii pînă la acoperiş (sau de la acoperiş pînă în temelii). Unii vor să înceapă de jos în sus, alţii de sus în jos. E uluitor, nu-i aşa ? Sînt toţi atît de nerăbdători, încît le vine foarte greu să aştepte pînă la sfîrşitul războiului. Unii l-ar sfîrşi bucuros cu o oră mai devreme, ca să se apuce cît mai repede de treabă. S-ar zice că am trăit într-o ideologie greşită şi că totul va trebui schimbat. Asta e !

Fireşte că problema numărul 1 e viitorul Europei. Vorbim cu grijă mare de ceea ce va fi să fie. În realitate, aceste lucruri ar fi trebuit să ne preocupe mai demult. Am auzit săptămîna trecută doi bărbaţi discutînd foarte aprins (aproape furioşi) dacă Europa postbelică va trebui să fie o federaţie sau un conglomerat de state cu garanţii de liberă conglomerare. E o problemă care urmează să fie examinată cu foarte mult curaj, în faţă şi din profil. Cei doi bărbaţi pe care i-am amintit se pregăteau să ia parte la o întrunire unde avea să se vînture pe toate părţile aceste mari întrebări ale zilei de mîine. (Mi-a părut foarte rău că nu mă puteam duce şi eu.) Spuneau că dezbaterile asupra viitorului Europei sînt deschise pentru întreg publicul. Frumos din partea dumnealor, nu-i aşa ? Am uitat să răsfoiesc ziarele ca să văd ce s-a mai întîmplat. Apar atîtea ştiri despre război încît, de multe ce sînt, le pierzi şirul.

Orice aţi spune, ar fi foarte necesar un mare plebiscit al opiniei publice, din care să rezulte ceea ce se va întîmpla (sau cel puţin procentul de probabilitate al prefacerilor în devenire). Multora dintre noi le-ar plăcea

să vadă viitorul Europei pus la vot cu următoarele rubrici :

A. *Un viitor mai bun.*
B. *Nici un viitor.*
C. *Orice fel de viitor.*

Pun prinsoare că rezultatul ar fi 62—63% pentru conglomeratul liber al Europei. Eu, cel puţin, aşa aş vota. Fireşte că nu vor lipsi obişnuiţii indiferenţi : 17%. Aceşti indivizi ar trebui eliminaţi de la vot. Dacă puţin le pasă de viitorul Europei, de ce se mai pronunţă ? Marea nenorocire a acestor consultări plebiscitare e că îşi dau părerea oamenii a căror părere nu ne interesează, pe cînd cei a căror părere dorim s-o cunoaştem nu-şi dau părerea. Nu ştiu dacă înţelegeţi ce vreau să spun. Ce bine ar fi dacă în fiecare ţară ar gîndi adevărata gîndire !

Sînt, de pildă, la noi acasă, probleme mari de rezolvat. Să luăm una din cele mai importante : educaţia. În privinţa aceasta, am auzit spunîndu-se că după război totul va trebui reclădit, de la vîrful piramidei pînă la bază. Noua organizare va fi de nerecunoscut : nu vom mai putea deosebi un om cu educaţie, de altul fără. După cum am aflat, s-au înfiinţat numeroase comitete, alcătuite din cei mai celebri educatori, care se ocupă de diferitele laturi ale acestei probleme. Unul din comitete s-a dedicat aritmeticii şi studiază o reformă a tablei înmulţirii. A ajuns pînă acum la 9×9. Restul va fi aruncat la coş. Alţii lucrează la operaţia de împărţire a numerelor cu mai multe cifre ; o găsesc însă prea complicată.

Preocuparea de căpetenie e refacerea oraşelor. E o problemă care, după cum îmi închipui, s-a pus pretutindeni în lume şi degeaba vom trăi pînă la sfîrşitul războiului, dacă pînă atunci nu vom izbuti s-o rezolvăm. Nu mai încape îndoială că oraşul nostru a ajuns o ruină ; nu mai foloseşte la nimic să umblăm cu cîrpeli. Toate străzile sînt croite greşit şi trec unele peste altele, întretăindu-se la fiecare pas. Singura soluţie e să intrăm în ele cu tîrnăcopul şi să le dărîmăm pe toate. Cînd mă uit la propria mea casă, n-am altă dorinţă decît

s-o dobor din temelie. E rău construită şi nu valorează nici doi cenţi. Aşa, de pildă, oricine îşi dă seama că etajul întîi ar fi trebuit să fie la parter (şi invers). La fel se întîmplă cu toate casele de locuit. Iată de ce ne obsedează problema reconstruirii oraşelor. De altminteri nici un lucru nu apare atît de limpede ca atunci cînd te uiţi la el. Toată lumea recunoaşte acum că, practic vorbind, pentru a avea lumină suficientă, apartamentele de la parter ar trebui ridicate la etaj.

Toţi privim oraşul cu aceiaşi ochi, dar din puncte de vedere deosebite. Eu, dintre toate, mai bine văd casa în care locuiesc. Am numit totuşi o comisie de experţi, care a şi început lucrările. A început cu începutul: canalizarea! Trebuie verificat drenajul, controlate infiltrările, asigurată scurgerea. Apoi mai rămîne de rezolvat o altă problemă importantă: a gunoaielor! Am avut deunăzi onoarea să fim vizitaţi de un om cu adevărat remarcabil, care în materie de gunoaie era la el acasă. Acum a fost invitat să ţină o conferinţă într-un alt cartier. E de admirat la experţii ăştia cît de bine cunosc domeniul cercetărilor lor.

Fireşte că totul cere muncă, pricepere şi tîrnăcop. Unul dintre vorbitori a lămurit perfect lucrurile, precizînd că nu se poate reconstrui decît prin dărîmare. Va să zică întreaga problemă se poate rezuma pe o lopată, sau mai bine într-un excavator.

Singura piedică de care ne lovim e timpul. Nu vom avea nici un folos dacă vom ajunge la sfîrşitul războiului şi oraşul va mai fi încă în picioare.

Problema naţională cea mai importantă va fi, după război, aceea a finanţelor. (Aşa presupun.) Cei mai mari experţi, stimulaţi de cele mai copioase onorarii, par să fie oarecum de acord că va trebui să menţinem cheltuielile bugetare la un nivel cît mai înalt (cu salarii cît mai ridicate) pentru a evita pericolul unei crize economice, care ar putea să fie fatală. Statele Unite, Marea Britanie şi Canada (fără a mai socoti pe ceilalţi aliaţi) cheltuiesc astăzi, după cît ştiu, 365 de bilioane de dolari anual. Aceasta înseamnă un bilion pe zi, care, repartizat asupra celor 200 de milioane de suflete din cele trei ţări, ar asigura fiecăruia dintre

noi, zilnic, cîte 5 dolari. Mă gîndesc de pe acum în ce fel voi fi în stare să-i cheltuiesc pe ai mei. Ce părere aveţi despre o călătorie în Japonia ?

Aceste probleme postbelice fiind atît de captivante, sîntem noi vinovaţi dacă ştirile despre mersul războiului ni se par uneori plictisitoare ? Avem atîtea proiecte de întocmit şi timpul e atît de scurt ! Sper că cei care luptă pe toate fronturile nu vor lăsa armele din mînă şi nu vor înceta să se bată pînă cînd nu ne vom pune ideile în ordine.

1947

ARTA DE A ÎMBĂTRÎNI

Bătrîneţea e linia de front a vieţii ; trecerea spre Ţara Nimănui. Dincolo de negurile Ţării Nimănui se întinde Veşnicia. Cu cît înaintăm în vîrstă, frămîntarea pe care o lăsăm în urmă se stinge şi ecourile ei se pierd. E aproape linişte. Un simţămînt de izolare ne cuprinde. Sîntem din ce în ce mai departe şi mai singuri. Ici-colo, cîte unul dintre noi cade, cufundîndu-se în tăcere. O legăturică se rostogoleşte pe jos şi negurile o îngroapă. Nu vrei să vii mai aproape ? Abia ne zărim unul pe altul. Mă auzi ? Cheamă-mă la tine, sînt singur. Sfîrşitul trebuie să fie aproape.

Am fost întrebat cum se simte un bătrîn care a trecut de şaptezeci de ani. Răspunsul l-am dat în metafora de mai sus, la care aş putea să adaug : Nu prea bine...

Hai să ne învîrtim în jurul acestui subiect şi să încercăm (în proză) să facem puţin haz. Bătrîneţea nu-i atît de rea, ce ziceţi ? N-a scris Cicero o carte ca s-o reabiliteze ? Îmi veţi răspunde că abia trecuse de şaizeci de ani cînd a scris-o. Bine. Acum să-mi spuneţi ce părere aveţi despre *rabbi* Ben Ezra ? Vă amintiţi vorba lui : „Vino şi îmbătrîneşte alături de mine" ? Avea optzeci şi unu de ani nu-i aşa ? Nu, mulţumesc ! Eu rămîn aici cu cei aproape şaptezeci de ani ai mei. Să păstreze pentru el plăcerea celor optzeci şi unu ai lui.

M-am născut la Swanmoor, o suburbie din Ryde, în insula Wight, la 30 decembrie 1869. Era în Anglia reginei Victoria, în epoca ei cea mai *victoriană,* foarte îndepărtată, cînd imperiul francez mai strălucea încă, domnul Dickens îşi scria cea din urmă carte pe margi-

nea mormîntului, iar eu, în leagăn, pe cea dintîi. Era vremea ilustrată în America de oamenii care mînau drugi de aur pe căile ferate ale Pacificului.

Era o lume largă şi fără hotar, mult mai interesantă decît cea de acum. Continente întregi erau necunoscute. Africa n-avea decît ţărmuri ; oceanele îşi aşteptau navigatorii ; vapoarele se pierdeau dincolo de zare, în voia întîmplării. O lume vastă şi necuprinsă ca viaţa însăşi.

Puneţi alături de lumea aceasta, Pămîntul nostru strîmt de astăzi, al cărui fiece ungher e bine ştiut şi al cărui străvechi mister s-a risipit o dată cu farmecul mării. Trăim acum într-o îngrădire infernală, cu larmă de glasuri ieşind ca din neant, sub universala ameninţare a morţii. Nu mai e nici o taină necunoscută ; groaza singură e mereu prezentă. Valurile mării vrăjite strigau în lumina soarelui : „Trebuie să fie undeva un Dumnezeu !" Diavolul răspunde la radio, pe întuneric : „Nu e !" Credinţa era atît de uşoară pe vremea aceea, iar astăzi e atît de greu să mai crezi. Viaţa, care se întindea nemărginită sub ochii noştri de copil, să se fi îngustat pînă la această ulicioară mărginită de chiparoşi înalţi, care se întîlnesc undeva, în ceaţa de dincolo de zare ? Dar am ajuns din nou aproape de Ţara Nimănui. Să ne oprim şi să ne întoarcem înapoi.

Filmele din zilele noastre obişnuiesc să dezlănţuie adevărate cascade de întîmplări pentru a înfăţişa trecerea timpului. Fiecare dintre noi îşi are filmul lui. Al meu arată la început priveliştea unei plaje pe insula Wight. Se zăreşte satul Portchester şi umbra unui castel roman... E noapte... Trece un tren... Regina Victoria scoate capul pe fereastră. (Opt capete la opt ferestre.) Ne îmbarcăm pe un vapor (model 1876) laolaltă cu grupurile de călători care emigrează în Canada... O fermă într-un colţ pierdut din Ontario, lîngă lacul Simcoe... Trec şase ani... Să punem şi cîţiva urşi. Nu erau, dar întregesc decorul. Urmează Colegiul din Canada de Sus. Internatul. O clădire veche şi mohorîtă. Universitatea. Zile întregi cu toga pe umeri şi toca pe cap, după moda vremii. Lipiţi o barbă lungă preşedintelui şi număraţi paisprezece pensiuni a 4 dolari şi

jumătate pe săptămînă. Zece ani de învăţămînt. (Rulaţi repede, cu pauze scurte.) Toate figurile sînt croite după acelaşi tipar, nu vreau să-mi mai aduc aminte.

Să ne uităm cu aparatul de filmat la Universitatea din Chicago, în sălile de acum patruzeci de ani. E un loc trist, unde nici măcar n-ai voie să fumezi. Să îndreptăm reflectoarele asupra Universităţii Mc Gill, şi ne învîrtim în jurul ei, cît mai încet, timp de treizeci şi şase de ani. Deschiderea cursurilor în fiecare toamnă, studenţi, profesori, şi hîr! hîr! povestea se repetă an după an. Universitatea sub zăpadă, februarie, sala de cursuri... Ssst! nu-i trezi, e o prelegere de arheologie... Aceiaşi ani universitari, unul după altul... Mereu şi mereu... Iar şi iar... Mai intercalaţi ca *intermezzo* cîteva călătorii în Anglia, un turneu de conferinţe de-a lungul şi de-a latul Imperiului Britanic... Vederi din Colombo şi Ceylon (pentru atmosferă). Alţi ani universitari...

Apoi, muzică zgomotoasă pentru a vesti marele război. Exerciţii militare în curtea Universităţii. Băieţii de ieri sînt acum bărbaţi. Mai departe: sfîrşitul războiului. Alt turneu de conferinţe în S.U.A. Vederi cu Universitatea din statul Iowa. Clubul bilunar al doamnelor (aproximativ patruzeci). Din nou la Mc Gill, pensionarea şi un titlu onorific. („Sărbătorirea venerabilului om de ştiinţă.“) Şi, pe neaşteptate, alt război, cu gardă de noapte la porţile Universităţii...

Acesta e filmul vieţii mele, cascada de întîmplări, din zorile dimineţii pînă în negurile amurgului.

În timp ce cavalcada imaginilor aleargă de-a lungul anilor, pare ciudat cît de încet şi de nebăgată în seamă se petrece schimbarea de perspectivă, înaintea ochilor iluminaţi altădată de iluzii şi umbriţi astăzi de acea mare dezamăgire care nu e, poate, decît cunoaşterea adevărului. Lumea unui copil e plină de numele răsunătoare ale unor oameni minunaţi, asemănători uriaşilor şi vracilor din cărţile cu poze.

Mai tîrziu, de-a lungul vieţii, vracii şi uriaşii se fac nevăzuţi. Nu mai rămîne nici unul — sau *nu mai sînt aşa* cum şi-i închipuiau copiii. Îmi amintesc, după o jumătate de veac şi mai bine, de o cuvîntare pe care

am auzit-o la Colegiul din Canada de Sus, cu prilejul împărţirii premiilor. Vorbitorul ne spunea că vede în faţa lui pe viitorii conducători ai naţiunii: generali, bărbaţi de stat şi poeţi... Ascultîndu-l, îmi ziceam că trebuie să fie cam ţicnit. Cum putea el să vadă în noi altceva decît ceea ce eram. S-a întîmplat să aibă dreptate cu unii ; dar într-un înţeles mai adînc al lucrurilor greşea, căci el proiecta asupra noastră, a celor *de atunci,* imaginea *închipuirii* sale şi a unei *iluzii* care nu-i sortită să dureze.

Ştiu că sînt unii mai norocoşi decît mine. S-au născut într-o lume de amăgiri şi mai trăiesc încă sub farmecul ei. Ei văd încă oameni mari pretutindeni şi iluzia lor pare că se hrăneşte din ea însăşi. Îmi aduc aminte, din adîncul anilor, de un prieten al meu care avea o capacitate de admiraţie cu totul deosebită.

— La banchetul de aseară am stat lîngă profesorul Buchan, mi-a povestit odată. E, fără îndoială, un mare savant, un filolog fără pereche !

— Adevărat ? am spus.

— Da, a întărit prietenul meu. L-am întrebat dacă nu cumva cuvîntul indian *snabe* are vreo înrudire cu germanul *Knabe.*

— Şi ce-a răspuns ?

— A răspuns că nu ştie.

Prietenul meu a păstrat mai departe aceeaşi înaltă preţuire faţă de o erudiţie atît de precisă, binecuvîntînd privilegiul de a fi stat la masă alături de ea. Cunosc mulţi oameni de acest soi. Sînt băieţi buni, cu care e plăcut să ai a face. Iluziile le păstrează inima caldă.

Pentru cei mai mulţi dintre noi însă, iluziile s-au stins şi, privind înapoi, viaţa noastră de astăzi ni se pare tot mai îngustă. Să se fi ofilit oare pînă într-atît frumuseţea ei ? Îmi vine în minte povestea unui bătrîn din Carolina, care, după ani îndelungaţi de aşteptare, s-a trezit cu dreptul de a vota. După ce a introdus buletinul de vot în urnă a rămas nemişcat, ca şi cum ar fi vrut să vadă ce avea să se mai întîmple. Apoi, foarte dezamăgit, a întrebat :

— Asta-i tot ?

— Asta-i tot, a răspuns omul legii care prezida biroul de votare.

Aşa e şi viaţa. Copilul spune: „Cînd voi fi băiat mare!" Băiatul mare a crescut şi iată-l acum bărbat. Ce mai doreşte? „Vreau să mă însor!" Şi se însoară. „Asta-i tot?" Omul cu tîmple cărunte zice apoi: „Cînd voi ieşi la pensie..." Iar pensionarul se uită înapoi la calea străbătută, imaginea trecutului dispare în bătaia vîntului rece, şi călătorului ostenit i se pare că a mers toată viaţa pe un drum greşit.

Înţelegem totdeauna prea tîrziu că adevăratul rost al existenţei e trăirea ei în realitatea de fiecare zi, nu în aşteptarea cu braţe încrucişate a mai-binelui şi nici în teama superstiţioasă de mai rău. Să nesocoteşti necontenit ceasul de faţă şi să te zbuciumi pentru ceea ce nu s-a întîmplat încă — şi foarte probabil nu se va întîmpla — sînt două erori care te înstrăinează de esenţa însăşi a vieţii.

O, dacă ar putea omul să trăiască fiecare clipă pătruns de sine însuşi, oricît ar fi de efemer „aici" şi „acum" din teoria lui Einstein. E ciudat cît de amarnic ne răzvrătim cu mintea noastră omenească împotriva acestei necontenite treceri şi strigăm ca timpul să stea pe loc, jinduind după o ţară unde e totdeauna după-amiază, sau dorim o carte de versuri pe care s-o citim la umbră, lăsînd lumea să treacă după treburile ei.

Dar poate că tocmai acest zbucium şi această nelinişte ne menţin pe calea cea bună a sforţărilor şi a strădaniei. Cei mai mulţi dintre noi ne uităm înapoi din pragul asfinţitului, cu mîngîietorul simţămînt că am mers pas la pas cu bătrîneţea. Cel puţin n-am avut parte de temniţă, de ospiciu şi de azil. Puţină băgare de seamă nu strică nici acum; chiar şi înţelepţii bătrîni îşi pierd minţile cîteodată.

Cînd îmi aduc aminte de serile lungi de studiu petrecute în dormitorul internatului, noapte de noapte, cu capul căzînd uneori pe dicţionar, mă întreb: cum am fost în stare? Aş mai putea să îndur acum anii de şcoală la Colegiul din Canada de Sus, *anno Domini* 1882? Dacă cineva mi-ar cere astăzi să iau cina la ora şase, apoi să mă duc să-mi fac lecţiile de la şapte

la nouă jumătate în liniștea de mormînt a lungii săli de meditație, ce-aș răspunde? Un servitor aducea pentru toți pahare cu apă pe o tavă, la opt și jumătate. Dacă aș fi dorit un whisky cu sifon, cine ar fi putut să mi-l ofere? Recunosc că mai există și plăcerea de a pune un ac cu vîrful îndoit (știți cum) pe scaunul unde se așeza pedagogul, dar dacă aș încerca acum aceeași distracție în timpul unei ședințe, nimeni nu m-ar înțelege. Tinerețea e tinerețe — și bătrînețea bătrînețe...

Sînt bucurii de altădată care și-au pierdut farmecul; în schimb, alte atîtea probleme, înaintea cărora tinerețea se înspăimîntă și șovăie, bătrînilor li se par nespus de ușoare. Să vorbim de pildă despre femei, sau mai bine zis despre fete. Tinerii îndrăgostiți umblă de colo pînă colo adulmecîndu-le urma, legănîndu-se în speranțe și chinuindu-se cu întrebări, se simt ridicați pînă la cer de un cuvînt șoptit și doborîți la pămînt de o sprînceană încruntată. Dacă ar ști tinerii ceea ce bătrînii au învățat să cunoască, ar putea să cucerească orice fată. N-ar avea altceva de făcut decît să se apropie de ea și să-i spună: „Domnișoară Smith, nu vă cunosc, dar frumusețea dumneavoastră copleșitoare mă silește să vă vorbesc: sînteți dispusă să vă măritați cu mine, să zicem azi după-amiază, la ora 3 și 30?"

Vreau să spun că acest fel de a simplifica lucrurile ar scuti de multe frămîntări capitolul cel dintîi al vieții. Tinerii însă nu-l cunosc, și astfel întreaga lume a pălărioarelor cu pene și a rochițelor cu volane, a florilor și a dansurilor pe care dragostea o seamănă în drumul vieții, își destramă repede țesătura ei diafană.

Acest cuvînt: tinerețe! trezește în inima bătrînilor un simțămînt de prelungă admirație. Pe măsură ce oamenii îmbătrînesc, tinerețea li se pare din ce în ce mai frumoasă. Fetele cele mai urîte sînt fermecătoare. Pînă și capetele cele mai seci au o calitate: sînt tinere! E o sărbătoare la care bătrînețea nu e poftită. Soarta ei e să stea deoparte.

Respectul pe care tinerii îl arată față de bătrînii care și-au cîștigat o oarecare faimă — datorită iluziilor de care vorbeam — face cu neputință o apropiere între

generaţii. Un bătrîn poate să se privească pe sine însuşi ca pe o ruină, dar se va feri s-o arate prin purtarea lui. El se va retrage în colţul singurătăţii sale, ca să nu se vadă cît e de zaharisit şi să nu provoace în aceeaşi măsură dispreţul tinerilor, ca şi al celor tot atît de bătrîni ca el.

În orice caz (ca să vorbim cu mănuşi) bătrîneţea e o tovărăşie plictisitoare. Bătrînii nu ştiu să asculte. La clubul unde am intrat acum treizeci de ani mă întîlnesc cu toţi supravieţuitorii, mai bătrîni cu treizeci de ani decît au fost acum treizeci de ani, iar alţii şi mai bătrîni, mult mai bătrîni... Sînt ei în stare să asculte? Nu. Nici măcar pe mine! Iar cînd încep ei înşişi să povestească, bat cîmpii încurcîndu-se într-o anecdotă pe care o ştii foarte bine fiindcă e aceeaşi pe care i-ai spus-o tu alaltăieri. Conversaţia tinerilor e spirituală. Ei îşi îngăduie să se amestece în vorbă cu orice prilej, sau fără nici un prilej. De îndată ce le daţi însă bătrînilor frîu liber, trebuie să ţineţi de hăţuri ca de un cablu. După părerea mea, singurii bătrîni suportabili sînt aceia care, fără să fi fost doborîţi de o lovitură fatală, au primit un avertisment serios şi sînt prudenţi. Găseşti destui dacă îi cauţi, şi eu cînd vreau să istorisesc o anecdotă, mă uit în jurul meu să-i dibuiesc.

Drumul pe care l-ai străbătut în viaţă, din frageda copilărie pînă la adînci bătrîneţi, îl poţi jalona singur, după felul în care ţi s-au adresat rudele şi cunoscuţii la diferite vîrste. Ţi se spune la început: „Puştiule!" apoi „Băieţele!" (Fiindcă, oricum, băieţelul e mai mare decît un puşti.) Apoi: „Fiule" sau „Flăcăule", şi mai tîrziu: „Tinere!" Pe urmă, cei mai tineri decît tine îţi zic: „Vă ascult, domnule". Îmi amintesc fiorul de mîndrie pe care l-am simţit cînd un conductor din vagonul Pullman mi-a spus pentru întîia oară: „Domnule doctor". Altul, după cîţiva ani, m-a ridicat la rangul de judecător. Dar n-am să uit nici pe acel şofer de taxi care, deschizîndu-mi portiera, m-a poftit: „Urcă-te binişor, moşule, să nu cazi..."

Mi-a venit nespus de greu cînd un reporter de la nu ştiu care gazetă m-a prezentat ca pe un „bătrîn gentleman", adăugînd că eram îmbrăcat foarte simplu.

Mințea ! Pusesem pe mine hainele mele cele mai bune. Am primit o lovitură și mai teribilă cînd un alt ziar m-a numit pentru prima oară : septuagenar ! Era altă minciună sfruntată, căci n-aveam decît 69 de ani și șapte douăsprezecimi. Acum mi se spune „venerabilul gentleman“, iar capul îmi va cădea sub tăișul spadei cînd voi primi titlul de „ilustrul nostru bătrîn !“ Astfel e onorat pe Continent orice bărbat cu părul alb ca zăpada, care a rămas neîntemnițat pînă la vîrsta de optzeci de ani. E ultima și cea mai mare jignire pe care ți-o pot aduce oamenii.

Mai e ceva de spus în ceea ce privește felul de a gîndi al bătrînilor. Oamenii în vîrstă se dovedesc mai îngăduitori cu semenii lor, sînt capabili să uite, dacă nu să ierte greșelile celorlalți. Eu cînd aud că cineva a furat registrul de casă al magazinului unde lucrează, mă silesc să-i ghicesc gîndul lui adevărat. El nu voia registrul, lui îi trebuiau încasările ! Dacă citesc că altul a dat foc prăvăliei ca să-și valorifice polița de asigurare, înțeleg că el n-avea nimic împotriva prăvăliei, dorea numai asigurarea. Și tocmai cînd stam și mă minunam cît mi-e de largă îngăduința, m-am trezit înfuriindu-mă împotriva chelnerului, care uitase să-mi aducă sos „Worcester“ la friptură.

Aceasta înseamnă, într-un cuvînt, că bătrîneții nu-i rămîne nimic, dacă-i privim pe fiecare din cei ajunși pînă la ea. Și ideile noastre despre viață nu se vor putea împăca niciodată cu bătrînețea, decît în măsura în care ea lasă ceva în urmă : copii și nepoți, sau cel puțin amintirea unei fapte bune, a realizărilor care îi dau speranța de a zice : *Non omnis moriar !* Nu voi muri pe de-a-ntregul [1].

Dați-mi bastonul ! Plec în Țara Nimănui. Voi avea curajul s-o înfrunt !

1947

---

[1] Începutul unui vers dintr-o odă de Horațiu.

ÎNTÎMPLĂRI DIN ARCADIA BOGĂTAŞILOR LENEŞI

Capitolul I

MICUL DINEU AL DOMNULUI LUCULLUS FYSHE

Clubul *Mausoleum* se află în colţul cel mai liniştit din cartierul de locuinţe al oraşului. E o clădire de piatră albă, în stil grecesc, împrejmuită de ulmi înalţi, pe ramurile cărora ciripesc cele mai scumpe soiuri de păsări cîntătoare.

În ceasurile potolite ale dimineţii, liniştea străzii e aproape respectuoasă. De-a lungul ei trec, somnoroase, limuzine mari cu şoferi singuratici, care se întorc la ora 10,30, după ce au depus la birourile lor, în partea de jos a oraşului, pe cei mai matinali dintre milionari. Soarele îşi strecoară razele printre ulmi, luminînd plimbarea bonelor de lux, care împing cărucioarele cu prunci de mare preţ. Unii dintre ei valorează milioane şi milioane. În Europa veţi putea vedea, uneori, trecînd pe *Unter den Linden* sau pe *Champs-Elysées,* cîte un prinţişor sau o mică prinţesă, cărora o gardă militară le dă onorul cu zornăit de pinteni. E o nimica toată. Nu-i nici pe jumătate atît de impresionant (în adevăratul înţeles al cuvîntului) ca priveliştea pe care o puteţi avea în fiecare dimineaţă pe *Plutoria Avenue,* lîngă clubul *Mausoleum,* în cea mai liniştită parte a oraşului. Veţi putea admira cum tropăie în hăinuţa ei cu blană de iepure, o mică prinţesă domnind de pe acum cu depline drepturi peste cincizeci de distilerii. Dincolo, într-un cărucior lăcuit, pluteşte un căpşor cu scufiţă, care controlează din leagăn întregul trust al unor mari societăţi din New Jersey, pe care ministrul de justiţie al Statelor Unite, cu legea în mînă, se străduieşte zadarnic să-l descompună. Alături, într-un elegant costum kaki, zburdă un băieţaş de patru ani, care reprezintă punctul de legătură a două linii principale

de cale ferată. Aici puteţi întîlni, în blînda lumină a soarelui, un întreg cortegiu de prinţişori şi mici prinţese, neaşemănat mai veritabili decît bieţii supravieţuitori ai fostelor familii domnitoare din Europa. Nepreţuiţii copilaşi îşi trimit unii altora saluturi necuvîntătoare, zdrăngănind din jucăriile lor sunătoare de fildeş a 50 de dolari bucata. Un milion de dolari în acţiuni privilegiate rîde încîntat, dînd bineţe unei alte majorităţi de acţiuni, care se plimbă într-un ţarc pe roate, tras de o doică importată. Razele soarelui se strecoară prin frunzişul ulmilor, păsările cîntă pe ramuri şi maşinile zumzăie. Aşa cum se zăreşte de pe Plutoria Avenue, lumea are înfăţişarea cea mai plăcută pe care v-o puteţi închipui.

Coborînd pe Plutoria Avenue şi, paralel cu ea, copacii încep să dispară, lăsînd să se vadă în toată severitatea lor zidurile de piatră ale oraşului şi acoperişurile zgîrie-norilor de pe marile bulevarde comerciale. Dacă ciuleşti bine urechile, auzi vuietul trenului aerian, care în goana lui culege dividende. Apoi oraşul coboară tot mai jos, sugrumat de străzile încîlcite şi de căsuţele înghesuite ale cartierelor mărginaşe.

Dacă v-aţi osteni să vă cocoţaţi pînă pe acoperişul clubului *Mausoleum* de pe Plutoria Avenue, aţi putea, mai mult sau mai puţin, să le vedeţi ; dar la ce bun ? Şi dacă nu vă veţi sui pe acoperiş niciodată, ci veţi lua masa printre palmierii din seră, nici nu veţi afla măcar că există cartiere mărginaşe — ceea ce, la urma urmelor, e mai bine.

Scările care urcă pînă la club sînt atît de largi şi atît de plăcut acoperite cu covoare, încît efortul fizic de a trece de la automobilul dumnevoastră pînă în vestibul nu reprezintă nici o oboseală. Milionarii nu se jenează să urce treptele una cîte una (întîi un picior, apoi celălalt), iar în zilele cînd acţiunile scad şi nori întunecaţi se strîng asupra Bursei, îi puteţi vedea pe membrii clubului *Mausoleum* cum se tîrăsc pe scări, cu ochii înfriguraţi, cuprinşi de emoţia mută a omului care nu ştie de unde ar putea să mai rupă o jumătate de milion de dolari.

În serile mai vesele, cînd se dau recepții de gală, scările de la intrarea clubului sînt îngropate sub straturi groase de covoare scumpe, moi ca muşchiul, iar din prea-plinul limuzinelor, pe sub lungul baldachin alb şi roşu care opreşte fulgii de zăpadă, se revarsă valuri de femei elegante. Totul se preface într-o fericită Arcadie, ca pentru o încîntătoare scenă pastorală, sortită să înveselească inima unui poet iubitor de frumuseţile naturii. Duceţi-mă la clubul *Mausoleum* într-o asemenea seară ! Încîntătoarele lui saloane şi tainicele lui ascunzişuri sînt pline de păstoriţe cum nu s-au mai văzut vreodată, purtînd minunate veşminte strălucitoare şi avînd în păr pene care atîrnă în cele mai variate unghiuri cunoscute în trigonometrie. Sînt şi păstori cu mişcări greoaie şi cu obraji congestionaţi, în veste albe şi pantofi de lac ; e dans, şi se leagă, între păstori şi păstoriţe, conversaţii cu asemenea scînteieri de spirit şi dialoguri atît de strălucitoare despre creşterea acţiunilor *Wabash* şi scăderi la *Ciment*, încît umbra lui Ludovic al XIV-lea ar tresări în mormînt ascultîndu-le. Iar mai tîrziu, cînd păstorii şi păstoriţele supează la mese mici şi se înfruptă cu acţiuni privilegiate şi obligaţii cu dobînzi în aur sub forma şampaniei frapate şi a sparanghelului cu sos *glacé*, platouri mari de argint cu dividende şi bonificaţii trimestriale trec de la o masă la alta, purtate de filozofi chinezi travestiţi în chelneri.

În zilele obişnuite, doamnele nu vin la club, ci numai păstorii. Se strîng pe sub palmieri în grupuri de doi-trei şi beau, unii whisky cu sifon, iar cei mai cumpătaţi cu apă litinată. Cei care au de tratat afaceri importante în după-amiaza aceea, amestecă whisky-ul cu puţin Radnor sau cu apă Maggi. În pivniţele clubului *Mausoleum* se găsesc tot atîtea soiuri de ape minerale — mai mult sau mai puţin efervescente — cîte au ţîşnit altădată de sub stîncile Greciei lui Homer. Iar cînd ai început să te deprinzi cu ele, ţi-e cu neputinţă să te mai întorci la apa chioară, cum n-ai fi în stare să mai trăieşti în casa pierdută printre străzile cartierului mărginaş unde ai trăit înainte de a fi fost primit în clubul *Mausoleum*.

Va să zică, domnii membri ai clubului stau jos şi vorbesc între ei cu jumătate de glas, care ajunge pînă la urechea celorlalţi prin norii fumului de havană. Bărbaţii mai în vîrstă demonstrează cu amărăciune cum ţara se îndreaptă spre ruina totală, pe cînd cei tineri sînt de părere că progresează ca niciodată pînă azi. Le place să vorbească mai ales despre marile probleme naţionale, cum ar fi tariful vamal protecţionist şi nevoia de a-l spori, sau despre trista scădere a moralităţii muncitorilor, răspîndirea sindicalismului, lipsa de credinţă creştină şi înspăimîntătoarea creştere a egoismului în mijlocul păturilor de jos.

Astfel lungesc vorba, cu excepţia a doi-trei care pleacă la vreun consiliu de directori, pînă cînd începe să pălească amurgul şi filozofii chinezi vin cu pas neauzit să aprindă lumini discrete printre palmieri. Cina o iau în jurul meselor albe, printre cristalurile în care scînteiază, galbene şi verzi, vinurile de Rin; După cină, trec din nou sub palmieri, pe jumătate ascunşi în fumul albastru şi, reluînd conversaţia despre tarife şi clasa muncitoare, încearcă să-şi înece amintirile şi tristeţea în şuvoaie de apă minerală. Apoi seara se topeşte în noapte, limuzinele încep să duduie la scară, încetul cu încetul clubul *Mausoleum* se goleşte, pînă cînd luminile se sting şi ultimul membru e dus pînă acasă. Încă o zi din Arcadia fericită se sfîrşeşte printr-o odihnă binemeritată.

•

— Vrei să-mi spui părerea dumitale sinceră, cît se poate de sinceră? a început domnul Lucullus Fyshe de la un capăt al mesei, adresîndu-se pastorului Fareforth Furlong, care stătea la celălalt capăt.

— Desigur, a răspuns domnul Furlong.

Domnul Fyshe turnă apă minerală într-un pahar de vin şi-l întinse pastorului să bea:

— Spune-mi, te rog, deschis: n-are prea mult acid carbonic?

— Sigur că nu, spuse domnul Furlong.

— Şi tot atît de sincer: n-are prea mult hidrogen?

— În nici un caz.

— Poate procentul de bicarbonat de sodiu e prea mare pentru gustul obişnuit ?

— N-aş putea să spun, a răspuns domnul Furlong, şi de data aceasta rostea un adevăr.

— Foarte bine, a încheiat domnul Fyshe, în acest caz voi putea s-o ofer, la sfîrşitul mesei, ducelui de Dulham.

Rosti numele ducelui cu o calmă şi democratică indiferenţă, fără să-i pese dacă cei cinci-şase membri care prînzeau în ziua aceea la club îl vor auzi sau nu. La urma urmei, ce însemna un duce pentru cineva care era preşedintele „Societăţii anonime de transporturi suburbane", preşedintele „Întreprinderilor naţionale de ape gazoase" şi prim-director al „Casei populare de economii şi împrumuturi" ? Dacă un bărbat cu o rază de activitate atît de largă (naţională, populară şi suburbană) s-a hotărît să poftească la masă un duce, nu mai poate să existe nici o îndoială asupra motivelor care l-au îndemnat s-o facă. Nici una !

E firesc, de asemenea, ca un industriaş care fabrică el însuşi apă gazoasă să fie foarte sensibil la ideea că musafirul său ar putea să-i găsească prea mult acid carbonic.

Foarte mulţi membri ai clubului *Mausoleum* fabrică produse alimentare, finanţează fabricarea lor sau le fac să fuzioneze în trusturi, după ce sînt fabricate. (Ceea ce, la urma urmelor, e acelaşi lucru.) Aşa se explică deprinderea lor de a privi toate alimentele din punct de vedere chimic. Se întîmplă destul de des ca un membru al clubului să cheme după micul dejun pe bucătarul-şef şi să-i spună tăios că şunca are un procent prea mare de amoniac. Altul să protesteze că în untdelemn se găseşte prea multă glucoză ; sau prea mult azot în sardele. Un om cu imaginaţie exagerată ar putea să-şi închipuie că această prezenţă a substanţelor chimice în alimente ar fi ca un fel de Nemesis [1], care urmăreşte destinul membrilor clubului *Mausoleum*. E o presupunere absurdă, dovadă că directorul clubului, care e în acelaşi timp şeful filozofilor chinezi amintiţi mai sus,

[1] Zeiţa răzbunării.

spune totdeauna că va avea grijă să scadă procentul substanţelor prea mult crescute. Cît priveşte pe domnii membri care prezidează trusturi de produse alimentare sau le fabrică ei înşişi, nu se simt mai ruşinaţi din pricina aceasta decît era marchizul de Salisbury[1] cînd se gîndea la întemeietorii familiei Cecil.

Era foarte firesc, prin urmare, ca domnul Lucullus Fyshe, înainte de a servi o apă gazoasă ducelui, s-o dea spre gustare unei alte persoane. Şi nu se putea o alegere mai potrivită decît domnul Furlong, tînărul pastor al parohiei Sfîntul Asaph, care s-a bucurat în şcoală de o îngrijită şi costisitoare pregătire, menită să-i dezvolte însuşirile intelectuale. Mai mult. Un misionar al bisericii anglicane, care a bătut drumurile străinătăţii, îţi poate arăta în cursul conversaţiei, cum se cuvine să te adresezi unui duce cînd îi vorbeşti ; dacă trebuie să-i spui : „excelenţa voastră", „excelenţă" sau pur şi simplu „domnule duce", sau cum. Un preşedinte al „Băncii populare" şi al „Întreprinderilor naţionale de apă gazoasă" nu dădea importanţă acestor titluri, şi de aceea nici nu se ostenise pînă atunci să se informeze despre întrebuinţarea lor.

Iată aşadar pentru ce domnul Fyshe, înainte de a se întîlni cu ducele de Dulham, l-a poftit pe domnul Furlong să ia cu el, în aceeaşi zi, masa de prînz şi de seară la clubul *Mausoleum*. Iar domnul Furlong, înţelegînd că un slujitor al bisericii trebuie să fie al tuturora şi să nu ocolească pe cineva numai fiindcă e duce, a primit invitaţia pentru prînz, făgăduind să vină şi seara, chiar dacă ar fi trebuit să amîne pentru vinerea următoare ora de tango cu dansatorii voluntari ai parohiei Sfîntul Asaph.

Aşadar, domnul Fyshe stătea la masă mestecînd un cotlet şi turnîndu-şi dintr-o sticlă cu vin de Mosela, cu gestul simplu şi firesc al unui democrat care, sincer vorbind, e un social revoluţionar şi nu se sfieşte să şi-o mărturisească. Tînărul pastor al sfîntului Asaph rămăsese în extaz religios în faţa unui ostropel de raţă.

---

[1] Şeful partidului conservator englez pe vremea reginei Victoria, membru al familiei de lorzi Cecil (1830—1903).

— Ducele a sosit azi dimineaţă, nu-i aşa ? a întrebat domnul Furlong.

— De la New York, a precizat domnul Fyshe. A tras la „Grand Palaver". I-am trimis din vreme o telegramă printr-un director al nostru de la Transporturile din New York, şi domnul duce a primit cu multă amabilitate să ia masa de seară cu mine.

— Face o călătorie de plăcere ? a întrebat pastorul.

— După cît am înţeles, are de gînd... domnul Fyshe era cît pe-aci să spună „să investească o parte din averea sa în valori americane", dar s-a răzgîndit. Nu strică să fii prudent, chiar cu un slujitor al celor sfinte. Aşadar, a continuat : ...să studieze condiţiile de viaţă din America.

— Va rămîne multă vreme printre noi ? a întrebat domnul Furlong.

Dacă domnul Lucullus Fyshe ar fi spus adevărul întreg, ar fi trebuit să răspundă : „Cred că nu, dacă voi putea să pun mîna repede pe banii lui". S-a mulţumit să spună însă :

— Nu ştiu.

— Va afla multe lucruri care ar putea să-l intereseze, continuă pastorul gînditor. Situaţia bisericii anglicane e o problemă care ar merita să-l preocupe. Îmi place să cred, adăugă el pipăind terenul, că înălţimea sa ducele e un bărbat adînc credincios.

— Cît se poate de adînc, a precizat domnul Fyshe.

— Şi mare filantrop ?

— Foarte mare.

— Presupun, spuse domnul Furlong, sorbind o cucernică înghiţitură de apă gazoasă, că posedă o avere imensă.

— Se pare că da, răspunde domnul Fyshe pe un ton neglijent. Aşa sînt toţi indivizii ăştia. (Era cuvîntul pe care îl folosea cînd vorbea despre aristocraţia engleză.) Pămînt, proprietăţi feudale, eu, unul, spun : tîlhărie curată ! Nu pot înţelege cum clasa muncitoare, proletariatul, suportă o asemenea tiranie ! Ţine minte cuvintele mele, Furlong, va veni o zi cînd cei exploataţi se vor răscula, şi întreaga poveste se va sfîrşi printr-o prăbuşire.

Domnul Fyshe ajunsese la tema lui favorită, dar se întrerupse — nu mai mult decît o clipă — pentru a spune chelnerului :

— Ce naiba v-a găsit ? Sparanghelul e aproape rece !

— Vă rog să mă scuzaţi, a spus chelnerul. Pot să-l iau înapoi ?

— Să-l iei ? Se înţelege că ai să-l iei, şi altădată să nu-mi mai aduci asemenea porcării, dacă nu vrei să reclam.

— Vă rog să mă scuzaţi, domnule...

Domnul Fyshe aruncă o privire dispreţuitoare chelnerului, care se făcu nevăzut. Apoi îşi continuă peroraţia :

— Crede-mă, Furlong, aceşti tipi răsfăţaţi ai soartei sînt din zi în zi mai greu de suportat. Pe dumnezeul meu, dacă aş avea mînă liberă, aş lua la goană toată şleahta, le-aş închide uşa în nas şi i-aş azvîrli pe stradă. Să se înveţe minte ! Da, Furlong, vei trăi şi vei vedea că întreaga clasă muncitoare se va ridica într-o zi împotriva tiraniei păturii suprapuse şi societatea de astăzi va fi răsturnată cu susul în jos !

Dacă domnul Fyshe ar fi bănuit că tocmai în acel moment se afla în bucătăria clubului *Mausoleum*, în însăşi acea sacră incintă, un delegat al Uniunii internaţionale a chelnerilor, care, cu pălăria rotundă trasă pe coada ochiului, se sprijinea de bufet stînd de vorbă cu un mic grup de filozofi chinezi, ar fi înţeles că marea zguduire socială era ceva mai apropiată decît îşi închipuia.

— Mai invitaţi pe cineva la masa de deseară ? a întrebat domnul Furlong.

— Mi-ar fi făcut plăcere să-l poftesc pe tatăl dumitale, dar spre mîhnirea mea am aflat că e plecat din oraş.

(În realitate, domnul Fyshe gîndea : „Sînt foarte bucuros că am un motiv să mă lipsesc de bătrînul Furlong, pe care n-aş dori în nici un caz să-l prezint ducelui.“)

Domnul Furlong-senior, tatăl parohului de la Sf. Asaph, preşedinte al „Noii Societăţi fuzionate de imnuri“ şi administratorul firmei „Orga cu suflători şi aburi Osana-*Limited*“, era într-adevăr omul cel mai

nepotrivit pentru scopurile urmărite în acel moment de domnul Fyshe. Avea reputaţia de a fi omul cel mai şiret care a vîndut vreodată o biblie. Era dus la New York pentru a pregăti clişeele „Noului Testament hindus“ /*copyright* [1]/ pe care îl edita ; dar dacă ar fi ştiut că un duce cu mai multe milioane disponibile va veni să viziteze oraşul, nu s-ar fi mişcat de acasă pentru tot Hindustanul !

— Îmi închipui că îi veţi invita pe domnul Boulder, a spus pastorul.

— Nu ! răspunse domnul Fyshe cu hotărîre, înlăturînd de la început acest nume.

Domnul Fyshe avea motive şi mai temeinice pentru a nu-l prezenta pe domnul Boulder ducelui. Făcuse altădată o asemenea greşeală şi nu era dispus s-o repete. Cu un an în urmă, cînd tînărul viconte Fritzthistle vizitase clubul *Mausoleum,* i l-a prezentat pe domnul Boulder, dar a avut neplăceri din pricina acestei imprudenţe. Căci domnul Boulder l-a poftit pe viconte la castelul său de vînătoare din Wisconsin, şi acesta a fost ultimul amănunt care s-a aflat în legătură cu învestirea capitalului „Fritzthistle“.

Acest domn Boulder, care îi pricinuise atîta supărare domnului Fyshe, se afla la o altă masă din sufragerie, mîncînd de unul singur. Era un bătrînel cu oase mari, de pe care se topiseră muşchii, purta barbă albă şi avea pleoapele umflate, ca şi cum ar fi fost totdeauna gata să plîngă. Ochii lui albaştri priveau parcă departe. Faţa lui taciturnă şi întunecată, umerii ieşiţi în afară şi spinarea încovoiată păreau să sugereze deopotrivă forţa şi misterul marii finanţe.

O adîncă mîhnire parcă îl stăpînea necontenit. Cînd îl auzeai vorbind despre limitarea acţiunilor sau despre blocarea dividendelor, glasul lui liniştit avea o rezonanţă atît de profundă, de parcă ar fi ţinut o predică despre osînda veşnică şi răscumpărarea păcatelor.

În mîinile lui cu degete lungi, un viconte palavragiu, un duce înfumurat sau un marchiz italian fluşturatic erau păpuşi ale căror sfori le mînuia după plac.

---

[1] Formula cu care editorii îşi garantează drepturile.

Metodele pe care le folosea domnul Boulder cu nobilii oaspeţi veniţi să-şi investească banii în America erau adînc cugetate. Niciodată nu le vorbea despre bani, nici măcar pe ocolite. Le povestea despre marile păduri ale Americii, în mijlocul cărora se născuse cu şaizeci şi cinci de ani mai înainte; despre copacii codrilor seculari, în care omul nu pusese încă piciorul; despre urletul lupilor în noapte, prin desişul pinilor... Erau întîmplări care purtau pecetea adevărului, fermecînd pe ascultători; iar cînd aducea vorba despre castelul său de vînătoare din pădurile îndepărtate din Wisconsin, orice duce, conte sau baron care a mînuit în viaţa lui o puşcă cu tragere repede şi cu ţeavă dublă, căsca gura ascultînd — şi era pierdut!

— Am ridicat sus la mine, în Wisconsin, spunea el cu glasul înstrunit parcă într-un sughiţ de plîns, un pavilion de vînătoare cum i-aţi spune dumneavoastră, o casă simplă (adăuga aproape lăcrimînd) clădită numai din bîrne.

— O, adevărat? exclama uimit nobilul oaspe. Numai din bîrne? Pe Iupiter, e foarte interesant!

Nu poate să fie ceva mai atrăgător pentru un conte decît o casă clădită numai din bîrne; şi domnul Boulder o ştia, sau cel puţin o presimţea.

— Da, din bîrne, continua el, cu acelaşi glas profund îndurerat; numai buşteni de cedru, neciopliţi, aşa cum i-am tăiat din pădure... Vechiul lemn de construcţie folosit pe vremuri...

Interesul oaspetelui nobil ajungea la culme, cînd întreba:

— Se mai găseşte vînat în pădure?

...şi venea răspunsul:

— Sînt lupi de pădure, spunea domnul Boulder, cu vocea aproape înăbuşită de emoţie: lupii arborilor de pîine. Sînt şi rîşi.

— Şi sînt sălbatici?

— Foarte. Nu pot fi domesticiţi în nici un fel.

După aceste lămuriri, milionarul cu blazon nu-şi mai putea stăpîni dorinţa de a pleca imediat în Wisconsin, arătîndu-şi-o mai înainte chiar ca domnul Boulder să-şi fi formulat invitaţia în termeni precişi.

Iar cînd se întorcea după o săptămînă, ars de soare, încălţat cu cizme de pădurar şi muşcat de lupi pe toate părţile, întreaga lui avere disponibilă era învestită în acţiuni *Boulder*, aşa încît, să-l fi răsturnat cu capul în jos, n-ai mai fi scuturat din el nici douăzeci şi cinci de cenţi.

Totul se hotărîse aproape la întîmplare, în jurul unui foc mare la hotarul pădurilor din Wisconsin, cu unul sau doi lupi morţi zăcînd în zăpadă.

Aşadar, nu-i de mirare că domnul Fyshe nu se gîndea să-l invite pe domnul Boulder la micul său dineu. Nu-i de mirare. În realitate, singura lui grijă era să-i ţină pe domnul Boulder şi casa lui de bîrne cît mai departe de duce.

După cum, la rîndul său, de îndată ce a citit în *Ecoul Comercial şi Ştirea Financiară* că ducele a sosit la New York şi va veni la Plutoria pentru a-şi plasa disponibilul, domnul Boulder, folosind probabil firul telefonic care leagă biroul său de pădurile virgine, a dat ordin îngrijitorului să aerisească bine odăile, să facă focul şi să aibă grijă ca pădurarii să prindă unul sau doi lupi, de care va fi nevoie.

• • • •

— N-aţi mai invitat pe altcineva ? a întrebat pastorul.

— Ba da, pe domnul Boomer, rectorul Universităţii. Vom fi patru la masă. M-am gîndit că ducele va fi încîntat să-l cunoască şi să afle cîte ceva despre noile descoperiri arheologice de pe continentul nostru.

Dacă descoperirile arheologice îl interesau cu adevărat pe duce, avea un noroc colosal cunoscîndu-l pe titanul dr. Boomer, rectorul Universităţii din Plutoria.

Dacă dorea să afle în sfîrşit, care e deosebirea precisă dintre un *pueblo* [1] din Mexic şi locuinţa triburilor de indieni *navajo*, întîmplarea îi punea la dispoziţie prilejul cel mai fericit. Dacă ardea de nerăbdare să asculte o scurtă disertaţie — să zicem o jumătate de oră — despre vechimea aproximativă a craniului de la Neanderthal şi straturile milenare de pietriş de pe Missouri,

[1] Sat (L. spaniolă).

avea acum nesperatul noroc s-o culeagă din zbor. Cam tot atîtea noutăţi ar fi putut afla ducele de la rectorul Boomer în privinţa epocii de piatră şi a epocii de bronz, cîte ar fi ştiut să-i spună domnul Fyshe (sau domnul Boulder) despre epoca aurului şi a hîrtiilor de valoare.

Se putea găsi un bărbat mai potrivit pentru a sta la masă lîngă duce, decît acest rector-arheolog ?

N-ar fi fost de loc exclus ca ducele, cu prilejul vizitei sale în America — căci doctorul Boomer, care le ştia pe toate, aflase pentru ce a venit — să fie cuprins de dorinţa de a întemeia o catedră de antropologie arheologică, sau să facă un alt gest frumos, de pildă să doneze pentru fondul Universităţii din Plutoria o sumă, cît de modestă, care să permită rectorului să concedieze un profesor bătrîn şi să angajeze altul mai tînăr.

Iată pentru ce domnul Boomer a acceptat invitaţia domnului Fyshe, aruncînd o privire asupra listei profesorilor săi, ca să şi-i reamintească pe cei incompetenţi.

Ducele de Dulhan sosise în New York de cinci zile şi căutase cu mare nerăbdare un cîmp de napi, fără să descopere nici unul. Făcuse o plimbare cu automobilul pe *Fifth Avenue* şi holbase ochii după cartofi. Nu văzuse cartofi nicăieri. În *Central Park*, nici o vită cu coarne scurte ; pe *Broadway* nici o oaie de Southdown. Căci ducele, ca toţi ducii, era un agricultor sută-n sută, de la haina de Norfolk pînă la cizmele cu ţinte în talpă.

La restaurant a tăiat un cartof în două şi a trimis jumătate directorului, rugîndu-l să-i spună dacă era cartof timpuriu de Bermude. Aşa arăta după înfăţişare, dar, ţinînd seama de culoarea cam închisă a miezului, ducele se temea să nu fie un cartof de Trinidad. Directorul, din eroare, crezînd că e o reclamaţie, s-a dus cu jumătatea de cartof la bucătarul-şef, iar bucătarul-şef a trimis răspuns ducelui că nu era cartof de Bermude, ci din insula Prinţul Eduard. Ducele i-a transmis felicitări bucătarului-şef, iar bucătarul-şef respectele sale ducelui. Încîntat că şi-a putut îmbogăţi cunoştinţele agricole, ducele a cerut să i se împacheteze un cartof întreg „Prinţul Eduard“ şi a oferit bucătarului-şef un bacşiş de două-

zeci şi cinci de cenţi, înţelegînd că într-o ţară unde se cheltuieşte mult, călătorul străin trebuie să fie mai darnic decît îi e obiceiul. Cinci zile a purtat ducele cartoful prin tot New York-ul, fără ca în acest răstimp să mai culeagă alte informaţii de interes agricol. Era invitat la masă pretutindeni, dar nimeni nu se pricepea să-i spună cum fusese hrănită vaca al cărui muşchi i se servea. Nici în societatea care părea să fie cea mai bună nu găsea cu cine să stea de vorbă în mod serios despre felul special cum se prepară costiţa de porc pentru *breakfast !*[1] Lumea mînca la masă conopidă, fără să ştie dacă era conopidă de Oldenbury sau de Danemarca, şi puteai să numeri pe degete pe cei care deosebeau după gust şunca de Praga. L-au purtat apoi pe duce douăzeci şi cinci de mile, aşa-zicînd „la ţară". Însă ducele tot n-a văzut napi, ci numai ziduri de cărămidă, şine de cale ferată şi panouri cu reclame. Agricultura americană, care l-ar fi interesat în primul rînd, se afla într-un hal nemaipomenit de decădere ; această constatare întristase inima ducelui în acele patru zile mohorîte pe care le-a petrecut la New York. Declinul agriculturii americane îl tulbura, iar interesele financiare care îl aduseseră în Statele Unite îl neliniştеau.

Banii sînt un lucru neplăcut. Ajung să se gîndească la ei chiar cei care nu-s făcuţi să-i mînuiască. Cînd, în urma unor dificultăţi financiare, ai fost pus în situaţia de a căuta un împrumut în America, nevoia de a-l solicita te face morocănos şi preocupat. Dacă ai fi găsit cîmpuri de napi de-a lungul cărora să te plimbi, cirezi de vaci Holstein pe care să le baţi cu palma pe spinare, ai fi putut să ajungi la o înţelegere între *gentlemeni,* ca de la un crescător de vite la altul. Dar la New York, printre zgîrie-nori, în vuietul circulaţiei de pe *Broadway,* la prînzurile luxoase din locuinţele princiare, cum să aduci vorba despre bani ?

Acesta era adevăratul scop al vizitei ducelui de Dulham în America şi în acelaşi timp marea eroare a domnului Lucullus Fyshe : ducele nu venise în America *pentru a oferi bani cu împrumut,* ci *pentru a-i lua.* El îşi

[1] Micul dejun.

închipuise că, punînd o nouă ipotecă de douăzeci de mii de lire sterline (a doua) pe castelul strămoşesc din Dulham, vînzînd terenurile de vînătoare din Scoţia, arendînd păşunile din Irlanda şi concesionînd minele de cărbuni din Ţara Galilor, va putea realiza un total cam de o sută de mii de lire sterline. Pentru un duce, e o sumă enormă. Obţinînd-o, ar fi fost în stare să achite prima ipotecă asupra castelului din Dulham, să lichideze drepturile actualului arendaş al terenurilor de vînătoare din Scoţia şi să plătească datoriile existente asupra păşunilor din Irlanda ; adică să se afle exact acolo de unde pornise. (Aşa sînt operaţiile financiare ale ducilor, se învîrtesc mereu în acelaşi cerc.)

Vorbind mai lămurit, ducele era ceea ce se cheamă un om sărac. Nu în felul cum înţeleg oamenii din America, unde sărăcia se abate asupra ta fără veste, ca un fulger din senin, tăindu-ţi orice posibilitate de a face rost de un sfert de milion de dolari tocmai în clipa cînd ai avea mai mare nevoie de ei, dar tot atît de repede trece, cum se risipesc norii furtunii ; ci sărac în felul definitiv şi iremediabil pe care numai aristocraţia britanică îl cunoaşte. Situaţia financiară a ducelui era de notorietate publică şi domnul Lucullus Fyshe ar fi trebuit s-o cunoască. Ducele era atît de strîmtorat, încît ducesa, din motive de economie, era silită să se refugieze trei-patru luni pe an într-un mare hotel de pe Riviera, iar fiul întîi-născut al ducelui, tînărul marchiz de Beldoodle, trebuia să-şi petreacă aproape tot timpul la vînătoare de fiare sălbatice în Uganda, numai cu douăzeci-douăzeci şi cinci de bătăiaşi, şi cu atît de puţini purtători de bagaje, conducători de elefanţi, îngrijitori de hiene şi curieri, încît era de necrezut cum mai putea s-o scoată la capăt. Un adevărat scandal ! Ducele era într-adevăr atît de lipsit, încît fiul său mai mic, pentru a aduce partea sa de contribuţie la nevoile familiei se învoise să-şi petreacă timpul în munţi, căţărîndu-se pe piscurile Himalaiei, pe cînd fiica ducelui se vedea obligată să facă vizite prelungite unor prinţese germane de mîna a doua, indurînd lipsa unui confort civilizat. În vreme ce familia ducală se vedea nevoită să călătorească astfel — escaladînd munţii, vînînd hiene şi făcînd economii — castelul

ducelui de la Dulham era aproape părăsit. Nu mai rămăseseră în el decît servitorii, majordomii, paznicii de vînătoare şi turiştii. Galeriile de pictură fuseseră închise, şi nimeni nu le mai cerceta, cu excepţia artiştilor, a turiştilor şi a oamenilor din sat. Palatul de la oraş era ţinut de asemenea sub cheie, şi în afară de secretari, lucrători, lachei şi bucătari, nu-l locuia nimeni. Ducele ştia însă că o economie bine chibzuită, menţinută cu stricteţe, va da roade minunate pentru o generaţie sau două. Această convingere a ducelui, împărtăşită de ducesă şi de toată familia, îl făcea să-şi suporte soarta cu zîmbetul pe buze, cugetînd că sărăcia lor nu va avea să dureze decît una, cel mult două generaţii.

Singurul lucru care îl plictisea pe duce era să ceară bani cu împrumut. Era absolut necesar, ori de cîte ori ipotecile ajungeau la scadenţă ; dar ducele purta acestor constrîngeri o neîmpăcată ură. Era mai prejos de demnitatea lui. Strămoşii lui luaseră şi ei bani, dar niciodată cu împrumut. A solicita un împrumut era un gest care jignea cele mai adînci străfunduri ale sufletului său. Să începi o conversaţie plăcută cu un om — poate chiar cu un *gentleman* — ca să ajungi, încet-încet, la subiect şi să-i iei banii, i se părea ducelui un lucru josnic. Ar fi fost mai cavaleresc să-i dea una în cap cu cleştele din faţa căminului şi să-i ia banii — dar *nu cu împrumut.*

Iată pentru ce ducele venise în America, unde e bine ştiut că împrumuturile se fac uşor. Orice membru al clubului *Mausoleum* obişnuieşte, fără să-i pese, să se împrumute cu cincizeci de cenţi ca să-şi cumpere o ţigară, cu cincizeci de mii de dolari ca să cumpere o casă sau cu cinci milioane ca să achiziţioneze o cale ferată. Îi dă înapoi dacă poate, dar nu se mai gîndeşte la ei. Ducele ştia că mulţi dintre prietenii săi găsiseră necrezut de lesne bani cu împrumut în America, amanetîndu-şi tablourile, castelele sau pe una din fiicele lor. Orice.

Aşadar, ducele spera să reuşească uşor. Şi totuşi, oricît părea de ciudat, petrecuse patru zile la New York, fusese invitat peste tot, sărbătorit pretutindeni, dar nu recoltase încă nici un cent. Luase dejunul într-un palat

de pe *East River* [1] şi plecase ca un nerod, fără un dolar de cheltuială. Fusese poftit la o casă de la ţară, lîngă Hudson, şi ca un idiot (după cum recunoştea el însuşi) nu-i ceruse gazdei nici măcar bani de drum. De două ori se lăsase plimbat cu maşina în jurul *Central Park*-ului şi fusese adus înapoi la hotel fără să depună cea mai mică rezistenţă şi fără să fi devenit mai bogat nici cu un dolar. Povestea era ridicolă şi ducele îşi dădea seama ; dar, pe cuvîntul lui de onoare ! nu ştia cum s-o urnească din loc. Nici unul dintre subiectele despre care ar fi putut să vorbească nu avea vreo legătură cu problema împrumutului. Ducele era în stare, de pildă, să întreţină o conversaţie destul de convenabilă despre apropiata decadenţă a Angliei (de şaizeci de ani se vorbea la Dulham pe această temă) ; despre obligaţia Marii Britanii faţă de China şi de Persia ; despre datoria ei de a sprijini mişcarea Junilor Turci şi de a înăbuşi răscoalele din Serbia Veche. Ducele se arăta foarte pasionat de aceste probleme, explicînd că, dacă nu fusese niciodată un mic englez, putea să fie un mare turc ; că prefera o Bulgarie de proporţii reduse şi o Austrie ţinută în frîu ; dar se depărta atît de mult de subiectul la care voia să ajungă, încît, la sfîrşitul conversaţiei, se citea pe faţa lui o ucigătoare desperare, pe care numai teama de soarta Angliei i-o putea stîrni.

Apoi, dintr-o dată, se făcu lumină. Era în a patra zi a şederii sale la New York, cînd, pe neaşteptate, se întîlni faţă în faţă cu vicontele Belstairs. (Se întîlniseră ca tineri în Nigeria, iar mai tîrziu, ca bărbaţi de vîrstă mijlocie, la Petersburg.) Vicontele, strălucitor de bine dispus, se pregătea să se întoarcă a doua zi la prînz în Anglia pe *Gloritania* şi îi mărturisi ducelui că reuşise să obţină un împrumut de cincizeci de mii de lire, punînd în gaj acţiuni care nu valorau la Londra nici o jumătate de *penny*.

Ducele l-a întrebat într-un adînc suspin :

— Cum naiba făcuşi, Belstairs ?

— Făcui, ce ?

---

[1] Rîul care străbate partea de răsărit a New York-ului

— Să obţii împrumutul, spuse ducele. Cum ai putut să aduci vorba despre bani ? Eu am venit la New York ca să obţin o sută de mii de lire, şi poţi să mă spînzuri dacă ştiu măcar cum să încep !

La care vicontele răspunse :

— Ei, aş ! Nici n-ai nevoie să începi. Aruncă vorba despre împrumut peste masă, cum ai cere un chibrit să-ţi aprinzi ţigara. Aşa se obişnuieşte aici.

— Peste masă ? a repetat ducele, care le înţelegea pe toate *ad litteram.*

— Desigur, întări vicontele. Nu prea devreme. Prilejul cel mai potrivit e după al doilea pahar de vin. Te asigur că nu e greu de loc.

În acelaşi moment i s-a înmînat ducelui telegrama domnului Lucullus Fyshe, care, aflînd despre vizita distinsului oaspe în oraşul său, îşi arăta dorinţa de a-l cunoaşte şi îl invita să ia masa de seară împreună, la clubul *Mausoleum.* Iar ducele, care, după cum spuneam, le lua pe toate *ad litteram,* hotărî ca al doilea pahar de vin pe care i-l va oferi domnul Fyshe, să-l coste pe acesta o sută de mii de lire sterline.

Lucru ciudat, cam în aceeaşi clipă domnul Fyshe se gîndea că, întrucît va izbuti să-i toarne al doilea pahar de şampanie „Mausoleum", acel pahar îl va costa aproximativ cinci milioane de dolari.

• •

Aşadar, în dimineaţa zilei următoare ducele sosi în oraş cu expresul de New York. Într-o lume democrată şi comercială, unde fiecare e preocupat de propriile lui afaceri, acest eveniment n-a stîrnit nici o senzaţie. În ediţia de dimineaţă a *Cetăţeanului Plutorian* se spunea numai atît : „Credem a şti că ducele Dulham va descinde la «Grand-Palaver» în dimineaţa aceasta". Apoi urma, pe scurt, o descriere a arborelui genealogic al familiei ducelui, începînd de la Jack de Ealing din secolul al XII-lea şi aşa mai departe. Ediţia de dimineaţă din *Apărătorul Poporului* era şi mai laconică : „Aflăm că ducele de Dulham se găseşte în oraşul nostru. Ducele e o rudă mai de departe a lui Jack Ealing." În schimb,

Ecoul Comercial şi Ştirea Financiară, care apărea după-amiaza, publica următoarele, alături de cotele Bursei : „Sîntem informaţi că ducele de Dulham, care soseşte în oraş, intenţionează să investească o sumă importantă în industria americană".

În răstimp de douăzeci de minute, notiţa de mai sus a fost comunicată fiecărui membru al clubului *Mausoleum*.

Ducele a venit la club în aceeaşi seară, exact la ora 7. Era un bărbat scurt şi gras, cu părul cărunt şi faţa rasă, roşie ca o cărămidă. Judecînd după semnalmente, ar fi putut să fie angajat imediat ca tăietor de lemne în Wisconsin. Purta smoking ca orice bărbat, dar şi aşa, fără haina lui de Norfolk şi fără cizmele cu tălpi ţintuite, cum păşea de-a lungul holului cel mare al clubului, orice chelner internaţional îl ghicea într-o clipă.

Ducele aruncă o privire asupra clubului şi-i dădu cuvenita aprobare. Acest interior modest şi liniştit i se părea mult mai agreabil decît ostentaţia ţipătoare care te întîmpină la o curte germană sau într-un *palazzo* italian. Îi plăcu.

Domnul Fyshe şi domnul Furlong aşteptau într-o lojă mai retrasă, unde, sub ramurile unui arbore de cauciuc, ardea un foc potolit ; pe perete atîrnau cîteva tablouri în culori discrete, iar pe masă se afla un serviciu de whisky cu sifon. Ducele îl mai întîlnise pe domnul Fyshe în după-amiaza aceea la „Palaver", şi-i zicea pe nume ca şi cum l-ar fi cunoscut de cînd lumea. Tot astfel, după cinci minute de conversaţie, îi spunea pastorului de la Sf. Asaph, pur şi simplu : Furlong. Ducele avusese legături de prietenie cu clerul anglican din toate părţile lumii şi ştia că a întrebuinţa în societate orice titlu care aducea a sfinţenie, era de cel mai prost gust cu putinţă.

— Pe Iupiter ! zise ducele, întorcîndu-se să pipăie cu degetele frunza unui arbore de cauciuc. Flăcăul ăsta s-a născut în Nigeria, nu-i aşa ?

— Nu ştiu, răspunse domnul Fyshe, dar aşa presupun. Apoi după o mică pauză : Aţi fost în Nigeria, duce ?

— Da, acum cîţiva ani. E un loc grozav pentru vînatul mare.

— Aţi împuşcat ceva ? a întrebat domnul Fyshe.

— Nu prea mult. Un *hipo* [1] sau doi.

— Ah ! spuse domnul Fyshe.

— Şi, se înţelege, din cînd în cînd cîte o *giră* [2], a adăugat ducele. Soră-mea a fost mai norocoasă, a împuşcat într-o zi un *rino* [3], direct din pirogă. E o performanţă destul de bună, cred.

Aşa credea şi domnul Fyshe.

— Oho ! aveţi aici o pînză bună, continuă ducele, uitîndu-se la un tablou. Scoase din buzunarul vestei monoclul pe care îl folosea pentru tablouri şi pentru porcii din Tamworth, îl puse la ochi cu o mînă şi băgă mîna cealaltă în buzunarul stîng al smokingului. Da, aceasta e o pînză foarte bună.

— Fără îndoială, întări domnul Fyshe.

— Aveţi, într-adevăr, cîteva pînze straşnic de bune, a repetat ducele. Văzuse prea multe tablouri şi pe prea mulţi pereţi pentru a mai vorbi despre „stilul compoziţiei", despre „valorile coloritului" şi altele de acelaşi fel. Ducele se mărginea să privească tabloul şi să spună : „E o pînză bună". Sau : „A, iată o pînză foarte bună !" Sau : „Oho ! pînza aceasta e într-adevăr bună".

Nimeni nu putea să se lege de acest soi de critică ; ducele descoperise mai demult că rezista gloanţelor de orice calibru.

— Mi s-au arătat cîteva pînze destul de bune la New York, dar cele pe care le aveţi aici sînt într-adevăr foarte bune.

Ducelui îi plăceau sincer tablourile clubului. Găsea în compoziţia lor bogată, ca şi în lumina estompată ce le învăluia, o anumită atmosferă care îl făcea să vadă în fundalul fiecăruia din ele o sută de mii de lire sterline. Un peisaj mai atrăgător nu se putea închipui.

— Fyshe, dacă vei trece vreodată de partea cealaltă a Atlanticului şi vei veni la noi, aş dori să-ţi arăt ce Botticelli am.

Dacă domnul Fyshe, care nu ştia nimic despre artă, şi-ar fi exprimat adevăratul său gînd, ar fi întrebat : „Să-mi arăţi, ce ?" A spus însă doar atît :

---

[1] Hipopotam.

[2] Girafă.

[3] Rinocer.

— Aş fi încîntat să-l văd.

În nici un caz n-ar fi avut răgazul să spună mai mult, deoarece tocmai atunci apăru lîngă el statura impunătoare şi faţa lată a doctorului Boomer, rectorul Universităţii din Plutoria. Sosirea lui fu urmată de o formidabilă explozie de conversaţie, care prefăcu în ţăndări toate subiectele de mai înainte. După ce fu prezentat ducelui, doctorul Boomer strînse mîna pastorului Furlong, comandă dintr-o răsuflare cocteilul pe care îl dorea şi, aproape în acelaşi timp, întrebă pe duce despre cărămizile babiloniene cu hieroglife, pe care bunicul său, al treisprezecelea duce de Dulham, le adusese acasă dintr-o călătorie pe malurile Eufratului. Toţi arheologii ştiau că aceste vestigii arheologice se păstrau în biblioteca ducelui, numai ducele habar n-avea. Se mulţumi să-i confirme doctorului Boomer că într-adevăr bunicul său colecţionase cîteva piese bune, cu totul remarcabile.

Întîlnind un om care cunoştea trecutul familiei Dulham, ducele se simţea la largul lui. Era atît de încîntat de doctorul Boomer, de arborele de cauciuc, de tablourile estompate şi de farmecul întregului interior — la care se adăuga certitudinea că o jumătate de milion de dolari erau uşor de găsit aici — încît îşi puse monoclul la loc în buzunar şi zise:

— Aveţi un club fermecător, cît se poate de fermecător.

— Da, spuse domnul Fyshe, pe un ton aproape nepăsător. Ne place să credem că e un loc destul de confortabil.

Dacă ar fi putut vedea însă ceea ce se petrecea la subsol, în bucătăriile clubului *Mausoleum*, şi-ar fi dat seama că tocmai în clipa aceea confortul acestei lăudate oaze de linişte era pe cale de dispariţie. Delegatul sindical, cu pălăria trasă pe-o sprînceană, nu se dezlipise de bufet toată ziua, iar acum circula printre filozofii chinezi adunaţi laolaltă, notînd nume, împărţindu-le carnete de grevă ale Uniunii Internaţionale a Chelnerilor şi asigurîndu-i că *băieţii* de la „Grand Palaver“ lăsaseră lucrul încă de la ora 7, iar cei de la „Commercial“, de la „Union“ şi de la celelalte restaurante din oraş, plecaseră cu un ceas înainte. Filozofii şi-au luat carnetele, şi-au

atîrnat în cuier smokingurile, şi-au pus hainele lor roase şi, cu pălăriile rotunde lăsate pe-o sprînceană, s-au preschimbat printr-o miraculoasă travestire, din chinezi respectabili în vagabonzi de tipul cel mai ordinar.

Domnul Fyshe, aflîndu-se într-o lojă iar nu la bucătărie, nu putea să vadă această răsturnare a lucrurilor. Nici măcar cînd directorul restaurantului, tremurînd de spaimă, a apărut cu cocteilurile pe care singur le preparase, în pahare şterse de el însuşi, domnul Fyshe, antrenat de conversaţia uşoară a ducelui, n-a băgat de seamă că ceva nu era în regulă.

Nici oaspeţii lui n-au observat. Doctorul Boomer, aflînd că ducele vizitase Nigeria, îi ceru părerea asupra faimoaselor descoperiri de la Bimbaweh, pe Nigerul inferior. Ducele mărturisi foarte sincer că nu le-a observat, iar rectorul i-a atras atenţia că, fără nici o îndoială, Strabo [1] le menţionase (putea să-i arate pasajul respectiv), şi că, după cît se pare, dacă nu-l înşală memoria, se află cam la jumătatea drumului între Oohat şi Ohat; deasupra lui Oohat sau sub Ohat, sub Oohat sau deasupra lui Ohat, n-ar putea să spună cu certitudine; pentru aceasta, ducele ar trebui să aştepte pînă ce rectorul va avea timp să-şi consulte biblioteca. Ducele fu literalmente fascinat de cunoştinţele rectorului asupra datelor geografice ale Nigeriei, şi povesti cum o dată coborîse de la Tombuctu la Oohat într-o pirogă, avînd drept lopătari patru indigeni.

După ce şi-au băut cocteilurile, cei patru comeseni au urcat cu paşi solemni din loja de jos pînă la sufrageria rezervată de la etaj, vorbind din ce în ce mai înflăcărat despre descoperirile de la Bimbawah şi despre indigeni, silindu-se să dezlege întrebarea dacă piroga nu fusese, la obîrşia ei, luntrea din piele de capră de care se pomeneşte în Cartea Facerii.

Iar cînd intrară în sufrageria rezervată, văzînd masa albă ca zăpada şi florile în vase de cristal (aranjate de unul din filozofii care spălaseră putina şi se îndreptau acum cu pălăria trasă pe ochi spre Teatrul de Varietăţi), ducele a mai exclamat o dată:

---

[1] Geograf grec (sec. I î.e.n.).

— Într-adevăr, aveţi un club cît se poate de confortabil. E încîntător!

Apoi s-au aşezat la masă. Domnul Furlong rosti cea mai scurtă binecuvîntare pe care biserica anglicană a pomenit-o vreodată. Directorul restaurantului, în prada celei mai cumplite desperări, după ce, ca un căpitan al cărui vapor se scufundă, lansase apeluri S.O.S. la „Grand Palaver" şi la „Continental", servi el însuşi stridiile pe care le desfăcu singur şi turnă în pahare vin de Rin, cu o mînă care tremura de-a binelea. El ştia că, dacă n-ar fi căzut din cer ca printr-o minune un şef bucătar şi doi-trei chelneri, orice speranţă ar fi fost pierdută.

Oaspeţii nu bănuiau nimic despre frămîntările lui. Doctorul Boomer îşi mînca stridiile cu aceeaşi poftă cu care un hipopotam ar fi hăpăit echipajul unei pirogi, adăugînd după fiecare înghiţitură un comentariu despre rafinamentul vieţii moderne. În pauza care a urmat după stridii, eruditul rector a ilustrat pentru duce (cu două cocoloaşe de pîine) diferenţa esenţială de construcţie dintre un *pueblo* mexican şi casele indienilor *navajo*. Iar pentru ca ducele să nu confunde pe vreuna dintre ele, sau pe amîndouă, cu locuinţa de chirpici a tribului Bombaweh, a subliniat deosebirea operînd cu mai multe măsline.

Între timp, întîrzierea în serviciul mesei devenise bătătoare la ochi. Domnul Fyshe arunca priviri furioase spre uşa pe unde trebuia să apară chelnerul, şi mîrîia scuze oaspeţilor săi. Rectorul îi respinse scuzele:

— Pe vremea cînd eram student, spuse el, o farfurie cu stridii însemna o masă îmbelşugată. Nu mi-ar mai fi trebuit altceva. Noi mîncăm prea mult.

Această încheiere îl aduse pe domnul Fyshe la subiectul său de predilecţie:

— Luxul! a exclamat el. Iată nenorocirea. E blestemul epocii noastre. Înspăimîntătoarea creştere a cheltuielilor pe plăceri nesăbuite, prea marea afluenţă de bani, uşurinţa cu care se fac averi uriaşe („Bravo, îşi zise ducele, ne apropiem de subiect!") — toate aceste exagerări vor sfîrşi prin a ne ruina. Ţineţi minte vorbele mele: finalul acestei poveşti va fi o prăbuşire cutremurătoare. Nu mă sfiesc a spune, duce, — şi prietenii mei

aici de faţă o ştiu — că sînt, mai mult sau mai puţin, un socialist-revoluţionar. Sînt absolut convins, domnilor, că civilizaţia noastră modernă va lua sfîrşit printr-o mare catastrofă socială. Ţineţi minte ce vă spun — a repetat domnul Fyshe pe un ton extrem de impresionant — *o mare catastrofă socială!* Unii dintre noi poate nu vor mai trăi s-o vadă; dar dumneata de pildă, Furlong, eşti tînăr, dumneata cu siguranţă o vei trăi.

Aici domnul Fyshe se înşela. Aveau s-o vadă şi s-o trăiască toţi numaidecît.

Chiar în momentul cînd domnul Fyshe vorbea despre catastrofa socială şi prevedea cu ochi scînteietori că va veni, ea venise, lovind mai întîi, dintre toate aşezările lumii moderne, tocmai sufrageria rezervată a clubului *Mausoleum*.

Îndureratul director al restaurantului intră din nou şi, aplecîndu-se peste scaunul domnului Fyshe, îi şopti la ureche cîteva cuvinte.

— Cum? Ce? icni domnul Fyshe.

Directorul, cu trăsăturile feţei crispate de zbuciumul unei agonii interioare, îşi repetă suspinul.

— Auzi dumneata! Blestemaţii naibii! Ticăloşii! a spus domnul Fyshe, căzînd pe scaun ca trăsnit. Grevă la noi, în club? E o crimă!

— Îmi pare rău, domnule. Nici nu voiam să vă spun. Speram să pot primi ajutor dinafară. Se pare însă, domnule, că situaţia e aceeaşi la toate hotelurile.

— Vrei să spui, făcu domnul Fyshe vorbind rar, că nu ai să ne dai nimic de mîncare?

— Îmi pare foarte rău, domnule, îngînă directorul. S-a constatat că bucătarul-şef nici n-a avut grijă să gătească. În afară de ceea ce vedeţi pe masă nu avem nimic.

Catastrofa socială venise!

Domnul Fyshe rămăsese tăcut şi cu pumnii încleştaţi. Doctorul Boomer, a cărui faţă rotundă încremenise, privea ţintă scoicile goale ale stridiilor, întorcîndu-se cu gîndul, poate, la anii lui de studenţie. Ducele, cu cele o sută de mii de lire sterline moarte pe buzele lui o dată cu a doua cupă de şampanie care nu s-a mai servit, s-a gîndit în primul rînd la îndatoririle politeţei şi a mur-

murat ceva care părea să semene cu o invitație la hotelul lui.

Nu e nevoie să mai urmărim nefericitele peripeţii ale acestui dineu care s-a terminat înainte de a începe. Planul domnului Fyshe se spulberase. Era un artist prea desăvîrşit ca să-şi închipuie că o discuţie financiară poate fi continuată deasupra feţei de masă a unui restaurant de mîna a doua, sau, mai rău, pe stomacul gol, în holul unui club pustiu. Întreaga problemă trebuia pusă din nou, într-un moment cu adevărat prielnic.

Iată cum s-a întîmplat că micul dineu al domnului Lucullus Fyshe s-a sfărîmat în elementele lui alcătuitoare, ca şi edificiul social după marele cataclism provocit de el însuşi.

Ducele fu condus într-un automobil sforăitor pînă sub marchiza strălucitoare a hotelului „Grand Palaver", tot atît de lipsit de bucătar, de chelneri şi de mîncare.

Pastorul de la Sf. Asaph s-a îndreptat spre casa lui parohială, făcînd în gînd un inventar al cămării. Domnul Fyshe şi uriaşul doctor Boomer au luat-o împreună spre casă, de-a lungul străzii, pe sub ulmi. Abia făcură cîțiva paşi, cînd doctorul Boomer începu să vorbească despre duce.

— E un om fermecător, spuse el. Încîntător. Îmi pare rău pentru el.

— Nu mai mult decît pentru fiecare dintre noi, îmi place să cred, mîrîi domnul Fyshe, care se simţea stăpînit de o acră dispoziţie democratică. Omul nu trebuie să fie numaidecît duce ca să aibă stomac.

— Ei, aş ! spuse rectorul, gonind cu mîna în aer acest subiect ca pe o muscă. Nu vorbeam despre dineu. Cîtuşi de puţin. Mă gîndeam la situația lui financiară. O familie atît de veche ca familia Dulham. E din cale-afară de trist.

Pentru un arheolog ca doctorul Boomer, cunoaşterea amănunțită a arborelui genealogic şi a averilor celor mai de seamă familii ducale de la Jack de Ealing pînă astăzi, era de la sine înțeles. Nu însemna nimic faţă de craniul de la Neanderthal şi ruinele din Bombaweh.

Domnul Fyshe se opri din mers :

— Situaţia lui financiară ? întrebă el, repede ca un linx.

— Se înţelege, răspunse domnul Boomer. Credeam că eşti informat. Familia Dulham, sincer vorbind, e ruinată. Ducele, după cum presupun, e obligat să-şi ipotecheze proprietăţile. Nu mă îndoiesc că a venit în America pentru a scoate bani.

Domnul Fyshe era un om care intra în acţiune cu iuţeala fulgerului. Orice financiar obişnuit cu jocul de bursă învaţă să gîndească repede.

— Un moment ! strigă el. Mi se pare că am ajuns la locuinţa dumitale. Pot să intru o clipă şi să telefonez ? Vreau să vorbesc ceva cu Boulder.

Două minute mai tîrziu, domnul Fyshe spunea în receptor :

— Boulder, dumneata eşti ? Te-am căutat în zadar toată ziua. Iată ce e. Aş fi dorit să-l cunoşti pe ducele de Dulham, care a venit pe neaşteptate de la New York. Eram sigur că ţi-ar face plăcere. Voiam să te invit să luăm masa de seară împreună la club. Dar s-a întîmplat o încurcătură cu totul neprevăzută, greva chelnerilor sau nu ştiu ce altă ticăloşie care a răsturnat totul. La „Grand Palaver“, după cum aflu, e aceeaşi situaţie... N-ai putea cumva ?

Aici, domnul Fyshe se opri, ascultă cîteva clipe, apoi continuă :

— Da, da, e o idee excelentă, foarte drăguţ din partea dumitale. Trimite, te rog, maşina la hotel şi dă-i ducelui o mică gustare. Nu, mulţumesc, nu mai vin şi eu. Foarte amabil. Noapte bună.

După cîteva minute, limuzina domnului Boulder trecea pe Plutoria Avenue spre hotelul „Grand Palaver“.

. . .

Ce s-a petrecut între domnul Boulder şi duce în seara aceea, nu se ştie. Că s-au simţit foarte bine unul în societatea celuilalt, e în afară de orice îndoială. Cei doi bărbaţi, oricît de deosebiţi erau în multe privinţe, au descoperit o legătură comună, interesul amîndorura pentru sport. Domnul Boulder trebuie să fi amintit

desigur, că are în pădurile de la Wisconsin un castel de vînătoare — pe care ducele l-ar fi numit colibă — construit în întregime din buşteni necioplIţi de cedru, şi că lupii de pădure ca şi celelalte fiare care hălăduiau prin împrejurimi erau de o sălbăticie de nedescris.

Cei care îl cunosc pe duce îşi pot închipui ce efect au avut aceste descrieri asupra temperamentului său de vînător pasionat. În orice caz, e sigur că domnul Lucullus Fyshe a chicotit cu o bucurie reţinută cînd a citit la micul dejun notiţa următoare în *Cetăţeanul Plutorian*: „Aflăm că ducele de Dulham, care a făcut o scurtă vizită în oraş, a plecat azi dimineaţă cu domnul Asmodeus Boulder în pădurile din Wisconsin. Presupunem că domnul Boulder intenţionează să arate oaspetelui său, un sportiv înflăcărat, cîţiva lupi de pădure, americani."

Aşadar, ducele gonea spre nord-vest, cu domnul Boulder la capătul salonului unui vagon Pullman, înţesat cu puşti cu tragere rapidă şi ţeavă dublă, cu genţi de vînătoare, curse pentru rîşi, capcane pentru lupi şi Dumnezeu mai ştie ce. Ducele era îmbrăcat în cel mai elegant costum sport, croit după cît se părea din piele de crocodil. Aşa cum stătea, cu puşca pe genunchi, în timp ce trenul zbura înainte spre cîmpuri întinse şi păduri de curînd tăiate, în sfîrşit spre adevărata „ţară", spre codrii Wisconsin-ului, pe faţa lui se vedea plutind o lumină de negrăită fericire, cum nu mai cunoscuse de cînd fusese părăsit în junglele mlăştinoase de pe cursul superior al fluviului Burmah.

În faţa lui, domnul Boulder îl privea în tăcere cu ochii ţintă, murmurînd din cînd în cînd o nouă poveste despre teribila ferocitate a lupului de pădure. Despre ceilalţi lupi, mai feroci decît cei de pădure, în ghearele cărora ducele ar fi putut să cadă în America, n-a spus nici un cuvînt.

Nici o cronică nu spune ce s-a întîmplat în Wisconsin, iar pentru clubul *Mausoleum* vizita ducelui Dulham a rămas numai o amintire, pe cît de plăcută, pe atît de trecătoare.

Capitolul II

VRĂJITORUL FINANŢELOR

În inima oraşului, puţin mai la vale de strada pe care-o prezidează clubul *Mausoleum*, se înalţă hotelul „Grand Palaver", dominînd piaţa largă, numită Central Square. Distanţa nu-i mare de la club pînă la hotel; nici o jumătate de minut cu maşina. La nevoie, se poate merge şi pe jos.

Liniştea de pe Plutoria Avenue nu se mai regăseşte în Central Square. Aici domneşte altă atmosferă. Sînt fîntîni arteziene care ţîşnesc necontenit, împletindu-şi murmurul cu sunetul claxoanelor şi uruitul trăsurilor; sînt copaci adevăraţi şi bănci mici, vopsite în verde, pe care lumea citeşte gazeta de ieri; sînt petice de iarbă tunsă, care pătează din loc în loc asfaltul. La un capăt al pieţei se ridică statuia cioplită în piatră a celui dintîi guvernator al statului, în mărime naturală, iar la celălalt capăt situaţia ultimului guvernator, turnată în bronz şi mult mai înaltă decît statura normală a unui bărbat, oricît de bine crescut. Toată lumea care trece prin faţa ei se opreşte s-o privească şi o arată cu bastonul. E într-adevăr foarte interesantă, căci reprezintă o realizare a noului procedeu electro-chimic, prin care se poate turna un guvernator de stat în orice dimensiuni, indiferent de materia primă. Oamenii cu pregătire specială în probleme tehnice subliniază contrastul caracteristic pe care îl reprezintă cele două statui: în cazul guvernatorului de acum o sută de ani trebuise să se pornească de la un material simplu, brut, şi să se lucreze ani de zile pentru a se ciopli opera dorită, în timp ce astăzi, din orice deşeuri, tratate în cuptorul cu gaz la o presiune neînchipuită, se poate realiza o figură de o mărime colosală, cum e cea din Central Square.

E firesc aşadar ca Central Square, cu fîntînile, copacii şi statuile lui, să fie locul cel mai atrăgător din oraş. Iar podoaba lui cea mai impresionantă e vasta clădire a hotelului „Grand Palaver“, care se ridică pe cincisprezece etaje şi umple în întregime una din laturile pieţei. Are o mie două sute de camere şi trei mii de ferestre, care privesc peste vîrfurile copacilor din piaţă. Fără nici o dificultate ar putea să găzduiască toată armata lui George Washington. Chiar locuitorii din alte oraşe, care nu l-au vizitat niciodată, îl cunosc foarte bine din reclamele revistelor ilustrate (cele mai scumpe), care îl recomandă ca pe „cel mai intim hotel din America“. De altfel, societatea căreia îi aparţine „Grand Palaver“-ul nu se fereşte să spună că scopul pe care îl urmăreşte e ca fiecare călător să se simtă în hotel ca la el acasă. Acesta e întreg farmecul hotelului „Grand Palaver“. Ca să te convingi, e destul să priveşti noaptea, din piaţă, luminile aprinse la cele trei mii de ferestre ale celor o mie de camere de oaspeţi. E destul să te nimereşti la ora cînd încep spectacolele, şi cînd şiruri lungi de limuzine sosesc vîjîind sub portalul hotelului, pentru a-i duce pe cei o mie două sute de oaspeţi spre cele o mie două sute de fotolii de teatru, a patru dolari locul. Dar nicăieri nu-ţi poţi da seama mai bine despre măreţia hotelului „Grand Palaver“, decît intrînd în holul lui. Palatul fermecat al lui Aladin era o sărăcie! În imensul plafon ard o sută de lumini scînteietoare, valuri de oameni se revarsă zi şi noapte fără încetare, ca în turnul lui Babel e un amestec nesfîrşit de glasuri care nu se sting niciodată, şi peste toate pluteşte un fum albăstrui şi subţire de tutun, ca norul fermecat în care obişnuiau vrăjitorii din Damasc şi din Bagdad să-şi învăluie vedeniile pe care le invocau.

În hol sînt rînduiţi palmieri pentru odihna ochiului şi arbori de cauciuc în lăzi, pentru liniştea creierului. Sînt canapele largi, de piele, fotolii adînci, şi ici-colo scrumiere uriaşe de alamă, tot atît de încăpătoare ca şi vasele în care vechii etrusci îşi strîngeau lacrimile. Pe o latură a holului sînt înşirate ghişeuri cu grilaj de sîrmă, iar la spatele lor stau cinci funcţionari cu părul

lins şi cu gulere scrobite, îmbrăcaţi toată ziua în fracuri cu coadă lungă la fel ca membrii unei adunări legislative. În faţa lor au nişte registre mari pe care le răsfoiesc necontenit, şi cum le vine o idee apasă cu palma deschisă pe o sonerie. Un băiat în costum de maimuţă, pecetluit cu un *G.P.* tăiat în alamă, se năpusteşte spre ghişeu şi pleacă mai departe, strigînd cît îl ţine gura prin mulţimea nepăsătoare. Zbîrnîitul soneriei umple pentru o clipă imensul spaţiu al holului rotund, trece ca un ecou pe coridoarele de alături, pluteşte uşor-melodios peste palmierii salonului unde stau de vorbă doamnele, pătrunde tot mai slab în îndepărtatul restaurant, pînă la adîncimea frizeriei de sub nivelul străzii... Bărbierul opreşte o clipă zumzetul adormitor al uscătorului electric pentru a prinde sunetul în ureche, aşa cum un miner din fundul galeriilor săpate în malul mării îşi încetează o clipă munca pentru a asculta murmurul îndepărtat al valurilor.

Funcţionarii îi cheamă pe băieţii de serviciu, băieţii de serviciu îi cheamă pe oaspeţi, oaspeţii îi cheamă pe portari, soneriile zbîrnîie, ascensoarele uruie, pînă cînd fiecare ajunge să se simtă într-adevăr ca la el acasă.

— Domnul Tomlinson! Domnul Tomlinson!

Chemarea face ocolul holului ca un ecou.

Iar cînd băiatul de serviciu îl descoperă pe cel strigat şi îi prezintă pe tavă o telegramă, ochii tuturor se întorc din toate părţile să privească pe domnul Tomlinson, marele vrăjitor al finanţelor.

Iată-l, în lunga lui haină neagră, ţinînd în mînă o pălărie cu margini largi, puţin adus din umeri sub greutatea celor cincizeci şi opt de ani pe care îi poartă. Oricine l-a văzut, pe vremuri, la ferma lui dintre tufişuri, pe malul rîului Tomlinson din ţinutul Marilor Lacuri, l-ar recunoaşte într-o clipă. În ochii lui mai stăruie şi acum aceeaşi ciudată privire întrebătoare de odinioară, pe care ziarele financiare de astăzi o numesc, bineînţeles, „de nepătruns". Are un anumit fel cercetător de a privi lucrurile, care ar putea să semene a nedumerire, dacă *Ştirea financiară* n-ar fi descoperit că e „privirea iscoditoare a unui adevărat căpitan de in-

dustrie". Pe faţa lui de om bun se putea citi o mare simplitate, dar *Revista comercială ilustrată* o numea „indescifrabilă", aducînd dovada unei fotografii care nu mai lăsa nici o îndoială. În adevăr, reporterii rubricilor respective ale revistelor ilustrate de sîmbătă, nu mai vorbeau despre *chipul* fostului fermier Tomlinson de pe rîul Tomlinson (astăzi Tomlinson, marele vrăjitor al finanţelor) ci despre *masca* lui, amintindu-ne că, după cît se pare, o mască avea şi Napoleon. Redactorii revistelor ilustrate nu mai conteneau descriind personalitatea stranie, covîrşitoare a lui Tomlinson, marea şi dominanta figură a celei mai noi şi mai puternice lumi financiare. Din clipa cînd prospectele provizorii ale „Societăţii aurifere de pe Erie" s-au revărsat ca talazurile mării asupra ţărmurilor Bursei, imaginea lui Tomlinson, acţionar trezit din somn al unor milioane indiscutabile, stăpîneşte închipuirea fiecărui visător al naţiei noastre de poeţi înnăscuţi.

Toţi inspiraţii l-au descris, şi cum termina unul, începea altul :

„Faţa lui, scria redactorul rubricii «Oamenii noştri de azi» din revista lunară *Noi înşine,* e aceea a celui mai tipic căpitan al finanţei americane. Aspră, şi totuşi capabilă de blîndeţe ; largă, dar îndestul de prelungă ; maleabilă, dar nu lipsită de fermitate."

„Gura lui, scria reporterul revistei *Succes,* la rubrica «Inteligenţe», e precis conturată, dar plină de nuanţe ; maxilarul puternic şi totuşi delicat, în timp ce desenul urechii sugerează mintea rapidă şi înflăcărată a conducătorului de oameni predestinat."

Astfel circula de la un stat al Americii la altul portretul lui Tomlinson de pe rîul Tomlinson, zugrăvit de oameni care nu-l văzuseră niciodată. Trecuse dincolo de frontierele Statelor Unite şi traversase Oceanul pînă în ţările Europei. Ziarele franţuzeşti, în căutarea unor subiecte de actualitate publicaseră fotografia lui, cu explicaţia : *Monsieur Tomlinson, nouveau capitaine de la haute finance en Amérique* [1]. Iar săptămînalele ger-

[1] Domnul Tomlinson, noul căpitan al marii finanţe americane.

mane, reproducînd același clișeu, adăugau aceeași prezentare: *Herr Tomlinson, amerikanischer Industrie- und Finanzkapitän* [1].

Pornind de la rîul Tomlinson de lîngă lacul Erie, fostul fermier ajunsese să plutească pe apa marilor bănci, de la Dunăre pînă la Drava.

Unii biografi ai lui Tomlinson începuseră să devină lirici. „O, dacă ar putea cineva să citească (scriau ei) în ochii liniștiți și visători, gîndurile tainice pe care le ascunde această față indescifrabilă!"

Le-ar fi putut citi foarte lesne, dacă ar fi avut cheia. Oricine s-ar fi uitat la Tomlinson, cum stătea în larma holului de la „Grand Palaver", cu telegrama în mînă (o ținea de-a-ndoaselea ca s-o deschidă), dacă ar fi cunoscut înclinările sale, i-ar fi descifrat fără greutate gîndurile lui de căpitan al industriei americane. Nu erau atît de complicate. Marele vrăjitor al finanțelor se gîndea la o fermă așezată pe deal, lîngă lacul Erie. Rîul Tomlinson curge vesel spre capătul de la miazăzi al lacului. Stufărișul apelor adînci unduiește sub bătaia vîntului. O casă de lemn se ridică nu departe de marginea șerpuitoare a șoselei care coboară spre malul apei. Și dacă ochii bărbatului acestuia sînt visători și distrați, înseamnă că peste amintirea fermei de odinioară s-a așternut un regret mai mare în întindere decît toate acțiunile pe care „Societatea auriferă de pe Erie" le-a azvîrlit vreodată pe piață.

* *

După ce reuși să deschidă telegrama, Tomlinson o ținu o clipă în mînă, privindu-l pe băiatul de serviciu drept în față. Privirea lui parcă venea uneori de departe, făcîndu-i pe unii ziariști să spună că are un „vag napoleonian" În realitate, se întreba dacă trebuie să-i dea băiatului douăzeci și cinci sau cincizeci de cenți.

Telegrama pe care o citise spunea: „Cursul de deschidere prezintă tendință scădere rapidă la A.G. recomand cumpărare imediată trimiteți instrucțiuni".

[1] Domnul Tomlinson, căpitan al industriei și finanței americane.

Marele vrăjitor scoase din buzunar un plaivaz de dulgher şi scrise pieziş peste telegramă:

„Cumpăraţi cît de multe al dumneavoastră cu salutări."

Dădu însemnarea băiatului şi spuse arătînd spre ghişeul telegramelor:

— Du-i-o ăluia de colo.

Îi puse în palmă un dolar şi se îndreptă spre ascensor. Lumea dimprejur, care îl pîndise cît timp scrisese ordinul de bursă, ştia acum că se pregătea o mare lovitură financiară: *un coup,* cum îi spunem pe franţuzeşte.

Ascensorul l-a urcat pe marele vrăjitor la etajul al doilea. În drum s-a scotocit în buzunar căutînd un sfert de dolar, apoi a pipăit o monedă de douăzeci de cenţi, iar pînă la urmă le-a dat pe amîndouă băiatului de la ascensor, care l-a condus pînă în dreptul apartamentului său. Era un şir de camere la capătul coridorului — un adevărat palat — pentru care plătea o mie de dolari pe lună, de cînd „Compania auriferă de pe Erie" începuse să scormonească albia rîului Tomlinson din comitatul Cahoga cu escavatoarele ei hidraulice.

— Ce faci, mamă? spuse el intrînd.

O femeie şedea lîngă fereastră. Avea faţa simplă şi prietenoasă, cum se obişnuieşte în bucătăriile fermelor din Cahoga, şi purta o rochie la modă, de care se vînd pe Plutoria Avenue doamnelor din lumea bună. „Mama" era soţia marelui vrăjitor, cu opt ani mai tînără decît el. Nici ea nu lipsea din revistele ilustrate şi toţi ochii opiniei publice erau îndreptaţi asupra ei. Magazinele elegante îi vindeau „mamei" pe preţuri fabuloase toate noutăţile aduse în mod special de la Paris. Îi puseseră pe cap o pălărie *Balcan,* cu o pană înfiptă drept în sus, îi atîrnaseră de gît lanţuri de aur şi o gătiseră cu tot ce era mai scump. O puteai vedea în fiecare dimineaţă ieşind de la „Grand Palaver" în jacheta ei din aripi de cărăbuşi, cu pana pălăriei *Balcan* pe frunte. Era o figură de un pitoresc negrăit. Redactoarele de la *Însemnări de Primăvară* şi *Causeries de Boudoir* [1] îi no-

[1] Convorbiri de budoar (L. franceză).

tau toaletele în franţuzeşte, o revistă o numise *la belle châtelaine* [1], iar alta vorbise despre ea ca despre *une grande dame* [2], făcîndu-i pe soţii Tomlinson să creadă că e o greşeală de tipar.

În orice caz, pentru Tomlinson, marele vrăjitor al finanţei era un mare noroc să aibă de soţie o femeie ca „mama“, care fusese profesoară la Cahoga şi putea să facă faţă oricărei discuţii contradictorii.

„Mama“ îşi petrecea timpul în apartamentul de o mie de dolari, purtînd jacheta din aripi de cărăbuşi, citind ultimele romane apărute, cu frumoase coperte lucioase şi în culori. Marele vrăjitor, de cîte ori trecea prin hol, i le cumpăra pe cele mai bune (1 dolar şi 50 exemplarul), aducîndu-şi aminte că acasă, la fermă, citea numai cărţi de Nathaniel Hawthorne şi Walter Scott, care se vindeau cu 10 cenţi.

. . . .

— Cum îi merge lui Fred ? a întrebat marele vrăjitor, punîndu-şi pe masă pălăria şi privind spre uşa închisă a odăii de alături. Se simte mai bine ?

— Ceva mai bine, răspunse „mama“. S-a îmbrăcat, dar stă culcat.

Fred era fiul marelui vrăjitor. Un băiat mare şi cam greoi, de vreo şaptesprezece ani. Stătea trîntit pe divan într-un halat înflorat şi îşi închipuia că e bolnav. Lîngă el, pe un scaun, avea la îndemînă un pachet cu ţigări şi o cutie de ciocolată. Lăsase storurile şi ţinea ochii pe jumătate închişi, ca să-şi dea impresia că e suferind.

Era acelaşi flăcău care, cu mai puţin de un an în urmă, purtase pe malul rîului Tomlinson haine de stofă groasă cumpărate gata şi împinsese cu umerii lui zdraveni buştenii la joagăr. Acum soarta îl împovărase cu darurile de aur pe care zînele din Cahoga (lacul Erie) i le aşezaseră în leagăn cu şaptesprezece ani în urmă.

Marele vrăjitor a intrat în odaie călcînd pe vîrful picioarelor. Soţia lui, care asculta prin uşa întredeschisă,

---

[1] Frumoasa castelană (L. franceză).
[2] O doamnă din lumea mare (L. franceză).

îl auzi pe băiat suspinînd cu glasul unui om înnebunit de suferinţă :

— A mai rămas puţină cremă ?

— Crezi că am putea să-i dăm ? a întrebat Tomlinson, întorcîndu-se spre soţia lui.

— Desigur, răspunse „mama“, dacă-i cere stomacul. Acesta era singurul criteriu pentru dietetica de la Cahoga. Poţi să mănînci orice, dacă cere stomacul. Ceea ce stomacul refuză, nu e comestibil.

— Crezi că aş putea cere să-i mai aducă ? a întrebat din nou Tomlinson. Să telefonez jos, la bucătărie, sau mai bine să sun ?

— Ar fi mai bine să ieşi pe coridor, poate găseşti pe cineva să-l trimiţi pînă jos, după cremă...

Acestea erau problemele cu care se luptau toată ziua soţii Tomlinson în apartamentul lor de o mie de dolari din „Grand Palaver“. Iar cînd apăru cu adevărat chelnerul în frac, întrebînd : „Cremă ? Imediat, domnule. Domnul doreşte Maraschino, sau vin de Porto ?“, Tomlinson îl privi întunecat, întrebîndu-se dacă un bacşiş de cinci dolari i-ar fi de ajuns.

— Ce-a spus doctorul ? De ce suferă Fred ? a întrebat marele vrăjitor, după ce a plecat chelnerul.

— N-a spus că ar avea ceva ; a spus că trebuie să stea liniştit. A intrat azi dimineaţă pentru două minute şi a făgăduit să mai treacă o dată mai tîrziu, în cursul zilei. A insistat ca Fred să stea liniştit.

Exact. Fred suferea, foarte frumos, de aceeaşi boală ca toţi pacienţii doctorului Slyder de la Plutoria Avenue, şi trebuia tratat, se înţelege, după aceeaşi metodă. Doctorul Slyder, care era practicianul cel mai căutat din oraş, îşi petrecea tot timpul circulînd de la o casă la alta cu automobilul său (aproape fără zgomot) şi sfătuind pe toţi bolnavii să stea liniştiţi. „Trebuie să stai perfect liniştit cîtva timp“, spunea într-un suspin, zăbovind cîteva clipe la patul bolnavului. Iar jos, în hol, pe cînd îşi punea mănuşile, repeta dînd din cap cu un aer foarte grav : „Trebuie să-l lăsaţi să stea cît mai mult liniştit“, după care ieşea precum venise, aproape fără zgomot. În felul acesta, doctorul Slyder reuşea uneori să ţină liniştiţi pe pacienţii lui săptămîni întregi.

Mai multă medicină nu ştia, dar îi era de ajuns. Şi fiindcă bolnavii lui se simţeau bine — niciodată, nici o complicaţie — reputaţia de care se bucura era uriaşă.

Se înţelege că marele vrăjitor şi „mama" lui erau foarte impresionaţi de ştiinţa doctorului Slyder. Nu mai văzuseră niciodată o asemenea terapeutică la Cahoga, unde practica medicinii se îndeplinea cu forcepsul, clistirul, siringa, cleştele şi alte instrumente mai mult sau mai puţin brutale.

Abia plecase chelnerul şi un băiat de serviciu se ivi în prag. De data aceasta nu mai purta pe tavă o telegramă, ci un vraf întreg.

Marele vrăjitor începu să citească şi faţa lui luă o formă prelungă. Prima telegramă era redactată cam aşa: „Vă felicit pentru îndrăzneală cursul urcat imediat". A doua spunea: „Prevederea dumneavoastră exactă la noul curs ridicat vîndut cu profit 20%". Iar a treia: „Toate calculele dumneavoastră s-au confirmat C.P. în urcare trimiteţi instrucţiuni".

Aceste telegrame, ca şi cele de mai înainte, plecau de la birourile agenţiilor de schimb şi toate glăsuiau la fel. Acţiunile A.G. se urcau; T.G.P. depăşise 129; T.C.R.R. săltaseră cu 10 puncte; iar toate aceste minuni ale bursei se datorau chibzuinţei şi înţelepciunii. Dacă i s-ar fi comunicat că acţiunile X.Y.Z. s-au urcat ajungînd în lună, nici măcar nu s-ar fi mirat.

— Ei bine? a spus soţia marelui vrăjitor, după ce acesta sfîrşi de citit telegramele. Ce veşti ţi-a adus dimineaţa aceasta? Eşti mulţumit?

— Nu, a oftat Tomlinson, adăugînd: E cea mai rea zi din cîte am avut. O ploaie de telegrame şi toate la fel. Nu ştiu să socotesc atît de exact ca tine, dar cred că de ieri pînă azi am mai cîştigat o sută de mii de dolari.

— Nu mai spune! suspină „mama" şi se uitară îndureraţi unul la altul.

— Săptămîna trecută am cîştigat o jumătate de milion, nu-i aşa, mamă? a spus Tomlinson şi s-a cufundat într-un fotoliu. Mi-e teamă că nu-i a bună! Noi, mamă, n-am fost crescuţi pentru o astfel de viaţă. Nu ne pricepem s-o trăim.

Dacă un redactor de la *După-amiaza bancară* sau de la *Duminica financiară* ar fi putut să asculte convorbirea dintre cei doi vrăjitori, ar fi scris un reportaj destinat să electrizeze omenirea întreagă.

Adevărul adevărat era că marele vrăjitor al finanţei încerca să dea *un coup* mai senzaţional decît toate cele ce-i fuseseră atribuite pînă atunci de vîlva gazetelor: *încerca să-şi piardă banii!* Sub povara copleşitoare a marii finanţe şi cu sufletul strivit de luxul de la „Grand Palaver", ţelul lui unic era să se descotorosească de întreaga avere: să scape de ea!

Cînd stăpîneşti însă o avere evaluată pretutindeni de la cincizeci de milioane în sus — fără limită superioară — cînd posezi jumătate din acţiunile privilegiate ale „Societăţii aurifere de pe Erie", care scoate aur cu găleata hidraulică pe un sfert de milă din albia unui rîu, nu-i tocmai uşor să-ţi pierzi dolarii.

Unii oameni cu mai multă experienţă a operaţiilor financiare ar reuşi, poate, în cele din urmă. Ei au însă un antrenament care îi lipsea lui Tomlinson. Orice sume ar fi investit, în cele mai prăpădite acţiuni ce se ofereau, în cele mai şubrede obligaţii şi în cele mai frauduloase întreprinderi, paguba se prefăcea în cîştig, şi fiecare dolar aruncat pe gîrlă se întorcea înapoi, mai aducînd cu el încă unul. La fiecare nou *coup*, mulţimea aplauda, admirînd incomparabila prevedere şi neegalatul curaj al marelui vrăjitor.

Asemenea lui Midas, mîna lui prefăcea în aur orice atingea.

— Mamă, oftă el din adînc. E zadarnic. Cum scrie în cărţi: nu te poţi lupta cu Destinul...

•

Imensa avere pe care Tomlinson, marele vrăjitor al finanţei, se silea din răsputeri s-o piardă, dăduse buzna peste el într-un fel miraculos şi neaşteptat. Trecuseră abia şase luni de cînd s-a întîmplat minunea. Asupra obîrşiei ei roiau în revistele ilustrate săptămînale tot felul de poveşti. Majoritatea lor erau totuşi de acord asupra faptului indiscutabil că Tomlinson devenise nemăsurat de bogat mulţumită curajului său de neînfrînat

şi dibăciei sale stăruitoare. Unii spuneau că fusese pe vremuri lucrător cu ziua la o fermă, dar prin propria lui isteţime îşi croise drum de la coasă la monopolul produselor de pe piaţa a şaptesprezece state. Alţii istoriseau că fusese pădurar, şi că prin neostenita lui isteţime pusese stăpînire pe toate pădurile din ţinutul Lacurilor. Alţii ziceau că lucrase într-o mină de aramă, ajungînd prin isteţimea lui personală să controleze efectiv întreaga producţie de aramă. Aceste articole ale revistelor săptămînale îl făceau pe cititorul săptămînal să se înfioare de simpatie faţă de oamenii isteţi, ceea ce de altfel dorea şi redactorul (care, cu isteţime, încerca să sporească tirajul revistei).

În realitate, originea averii lui Tomlinson era mai simplă. Calea aceasta de îmbogăţire e deschisă oricui. Destul să fii proprietarul unei ferme de deal lîngă lacul Erie, cu ierburi care cresc în voie pe sub rîpele stîncoase, să curgă pe pămîntul tău, printre pietre şi sălcii, un rîu căruia să-i zică, de pildă, Tomlinson, şi să descoperi în albia lui o mină de aur.

Asta e tot.

În epoca noastră organizată, nici nu-i nevoie să descoperi aurul tu însuţi. Poţi să trăieşti o viaţă întreagă la fermă — cum făcuse tatăl lui Tomlinson — şi să n-ai habar că ai sub tălpi o comoară. În acest caz, cel mai bun mijlocitor al Destinului e un geolog. Să zicem, dacă vreţi, profesorul titular de geologie de la Universitatea din Plutoria.

Iată cum s-au desfăşurat faptele :

Profesorul de geologie îşi petrecea din întîmplare vacanţa în apropiere de malul lacului, şi se distra observînd stratificarea aluviunilor devoniene din era postterţiară. Cunoaşteţi o pierdere de vreme mai plăcută pentru un geolog în concediu ? Purta în buzunar un ciocan de vacanţă, îşi umplea buzunarele cu sfărîmături din stînci de vacanţă şi, în timpul plimbării, îşi trecea observaţiile într-un carnet de vacanţă.

Astfel s-a întîmplat să ajungă într-o zi tocmai în locul unde o lespede mare de stîncă se înfipsese în lutul devonian al malului. Examinînd-o mai de aproape, profesorul de geologie a observat, ca pe spinarea vărgată

a unui tigru, o dungă — un defect, cum îi spunea el — care se întindea de-a curmezişul pe suprafaţa rocii. Stătu o clipă pe gînduri apoi începu să cioplească din ea aşchii, cu micul său ciocan de buzunar.

Tomlinson şi fiul său Fred cărau prin stufărişul din apropiere nişte buşteni traşi de cîţiva boi înhămaţi la un lanţ lung. Geologul era atît de preocupat încît nu i-a văzut, pînă cînd cei doi, atraşi de zgomotul loviturilor repezi de ciocan, se opriră lîngă el. Îl poftiră la casa de bîrne din luminişul poienii, unde castelana — *la belle châtelaine* — tocmai săpa un cuib de cartofi, cu o pălărie bărbătească pe cap. I-au dat lapte acru şi cozonac, dar mîna geologului tremura atît de tare, încît abia dacă se atingea de mîncare.

În aceeaşi noapte, profesorul a luat trenul din gara Cahoga întorcîndu-se în oraş, după ce îşi umpluse valiza cu probe înfăşurate într-un ziar. El ştia acum că dacă se va găsi unul sau mai mulţi capitalişti care să pună bani pentru a da la o parte acea lespede de piatră şi a săpa groapa mai adînc, s-ar descoperi în albia rîului o comoară care va stîrni uimirea lumii întregi şi a tuturor geologilor pe deasupra.

*

Ajungînd la această primă etapă a lansării unei mine de aur, restul vine de la sine. Oameni generoşi, cu inimă înţelegătoare şi cu un interes deosebit pentru geologie, s-au găsit repede. Banii trebuincioşi n-au lipsit. Lespedea de piatră a fost urnită de la locul ei, iar pulberea de rocă strălucitoare, care scînteia la lumina soarelui, fu trimisă în lădiţe laboratoarelor de analiză ale Universităţii din Plutoria. Profesorul titular de geologie îşi petrecea nopţile cu uşile încuiate într-un laborator întunecos, unde mici flăcări albastre jucau în creuzete ca în peştera unui vrăjitor. Fiecare probă analizată era pusă la o parte şi închisă într-o cutie de carton, purtînd eticheta: „Au. 75“. Tocul tremura în mîna profesorului, căci pentru oricare geolog din lume această prescurtare simbolică înseamnă: „Pulberea alăturată conţine 75 la sută aur pur“. Nu e de mirare că profesorul titular, care lucra pînă tîrziu în noapte

printre flăcările albastre, tremura de emoţie; nu de dragul banilor pe care îi reprezenta aurul (nici n-avea răgaz să se gîndească la ei) ci pur şi simplu fiindcă descoperirea unui filon de aur în roca devoniană dintr-o stratificare post-terţiară era de ajuns pentru a răsturna cu susul în jos întreaga geologie şi a da afară din bibliotecă toate tratatele existente. Profesorul de la Universitatea din Plutoria putea să facă o comunicare la viitorul Congres de pan-geologie, care să preschimbe întreaga adunare într-un adevărat balamuc.

Profesorul a simţit de asemenea o mare plăcere, constatînd că oamenii cu care lucra erau generoşi. I-au propus să-şi fixeze singur onorarul pentru analizele pe care le făcea, iar cînd le-a cerut doi dolari de fiecare probă, i-au răspuns că la acest preţ putea să continue. După cum presupun, profesorul nu era un om lacom de bani, dar îi plăcea să se gîndească la cei şaisprezece dolari pe care avea să-i cîştige lucrînd în laborator o singură noapte. Era o dovadă grăitoare că oamenii de afaceri preţuiesc ştiinţa la adevărata ei valoare. Mai surprinzător părea faptul că acel aur găsit nu însemna nimic faţă de ceea ce trebuia să se mai găsească. Nu se săpase decît într-un singur loc, care nu reprezenta decît a suta parte din întreaga exploatare. Oleacă mai la vale, unde se ridicase marele stăvilar care punea zăgaz apelor, se scotea material şi mai bun, cu căruţele. Elevatoarele hidraulice îl scoteau din albia rîului în tot timpul zilei, iar noaptea un cerc mare de reflectoare proiectau lumini strălucitoare asupra trudei pline de larmă a iubitorilor de cercetări geologice.

. . . .

Astfel „Societatea auriferă de pe Erie“ se revărsase peste lumea financiară, ca talazurile unei mări răscolite de furtună. În birourile oraşului-de-jos, la bursă şi pe sub palmierii clubului *Mausoleum* nu se vorbea decît despre aur. Valurile au fost atît de puternice încît, înălţînd pe creasta lor pe Tomlinson şi pe soţia lui, i-au debarcat la o înălţime de cincizeci de picioare, în apartamentul de o mie de dolari de la „Grand Palaver“. „Mama“ purta jachetă de aripi de cărăbuş; Tomlinson

primea o sută de telegrame pe zi ; iar Fred legase şcoala de gard şi înfuleca pachete întregi de ciocolată.

Lumea afacerilor rămăsese încremenită în faţa miraculoasei dibăcii a lui Tomlinson. Primul semn al isteţimii lui s-a arătat cînd a refuzat cu îndîrjire ca „Societatea auriferă de pe Erie“ (pseudonimul sub care se ascundeau prietenii geologiei) să ia asupra ei şi jumătatea din deal a fermei Tomlinson. Pentru partea de jos s-a învoit să primească jumătate din acţiunile privilegiate ale Societăţii în schimbul creditării capitalului de exploatare. Aceasta fusese propunerea prietenilor geologiei, care erau foarte mulţumiţi în sinea lor să evalueze, să zicem, la o sută de milioane dolari-aur, maşini în valoare (aproximativ) de două sute de mii dolari-hîrtie. Nu le venise să creadă cînd Tomlinson a răspuns : „da“ la oferta lor, iar cînd a refuzat să primească acţiuni obişnuite (zicînd că n-are ce face cu ele), s-au speriat şi nu s-au lăsat pînă nu l-au convins să ia un teanc, pentru a nu zdruncina încrederea pieţei financiare.

Partea de sus a fermei a refuzat însă cu încăpăţînare s-o cedeze. Prietenii geologiei aplicate mirosiră că în dosul acestui refuz se ascund motive foarte serioase, cu atît mai mult cu cît pretextul invocat de Tomlinson era prea simplu. El spunea că nu vrea să se despartă de acea fîşie de pămînt, fiindcă tatăl său era înmormîntat lîngă rîu. Cu nici un preţ nu se învoia ca digul să fie prelungit mai departe.

Această îndărătnicie era privită în cercurile financiare ca o dovadă de mare dibăcie : „Zice că tatăl lui e îngropat pe malul rîului. Mare şiret !“

Membrii clubului *Mausoleum* şi obişnuiţii bursei nu mai călătoriseră de mult în ţinuturi atît de îndepărtate cum era Cahoga, aşa încît n-aveau de unde să ştie că nu era nimic ciudat în spusele lui Tomlinson. Tatăl lui odihnea cu adevărat lîngă ogoarele fermei, sub o cruce de lemn, într-un mormînt acoperit cu tufe de zmeură şi împrejmuit cu un gard de cedru, cum odihnesc atîţi alţi pionieri din Cahoga.

— A naibii de vicleană idee ! spuneau oamenii de finanţe ai oraşului, şi de atunci mai mult de jumătate

dintre ei îşi îngropară taţii (sau cel puţin aşa ziceau) în mijlocul terenurilor pe unde avea să treacă viitoarea linie ferată sau în orice alt loc sortit fericitei învieri din morţi a unui drept de expropriere.

Uimitoarea dibăcie a lui Tomlinson a ajuns în scurtă vreme legendară, cu atît mai mult cu cît prefăcea în aur orice atingea. La mesele discrete cu whisky şi apă gazoasă, se povesteau despre el tot felul de întîmplări mărunte.

— I-am vorbit mai pe ocolite (povestea de pildă domnul Lucullus Fyshe), mai pe ocolite dar foarte lămurit. I-am spus : Pentru dumneata e o nimica toată, fără îndoială, dar mie îmi poate fi de folos. Iată despre ce e vorba. Acţiunile T. C. au crescut cu 22 şi jumătate într-o săptămînă. Ştii tot atît de bine ca şi mine că acestea sînt subscripţii suplimentare, şi că n-au putut să aducă niciodată un dividend la paritate. Ei bine, domnule Tomlinson, i-am spus, cum vă explicaţi această creştere ? Tipul, vă rog să mă credeţi, s-a uitat drept în ochii mei cu acea privire ciudată a lui şi mi-a răspuns : „Nu ştiu !"

— A spus că nu ştie ? repeta ascultătorul, cu un glas în care era 50 la sută uimire şi acelaşi procent de respect. A spus că nu ştie ! E într-adevăr un vrăjitor.

— Închipuiţi-vă, avea într-adevăr aerul că nu ştie, continuă domnul Fyshe. Omul ăsta e în stare, cînd vrea, să-ţi arunce o privire în care nu poţi să descifrezi nimic, dar absolut nimic !

Iată cum şi-a cîştigat Tomlinson faima de mare vrăjitor al finanţei americane.

În acest timp, Tomlinson şi soţia lui luaseră o bine-chibzuită hotărîre. Căci, într-o anumită privinţă, Tomlinson era cu adevărat un vrăjitor. El vedea foarte limpede că uriaşa avere care căzuse asupra lui nu-i era de nici un folos, nici lui, nici soţiei lui. Ce puteau să-i aducă banii ? Zgomotul şi forfota oraşului, în locul liniştii de la fermă. Zarva necontenită din marele hol al hotelului, care acoperea cu larma ei murmurul din amintire al rîului de-acasă. Iată pentru ce Tomlinson hotărîse să se descotorosească de bogăţia lui cea nouă şi să păstreze numai atît cît îi trebuia pentru

a face din fiul lui un altfel de om decît fusese el însuşi.

— Pentru Fred, zicea el, e altceva. Dintr-atîta grămadă de bani, nu-mi va fi greu să păstrez cît îi trebuie. O să-i prindă bine. N-o să aibă de luptat cu atîtea greutăţi ca noi. O să aibă bucurii pe care noi nu le-am visat vreodată.

La drept vorbind, le şi avea. Plăcerea de a purta pantofi de lac de şapte dolari şi pardesiu în formă de clopot, cu guler de mătase ; plăcerea de a cutreiera sălile de cinema ; plăcerea de a înghiţi pachete întregi de ciocolată şi de a fuma ţigări scumpe — pe toate le culesese, fără a-şi mai aştepta rîndul. După ce avea să se deprindă cu ele, putea să rîvnească la altele mai mari.

— Face progrese uimitoare, spunea „mama", gîndindu-se la pantofii ei de lac.

— E foarte popular, adăuga tatăl. Am observat cum se poartă cu personalul. Pe toţi îi învîrteşte cum îi place. Oricît ar fi de ocupaţi, cum îl văd pe Fred sînt gata să se întindă la vorbă şi să glumească.

Bineînţeles, erau gata. Oricare dintre salariaţii pomădaţi ai hotelului era gata să se întindă la vorbă şi să glumească cu fiul unui multimilionar. Au şi ei atît simţ al umorului !

— Noi însă, mamă, spunea marele vrăjitor, trebuie să ne descotorosim de povara atîtor bani. Aurul se află în mîna noastră ; n-avem dreptul să-l păstrăm numai pentru noi. Să găsim mijlocul de a-l da mai departe celor care au mai multă nevoie de el decît noi.

Intr-un timp, plănuiseră să doneze întreaga lor avere. Dar cui ? Care dintre oamenii pe care îi cunoşteau ar fi fost dispuşi s-o primească ?

Văzînd frumoasa clădire a Universităţii din Plutoria, tot atît de impunătoare ca oricare dintre marile magazine — şi cine trăind cel puţin o lună de zile în oraş ar fi putut să n-o observe ? — soţii Tomlinson se gîndeau să dăruiască averea lor şcolii. Dar şi aici drumul părea închis.

— Vezi, mamă, spunea marele vrăjitor. Noi nu sîntem cunoscuţi. Sîntem nişte străini. Frumos ne-ar

sta, să ne ducem la profesori şi să le zicem: „Ascultaţi, oameni buni, aş vrea să vă dau un milion de dolari..." ? Ne-ar rîde în nas!

— Dar n-ai citit în ziare, a protestat soţia lui, că domnul Carnegie[1] dă mereu bani pentru şcoli — mai mult decît toată averea noastră — şi şcolile acceptă?

— Asta-i altceva, spuse marele vrăjitor. Domnul Carnegie face parte din lumea lor. Îl ştiu toţi. Ce să mai vorbim? E preşedintele tuturor consiilor şcolare şi cunoaşte pe toţi rectorii universităţilor, pe profesori, şi nu-i de mirare că atunci cînd le oferă pensii sau alte ajutoare, nu-l refuză. Dar mă vezi tu, pe mine, intrînd într-o clasă şi spunîndu-i profesorului: „Mi-ar face o deosebită plăcere dacă aţi primi din partea mea o rentă viageră" ? Gîndeşte-te, ce mi-ar răspunde?

Iată cum s-a făcut că soţii Tomlinson au născocit o altă metodă de a scăpa de avere. „Mama", care ştia cel mai bine aritmetică, era creierul conducător. Urmărea cursul tuturor acţiunilor şi al obligaţiilor la purtător pe prima pagină a *Ştirii financiare*, iar marele vrăjitor, după indicaţiile ei, le cumpăra. Cunoştea valorile numai după iniţiale, dar tocmai acest limbaj dădea discuţiilor lor un accent de mare finanţă.

— Eu, în locul tău, aş cumpăra un stoc de R.D.P., spunea „mama". Au scăzut în două zile de la 127 la 107, şi în zece zile cel mult sper că au să ajungă la zero.

— N-ar fi mai bune G. G. Deb.? Parcă scad mai repede!

— Mulţumitor de repede, recunoscu „mama", dar nu destul de constant. Nu te poţi încrede în ele. Sînt de preferat R.O.P. şi T.R.R. pfd. Scad cu regularitate şi nu-ţi fac surprize.

Instrucţiunile pe care le telegrafia Tomlinson erau rezultatul acestor consfătuiri. Organizase un sistem al său de comunicare şi, fără să părăsească holul hotelului, folosea cunoştinţele funcţionarului de la telegrame, trimiţînd ordine agenţilor pe care nu-i văzuse în viaţa lui niciodată. Rezultatul era că adormitele R.O.P. şi T.R.R. săreau dintr-o dată în sus, ca un catîr căruia

---

[1] Mare capitalist american (1835—1919).

i-ai aplica un şoc electric pe coadă. Era destul să se lanseze zvonul că „Tomlinson se interesează de reorganizarea R.O.P.-ului“ şi în incinta bursei se dezlănţuia o adevărată încăierare pentru aceste acţiuni pînă atunci dispreţuite.

Aşa s-a întîmplat că, după o lună-două de asemenea încercări zadarnice de a-şi pierde averea, marele vrăjitor s-a dat bătut.

— Ne ostenim degeaba, mamă ; împotriva Destinului nu putem lupta.

Poate că era, într-adevăr, puterea Destinului.

Marele vrăjitor, cum stătea în palatul averii lui ca un Aladin al aurului, nu bănuia că Destinul îi pregătea surprize şi mai stranii, croind drumuri noi spre averea lui.

Pe unul din aceste drumuri îi trimitea acum, în chip de ambasadori extraordinari, două figuri uriaşe, încălţate cu galoşi gigantici, care o luaseră pe jos, cu paşi mari, din cancelaria Universităţii Plutoria pînă în holul hotelului „Grand Palaver“. Unul din aceşti uriaşi era doctorul Boomer, rectorul Universităţii, iar celălalt un profesor de limba greacă, aproape tot atît de gigantic ca şi el. Amîndoi purtau în buzunarele lor încăpătoare teancuri de broşuri ştiinţifice despre „Vestigiile arheologice de la Mitilene“ şi „Întrebuinţarea mai-mult-ca-perfectului în vechea limbă greacă“, tratate despre „Educaţie şi filantropie“ (de doctorul Boomer), un „Deviz al săpăturilor de la Mitilene“ (de doctorul Boyster), un studiu despre „Înfiinţarea şi menţinerea catedrelor universitare“ (de doctorul Boomer) etc. etc.

Ori de cîte ori un om al finanţelor îl vedea intrînd în biroul său pe doctorul Boomer, purtînd un teanc de studii şi monografii subsuoară şi o licărire bătăioasă în ochii lui scînteietori, se prăbuşea înspăimîntat în fundul fotoliului, căci se ştia pierdut fără speranţă. Doctorul Boomer îl ochise cu o cerere de ajutor pentru Universitate, şi orice rezistenţă era zadarnică.

Cînd doctorul Boomer aşeza pe biroul unui capitalist faimoasa broşură despre „Întrebuinţarea mai-mult-ca-perfectului în vechea limbă greacă“, era ca şi cum un sultan arab ar fi trimis ştreangul fatal unui paşă ma-

zilit sau marele tîlhar al Oceanului, Morgan, ar fi oferit semnul morții unui pirat pe care îl apuca tremuriciul.

Cei doi uriași se apropiau așadar, croindu-și drum cu umărul printre trecători. Zgomotul pe care îl făceau vorbind semăna cu mugetul mării pe care îl auzise Homer. Niciodată Castor și Pollux nu s-au azvîrlit cu mai multă putere în luptă decît doctorii Boomer și Boyster asupra hotelului „Grand Palaver".

Tomlinson, marele vrăjitor al finanțelor, nu cutezase să se ducă la Universitate; acum venea Universitatea la el. Iar dacă era hotărît să-și doneze milioanele, n-avea decît să declare ce preferă: dormitoare, instrumente, terenuri de sport, clădiri, fonduri pentru studii, orice dorea; dar de ales trebuia să aleagă. Și dacă se temea că totuși îi va rămîne prea mult din averea sa, doctorul Boomer era gata să-i arate că ar putea să folosească restul dezgropînd în întregime vechiul Mitilene, Smirna modernă sau orașele dispărute sub cîmpia de la Pactolus. Dacă imensitatea averii sale îl stingherea, doctorul Boomer se arăta dispus să dezgroape pentru a-i fi pe plac, întreaga Sahară africană, de la Alexandria pînă în Maroc și chiar mai departe.

Dar Destinul care îi aducea lui Tomlinson pe palmă aceste daruri gata pregătite, ascundea în cutele togii lui altele și mai ciudate. Destule, desigur, pentru ca fețele întregului consiliu de administrație al „Societății aurifere de pe Erie" să se facă tot atît de galbene ca aurul pe care îl scoteau din adîncul pămîntului.

În același moment, cînd rectorul Universității din Plutoria se apropia de hotelul „Grand Palaver", profesorul titular al catedrei de geologie începuse din nou să lucreze lîngă flăcările albastre din laboratorul lui întunecat. De data aceasta nu mai era stăpînit de nici o emoție tulburătoare. Mîinile lui nu mai tremurau, după cum nici etichetele pregătite pentru probele pe care le analiza nu mai semănau cu cele de mai-nainte. Nicidecum.

Fața lui gravă, în timp ce lucra în tăcere, era tot atît de liniștită ca o rocă din perioada post-terțiară.

Capitolul III

FILANTROPIA ÎNTRERUPTĂ A DOMNULUI TOMLINSON

— Acesta, domnule Tomlinson, e terenul nostru de sport, spuse rectorul Boomer, pe cînd treceau pe sub poarta de fier a Universităţii din Plutoria.

— Pentru tabăra de vară? a întrebat vrăjitorul finanţelor.

— Nu tocmai, a răspuns rectorul, deşi fără îndoială ar fi foarte potrivit. *Humani nihil alienum* [1], nu-i aşa?

Izbucni într-o explozie de rîs zgomotos, în timp ce ochelarii lui radiau acea bucurie neţărmurită pe care o dă totdeauna un citat în limba latină, bineînţeles celor în stare să-l guste. Doctorul Boyster, care mergea în stînga domnului Tomlinson, s-a asociat acestui acces de ilaritate, într-un duet profund şi răsunător.

Cei doi profesori îl luaseră pe marele vrăjitor între ei, escortîndu-l spre Universitate. Îl conduceau ca pe un prizonier care făgăduise să-i urmeze fără împotrivire. Nu-l mai ţineau de braţ, dar îl pîndeau pieziş prin ochelari. La cel mai mic semn de nelinişte, revărsau asupra lui o ploaie de cugetări în latineşte. Binefăcătorul prezumtiv, pe care îl descoperiseră împreună doctorii Boomer şi Boyster, era stropit din belşug cu citate în limba latină şi înmuiat, ca să fie prelucrat mai lesne.

Îl preparaseră în cea dintîi fază cu trei zile mai înainte, cînd l-au căutat la „Grand Palaver" şi i-au lăsat, ca un mandat de arestare, broşura despre „Săpăturile din Mitilene". Tomlinson şi soţia lui au privit fotografia ruinelor şi, socotind după înfăţişarea lor

[1] Nimic omenesc nu mi-e străin (L. latină).

că Mitilene e în Mexic, au spus că e o ruşine să fie lăsate în acel hal, şi că Statele Unite ar trebui să intervină.

În a doua etapă a drumului său către filantropie, vrăjitorul finanţelor fusese adus să viziteze Universitatea. Doctorul Boomer ştia din experienţă că nici un milionar nu putea s-o privească fără să se simtă cuprins de dorinţa de a o înzestra. Rectorul descoperise de asemenea că cea mai bună metodă de a cuceri pe oamenii de afaceri era aceea a citatelor în latineşte. La diferite ocazii mai folosea, bineînţeles, şi alte mijloace. Astfel, cu prilejul dineurilor amicale de la clubul *Mausoleum*, unde se potrivea o conversaţie mai amuzantă, ţinea de obicei o scurtă disertaţie despre vestigiile arheologice rămase la tribul navajilor; iar la prînzurile cu versuri din Dante ale doamnei Rasselyer-Brown, vorbea cu plăcere despre artiştii italieni din *cinquecento*, întrebîndu-se dacă Gian Gobbo della Scala lăsase în urma lui o operă mai celebră decît Can Grande della Spiggiola. Această conversaţie se adresa, fireşte, mai mult doamnelor. Oamenii de afaceri erau mult prea serioşi pentru asemenea subiecte şi, după cum descoperise mai demult rectorul Boomer, nimic nu le făcea mai multă plăcere decît presupunerea certă şi măgulitoare că ştiu latineşte. Era ca şi cum le-ai fi pus în faţă un bilanţ activ. Iată pentru ce rectorul Boomer obişnuia să salute pe orice om de afaceri cunoscut, cu un sonor : *Terque quaterque beatus* [1] ! sau îşi strivea degetele scandînd : *O, et praesidium et dulce decus meum !* [2]

Cu astfel de momeli îl prindea în laţ totdeauna.

— Aveţi de gînd cumva să clădiţi pe acest teren ? întrebă Tomlinson, vrăjitorul finanţelor, cu un glas care cam şovăia puţin.

— Nu, nu, răspunse rectorul, îl rezervăm exclusiv pentru sporturile în aer liber. *Sunt quos curriculo...*

---

[1] De trei şi de patru ori fericit ! (L. latină.)

[2] O, chiar şi conducerea mea mi-a fost o plăcută podoabă ! (L. latină.)

La care doctorul Boyster adăugă de partea cealaltă, ca un cor dintr-o tragedie antică... *pulverem Olympicum*[1]...

Era citatul lui favorit. Rectorul Boomer găsea totdeauna ocazia să vorbească despre litera *m* de la sfîrşitul cuvintelor în prosodia latină, arătînd părerea lui că aşa-numita eliminare a acestui *m* final în rostirea versului era mai degrabă o suprimare a vocalei, cu efect asupra ultimelor două consoane. Se sprijinea în susţinerea lui pe Ammianus[2], ceea ce îl făcea pe doctorul Boyster să izbucnească : „Ei, aş ! Ammianus ! Latinească pentru cîini !" apelînd la domnul Tomlinson să spună dacă un om cu judecata întreagă mai poate să ţină seamă astăzi de părerile lui Ammianus !

La toate acestea Tomlinson nu răspundea nici un cuvînt, ci se mărginea să se uite pe rînd, cînd la unul, cînd la celălalt. Rectorul Boomer spunea mai tîrziu că puterea de pătrundere a domnului Tomlinson era surprinzătoare, şi i-a făcut o mare plăcere văzînd cum doctorul Boyster încerca zadarnic să-l atragă de partea lui ; la rîndul său, doctorul Boyster se arăta încîntat de calmul cu care Tomlinson refuzase să se lase păcălit de Boomer. Păcat că nu fusese de faţă Aristofan, să-i pună în valoare.

Aşadar, cei trei treceau pe sub poarta de fier şi înaintau pe aleea de ulmi a Universităţii din Plutoria.

După cum ştiţi, Universitatea îşi înalţă faţada ei monumentală pe Plutoria Avenue ; aripa ei cea mai impunătoare se întinde de-a lungul bulevardului. E o zidire deosebit de frumoasă, care se ridică pe cincisprezece etaje, rivalizînd cu cele mai de seamă fabrici şi magazine din oraş. La căderea nopţii, cînd toate sălile de studiu sînt luminate pentru cursurile tehnice de seară, cînd instalaţiile laboratoarelor pentru experienţe sînt în plină activitate şi cînd studenţii în halate albe intră şi ies necontenit, Universitatea, cel puţin în această aripă a ei, poate fi foarte lesne

[1] *Sunt quos curriculo pulverem Olympicum* — Sînt unii care (găsesc desfătare) alergînd în praful Jocurilor Olimpice. (Vers din Oda I a lui Horaţiu.)

[2] Istoric latin din secolul al IV-lea.

confundată cu o uzină. Un vizitator străin a spus o dată că studenţii ei seamănă cu nişte instalatori, iar rectorul Boomer a fost atît de mîndru auzind această comparaţie, încît a folosit-o în ultima frază a cuvîntării sale de deschidere a cursurilor din acel an. Ziarele au reprodus-o, iar agenţia „Associated Press" a transmis-o în toate Statele Unite, cu titlul „Universitatea din Plutoria elogiată pentru aspectul de instalatori al studenţilor ei". A fost ziua cea mai fericită pe care a trăit-o consiliul Facultăţii de ştiinţe industriale.

Aripa cea veche a Universităţii se înălţa însă atît de calmă, atît de modestă, la capătul din deal al aleii de ulmi, şi atît de bine ascunsă în frunzişul copacilor, încît nimeni n-ar fi putut s-o mai confunde cu o fabrică. Aceasta fusese odinioară întreaga Universitate. Pe vremea cînd America nu era decît o colonie, se numea Colegiul Concordiei. Au trecut pe sub porţile ei generaţii de rectori şi profesori de tip vechi, cu bărbi albe şi lungi, cu haine roase în coate şi salarii de o mie cinci sute de dolari.

Schimbarea numelui Colegiului Concordiei ca şi înnoirea Universităţii erau deopotrivă opera rectorului ei, doctorul Boomer. Acesta, dintr-un colegiu demodat şi învechit, făcuse o Universitate, în sensul modern al cuvîntului. Aşa, de pildă, la Colegiul Concordiei nu se ţineau cursuri de religie, ci numai cîteva prelegeri despre Biblie. Astăzi nu-i lipsesc Universităţii din Plutoria catedrele de mahomedanism, confucionism şi budism, precum şi un curs facultativ de ateism pentru studenţii din ultimul an.

Nu trebuie să mai adăugăm că erau primite în Universitate şi acele gingaşe făpturi ale sexului frumos, cu părul pieptănat à la Cléo de Mérode, care studiau astronomia la pupitre de stejar şi ridicau spre profesor priviri sclipitoare ca nişte stele cu coadă. La Universitatea din Plutoria se preda de toate şi se făcea de toate. Pe acoperiş erau instalate maşini rotitoare care măsurau iuţeala vîntului ; iar jos, la subsol, seismografele înregistrau cutremurele de pămînt. Se ţineau cursuri de silvicultură, de stomatologie şi de ghicit în palmă.

Clase întregi mergeau să studieze viața cartierelor deocheate, şi altele să facă experiențe asupra morţii, la morga oraşului. Se punea la îndemîna studentilor o varietate atît de mare de teme, de subiecte şi de materii, încît nici una din ştiinţe nu era obligatorie, iar imprimeriile proprii ale Universităţii răspîndeau o adevărată risipă de Buletine şi Monografii, aşa cum împrăştie un plug motorizat zăpada răscolită.

Universitatea din Plutoria, explica rectorul Boomer oamenilor de afaceri din oraş, devenise cu adevărat o *Universitas*; fiecare din facultăţile ei era o *facultas*, în strictul înţeles al cuvîntului, după cum studiile ei se puteau numi veritabile *studia*. Iar dacă oamenii de afaceri binevoiau să mai clădească numai cîteva dormitoare şi să doneze banii necesari pentru alcătuirea unui *fundum* sau *fundatum* corespunzător, opera cea mare putea fi socotită, în sfîrşit, ca întreagă.

În vreme ce tustrei bărbaţii înaintau pe aleea de ulmi, întîlniră un mic grup de studenţi cu cărţi la subsuoară şi studente purtînd la pălării pene triumfătoare. (Profesorii care îi însoţeau arborau pardesiele lor din anul precedent.) Unii treceau cu zîmbetul pe buze, alţii păreau foarte îngrijoraţi.

— Acela e profesorul Withers, spuse rectorul cu glas plin de compătimire, cînd ajunseră în dreptul uneia dintre feţele îngrijorate. Bietul Withers! a oftat doctorul Boomer.

— I s-a întîmplat ceva neplăcut? a întrebat vrăjitorul finanţelor. E bolnav?

— Nu e bolnav, a răspuns rectorul, cu un glas pe cît de trist, pe atît de liniştit. E incapabil.

— Incapabil?

— Da, din nefericire. Vă rog să reţineţi că nu vreau să spun „incapabil" în înţelesul obişnuit al cuvîntului, adică: „ignorant". Nicidecum. Dacă ar veni cineva şi mi-ar spune: „Boomer, poţi să-mi recomanzi un botanist de mîna întîi?" i-aş spune fără să ezit nici o clipă: „Ia-l pe Withers!"

Într-adevăr, aşa ar fi răspuns. În realitate însă, dacă ar fi avut prilejul, doctorul Boomer ar fi concediat jumătate din cadrele didactice ale Universităţii.

— Atunci ce i s-a întîmplat ? a întrebat încă o dată Tomlinson. Bănuiesc că într-un fel sau altul nu e totdeauna la înălţime.

— Exact ! întări rectorul. Nu e la înălţime. E un fel foarte frumos de a o spune. *Capax imperii nisi imperasset*[1], cum fără îndoială gîndiţi şi dumneavoastră. Adevărul e că Withers, cu toate că e un băiat admirabil, nu-i poate stăpîni pe studenţii din grupele numeroase. Cu cei din grupele mici e perfect, dar în faţa celor mari se pierde. Nu-i poate ţine în frîu.

— Nu poate ?

— Nu. Dar ce să fac ? Aceasta e situaţia. Nu pot să-l dau afară, nici să-l scot la pensie. Nu am fonduri !

Rectorul îşi încetini pasul şi se uită cam dintr-o parte la presupusul binefăcător al Universităţii. Dar Tomlinson nu dădea nici un semn de înţelegere.

O a doua figură de profesor trecu pe lîngă ei, de partea cealaltă a aleii.

— Iată, spuse rectorul, un alt caz de incapacitate. Profesorul Shottat, titularul catedrei de limba engleză.

— Lui ce i s-a întîmplat ? a întrebat vrăjitorul.

— Nu-i poate stăpîni pe cei din grupele mici, răspunse doctorul Boomer. Cu cei din grupele numeroase e cu adevărat excelent, dar faţă de cele mici e iremediabil dezarmat.

În felul acesta, înainte ca domnul Tomlinson să fi măsurat cu paşii săi întreaga lungime a aleii, a putut să se convingă din plin despre strigătoarea nevoie de bani a Universităţii din Plutoria şi de încurcătura în care se afla rectorul ei. A văzut profesori care puteau stăpîni studenţii din anul I, dar erau neputincioşi faţă de cei din anul II. Alţii care reuşeau cu anul II, dar dădeau greş cu anul III ; în fine, cei care erau la înălţime cu anul III o sfecleau cu anul IV. Erau profesori erudiţi în materia lor, dar cu totul ignoranţi la celelalte ; unii atît de ocupaţi cu alte studii încît specialitatea lor o uitau. Alţii cunoşteau bine materia, dar nu erau în stare să ţină cursuri ; alţii, în sfîrşit,

---

[1] Nu-i în stare să dea porunci decît cel învăţat să poruncească. (L. latină.)

ţineau cursuri admirabile, dar habar n-aveau de materie.

Într-un cuvînt, era foarte limpede că Universitatea avea nevoie în acel moment de o sumă de bani care să permită rectorului să concedieze pe toţi profesorii Universităţii, cu excepţia lui şi a doctorului Boyster. Acesta din urmă se afla într-o categorie cu totul aparte. Îl cunoştea pe rector de vreo patruzeci şi cinci de ani, de cînd doctorul Boomer era un băieţaş gras şi cu ochelari într-un liceu clasic, îndopîndu-se cu verbe greceşti neregulate şi sorbindu-le cu lăcomie, parcă ar fi fost stridii.

Marele vrăjitor al finanţelor a înţeles de asemenea că necesitatea de a concedia pe profesori nu era decît o parte din necazurile rectorului Boomer. Mai rămînea problema construcţiilor.

— Clădirea aceasta, mi-e ruşine s-o mărturisesc, spunea doctorul Boomer pe cînd treceau pe sub portalul (imitaţie de stil grecesc) al vechiului Colegiu al Concordiei, a fost căminul nostru dintru început: *fons et origo* [1] al Facultăţii noastre de Arte.

Era într-adevăr o zidire dărăpănată, cu toate că nu-i lipsea oarecare măreţie cînd te gîndeai că dăinuia şi arăta cam la fel ca pe vremea cînd studenţii plecau *in corpore* să îngroaşe rîndurile armatei de pe Potomac şi, cu trei generaţii înaintea noastră, îşi trînteau pe cap un tricorn, luau pe umăr o puşcă cu cremene şi se înscriau voluntari sub comanda generalului Washington.

Planul doctorului Boomer era să dărîme clădirea bătrînă şi să înalţe pe locul ei o adevărată *facultas* cu zece etaje şi cu ascensoarele respective.

Ajungînd în holul cel mare, Tomlinson privea în jurul lui cu modestie. Atmosfera acelui loc îl intimida. Pe pereţi erau afişate diferite înştiinţări, programul şi orarul cursurilor, înfăţişînd activitatea Universităţii. *Cursurile profesorului Slithers se suspendă pe ziua de azi*, spunea un aviz. *Profesorul Withers nu va ţine prelegeri săptămîna aceasta*, anunţa un altul. *Fiind bolnav*,

[1] Izvorul şi originea. (L. latină.)

profesorul Shottat va lipsi timp de o lună, sau: *Din cauza indispoziției profesorului Podge, cursul de botanică se contramandează; profesorul Podge speră totuşi că va putea să ia parte la picnicul botanic de pe malul lacului Loon, sîmbătă după amiază.* Citind aceste anunţuri, îţi puteai da seama de intensa activitate care se desfăşura între zidurile Universităţii. Cei familiarizaţi oarecum cu obiceiurile profesorilor n-aveau de ce să se mire, dar Tomlinson se simţea foarte tulburat că aceşti oameni ai ştiinţei cădeau atît de des doborîţi de muncă.

Ici-colo, în nişele din hol se aflau busturile de bronz ale unor bărbaţi cu profil roman şi cu gîturi goale, purtînd marginea unei toge aruncată pe umăr.

— Cine sînt? întrebă Tomlinson, arătînd busturile.

— Unii dintre principalii întemeietori şi binefăcători ai Facultăţii, răspunse rectorul. Privind acele chipuri de bronz, lui Tomlinson i se nărui cea din urmă speranţă de a fi acceptat ca binefăcător al Universităţii.

— E o splendidă pleiadă de bărbaţi iluştri, nu-i aşa? spuse rectorul. Le datorăm mult. Acesta e fie-iertatul domn Hogworth, un om cu inimă neobişnuit de generoasă. — Se opri o clipă în dreptul acelei figuri nemuritoare, care purta pe frunte o cunună de lauri, iar pe piept inscripţia: „Gulielmus Hogworth litt.Doc." — A făcut o mare avere în industrie şi, dorind să-şi arate recunoştinţa faţă de societate, a donat anemometrul de pe acoperişul Universităţii, nepunînd altă condiţie decît ca numele lui să figureze pe rapoartele săptămînale, imediat după cifra care arată viteza vîntului. Bărbatul de alături e regretatul domn Underbugg, care a întemeiat catedra despre cele patru Evanghelii, cu singura dorinţă ca de-aici înainte toate citatele noastre din Sfînta Scriptură să fie însoţite de numele lui.

— Şi ce scrie la sfîrşitul numelui?

— *Litt.Doc.?* spune rectorul. Înseamnă doctor în litere. E titlul nostru onorific. Sîntem totdeauna fericiţi să-l acordăm binefăcătorilor noştri, printr-un vot al Facultăţii.

Doctorul Boomer şi doctorul Boyster se întoarseră spre marele vrăjitor şi îl priviră în ochi cu o desăvîrşită linişte. În mintea lor se lămurise ideea că sînt pe punctul de a încheia un tîrg avantajos şi în condiţii onorabile.

— Da, domnule Tomlinson, spuse rectorul, cred că vă daţi seama în ce delicată situaţie ne găsim. Bani, bani şi iar bani! Dacă i-aş avea, aş putea să dărîm întreaga clădire pînă la temelii, în cel mult două săptămîni.

Părăsind edificiul central, cei trei bărbaţi se îndreptară spre muzeul Universităţii, unde Tomlinson avu prilejul să admire un mare schelet de *diplodocus maximus*. I s-a atras bineînţeles atenţia, să nu-l confunde cumva cu *dinosaurus perfectus* (ale cărui oase s-ar putea cumpăra, dacă un om cu inima largă ar veni la Universitate şi ar întreba fără ocol: „Domnilor, ce aş putea să fac pentru dumneavoastră?") Ar fi fost şi mai bine dacă Universitatea ar dispune de fonduri suficiente pentru a dărîma întregul muzeu, vechi de douăzeci de ani, punînd în disponibilitate (cu jumătate leafă) pe custodele lui, tot atît de bătrîn ca dinosaurul. Pentru aceasta ar fi trebuit să se găsească însă un om cu inima destul de largă, care să nu se îndure să-l dea pur şi simplu afară.

De la muzeu a trecut la bibliotecă, unde se aflau portretele în mărime naturală ale altor fondatori şi binefăcători, înveşmîntaţi în robe roşii şi ţinînd în mînă suluri de pergament. Cîţiva erau înfăţişaţi stînd jos, cu un condei în mîna dreaptă şi avînd drept fundal un templu grec pe vreme de furtună. Se simţea şi aici nevoia strigătoare ca cineva să vină la Universitate şi să spună: „Domnilor, ce aş putea să fac pentru dumneavoastră?" Astfel, întreaga bibliotecă, veche de douăzeci de ani şi demodată, ar putea fi aruncată în aer cu dinamită şi evacuată sub formă de moloz.

În vremea aceasta, iluziile lui Tomlinson se prăbuşiseră pînă la una. Robele roşii şi sulurile de pergament îl depăşeau.

Din bibliotecă trecură la clădirile înalte care adăposteau Facultatea de ştiinţe mecanice şi industriale.

Aceeaşi jalnică lipsă de fonduri se simţea şi aici. La secţia de ştiinţe fizice, de pildă, se grămădiseră laolaltă o mulţime de aparate cărora Universitatea nu era în stare să le găsească spaţiu ; în vreme ce la secţia de chimie, un şir întreg de săli rămăseseră goale, fiindcă Universitatea n-avea bani să le înzestreze cu aparatele corespunzătoare. Aceasta era una dintre metodele doctorului Boomer. El avea grijă să construiască de la început localuri mult mai încăpătoare decît era nevoie pentru aparatura existentă a laboratoarelor, şi făcea apoi apel la generozitatea publică pentru achiziţionarea unor instalaţii care depăşeau capacitatea de adăpostire a sălilor respective. Mulţumită acestui sistem, ştiinţele industriale progresau la Universitatea din Plutoria cu paşi gigantici.

Mai mult decît toate l-a interesat pe vrăjitorul finanţelor secţia electrică. Părăsi de data aceasta tonul şovăielnic şi, uitîndu-se drept în ochii doctorului Boomer, începu :

— Am un băiat...

— A, l-a întrerupt doctorul Boomer cu o izbucnire nestăpînită în glas, care exprima în acelaşi timp surprindere şi uşurare. Aveţi un băiat !

O bibliotecă întreagă vibra acum în vocea lui. Într-o singură exclamaţie avea aerul să spună : „Aha ! va să zică te-am adus unde am vrut !“ şi schimbă o privire plină de înţeles cu profesorul de limba greacă.

Cinci minute mai tîrziu, rectorul Boomer, doctorul Boyster şi domnul Tomlinson discutau cu toată seriozitatea cum şi în ce condiţii tînărul Fred ar putea fi admis să studieze la Facultatea de ştiinţe industriale. Aflînd că tînărul fiu de milionar a urmat patru ani la şcoala nr. 3 din Cahoga şi fusese cel dintîi în clasă la aritmetică, rectorul dădu cu gravitate din cap, declarînd că e pur şi simplu o chestiune de *pro tanto* [1] pentru ca Fred Tomlinson să fie admis, fără nici o dificultate *ad eundem* [2]. (Bineînţeles, trecînd sub tăcere adevărata condiţie a admiterii.)

---

[1] Pentru atît cît este. (L. latină.)

[2] Avînd aceeaşi valoare. (L. latină.)

Într-o singură încăpere a Facultăţii de ştiinţe mecanice şi industriale n-au intrat. Era o uşă grea de stejar, la capătul coridorului, purtînd inscripţia *Laboratoarele de geologie şi metalurgie*. Pe uşă era prins un anunţ cu următorul conţinut: „Nu intraţi! Sînt ocupat." Era stilul curtenitor al ştiinţei mecanice, care făcea parte oarecum din lumea oamenilor de afaceri.

Doctorul Boomer citi biletul şi spuse:

— A, da, Gildas e ocupat cu experienţele lui. Să nu-l deranjăm.

Rectorul era totdeauna mîndru cînd nimerea un profesor ocupat. Aceasta făcea impresie bună. Dar dacă ar fi ştiut ce se petrece dincolo de pragul uşii de stejar a laboratoarelor de geologie şi metalurgie, ar fi fost foarte tulburat. Căci profesorul titular de geologie urmărea printre flăcări albastre rezultatele unei experienţe hotărîtoare, de care depindea soarta „Societăţii aurifere de pe Erie".

În faţa lui stăteau vreo douăzeci-treizeci de pachete de pulbere măruntă şi sfărîmături de minereu, care străluceau risipite pe masa lui de lucru. Fuseseră scoase de pe toată lungimea rîului, la distanţe egale de cîte douăzeci de yarzi. Un expert fusese trimis la consiliul de administraţie după un al doilea raport al profesorului Gildas, şi plătit cu bani grei ca să-şi ţină gura.

Pe măsură ce profesorul de geologie examina probele şi le lega în cutiuţe albe de carton, însemna pe fiecare cu multă grijă şi foarte descifrabil: „Pirită fără valoare". Lîngă el lucra un tînăr preparator, student din ultimul an al Universităţii. El fusese de altminteri cel care scrisese amabilul aviz de pe uşă.

— De fapt, care e formula piritei? întrebă el.

— E o sulfură de fier, a răspuns profesorul. O pirită de fier. Aspectul şi culoarea ei sînt identice cu ale aurului. În toate epocile, continuă el, adoptînd dintr-o dată stilul profesorului obişnuit să se întoarcă înapoi cu douăzeci de veacuri pentru a găsi o explicaţie valabilă, această pirită a fost confundată cu metalul preţios. Cei vechi îl numeau „aurul nebunilor".

Martin Frobisher a adus patru corăbii încărcate din Țara lui Baffin, crezînd că descoperise un al doilea Eldorado. Sînt zăcăminte mari în minele de la Cornwall şi (profesorul îşi cîntări vorbele ca şi cum n-ar fi îndrăznit să jure) n-ar fi de loc exclus ca şi casiteritul fenicienilor să fi conţinut aceeaşi sulfură de fier. Desfid pe oricine, a încheiat, atins parcă în autoritatea lui ştiinţifică, să-l deosebească de aur, fără o experienţă de laborator. În cantitate mare, diferenţa de greutate l-ar putea trăda, într-o mînă experimentată ; dar fără a-i încerca solubilitatea în acid azotic şi fără a-i recunoaşte flacăra albastră în creuzet nu poate fi identificat cu precizie. În sfîrşit, dacă cristalizează în dodecaedri...

— Are vreo valoare ? l-a întrerupt preparatorul.

— Valoare ? se miră profesorul. Vrei să spui din punct de vedere comercial ? Nici una. Mai puţin preţios decît — să zicem — nămolul sau lutul obişnuit. Vorbind sincer, nu e bun de nimic.

A urmat o clipă de tăcere. Priveau amîndoi flăcările albastre care jucau deasupra jăraticului. Apoi Gildas vorbi din nou :

— E destul de ciudat, spuse el, prima serie de probe au fost fără îndoială aur curat. Aceasta mi se pare latura senzaţională a problemei. Domnii care au lansat întreprinderea îşi vor pierde banii, iar eu voi fi nevoit să refuz frumosul onorar pe care mi l-au oferit pentru serviciile mele. Rămîne totuşi în picioare o constatare dintre cele mai interesante. Avem a face, fără îndoială, cu un zăcămînt sporadic de aur — un „buzunar" cum îl numesc minerii — într-o formaţie devoniană din perioada post-terţiară. O dată stabilit acest fapt, va trebui să ne revizuim întreaga noastră teorie despre distribuirea rocilor pirogene şi sedimentare. Am strîns note suficiente pentru o comunicare destinată Societăţii de pan-geologie, cu titlul „Excreţiuni aurifere în straturile devoniene : O ipoteză de cercetat". Sper s-o pot citi la viitoarea adunare.

Tînărul preparator se uită la profesor cu ochii pe jumătate închişi.

— În locul dumneavoastră n-aş face-o, spuse el.

Acest tînăr preparator nu ştia nimic sau aproape nimic despre geologie. Făcea parte dintr-una din familiile bogate din oraş, şi prin urmare nici n-avea nevoie să ştie ceva. Era un tînăr dezgheţat, îmbrăcat după ultimul jurnal, cu pantofi maro şi cravată reiată, capabil să spună în cinci minute despre bursă, despre afaceri şi despre bani, mai multe decît profesorul Gildas într-o viaţă întreagă.

— De ce ? a întrebat profesorul.

— Cum „de ce“ ? Nu vedeţi ce se întîmplă ?

— Ce ?

— Nu vedeţi ce s-a petrecut cu primele probe ? V-au fost aduse de grupul care avea interes să lanseze societatea. Nu înţelegeţi ? Aţi căzut în cursă !

— În cursă ?

— Da, aţi fost înşelat. Cineva a înlocuit probele fără valoare cu altele care conţineau aur veritabil, pentru a obţine o confirmare din partea dumneavoastră că e vorba de un metal preţios.

— Încep să înţeleg, a murmurat profesorul. Cineva a schimbat probele ! Fără îndoială, o persoană care dorea să stabilească teoria că un zăcămînt sporadic de aur ar putea fi găsit într-o stratificare post-terţiară. Înţeleg, înţeleg... Intenţiona, după cum îmi închipui, să pregătească o comunicare în acest sens, şi voia să-şi argumenteze teza cu aceste constatări... Am înţeles totul !

Preparatorul privi spre profesor cu o nespusă milă.

— Aţi înţeles ! spuse el în gînd, şi rîse încet.

• • •

— Ei bine ? întrebă doctorul Boomer, după ce Tomlinson părăsise Universitatea. Ce părere ai despre omul nostru ?

Rectorul îl poftise pe doctorul Boyster în locuinţa lui de lîngă terenul de sport şi se retrăsese cu el în birou, oferindu-i o ţigară groasă ca o frînghie. Acesta era semnul că doctorul Boomer dorea să cunoască părerea doctorului Boyster într-o englezească curată, fără nici un citat latinesc.

— E un bărbat remarcabil, a spus profesorul de limba greacă. Are o minunată putere de pătrundere şi nu vorbeşte mult. Jocul lui e destul de limpede, nu-i aşa ?

— E foarte clar, întări doctorul Boomer.

— Înţelege să dea bani, cu două condiţii.

— Exact.

— Cea dintîi, să-i admitem băiatul la Facultatea de ştiinţe electrice, cu toate că n-are calificarea necesară. A doua, să-i acordăm titlul de doctor în litere. Acestea sînt condiţiile lui.

— I le putem satisface ?

— Fără îndoială. În ceea ce priveşte băiatul, nu-i nici o dificultate. Cît despre titlu, cred că vom putea convinge consiliul Facultăţii să i-l voteze.

I l-au votat chiar în după-amiaza aceea. E drept că, dacă ar fi ajuns la urechile membrilor consiliului zvonurile care umblau, ba chiar goneau prin oraş, despre Tomlinson şi averea lui, nu i-ar mai fi votat nici un fel de titlu. S-a întîmplat însă că tocmai atunci corpul didactic al Universităţii intrase într-una din acele crize care zguduie din cînd în cînd din temelii aşezările învăţămîntului. Şedinţa din acea zi a consiliului Facultăţii era cît pe aci să piardă orice caracter festiv din pricina fierberii care cuprinsese toate spiritele. I se prezentase adică decanului Facultăţii, profesorului Elderberry Faible, o moţiune care, după cum el însuşi spunea, echivala cu o adevărată revoluţie. Nici mai mult, nici mai puţin, se cerea învoirea ca studenţii să poată folosi în sesiunea de examene, la lucrările scrise, în loc de toc şi cerneală — creioane ! Oricine e cît de puţin familiarizat cu uzanţele unei Universităţi îşi dă seama că o asemenea propunere nu era mai puţin temerară decît asaltul furibund al democraţiei socialiste împotriva meterezelor edificiului social. Apărătorii cetăţii trebuiau să-l respingă sau să moară pe creasta zidurilor ! Pentru unii însemna însă un pas înainte pe calea minunatului progres al învăţămîntului democratic, ca şi acea reformă de neuitat prin

care s-a desfiinţat toga şi s-a suprimat obligaţia de a-i spune profesorului „sir".

Lupta era în toi şi nu-i de mirare. Sărmanul Elderberry Faible, cu părul său alb făcut măciucă, bătea zadarnic cu ciocanul în masă pentru a restabili ordinea. În cele din urmă, Chang, profesorul de fiziologie, un adevărat acumulator de energie electrică, renumit prin capacitatea lui de a lucra trei-patru ore fără întrerupere, a venit cu propunerea ca Facultatea să amîne rezolvarea problemei, urmînd să se întrunească pentru noi discuţii într-o şedinţă viitoare, sîmbătă dimineaţa. Această propunere, de-a dreptul revoluţionară, care aducea inovaţia năstruşnică de a se lucra sîmbăta, a stîrnit o adevărată furtună. Încercînd s-o potolească, Elderberry Faible a propus ca toată discuţia asupra utilizării creioanelor să fie amînată cu şase luni, în care timp un comitet special, alcătuit din şaptesprezece profesori (cu latitudinea de a spori numărul membrilor) să examineze problema, să citeze şi să audieze martori, rămînînd să raporteze, *de novo* [1] asupra posibilităţilor de a o rezolva. Această hotărîre a fost pînă la sfîrşit adoptată, cu înlocuirea lui *de novo* prin formula *ab initio* [2], după care Facultatea se prăbuşi în fotolii, cu desăvîrşire istovită. Nevoia imperioasă a ceaiului de după-amiază (cu sandviciuri) se citea pe toate feţele.

În aceeaşi clipă îşi făcu apariţia rectorul Boomer. Intră liniştit în sala de şedinţe, îşi puse pălăria pe un volum cu discursurile lui Demostene şi propuse să i se acorde domnului Edward Tomlinson titlul de doctor în litere. Nu mai era nevoie, spuse el, să amintească serviciile pe care domnul Edward Tomlinson le adusese naţiunii. Toţi cei de faţă le cunoşteau. (Unii dintre membrii Facultăţii credeau că e vorba de autorul faimosului monolog despre *Iota Subscriptum*, iar alţii se duceau cu gîndul la celebrul filozof, al cărui studiu despre *Invizibilitatea inseparabilului* scosese din minţi tocmai atunci lumea întreagă.) Oricum ar fi, consiliul

[1] Din nou. (L. latină.)
[2] De la început. (L. latină.)

Facultăţii a votat „pentru“ fără nici o discuţie, într-o stare de absolută epuizare.

. . . .

În vreme ce Tomlinson era proclamat doctor în litere al Universităţii din Plutoria, oamenii de afaceri din oraş îi acordau titluri mai puţin măgulitoare, dintre care *idiot, escroc, canalie* erau cele mai modeste. Fiecare acţiune cotată la bursă şi orice fel de valoare legată de numele lui Tomlinson scădea vertiginos, măturînd averea marelui vrăjitor al finanţelor cu o viteză de o mie de dolari pe minut. Nu-i era contestată numai cinstea, ci însăşi priceperea în afaceri.

— Omul acesta, spunea domnul Lucullus Fyshe la clubul *Mausoleum,* răsuflînd uşurat după ce scăpase de toate acţiunile „Societăţii aurifere Erie“, omul acesta e un ignorant. L-am întrebat deunăzi, cu totul întîmplător, într-o chestiune de afaceri foarte simplă. I-am spus că acţiunile T.C. au crescut cu douăzeci de puncte şi jumătate într-o singură săptămînă. Dumneavoastră ştiţi, ca şi mine, că nu reprezintă decît un trust secundar, al cărui capital nu va reuşi niciodată să acorde dividende la paritate. Ei bine, am încercat să-l iscodesc dacă poate să-mi explice această creştere. Poate n-o să mă credeţi, dar vă jur că m-a privit cu ochii lui de imbecil şi mi-a răspuns că nu ştie!

— A spus că nu ştie! repetă cu dispreţ unul din ascultători. E nebun de legat!

. . . . .

Pricina acestei întorsături era foarte simplă. Directorii „Auriferei Erie“ n-au putut să păstreze taina cercetărilor profesorului de geologie, iar subscriitorii acţiunilor au trecut cu un zel impresionant în cea mai mare grabă la aşa-numita operaţie de „descărcare“. Nici fermierii din Cahoga surprinşi de furtună în timpul cositului nu şi-au descărcat vreodată căruţele cu o mai febrilă rapiditate. Domnul Lucullus Fyshe a cedat un sfert din acţiunile sale unui membru al clubului *Mausoleum,* cu o pierdere de 30 la sută şi, fiind mult prea prudent pentru a păstra restul, l-a transformat într-o donaţie pe seama „Căminului de

orfani şi copii găsiţi“ din Plutoria. La rîndul lui, cumpărătorul nesocotit al sfertului de acţiuni, dîndu-şi seama prea tîrziu de prostia pe care o făcuse, a alergat la avocaţii săi pentru a-şi dărui valorile devalorizate „Azilului de bolnavi incurabili“.

Domnul Asmodeus Boulder a dăruit acţiunile sale „Societăţii pentru protecţia debililor mintali“, iar domnul Furlong-senior le trecu pe ale sale, cu toată viteza pe care putea s-o realizeze stiloul său, unei misiuni chineze.

În biroul domnilor Skinyer şi Beatem, consilierii juridici ai întreprinderii lucrau ore suplimentare, redactînd atîtea acte de donaţie, transferuri de valori şi fundaţii de veci, încît abia era timp să fie bătute la maşină. În douăzeci şi patru de ore, întregul stoc de acţiuni ale „Auriferei“ promitea să ajungă în mîinile orfanilor, alienaţilor, protestanţilor, copiilor găsiţi, debililor mintali, misionarilor chinezi şi altor persoane nefinanciare, avînd drept acţionar principal şi deţinător al majorităţii valorilor, pe Tomlinson, marele vrăjitor al finanţelor. Şi nu se ştie dacă marele vrăjitor, pe cînd stătea la masă cu „mama“, plănuind o vastă operă de binefacere în favoarea Universităţii din Plutoria, nu s-ar fi simţit mai bine printre noii acţionari decît alături de cei vechi.

Între timp, în biroul domnilor Skinyer şi Beatem domnea o activitate neîntreruptă. Se redactau actele fundaţiilor de veci şi donaţiilor între vii, cu cea mai mare viteză pe care o puteau realiza minţile unor oameni ai legii lucrînd în ore suplimentare. În altă parte a biroului fusese organizată o secţie specială, care se ocupa cu apropiatele procese de fraudă, cu punerea sub sechestru a activului „Societăţii aurifere“ şi cu mandatele de arestare care puteau să fie emise dintr-un moment în altul. Juriştii lucrau de zor, asemenea unui corp de ingineri militari care fortifică o tranşee ameninţată în fiecare clipă de focul artileriei duşmane. Pe faţa lor se putea citi satisfacţia cu care aşteptau asaltul.

Furtuna putea să izbucnească în oricare clipă. În tipografia *Şoaptei financiare,* zaţul stătea gata pentru o ediţie specială, cu titlul de trei degete peste pagină:

FRĂBUŞIREA SOCIETĂŢII ERIE

— Se aşteaptă pentru azi după amiază arestarea numitului Tomlinson —

„Skinyer & Beatem" plătise două mii de dolari bani gheaţă unui redactor, care s-a lăsat cumpărat ca să reţină timp de douăzeci şi patru de ore ediţia specială gata de tipar. Redactorul a plătit la rîndul lui pe reporteri cu cîte douăzeci şi cinci de dolari ca să nu divulge ştirile, şi pe zeţari cu cîte zece dolari de om, ca să-şi ţină gurile. Rezultatul a fost că ştirile plecau val-vîrtej de la reporteri la redactori şi de la redactori la zeţari, cu o asemenea repeziciune încît „Societatea auriferă de pe Erie" era aproape de punctul de a se sfărîma în bucăţi, ca o bombă cu dinamită care explodează. Şoaptele goneau cu o mie de limbi din stradă în stradă, invadînd anticamerele birourilor şi coridoarelor tribunalelor, pînă cînd n-a mai rămas om cinstit, cu un pachet cît de mic de acţiuni, care să nu se înfioare şi să nu încerce sau să le vîndă, sau să le dăruiască, sau să le distrugă. Numai încrezătorii debili mintali, blînzii orfani, paşnicii surdo-muţi şi nepăsătorii chinezi păstrau cu mare grijă avutul lor.

În vreme ce se petreceau acestea, şi în biroul domnilor Skinyer & Beatem tocurile alergau frenetic pe hîrtie şi răsuna grindina maşinilor de scris, se auzi în uşă o bătaie şovăitoare, iar în uşa biroului se ivi uluit, cu pălăria lui mare în mînă şi în lunga lui haină neagră, „numitul Tomlinson".

Skinyer, asociatul mai în vîrstă al firmei, nici nu auzi bine ce îi spunea Tomlinson, şi se repezi în biroul de alături al domnului Beatem, strigînd cu un glas de hienă emoţionată:

— Beatem! Beatem! Vino repede în biroul meu! Omul acesta e fenomenul cel mai extraordinar din America! Ce crezi că vrea să facă?

— Ce? a întrebat Beatem.

— Ei bine, îşi dăruieşte întreaga avere Universităţii !
— Dumnezeule ! exclamă Beatem, şi cei doi jurişti se uitară unul la celălalt, pierduţi în admiraţie pentru minunatul geniu al lui Tomlinson şi neasemănata sa stăpînire de sine.

• • •

Ceea ce se întîmplase fusese foarte simplu.
Tomlinson se întorsese de la Universitate plin de speranţă şi încercat totuşi de îndoieli. Văzuse el bine că Universitatea avea nevoie de bani, iar el era gata să-i dea întreaga avere ca doctorul Boomer să aibă putinţa de a dărîma totul. Dar, ca mulţi oameni modeşti, n-avea îndemînarea de a-şi spune gîndul pe faţă. Simţea că pînă atunci binefăcătorii Universităţii fuseseră oameni dintr-o categorie cu totul diferită de a lui.
„Mama" a fost aceea care a rezolvat problema.
— Ei bine, tată, spuse ea, ceva tot am învăţat de cînd avem bani. Cînd ai un lucru de făcut, găseşti întotdeauna oameni care să-l facă în locul tău, dacă-i plăteşti. De ce nu te duci la juriştii aceia care rezolvă treburile pentru Societate, şi să-i pui să vorbească pentru tine cu Universitatea ?
Drept urmare, Tomlinson îşi făcuse apariţia în uşa biroului lui Skinyer şi Beatem.

• • • •

— Chiar aşa, domnule Tomlinson, spuse Skinyer, cu tocul înmuiat în cerneală ; e o chestiune cît se poate de simplă. Pot redacta un act de transfer din cîteva trăsături de condei. Dacă doriţi, chiar acum.
Ceea ce voia să spună era : „Să redactez actul chiar acum, ca să pot să încasez onorariul meu de cinci sute de dolari, cît timp mai ai bani să plăteşti".
— Aşadar, continuă el, să vedem ce trebuie să spunem.
— Iată, spuse Tomlinson, doresc să spuneţi acolo că dăruiesc Universităţii toate acţiunile mele.
— Toate ? spuse Skinyer privind cu un surîs liniştit spre Beatem.

— Pînă la ultimul cent, domnule, spuse Tomlinson; scrieţi că le dau pe toate Universităţii.

— Foarte bine, spuse Skinyer şi începu să scrie: „Subsemnatul Edward Tomlinson, din comitatul... Cahoga", cred că aşa aţi spus, domnule Tomlinson?

— Da, domnule, spuse marele vrăjitor, acolo am crescut.

— „prin prezenta donez, atribui, cedez şi transfer, cu drepturi integrale de succesiune şi în mod irevocabil, toate acele acţiuni nominale, valori şi obligaţii la purtător pe care le posed, precum şi oricare altele" — vă rog să observaţi, domnule Tomlinson, că mă exprim cît mai scurt posibil — „considerîndu-le după libera mea voinţă, donate, atribuite, cedate şi transferate instituţiei de învăţămînt superior şi academic, numită şi cunoscută a fi actualmente Universitatea Plutoria, din oraşul..."

Se opri un moment. „Ce destinaţie sau scop să indic?" întrebă domnul Skinyer.

Tomlinson îşi lămuri intenţiile cît putu mai bine, iar domnul Skinyer, stilizînd cu o mare repeziciune, a precizat că întreaga donaţie va constitui: un „fond de demolare" pentru dărîmarea clădirilor, un „fond de retragere" pentru îndepărtarea profesorilor, „un fond tehnic" pentru nimicirea aparatelor şi un „fond general de distrugere" pentru suprimarea a tot ce nu era menţionat în mod deosebit.

— Aş mai dori să fac ceva, dacă se poate, pentru domnul Boomer personal; aşa, ca de la om la om, spuse Tomlinson.

— Perfect, spuse Beatem, şi cu greu se opri să zîmbească. Daţi-i partea leului din acţiuni: cedaţi-i jumătate de milion.

— Aşa să fie, cîntări Tomlinson; o merită.

— Fără îndoială, aprobă domnul Skinyer.

În cîteva minute, actul de donaţie era redactat şi Tomlinson, plin de bucurie, strîngea mîinile domnilor Skinyer & Beatem, spunîndu-le să-şi fixeze singuri onorariul.

La aceasta, oricum, se gîndiseră şi ei.

•

— Crezi oare că e legal? îi spuse Beatem lui Skinyer, după ce plecă vrăjitorul finanţelor. Actul e valabil?

— O, nu cred, spuse Skinyer, nici cît negru sub unghie. Dimpotrivă, dacă se va deschide o acţiune penală pentru constituirea frauduloasă a societăţii, acest transfer va contribui mai degrabă să-l trimită la închisoare. Mă îndoiesc însă că-l vor putea aresta. După cum vezi, e al dracului de priceput. *Dumneata* ştii, şi *eu* ştiu de asemenea, că a plănuit întreaga afacere în deplină conştiinţă a fraudei. *Dumneata* şi cu *mine* o ştim foarte bine, dar mai degrabă din instinctul nostru, obişnuit cu asemenea lovituri, decît în temeiul vreunei dovezi. Tipul a avut grijă să se înconjoare de un asemenea aer de bună-credinţă, de la început pînă la sfîrşit, încît le va fi foarte greu să pună mîna pe el.

— Ce-o să facă Tomlinson acum? spuse Beatem.

— Îţi spun eu ce-o să facă. Ţine bine minte. În douăzeci şi patru de ore o să şteargă putina peste graniţă, iar dacă vor să-l prindă, o să trebuiască să-i ceară extrădarea. Îţi repet că e un bărbat de o pricepere extraordinară. Nici unul dintre noi nu putem să ne măsurăm cu el.

Ceea ce, probabil, conţinea un sîmbure de adevăr.

•

— Ei bine, mamă, s-a făcut! spuse marele vrăjitor, cu faţa luminată de o bucurie simplă, cînd se întoarse în apartamentul lor de o mie de dolari, după întrevederea cu Skinyer şi Beatem. Am dat Universităţii o zestre pe care n-a avut-o niciodată şi pe care nici o altă Universitate n-o are; chiar juriştii mi-au spus-o.

— Bravo! spuse „mama".

— Da, şi îmi pare bine că n-am pierdut banii aşa cum am încercat s-o facem. Vezi tu, mamă, nici eu nu-mi dădeam seama cît bine poţi să faci cu banii dacă

îl faci cu tragere de inimă. Vor putea începe numaidecît să dărîme Universitatea. Să mă ia naiba, ce lucruri splendide se pot face cu banii! Mă bucur nespus că nu i-am pierdut.

Au stat de vorbă pînă seara tîrziu şi în noaptea aceea au dormit cu adevărat într-un palat al lui Aladin, plin de vise de aur.

Dar dimineaţa, palatul lui Aladin şi toate visele au căzut, prăbuşindu-se peste capetele lor într-o neaşteptată şi îngrozitoare catastrofă. Dezastrul s-a dezlănţuit de îndată ce Tomlinson a coborît în hol. Tot văzduhul era plin de informaţiile şi ştirile alarmante ale ziarelor de dimineaţă. Mulţimea se îmbulzea din toate părţile să cumpere ziarele. Oamenii citeau în picioare titlurile tipărite cu litere mari, bătătoare la ochi:

PRĂBUŞIREA AURIFEREI ERIE.
MARE ESCROCHERIE CU AUR.
ARESTAREA LUI TOMLINSON E AŞTEPTATĂ PENTRU DIMINEAŢA ACEASTA.

Vrăjitorul finanţelor stătea lîngă un stîlp, cu ziarul tremurîndu-i în mînă, cu ochii ficşi, în timp ce în jurul lui două mii de ochi avizi şi o mie de limbi şuierătoare îi azvîrleau ruşine în inima lui lovită.

Aici îl găsi, coborînd de sus, băiatul lui, Fred. La vederea mulţimii în fierbere şi a feţei livide a tatălui său, îmbătrînit parcă într-o clipă, sufletul băiatului tresări. Ce se întîmplase nu putea şti, îl vedea numai pe tatăl lui stînd acolo, ameţit, zdrobit, împroşcat din toate părţile de litere uriaşe:

ARESTAREA LUI TOMLINSON!

— Vino, tată, vino sus, spuse el şi-l luă de braţ, purtîndu-l prin mulţime.

În jumătatea de oră următoare, pe cînd Tomlinson, soţia lui şi Fred stăteau în falsa grandoare a apartamentului de o mie de dolari şi aşteptau arestarea, băiatul a învăţat mai multe decît i-ar fi putut vîrî în cap tot învăţămîntul Facultăţii industriale a Universităţii din Plutoria. în zece ani. Nenorocirea îşi întinsese

mîna asupra lui şi, la atingerea ei, inima lui de adolescent se transformă într-un material mai de preţ decît aurul curat al „Auriferei Erie“. În timp ce se uita la faţa zdrobită a tatălui său care îşi aştepta arestarea, apoi la faţa umflată de plîns a mamei lui, o mînie grozavă i se înfipse în suflet.

— Dacă vine şeriful... spuse Tomlinson, şi buzele îi tremurau în timp ce vorbea. Nu-şi putea închipui altfel arestarea lui.

— Nu te pot aresta, tată, izbucni băiatul. N-ai făcut nimic rău. N-ai înşelat pe nimeni. Dacă încearcă să te aresteze, am să-i... Vocea i se frînse într-un sughiţ şi mîinile i se încleştară înfrigurate.

— Dumneata rămîi aici, dumneata şi cu mama. Eu mă duc jos. Dă-mi bani să plătim hotelul şi plecăm acasă. Nu ne pot opri ; n-au nici un motiv să te aresteze.

Nici nu aveau. Fred plăti nota apartamentului, stingherit numai de ochii iscoditori şi de limbile bîrfitoare din hol.

Cîteva ore mai tîrziu, în timp ce oraşul mai vuia încă de ştirile despre prăbuşirea lui, marele vrăjitor al finanţelor, soţia şi fiul său coborau din apartamentul de o mie de dolari, trecînd pe coridoare cu braţele încărcate de valize. Un servitor, pe faţa căruia se prelinsese un surîs jumătate obraznic, jumătate linguşitor, întinse mîna după bagaje, întrebîndu-se dacă mai merită să se ostenească.

— Dumneata să te duci dracului ! spuse Fred. Îşi îmbrăcase din nou costumul lui de stofă groasă, cumpărat gata, cu care venise din Cahoga, şi arăta atît de zdravăn cu umerii lui largi şi fălcile strînse, încît servitorul o şterse încetişor.

Aşa trecură, nearestaţi şi nestînjeniţi, prin coridor şi prin hol, spre uşile de afară ale marelui hotel.

La uşa hotelului „Palaver“, i-a întîmpinat un trepăduş în uniformă şi cu tichie rotundă. Stăpînii hotelului îl numeau *chasseur* sau *commissionnaire*, cuvinte străine care voiau să spună că nu făcea nimic.

La vederea lui, faţa vrăjitorului finanţelor se înroşi o clipă, reluîndu-şi expresia obişnuitei ei sfiiciuni.

— Mă întreb, începu să murmure, cît ar trebui...

— Nici o para chioară, tată, spuse Fred făcîndu-şi loc cu umerii pe lîngă măreţul *chasseur* ; lasă-l să muncească.

Şi cu această admirabilă doctrină, Tomlinson cu fiul său părăsiră hotelul „Grand Palaver".

. . . .

N-a fost nici un fel de arestare, nici atunci, nici mai tîrziu. În ciuda aşteptărilor holului şi a anunţurilor *Şoaptei financiare* „numitul Tomlinson" nu a fost arestat nici cînd a părăsit „Grand Palaver", nici cînd stătea aşteptînd în gară cu Fred şi cu „mama" plecarea trenului pentru Cahoga.

Nu aveau de ce să-l aresteze. Aceasta n-a fost însă partea cea mai puţin ciudată din cariera marelui vrăjitor al finanţelor. Căci, după ce întreg activul şi pasivul „Societăţii aurifere de pe Erie" au fost calculate prin truda domnilor Skinyer & Beatem şi a reprezentanţilor legali ai orfanilor şi idioţilor şi surdomuţilor, bilanţul s-a lichidat cu cea mai frumoasă şi mai limpede cifră dintre cîte s-au închipuit vreodată. Aurul curat plăti costul certificatului de încorporare. Capitalul de exploatare dispăruse, iar cei care pierduseră cel mai mult preferau să vorbească cel mai puţin. În ce-l priveşte pe Tomlinson, dacă se adunau cîştigurile lui la bursă înainte de căderea „Auriferei" şi dacă se scădea nota de la „Grand Palaver", cei o mie de dolari pe care îi dădu lui Skinyer & Beatem ca să-şi răscumpere drepturile asupra jumătăţii inferioare a fermei (precum şi costul celor trei bilete pînă la staţia Cahoga) balanţa debitului şi creditului se egala pînă la un fir de păr.

Astfel dispăru într-o noapte întreaga avere a lui Tomlinson, cum palatul de aur văzut în mirajul unui apus în deşert dispare deodată din faţa ochilor privitorului şi nu lasă nici o urmă.

La cîteva luni după prăbuşirea „Auriferei Erie", Universitatea îi acorda lui Tomlinson titlul de doctor în litere *in absentia*. O universitate trebuie să-şi ţină

cuvîntul — şi decanul Elderberry Faible, care era onestitatea însăşi, susţinuse cu dîrzenie că un vot al Facultăţii de arte, o dată pronunţat şi înscris în registrul deliberărilor, devine tot atît de nestrămutat ca şi stînca devoniană însăşi.

Aşadar, titlul a fost decernat. Decanul Elderberry Faible, stînd în picioare într-o robă lungă roşie, în faţa doctorului Boomer, care sta jos într-o robă lungă albastră, dădu citire, după vechea datină a Colegiului, formulei latine de conferire a titlului de doctor în litere lui *Edwardus Tomlinsonius, vir clarissimus, doctissimus, praestantissimus* [1] şi o serie întreagă de alte adjective, toate terminate în *issimus.*

Dar noul doctor în litere nu era acolo ca să le primească. Stătea în acel moment cu fiul său Fred pe o coamă de deal bătută de vînt, lîngă lacul Erie, unde rîul Tomlinson curge acum din nou nestînjenit înspre lac. Nici peisajul nu mai era schimbat, căci Tomlinson şi fiul său făcuseră o spărtură în dig cu ranga şi cazmaua, iar apa furioasă cărase resturile îndiguirii, pînă ce se duse totul. Stîlpii de cedru ai reflectoarelor electrice au fost prefăcuţi în şipci pentru gard ; colibele de lemn ale echipei de mineri italieni fuseseră dărîmate şi bîrnele folosite pentru foc ; iar brusturii şi ciulinii verii bogate se înţeleseseră să ascundă urmele ruşinii lor. Natura întinsese mîna şi aşternuse covorul ei de verdeaţă peste mormîntul dispărutului Eldorado.

Acum, cînd marele vrăjitor al finanţelor şi fiul său stăteau pe coama de deal, nu vedeau altceva decît pămîntul care cobora spre lac şi nu auzeau decît rîul murmurînd pe sub sălcii, în timp ce vîntul, coborînd de pe coastă, încreţea uşor unda apei nu prea adînci.

---

[1] Edward Tomlinson, bărbatul cel mai ilustru, cel mai învăţat, cel mai impunător. (L. latină.)

Capitolul IV

SOCIETATEA ORIENTALĂ YAHI-BAHI A DOAMNEI RASSELYER-BROWN

Doamna Rasselyer-Brown locuia pe Plutoria Avenue, într-un vast palat cu ziduri de gresie, unde oferea acele petreceri elegante care au dat numelui Rasselyer-Brown faima de care se bucură astăzi. Domnul Rasselyer-Brown locuia tot acolo.

Clădirea avea, mai mult sau mai puţin, faţada unui *palazzo* italian din secolul a şaisprezecelea. Dacă cineva, la un dineu, cerea doamnei Rasselyer-Brown o lămurire în această privinţă (ceea ce constituia o binemeritată atenţie pentru şampania de cinci dolari pe care o bea), doamna răspundea că faţada era *cinquecentisti*[1], dar că reproducea totodată şi fereastra maură în carouri a stilului din Siena. Iar dacă oaspetele voia să afle mai tîrziu, în cursul serii, de la domnul Rasselyer-Brown, dacă palatul lor era *cinquecentisti*, el răspundea că aşa i se pare. După care răspuns, şi după o clipă de tăcere, domnul Rasselyer-Brown îl întreba la rîndul său pe musafir dacă nu cumva i se uscase gîtlejul.

Din acest singur amănunt se poate deduce cu precizie ce fel de oameni erau cei doi Rasselyer-Brown.

Pentru doamna Rasselyer-Brown, domnul Rasselyer-Brown era o mare povară. Mai mult decît atît ; cuvîntul nu e destul de tare. După cum însăşi doamna Rasselyer-Brown mărturisea în cercul celor trei sute de prieteni intimi ai ei, era un lanţ care o ţinea legată şi o greutate care o împiedica. Un pietroi. În momentele sale religioase, îl compara cu o cruce pe care o purta în spinare. Încă din primii ani ai căsniciei lor, cu vreo douăzeci sau douăzeci şi cinci de ani în urmă,

[1] Din secolul al şaisprezecelea.

soţul ei fusese pentru ea un pietroi. Domnul Rasselyer-Brown făcea afaceri cu lemn şi cărbune, şi e greu pentru o femeie cînd trebuie să-şi dea seama că soţul ei face avere din lemn şi cărbune, iar lumea ştie. E o îndeletnicire care te înjoseşte. Ceea ce o femeie doreşte mai mult decît toate (şi nu facem decît să cităm propria cugetare a doamnei Rasselyer-Brown, aşa cum a fost înregistrată de cei trei sute de prieteni ai ei) — e *spaţiul!* Spaţiul larg, cu orizonturi deschise. Cel mai penibil lucru din lume e să te simţi înnăbuşit: şi nu există nimic mai înnăbuşitor decît un soţ care nu distinge un Giotto de un Carlo Dolci, dar poate deosebi fărîmele de cărbune amestecate în brichete, iar cînd e invitat la un dineu nu scapă ocazia să vorbească despre cuptoare.

Acestea, desigur, erau întîmplări vechi. Se uitaseră într-o oarecare măsură, sau erau, oricum, stropite cu apa de trandafiri a timpului.

Dar pietroiul rămăsese.

Chiar după ce epoca vînzării cu amănuntul a cărbunelui şi a lemnului se încheiase de mult, îi era greu doamnei Rasselyer-Brown să se resemneze cu un soţ care exploata o mină de cărbuni şi cumpăra păduri pentru celuloză în locul cărţilor de rugăciuni cu miniaturi din secolul al doisprezecelea. O mină de cărbuni e un subiect îngrozitor în timpul unui dineu; te umileşte în faţa musafirilor.

N-ar fi fost chiar aşa de rău — o recunoştea chiar doamna Rasselyer-Brown — dacă domnul Rasselyer-Brown *ar fi făcut* ceva. Acest cuvînt trebuie bine înţeles. Înseamnă: dacă ar fi existat un singur lucru pe care într-adevăr să-l facă. De pildă, dacă ar fi *colecţionat* ceva. Iată-l, de pildă, pe domnul Lucullus Fyshe, care fabrica apă gazoasă, dar în acelaşi timp toată lumea ştia că posedă cea mai frumoasă colecţie de pe Continent de mobile italiene deteriorate; nu exista o piesă întreagă printre ele.

Mai era un alt exemplu asemănător: al bătrînului domn Feathertop. Propriu-zis, acesta nu *colecţiona.* Respingea acest cuvînt şi obişnuia să spună: „Nu mă numiţi colecţionar; *nu sînt.* Culeg pur şi simplu obiecte,

oriunde mi se întîmplă să găsesc, la Roma, la Varşovia, la Bucureşti, oriunde." Cînd te gîndeşti ce frumoase locuri de văzut sînt acestea, iar domnul Rasselyer-Brown n-a pus niciodată piciorul dincolo de Statele Unite ! La o săptămînă după ce domnul Feathertop se întorcea din ceea ce numea el „o raită prin Europa", toată lumea ştia că adusese de la Dresda un dos de vioară (descoperit de fapt într-un magazin de instrumente muzicale) şi capacul unui vas etrusc pe care-l descoperise printr-o simplă întîmplare, într-un magazin de vase din Etruria. Iar doamna Rasselyer-Brown leşina de desperare, gîndindu-se la nulitatea soţului ei.

Acum putem înţelege cît îi era povara de grea.

— Draga mea, spunea ea adesea prietenei sale intime, domnişoara Snagg, nu m-ar supăra atît de mult afacerile (afacerile care n-ar fi supărat-o erau, hai s-o spunem, copacii uriaşi în valoare de două milioane de dolari pe care *Brown Ltd.*, oribilul nume de afaceri al domnului Rasselyer-Brown, îl cumpărase anul acela) — dacă domnul Rasselyer-Brown *ar face ceva.* Dar el nu face *nimic.* În fiecare dimineaţă, după micul dejun, pleacă la nenorocitul lui de birou şi nu se întoarce înapoi pînă la prînz ; iar seara nu face nimic altceva decît se duce la club ori la vreo întîlnire de afaceri. Te-ai aştepta să aibă mai multă ambiţie. Ah, cum aş vrea să fiu bărbat !

Era într-adevăr o ruşine.

Aşa se întîmpla că în aproape tot ce întreprindea doamna Rasselyer-Brown nu putea să se bizuie nici pe cel mai mic ajutor al soţului ei. În fiecare miercuri, de pildă, cînd Clubul *Dante* se întrunea la ea acasă (alegeau patru versuri din opera poetului în fiecare săptămînă, pentru a cugeta asupra lor şi a le discuta la masa de prînz), doamna Rasselyer-Brown trebuia să ducă singură „tot greul" — chiar aceasta era expresia ei. Oricine a adîncit patru versuri din Dante la un prînz cu vin de Mosela, ştie ce povară duce în spinare !

În toate aceste împrejurări soţul doamnei era inutil, cu desăvîrşire inutil. Nu e frumos să-ţi fie ruşine de soţul tău. Şi, ca să fim drepţi, doamna Rasselyer-

Brown spunea totdeauna celor trei sute de intimi ai săi că nu-i era ruşine de el; într-adevăr, *refuza* să-i fie. Îi venea totuşi greu să-l vadă la propria lor masă alături de alţi bărbaţi superiori. Dacă-l aşeza, de pildă, lîngă domnul Sikleigh Snoop, poetul iubirii, ce mai rămînea din el? Nimic. Nici măcar nu reuşea să înţeleagă ce spune domnul Snoop. Iar cînd domnul Snoop stătea pe covorul din faţa căminului, legănînd o ceaşcă de ceai în mînă, şi discuta dacă sentimentul erotic era sau nu nota dominantă în tablourile lui Botticelli, domnul Rasselyer-Brown se ascundea într-un colţ, ghemuit în smokingul său, care-i mai şedea şi rău. Soţia lui prindea adesea din zbor cu urechea frînturi de conversaţie ca acestea: „Cînd eram la început în comerţul de lemn şi cărbune..." sau: „E un cărbune care arde mai repede decît brichetele, dar n-are puterea de încălzire a cocsului"... sau chiar, pe şoptite: „Dacă simţi că ţi s-a uscat gîtlejul ascultînd..." Şi aceasta tocmai în momentul cînd toţi cei prezenţi trebuiau să-l asculte pe domnul Snoop.

Cel puţin dacă aceasta ar fi fost întreaga povară a doamnei Rasselyer-Brown. Mai exista însă o altă parte, poate cea mai *reală*, deşi doamna Rasselyer-Brown n-a mărturisit-o niciodată. Despre această parte a poverii ei n-a vorbit niciodată, nici chiar prietenei sale intime, domnişoara Snagg; n-a pomenit despre ea doamnelor din Clubul *Dante*, n-a amintit-o în cuvîntările rostite în faţa membrelor „Societăţii artistice de după-amiază a femeilor", şi nici la „Clubul de bridge de fiecare luni".

Dar membrii Clubului de bridge şi ai Societăţii artistice şi ai Clubului *Dante*, vorbeau cu toţii despre această suferinţă.

Pe scurt, iată despre ce e vorba: domnul Rasselyer-Brown *bea*.

Nu însemna că era beţiv, că bea prea mult, ori ceva asemănător. Bea. Atîta tot.

Nu făcea nici un exces. Domnul Rasselyer-Brown începea ziua turnîndu-şi cîteva picături care, aşa zicînd, îi limpezeau ochii — şi, la urma urmei, ce om activ nu doreşte să aibă ochii limpezi, dimineaţa? Apoi, chiar

înainte de micul dejun, lua un întăritor — şi ce precauţie mai înţeleaptă pentru un om de afaceri, decît să se fortifice în vederea micului dejun? În drum spre birou, oprea de obicei pentru o clipă automobilul la „Grand Palaver“; dacă era o zi înnorată intra şi lua ceva ca să combată umezeala; dacă era o zi rece, lua ceva să se încălzească; iar dacă era una din acele zile cu soare, atît de primejdioase pentru organism, lua orice-i propunea barmanul (un recunoscut expert în îngrijirea sănătăţii) pentru a-şi înviora organismul. După aceea putea să stea la birou şi să încheie în două ore atîtea afaceri de cărbune, cărbune de lemn, lemn de cărbune, celuloză, lemn de celuloză, celuloză de lemn, cîte n-ar fi putut să încheie alt om de afaceri nici într-o săptămînă. Nu-i nici o mirare, căci era atît de întărit şi de înviorat, cu ochii deschişi şi creierul limpede, încît, în afară de marii oameni de afaceri, puţini erau care să se măsoare cu el.

Adevărul e că tocmai afacerile l-au obligat pe domnul Rasselyer-Brown să bea. E foarte bine ca un tînăr funcţionar cu douăzeci de dolari pe săptămînă să se mulţumească în timpul lucrului cu sandviciuri şi lapte cu cafea de malţ. În afacerile mari însă, nu e posibil. Cînd un bărbat începe să se ridice în afaceri, aşa cum începuse domnul Rasselyer-Brown cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, dacă vrea să reuşească trebuie neapărat să înlăture laptele cu cafea de malţ. În orice situaţie de răspundere, un bărbat are nevoie să bea. Nici o afacere într-adevăr mare nu poate fi dusă pînă la capăt fără băutură. Dacă doi bărbaţi pătrunzători, tari cum e cremenea, se întîlnesc pentru a încheia o afacere în care fiecare are de gînd să-l biruiască pe celălalt, singura cale de urmat e să se ducă într-un loc cum ar fi sufrageria clubului *Mausoleum* şi să se îmbete. E ceea ce se numeşte „aportul personal“ în afaceri, şi în afară de această silinţă, nu mai e nevoie de alta.

Mai mult decît oriunde, aceste principii se adeveresc în întreprinderile bărbăteşti în aer liber, cum ar fi afacerile cu păduri şi lemn de construcţie, unde ai într-una de lucru cu pădurari-şefi, pionieri şi vînători-

pîndari, ale căror nume par a-ţi aminti ele înşile un corn umplut cu whisky sub cetina unui brad din Canada.

Dar trebuie să repetăm, pentru a înţelege cît mai bine, că nu era nici un exces în felul cum domnul Rasselyer-Brown bea. Într-adevăr, orice ar fi fost obligat să consume în timpul zilei, apoi seara la *Mausoleum*, după întoarcerea de la club, noaptea, domnul Rasselyer-Brown îşi făcuse un obicei neclintit din *a nu bea nimic*. Putea, eventual, întorcîndu-se acasă, să se oprească în sufragerie pentru o mică înghiţitură, la bufet. Dar aceasta se petrecea *în timpul* întoarcerii acasă, nu *după*. Putea, de asemenea, dacă îşi simţea creierul surmenat, să coboare mai tîrziu în pijama şi halat, cînd casa era liniştită, şi să-şi calmeze nervii, sorbind un brandy cu sifon sau ceva potrivit cu tăcerea acelei ore tîrzii. Dar nu era băutură adevărată. Domnul Rasselyer-Brown o numea *pişcătură*; şi desigur că orice om poate avea nevoie de o *pişcătură* într-un moment cînd dispreţuieşte băutura.

. . . .

O femeie se poate regăsi totuşi în fiica ei. E cel puţin o consolare. Căci, după cum recunoştea doamna Rasselyer-Brown însăşi, fiica ei Dulphemia era propria ei imagine. Existau, desigur, diferenţe, anumite deosebiri de chip şi înfăţişare. Domnul Snoop a evocat aceste nuanţe în felul cel mai delicat, spunînd că era aceeaşi deosebire ca între Burne-Jones şi Dante Gabriel Rossetti[1]. Dar chiar şi aşa, mama şi fiica erau atît de asemănătoare, încît lumea (o anumită lume) le confunda totdeauna cînd treceau pe stradă. Şi fiindcă oricine le confunda avea perspectiva de a fi invitat la o masă cu şampanie de cinci dolari, tentaţiile acestei confuzii erau numeroase. Fără pic de îndoială, Dulphemia Rasselyer-Brown era o fată cu un caracter şi o inteligenţă remarcabile. Acestea, de altfel, sînt însuşirile oricărei fete care are un frumos păr auriu,

---

[1] E. *Burne-Jones* (1833—1898), pictor şi grafician, elev al lui *Dante Gabriel Rossetti* (1828—1882), vestit pictor şi poet englez.

despărţit în două şuviţe groase pe frunte, şi adînci ochi albaştri, blînzi ca un cer italian.

Chiar şi cei mai în vîrstă şi mai serioşi bărbaţi din oraş care stăteau de vorbă cu ea recunoşteau că are o înţelegere, o intensitate de gîndire şi o adîncime surprinzătoare. Astfel, bătrînul judecător Longerstill, vorbind cu Dulphemia la un dineu timp de o oră despre jurisdicţia Comiei interstatale de comerţ, era sigur, după felul în care ridica ochii din cînd în cînd spre el şi spunea: „Ce interesant!" că avea o judecată de adevărat jurist. Iar domnul Brace, inginerul-consilier, care-i arătase pe faţa de masă, la desert, cu trei furculiţe şi o lingură, modul în care se reglează preaplinul deversorului prevăzut la barajul de la Gatun, era sigur, din felul în care ea îşi sprijinea faţa de mînă într-o parte şi spunea: „Ce extraordinar!" că avea creierul unui inginer. Toţi vizitatorii străini de cercurile distinse ale oraşului erau încîntaţi de darurile ei. Vicontele Fitzthistle, care-i explicase timp de o jumătate de oră aspectele politice ale situaţiei din Irlanda, a fost captivat de înţelegerea rapidă de care a dat dovadă, întrebîndu-l la sfîrşit, fără o secundă de ezitare: „Şi care din ei sînt naţionalişti?"

Acest gen de discuţii pune în valoare inteligenţa feminină, în cea mai deplină formă a ei. Orice bărbat, care e într-adevăr un bărbat, e gata s-o recunoască.

Nu mai vorbim despre tineri, care se îmbulzeau spre palatul Rasselyer-Brown în cîrduri. Stăteau grămadă în fiecare duminică după masă, la ora cinci, înfăşuraţi în lungi redingote negre, ţinîndu-se foarte drept pe scaune drepte şi încercînd să bea ceai cu o singură mînă. Se puteau vedea tineri atleţi de la Universitate, jucători reputaţi din echipa de fotbal, căznindu-se să vorbească despre muzica italiană; ca şi tenori italieni de la Opera Mare, făcînd tot ce le stătea în putinţă să vorbească despre fotbalul practicat în universităţi. Erau tineri oameni de afaceri vorbind despre artă; tineri oameni de artă vorbind despre religie şi tineri prelaţi vorbind despre afaceri. Casa Rasselyer-Brown era genul de cămin cultivat, unde persoane cu educaţie şi gust au libertatea de a vorbi

despre lucruri pe care nu le cunosc şi de a exprima în deplină voie idei pe care nu le au. Numai cînd şi cînd, unul dintre profesorii de la Universitatea de peste drum intra ca o furtună în salon, şi întreaga conversaţie se pulveriza sub loviturile cunoştinţelor exacte.

Cunoscătorii numeau aceste întîlniri un *salon*. Mulţi spuneau că după-amiezile doamnei Rasselyer-Brown semănau aidoma cu încîntătoarele *saloane* ale secolului al optsprezecelea. Dar indiferent dacă reuniunile erau sau nu *saloane* ale secolului al optsprezecelea, domnul Rasselyer-Brown, sub a cărui ocrotire anumiţi oaspeţi favorizaţi treceau fără zgomot în barul de lîngă sufragerie, făcea tot ce putea să le pună pe picior de egalitate cu cele mai bune saloane particulare ale cabaretelor secolului al douăzecilea.

S-a ivit însă în acest răstimp un eveniment deosebit de trist în viaţa socială a oraşului. Opera Mare se avîntase, cîntînd, într-un uriaş deficit şi îşi închisese porţile. Nu mai rămăsese nimic din gloria ei, în afară de eforturile unui comitet de doamne care căutau să adune banii necesari pentru a-i permite lui *signor* Puffi să părăsească oraşul, ca şi încercarea generoasă a altui comitet de a strînge fonduri pentru a-l păstra pe signor Pasti în oraş. Un lucru era sigur : Opera murise, deşi faptul că deficitul fusese în acel an aproape de două ori mai mare decît în anul precedent, arăta că interesul publicului pentru muzică crescuse. Lumea bună a oraşului trăia într-adevăr un moment deosebit de dificil. Era prea devreme pentru o călătorie în Europa şi prea tîrziu pentru a pleca în Bermude. Era prea cald pentru a merge în sud şi încă prea rece pentru a merge în nord. Se vedeau toţi aproape constrînşi să rămînă acasă — ceea ce era groaznic.

Drept urmare, doamna Rasselyer-Brown şi cei trei sute de prieteni ai ei se plimbau în sus şi în jos pe Plutoria Avenue, aşteptînd zadarnic noutăţi. Se legănau în valuri de mătase la ceaiuri dansante şi la după-amiezile cu bridge. Se revărsau în avalanşe de culori curgătoare la recepţii suprapopulate şi se aşezau în şiruri strălucitoare ca să asculte conferinţe des-

pre emanciparea sexului feminin. Domnea pretutindeni o atmosferă de totală plictiseală.

S-a întîmplat însă, fie accidental, fie intenţionat, ca tocmai în acea epocă de *ennui*[1] general, doamna Rasselyer-Brown şi cei trei sute de prieteni ai ei să audă pentru prima oară despre prezenţa în oraş a domnului Yahi-Bahi, celebrul fakir oriental. Era atît de celebru, încît nimeni nu se gîndea să mai întrebe cine e şi de unde vine. Se mărginea fiecare să spună şi să repete că era *celebrul Yahi-Bahi*. Adăugau, pentru cei care aveau nevoie s-o ştie, că numele lui se pronunţa Yahhy-Bahhy, şi că doctrina profesată de domnul Yahi-Bahi era boohooismul. Dacă cineva dorea să ştie mai mult, i se explica a fi o formă de shoodooism, însă mult mai intens şi mai ezoteric. Primind aceste lămuriri, toţi erau de acord să constate cît de infinit superioare sînt popoarele orientale faţă de noi.

Doamna Rasselyer-Brown, în calitatea ei de conducătoare a celor mai alese cercuri de pe Plutoria Avenue, a fost, se înţelege, printre primele persoane care l-au vizitat pe domnul Yahi-Bahi.

— Draga mea, spuse ea împărtăşindu-şi impresiile prietenei sale intime, domnişoara Snagg; a fost *extrem* de interesant. Ne-am îndreptat spre cel mai suspect cartier al oraşului, ne-am oprit la cea mai stranie cocioabă pe care ţi-o poţi imagina şi am urcat pe cele mai înguste scări ce s-au văzut vreodată. Era tot ce se poate mai oriental, o imagine desprinsă parcă din Coran.

— Ce fascinant! spuse domnişoara Snagg. (Ca să vorbim drept, dacă acea cocioabă a domnului Yahi-Bahi ar fi fost locuită, cum s-ar fi putut întîmpla, de un vatman de tramvai sau de un frînar de la calea ferată, doamna Rasselyer-Brown n-ar fi găsit-o interesantă sau fascinantă.)

— Toată casa era îmbrăcată în perdele, cu chipuri de şerpi şi de zei indieni, cît se poate de stranii.

— L-ai văzut pe domnul Yahi-Bahi? întrebă domnişoara Snagg.

[1] Plictiseală. (L. franceză).

— Oh, nu, draga mea. L-am văzut numai pe ajutorul lui, domnul Ram Spudd; un omuleţ rotund, foarte ciudat, un bengalez, cred. S-a aşezat cu spatele în dreptul unei perdele, a întins braţele în lături şi n-a vrut să mă lase să trec. Spunea că domnul Yahi-Bahi e în meditaţie şi nu trebuie tulburat.

— Ce încîntător! repetă ca un ecou domnişoara Snagg.

(În realitate, domnul Yahi-Bahi şedea după perdea şi mînca slănină de porc cu fasole, dintr-o cutie de conserve de zece cenţi.)

— Ceea ce mă încîntă mai mult la popoarele din răsărit, continuă doamna Rasselyer-Brown, e minunata lor delicateţe de simţire. I-am comunicat că îl invit pe domnul Yahi-Bahi să vină şi să ne vorbească despre boohooism şi, pregătindu-mă să plec, am scos o hîrtie de un dolar din portmoneu şi am pus-o pe masă. Păcat că n-ai văzut gestul cu care a luat-o domnul Ram Spudd. A făcut cel mai adînc *salamalec* şi a spus: „Isis să vă păzească, frumoasă doamnă". Era o atît de perfectă politeţe în purtarea lui şi totuşi avea aerul de a dispreţui banii. Pe cînd ieşeam nu m-am putut reţine şi i-am mai strecurat încă un dolar în mînă; l-a luat ca şi cum nici n-ar fi băgat de seamă şi a murmurat: „Osiris să vă ţină, oh, floare între femei!" În timp ce mă urcam în maşină i-am dat alt dolar, iar el a spus: „Isis şi Osiris să vă prelungească amîndoi existenţa, oh, crin al lanurilor de orez", apoi a rămas lîngă uşa maşinii şi a aşteptat fără să se clintească pînă am plecat. Avea o privire atît de stranie şi de gînditoare, de parcă mai aştepta încă ceva!

— Ce delicios! murmură domnişoara Snagg. Misiunea ei în viaţă era să murmure cuvinte de acest fel în locul doamnei Rasselyer-Brown. La urma urmei, adunînd laolaltă biletele la Opera Mare şi toate dineurile, se descurca foarte bine.

— Nu-i aşa? spuse doamna Rasselyer-Brown. Seamănă atît de puţin cu bărbaţii noştri! Mă simţeam foarte ruşinată de şoferul meu cel nou; era într-un contrast atît de izbitor cu Ram Spudd. Gestul brutal cu care a deschis uşa, felul brusc în care s-a aşezat

la volan şi *brutalitatea* cu care a dat drumul la motor m-au făcut să mă simt într-adevăr ruşinată. Şi cînd a pornit — sînt sigură că a făcut-o intenţionat — l-a stropit cu noroi pe domnul Spudd !

E totuşi destul de ciudat că părerea altor persoane despre noul şofer, a domnişoarei Dulphemia, de exemplu, în al cărei serviciu era de obicei ataşat nu se potrivea cu a doamnei Rasselyer-Brown.

Marea lui calitate, care îi dădea un aer misterios în ochii domnişoarei Dulphemia şi ai prietenelor ei, era (şi ce laudă mai măgulitoare poate dori un şofer ?) că nu semăna de loc a şofer.

— Draga mea Dulphie, şoptea domnişoara Philippe Furlong, sora pastorului (care era deocamdată un *alter ego* al Dulphemiei) în timp ce şedeau amîndouă în spatele şoferului, nu-mi spune că este şofer pentru că *nu este*. Ştie să conducă o maşină, desigur, dar asta nu înseamnă nimic.

Noul şofer avea o faţă bronzată, dură ca metalul, şi o privire aspră ; cînd îşi îmbrăca haina lui de şofer părea că se înfăşoară într-o manta soldăţească, iar şapca rotundă a slujbei sale se preschimba într-un chipiu militar. Nu ştiu cine spusese domnişoarei Dulphemia şi prietenelor ei că servise în Filipine ; era, poate, o născocire, dar explica dintr-o dată cicatricea pe care o purta pe frunte şi care trebuie să fi fost urma unei răni primite la Iloilo, la Muila-Muila sau în alt loc potrivit.

Ceea ce o impresiona cu deosebire pe domnişoara Dulphemia Rasselyer-Brown era splendida brutalitate în felul de a se purta al şoferului. Era atît de diferită de lîncezeala tinerilor din *salon*. De pildă, cînd domnul Sikleigh Snoop îi dădea mîna ca să se urce în maşină, dănţuia tot timpul în jurul ei, spunîndu-i : „Daţi-mi voie“, „Permiteţi-mi“, şi se pleca pînă la pămînt ca să-i aranjeze cutele rochiei. Şoferul din Filipine smulgea portiera în lături, îi spunea Dulphemiei : „Urcaţi-vă !“ şi apoi o închidea pe loc.

Gestul acesta făcea să se înfioare spinarea şi imaginaţia domnişoarei Dulphemia Rasselyer-Brown, dovedindu-i că şoferul era un gentleman deghizat. Se gîn-

dea că ar putea să fie, foarte probabil, un nobil englez, fiul mai mic şi recalcitrant, al unei familii de duci, şi făcea tot soiul de ipoteze asupra motivului pentru care intrase în serviciul casei Rasselyer-Brown. Ca să fim sinceri, domnişoara Dulphemia spera ca şoferul din Filipine s-o răpească într-o zi. Ori de cîte ori o aducea acasă de la un dineu sau de la un ceai dansant, se sprijinea visătoare pe perne, dorind şi aşteptînd să înceapă răpirea.

•

Deocamdată însă, interesul Dulphemiei, ca şi al tuturor celor care erau în definitiv cineva, se învîrtea în jurul domnului Yahi-Bahi şi al noului cult al boohooismului.

După vizita doamnei Rasselyer-Brown, un mare număr de doamne, tot în automobil, s-au dus la cocioaba domnului Yahi-Bahi. Şi toate, fie că îl vedeau pe domnul Yahi-Bahi însuşi, fie numai pe ajutorul său bengalez, domnul Ram Spudd, se întorceau încîntate.

— Ce tact minunat! spunea una. Ce delicateţe! La plecare am pus o monedă de aur de cinci dolari pe marginea măsuţei. Domnul Spudd abia dacă părea că a văzut-o. A murmurat: „Osiris să vă ajute!“ şi a arătat cu mîna spre tavan. Am ridicat ochii fără să vreau, iar cînd i-am coborît, moneda dispăruse! Cred că el trebuie s-o fi făcut să dispară.

— Oh, sînt sigură! spunea prietena.

Altele se întorceau istorisind lucruri minunate despre puterea ocultă a domnului Yahi-Bahi, în special miraculosul său dar de a citi viitorul.

Doamna Buncomhearst, care tocmai îşi pierduse al treilea soţ — prin divorţ — a obţinut de la domnul Yahi-Bahi o prezicere, am putea spune îngrijorător de exactă. Tînăra văduvă îi solicitase o profeţie, iar domnul Yahi-Bahi, pentru a se inspira, i-a cerut să pună şase monede de zece dolari pe masă, aşezate în forma unui şarpe mistic. S-a aplecat asupra lor şi le-a privit cu pătrundere, ca şi cum ar fi căutat să le descifreze înţelesul; apoi şi-a rostit oracolul: „Multe

lucruri vor mai trebui să se întîmple, înainte de a începe altele".

„*Cum* o fi făcut ?" se întreba toată lumea.

Ca urmare a acestora, era firesc ca domnul Yahi-Bahi şi domnul Ram Spudd să fie invitaţi în casa doamnei Rasselyer-Brown ; iar doamnele au luat iniţiativa de a întemeia o asociaţie deosebită de celelalte, cu numele de „Societatea orientală Yahi-Bahi"

Domnul Sikleigh Snoop, poetul iubirii, era spiritul conducător al acestei organizaţii. Avea o calitate deosebită, care îl predestinase unei astfel de misiuni : locuise cu adevărat în India. Petrecuse şase săptămîni indiene într-o călătorie cu vaporul în jurul lumii pentru 635 de dolari, şi cunoştea întreaga ţară, de la Jehumbapore din Bhootal la Jehumbalabad din Carnatic. Era socotit prin urmare de către doamnele de pe Plutoria Avenue ca o mare autoritate pentru tot ce privea India, China, Mongolia şi celelalte locuri învecinate.

A doua doamnă, ca importanţă, era doamna Buncomhearst, care, în chip foarte firesc, a fost aleasă mai tîrziu preşedinta societăţii Yahi-Bahi. Ea era totodată preşedinta „Fiicelor Revoluţiei", o societate din care făceau parte numai urmaşele ofiţerilor lui Washington sau ale altora ; era de asemenea preşedinta „Surorilor Angliei", o organizaţie deschisă numai femeilor născute în Anglia sau altundeva ; preşedinta „Fiicelor lui Kossuth", adică numai unguroaice, prietene ale Ungariei şi ale altor naţiuni : preşedinta „Cercului Franz-Joseph", care era compus numai din partizani ai Austriei şi ai altor ţări. Încă de pe vremea cînd îşi pierduse cel de-al treilea soţ, doamna Buncomhearst se „aruncase" — aceasta era expresia ei — în valurile unei neîntrerupte activităţi. Singura ei dorinţă, după propria-i mărturisire, era „să se piardă". Aşadar, nu-i de mirare că doamna Rasselyer-Brown a ales-o pe doamna Buncomhearst să prezideze întrunirile noii societăţi.

Vasta sufragerie a familiei Rasselyer-Brown, golită de mobilă, fusese transformată într-o sală de conferinţe. Acolo se întruneau cincizeci-şaizeci din cunoştinţele mai intime ale doamnei Rasselyer-Brown. Întreaga adunare era alcătuită din doamne, cu excepţia unuia sau a două cazuri speciale. Era, mai întîi, mititelul domn Spillikins, cu faţa lui inexpresivă şi capul ca o minge de fotbal, care venea acolo, după cum ştia toată lumea, din pricina Dulphemiei. Mai era bătrînul judecător Longerstill, care stătea sprijinindu-se de bastonul lui cu măciulie de aur, ţinînd capul într-o parte şi încercînd să audă vreo frîntură din ce se vorbea. Venea la întrunire în speranţa că va găsi un moment potrivit pentru a prezenta o moţiune de mulţumire şi a rosti cîteva cuvinte — să zicem un discurs de o jumătate de oră — despre Constituţia Statelor Unite. Chiar dacă n-ar fi reuşit să-şi plaseze discursul, era sigur cel puţin că va fi numit „ un eminent şi venerabil gentleman", ceea ce tot era mai bine decît să stea acasă.

Auditoriul era însă alcătuit în majoritate din femei, care se strîngeau într-un mic zumzet de conversaţie, aşteptîndu-l pe domnul Yahi-Bahi.

— Aş dori să ştiu, întrebă doamna Buncomhearst de pe catedră, dacă vreuna dintre doamne va fi atît de amabilă să scrie procesul-verbal. Domnişoară Snagg, ai vrea să fii dumneata atît de drăguţă şi să te ocupi de procesul-verbal ?

— Voi fi încîntată, spuse domnişoara Snagg, dar mi-e teamă că n-o să am timp să-l scriu înainte de a se sfîrşi şedinţa.

— Oh, va fi foarte bine dacă îl vei scrie *după aceea*, spuseră în cor mai multe doamne, care se pricepeau la asemenea lucruri. Aşa se procedează de multe ori.

— Eu aş dori să propun să votăm statutele, spuse o doamnă corpolentă, cu ochelari.

— Se aprobă ? spuse doamna Buncomhearst. Sînteţi de acord ?

Nimeni nu se mişcă.

— Aprobat, spuse preşedinta. Vreţi să fiţi atît de bună, doamnă Fyshe, spuse ea întorcîndu-se spre doamna corpolentă, să redactaţi dumneavoastră statutele ?

— Găsiţi că e nevoie să fie *redactate* ? spuse doamna Fyshe. Aş vrea să întreb dacă e absolut necesar să avem statute scrise... În cazul cînd cineva găseşte că într-adevăr aşa trebuie...

— Doamnelor, spuse preşedinta, aţi auzit propunerea. Cele care sînt de altă părere...

N-a fost nici un semn.

— Cele care sînt de acord...

Din nou, nici un semn.

— S-a respins, spuse ea.

Apoi, uitîndu-se spre ceasul de pe cămin şi dîndu-şi seama că domnul Yahi-Bahi a întîrziat, spuse ca să cîştige timp :

— Acum, doamnelor, fiindcă avem în mijlocul nostru un eminent gentleman, care probabil a reflectat mai adînc asupra statutelor decît...

Toţi ochii se întoarseră înspre judecătorul Longerstill. Soarta făcuse însă ca tocmai în acel moment domnul Sikleigh Snoop să-şi facă apariţia, urmat de domnul Yahi-Bahi şi de Ram Spudd.

Domnul Yahi-Bahi era înalt. Costumul său oriental căzînd în falduri îl înălţa şi mai mult. Avea o faţă brună, lungă şi ochi căprui, umezi, de o asemenea adîncime încît, atunci cînd îi rotea asupra doamnelor din faţa lui, un fior de curiozitate şi de teamă le străbătea pe toate.

— Draga mea, spunea domnişoara Snagg după aceea, părea pur şi simplu că vede prin noi.

Cuvîntul era just. Aşa făcea.

Domnul Ram Spudd se prezenta într-un vădit contrast cu şeful său. Era scurt şi rotund, avea obrazul zbîrcit, de culoarea mahonului şi ochii îi sclipeau ca nişte mici băltoace de melasă. Purta pe cap un turban, iar trupul îi era înfăşurat în atîtea scutece şi şaluri, încît părea ca un ghem. Veşmintele domnului Yahi-Bahi, ca şi ale domnului Ram Spudd, erau împodobite

de sus pînă jos cu semnele mistice ale lui Buda şi cei şapte şerpi ai lui Vişnu [1].

Nici domnul Yahi-Bahi şi nici domnul Ram Spudd nu puteau să vorbească direct auditoriului. Cunoştinţele lor de engleză erau prea slabe pentru aceasta. De aceea s-au văzut siliţi să se exprime prin intermediul domnului Snoop, care, după cum a mărturisit mai tîrziu, s-a descurcat destul de greu. Singurele limbi ale Indiei pe care reuşea oarecum să le vorbească erau *gargamica* şi *gumaica*, două vechi dialecte *dravidiene*, avînd cîte două sute trei cuvinte fiecare, deci oarecum dificile pentru conversaţie. Domnul Yahi-Bahi vorbea ceea ce domnul Snoop ghicise că trebuie să fie *iramica* Vedelor, o limbă foarte bogată, dar pe care din păcate nu o înţelegea. E o dilemă în care se găsesc foarte des cercetătorii limbilor orientale.

Toate acestea le-a explicat domnul Snoop în introducerea cuvîntării sale de deschidere. Continuînd, a dezvăluit, în mijlocul unui profund interes, natura generală a cultului boohooist. Pentru o mai uşoară înţelegere, a precizat că doctrina boohooistă era cea a lui Bahee. Într-adevăr, principalul ţel al tuturor adoratorilor acestui cult era să ajungă la Bahee. Oricine putea să petreacă zilnic un anumit număr de ore de tăcere, să spunem şaisprezece, în meditaţie adîncă asupra boohooismului, ajungea treptat-treptat la starea de Bahee. Scopul esenţial al lui Bahee era sacrificiul: un credincios adevărat al cultului trebuia să se învoiască să-şi sacrifice prietenii, rudele sau chiar pe străini, pentru a ajunge la Bahee. În acest fel devenea pe deplin capabil să se realizeze şi să păşească la gradul de *Indiferenţă Superioară*. Apoi, prin alte meditaţii şi posturi — trăind numai cu peşte, fructe, carne şi vin — ajungea la completa *Swaraj* sau *Stăpînirea de Sine*, putînd trece, cu timpul, în *Nirvana absolută*, sau *Negaţia Vidului*, care era suprema ţintă a boohooismului.

Ca un prim pas spre această culme, explica domnul Snoop, fiecare neofit sau candidat la sfinţie trebuia,

---

[1] Divinitate hinduistă.

după ce şi-a scrutat propria-i conştiinţă, să trimită zece dolari domnului Yahi-Bahi. Aurul, după cît se pare, era recunoscut în cultul boohooist ca simbolizînd cele trei virtuţi cardinale ; banii de argint sau de hîrtie, nu. Bancnotele Statelor Unite erau considerate numai ca *dô,* sau un paliativ pe jumătate ; iar semnele monetare străine, cum ar fi bancnotele canadiene sau mexicane, erau privite ca *boo,* adică de dispreţuit. Concepţia orientală asupra banului, spunea domnul Snoop, e cu mult superioară obiceiurilor lumii noastre şi nu poate fi atinsă decît prin meditaţie profundă şi, ca început, prin trimiterea a zece dolari domnului Yahi-Bahi.

La urmă, domnul Snoop citi, în chip de concluzie, un foarte frumos poem hindus, traducîndu-l pe măsură ce-l rostea. Începea cu versul : „O, vacă, tu care stai lîngă Gange, părînd a nu face nimic"... şi a fost declarat delicios, în unanimitate, de toţi cei care l-au auzit. Lipsa rimei şi totala eliminare a oricărei idei îl aşezau cu mult mai presus de tot ce s-a realizat pînă azi în cultura occidentală.

Cînd domnul Snoop încheie, preşedinta îl rugă pe judecătorul Longerstill să improvizeze cîteva cuvinte de mulţumire, pe care acesta le spuse, întregindu-le cu un scurt discurs asupra Constituţiei Statelor Unite.

După acest ceremonial, societatea a fost declarată constituită, domnul Yahi-Bahi făcu patru salamalecuri, unul spre fiecare punct cardinal, şi adunarea se risipi.

În aceeaşi seară, pe deasupra a cincizeci de mese, la cină, fiecare doamnă vorbea despre esenţa lui Bahee şi încerca zadarnic s-o explice unor bărbaţi prea proşti pentru a o înţelege.

Chiar în după-amiaza întrunirii de la doamna Rasselyer-Brown, şoferul din Filipine a întreprins un lucru ciudat şi surprinzător. Întîi a cerut domnului Rasselyer-Brown să-l lase liber cîteva ore pentru a asista la înmormîntarea soacrei sale. Era o cerere pe care domnul Rasselyer-Brown, din principiu, n-o refuza niciodată servitorilor săi de sex masculin.

După aceea, şoferul din Filipine, care nu mai era îmbrăcat ca şofer, a făcut o vizită la locuinţa domnului Yahi-Bahi şi a deschis singur uşa de la intrare cu o minunată cheiţă, pe care a scos-o dintr-o miraculoasă legătură de alte chei. A stat în casă aproape o jumătate de oră, iar cînd a ieşit, dacă s-ar fi găsit un ochi care să cerceteze carnetul de notiţe pe care îl purta în buzunarul hainei, ar fi aflat în privinţa misticismului oriental amănunte mai bogate şi mai interesante decît transmisese lumii domnul Yahi-Bahi însuşi. Atît erau de ciudate încît, înainte de a se întoarce la palatul Rasselyer-Brown, şoferul din Filipine a telegrafiat anumite părţi din ele la New York. Dar de ce le-o fi adresat şefului unui birou de detectivi în locul unui institut de studii orientale, depăşeşte puterea de pătrundere a imaginaţiei. Şoferul a reapărut însă la vreme, şi-a reluat locul la volan în aceeaşi seară, şi incidentul a trecut neobservat.

Nu intră în cadrul prezentei povestiri să arătăm progresele boohooismului în timpul strălucitei, dar scurtei cariere a „Societăţii orientale Yahi-Bahi". În privinţa succesului său nu mai încape nici o îndoială. Principiile lui Bahee exercitau o forţă de atracţie irezistibilă asupra tuturor doamnelor mai cultivate de pe Plutoria Avenue. Era în misticismul oriental al doctrinei lui un nu-ştiu-ce care făcea ca orice credinţă anterioară să pară banală şi puerilă. Practica riturilor sacre a început pe dată. Ghişeurile pentru doamne ale băncilor din Plutoria au fost asaltate cu cereri de monezi de zece dolari în schimbul bancnotelor de hîrtie. La masa de seară, în cele mai bune case nu se mai mînca nimic în afară de bulion uşor, după care urma un fel de peşte, puţină carne de porc sau vînat cu pene, în special păsările care-i plac în mod deosebit lui Buda, ca potîrnichea, fazanul şi cocoşul de munte. În afară de cîteva fructe şi oleacă de vin, se respecta cu stricteţe principiul lui *Swaraj* sau Negarea de Sine. Se dădeau dineuri orientale, cu specialităţi din Orient, urmate de recitări din poezia orientală, ascultate cu ochii închişi

şi cu mintea cît de departe posibil, într-o stare de *Stoj*, sau Negare a Gîndirii.

În felul acesta, doctrina cuprinzătoare a boohooismului se răspîndea repede. Foarte numeroşi membri ai societăţii ajunseră curînd la un stadiu de *Bahee*, sau Indiferenţă Superioară, mai presus de care nu exista nimic, în afară, poate, de *Juggapore* sau *Jumbumbadad*. Aşa, de pildă, cînd doamna Buncomhearst a aflat despre recăsătorirea celui de-al doilea soţ al ei — îl pierduse cu trei ani în urmă, datorită unei nepotriviri de păreri asupra emancipării femeii — ea a arătat cel mai total Bahee cu putinţă. Iar cînd domnişoarei Snagg i-a sosit vestea că fratele ei din Venezuela a murit (o moarte neaşteptată, provocată de faptul că băuse rom timp de şaptesprezece ani) şi i-a lăsat moştenire zece mii de dolari, starea ei de Bahee a ajuns aproape de hotarul Nirvanei.

Această largă răspîndire a ideilor orientale devenea tot mai vizibilă cu fiecare săptămînă ce trecea. Unii membri ajunseră la un atît de total Bahee, pe culmea de Indiferenţă Superioară, încît încetaseră să mai vină la întrunirile societăţii ; alţii atinseseră o atît de mare Swaraj, sau Stăpînire de Sine, încît nu-i mai citeau publicaţiile ; în fine, alţii au trecut atît de grabnic în Nirvana, sau Desăvîrşita Negare de Sine, că nici măcar nu-şi mai plăteau cotizaţiile.

Urmările de acest fel sînt de altminteri foarte frecvente oriunde o credinţă ocultă în plin succes îşi face drum împotriva prejudecăţii mulţimii.

Partea într-adevăr remarcabilă a întregii experienţe a fost însă minunata demonstraţie de putere ocultă care a avut loc la şedinţa finală a societăţii, şi a cărei adevărată esenţă a rămas învăluită în mister.

Timp de cîteva săptămîni s-a răspîndit vestea că se proiecta o şedinţă cu totul deosebită, cuprinzînd o demonstraţie de forţă pe care avea s-o prezinte domnul Yahi-Bahi. De altfel, grabnica răspîndire a stării de Swaraj şi de Nirvana printre membrii societăţii făcea o asemenea şedinţă foarte de dorit. Ce formă anume avea să ia demonstraţia a rămas pentru un timp o chestiune neclarificată. Se şoptea la început că domnul

Yahi-Bahi va încerca misteriosul ritual oriental de a-l îngropa de viu pe Ram Spudd în grădina palatului Rasselyer-Brown lăsîndu-l acolo într-o stare de *Stoj*, sau Inaniție Suspendată, timp de opt zile. Acest proiect a fost însă părăsit, datorită unui oarecare dubiu din mintea domnului Ram Spudd cu privire la predispoziția sa astrală pentru înalta stare de *Stoj*, pe care o implica experiența.

În cele din urmă li s-a făcut cunoscut în mod confidențial membrilor din *Poosh* (sau Cercul Interior) că domnul Yahi-Bahi avea să încerce nimic mai puțin decît suprema demonstrație de ocultism, anume o reîncarnare, sau, mai corect, o *reastralizare* a lui Buda.

Membrii Cercului Interior se înfiorară de un plăcut sentiment de mister la auzul acestei știri confidențiale.

S-a mai realizat vreodată ? l-au întrebat pe domnul Snoop.

— Numai de cîteva ori, a spus el ; o dată, cred, de către Jambum, faimosul yogi din Carnatic ; altă dată, poate de două ori, de către Boohoo, întemeietorul sectei. E, în orice caz, ceva extrem de rar. Domnul Yahi îmi spune că există un mare pericol : dacă cea mai mică parte a formulei nu e corect respectată, persoana care încearcă astralizarea e înghițită de Neant. Totuși, el se declară doritor să încerce.

Ședința urma să aibă loc la locuința doamnei Rasselyer-Brown, și trebuia să se țină la miezul nopții.

„La miezul nopții ?“ întreba cu uimire fiecare membru. Iar răspunsul era „Da, la miezul nopții. Cînd e miezul nopții la noi, e amiaza la Allahabad în India.“

Această explicație era, desigur, atotcuprinzătoare. „Cînd e miezul nopții la noi, repeta fiecare fiecăruia, e amiaza la Allahabad.“ Această potrivire lămurea întreaga taină. Dacă miezul nopții la noi ar fi corespuns cu amiaza la Tombuctu, întreaga situație ar fi fost alta.

Fiecare doamnă a fost rugată să aducă la ședință cîte o podoabă de aur ; dar trebuia să fie aur curat, fără nici o montură de pietre.

Se ştia acum că, după cultul boohooismului, aurul, aurul curat, e sediul celor trei virtuţi — frumuseţea, înţelepciunea şi graţia. De aceea, după credinţa boohooismului, oricine are destul aur, aur curat, e înzestrat cu aceste virtuţi şi atinge desăvîrşirea. Totul e să aibă o cantitate suficientă ; virtuţile urmează de la sine. Dar pentru marea experienţă, aurul utilizat nu trebuie să fie montat cu pietre, cu singura excepţie a rubinelor, care, după cum se ştie, sînt înzestrate cu cele trei atribute ale cultului hindus — modestia, locvacitatea şi splendoarea.

Intrucît foarte multe doamne nu aveau decît podoabe de aur montate cu diamante s-a găsit că se poate face o a doua excepţie, mai ales cînd domnul Yahi-Bahi, fiind întrebat, a decretat că diamantele, deşi mai puţin plăcute lui Buda decît rubinele, posedă virtuţile hinduse secundare ale divizibilităţii, mobilităţii şi disponibilităţii.

În seara hotărîtă, la miezul nopţii, palatul doamnei Rasselyer-Brown era învăluit într-un întuneric desăvîrşit. Nu se zărea nici o lumină. O singură lumînare, adusă de Ram Spudd de la Taj-Mahal (şi semănînd aidoma cu cele vîndute cu cinci şilingi la magazinul de lîngă locuinţa domnului Spudd) ardea pe o măsuţă în vasta sufragerie. Servitorii fuseseră trimişi în odăile de sus şi li se atrăsese atenţia că trebuie să dispară la ora zece şi jumătate. Domnul Rasselyer-Brown fusese chemat în seara aceea la Clubul *Mausoleum*, la o întrunire a epitropilor bisericii Sf. Asaph. Se întorsese acasă la ora unsprezece şi, cum i se întîmpla totdeauna după o activitate eparhială, era cu totul istovit ; atît de istovit încît se retrăsese de-a dreptul în apartamentul său simţind că nu-l mai ţin picioarele. Atît de mult îl epuizase activitatea bisericească încît, lipsit de orice interes pentru ceea ce putea să se petreacă în propria sa locuinţă, ajunsese la o stare de Bahee, sau Indiferenţă Superioară, pentru care l-ar fi putut invidia pînă şi Buda.

Aşa cum se stabilise, persoanele invitate soseau în tăcere şi pe jos. Toate maşinile au fost lăsate cu cel puţin un rînd de case mai departe. Oaspeţii urcau scă-

rile casei întunecate şi intrau fără să sune, uşa deschizîndu-se în linişte în faţa lor. Domnul Yahi-Bahi şi domnul Ram Spudd veniseră cărînd cu ei un pachet mare, şi se aflau în spatele unui paravan din camera întunecată (în meditaţie, după cum se spunea).

La un cuvînt şoptit al domnului Snoop, care stătea de planton lîngă uşă, toţi şi-au dezbrăcat blănurile şi paltoanele, aruncîndu-le grămadă în hol, unele peste altele. Apoi musafirii au trecut fără zgomot în sufrageria cea mare. În odaie nu era nici o lumină, în afară de pîlpîirea lumînării de pe măsuţă. Fiecare invitat, după îndrumările primite, lăsa un obiect de aur pe măsuţă, rostind în acelaşi timp cu vocea scăzută cuvîntul: „Ksvoo“, care însemna: „O, Buda, îmi aşez nedemnul meu dar la picioarele tale; ia-l şi păstrează-l pentru totdeauna“. Li se spusese că aceasta era numai o simplă formalitate.

— Ce face? au şoptit oaspeţii cînd l-au văzut pe domnul Yahi-Bahi că trece prin camera întunecată şi se opreşte în faţa bufetului.

— Ssst! spuse domnul Snoop; aşază darul de jertfă pentru Buda.

— E un ritual din India, şopti doamna Rasselyer-Brown.

Domnul Yahi-Bahi putea fi zărit umblînd uşor în sus şi în jos în faţa bufetului. Se auzi un uşor clinchet de pahar.

— Prepară un pahar de brandy de Birmania, cu praf de nucşoară şi mirodenii, şopti doamna Rasselyer-Brown. A trebuit să caut o mulţime pînă să i le procur. Spunea că numai brandy-ul din Birmania e bun, deoarece în religia hindusă zeul nu poate fi invocat decît cu acest fel de brandy, sau, în lipsă, cu Hennessy trei stele, care nu-i e cu totul displăcut lui Buda.

— Mirodeniile, şopti domnul Snoop, răspîndesc, după cît se crede, o mireasmă care ajunge la nările zeului. Paharul cu vinul de jertfă şi mirodeniile sînt pomenite în Vişnu-Budayat.

Domnul Yahi-Bahi îşi sfîrşise pregătirile şi putea fi văzut în faţa bufetului, înclinîndu-se adînc de patru ori într-un salamalec oriental. Flacăra singurei lumînări ardea slab, cu pîlpîiri nesigure şi şovăitoare. Trupul fachirului arunca umbre mari şi tremurătoare pe peretele abia zărit. Din gît îi ieşi un vaier uşor, din care se putea desluşi cuvîntul: „Wah! wah!"

Emoţia era la culme.

— Ce înseamnă „wah"? spuse domnul Spillikins.

— Sst! şopti domnul Snoop, înseamnă: „O, Buda, orideunde ai fi în înalta ta Nirvană, pogoară o dată în întruparea ta astrală înaintea ochilor noştri!"

Domnul Yahi-Bahi se ridică. Duse un deget la buze şi apoi, mişcîndu-se în tăcere prin cameră, dispăru în spatele paravanului. Ce făcea domnul Ram Spudd în acest timp nu se ştie. Se presupune că era încă în rugăciuni.

Tăcerea era acum absolută.

— Trebuie să aşteptăm în perfectă linişte, şopti domnul Snoop, ţuguindu-şi buzele.

Fiecare şedea într-o încordare intensă, tăcut, privind spre conturul vag al bufetului.

Minutele treceau. Lumînarea îşi încetase pîlpîitul, iar marea încăpere se cufundase aproape cu totul în întuneric.

Era cu putinţă oare, ca prin vreo greşeală de preparare, sau prin amestecul unui brandy de proastă calitate, astralizarea să nu se poată săvîrşi?

Nu.

Dintr-o dată li s-a părut tuturor celor din încăperea întunecată că simt o *prezenţă*. Acesta a fost cuvîntul, repetat după aceea în o sută de discuţii confidenţiale. *O prezenţă!* Nu se putea numi un trup. Nu era. Era totuşi o înfăţişare, o formă astrală, o prezenţă.

— Buda! gîfîiră toţi cînd se uitară la ea.

Asupra felului cum s-a strecurat în cameră arătarea aceea, spectatorii n-au putut să cadă niciodată de acord. Nici atunci, nici mai tîrziu. Unii spuneau că s-a ivit în perete, astralizîndu-se treptat-treptat în timp ce trecea prin zid. Alţii credeau că l-au văzut trecînd pe

ușa din față a încăperii, ca și cum s-ar fi astralizat afară, la picioarele scării și în spatele holului.

Oricum ar fi fost, se afla acum în fața lor o formă astralizată a zeității hinduse, astfel încît de pe toate buzele se desprindea cuvîntul, pe jumătate articulat: „Buda". De pe toate buzele, în afară de ale doamnei Rasselyer-Brown, care nu scoaseră nici un sunet.

Arătarea, după cum a fost descrisă mai tîrziu, era învăluită într-un lung *shirâk*, cum poartă Marele Lama din Tibet, semănînd, dacă această comparație nu e profanatoare, cu un halat de casă modern. Picioarele apariției astrale, dacă se puteau numi picioare, erau înfășurate în *punjahame* largi, despre care se spune că ar fi la originea pijamalei noastre, în timp ce labele picioarelor, dacă li se poate zice așa, erau vîrîte în papuci ușori.

Buda păși încet prin cameră. Ajungînd la bufet, se opri și, chiar în lumina nesigură a odăii, fu văzut foarte bine ridicînd și bînd darul de jertfă al ispășirii. Dacă Buda a vorbit sau nu, e îndoielnic. Unii dintre spectatori au crezut că a spus: „Pate mi idat" care în hindustană înseamnă „binecuvîntată să fie casa aceasta". Iar distratei doamne Rasselyer-Brown i s-a părut că Buda a spus: „S-ar putea să fi uitat". Dar despre această închipuire zănatică a ei n-a suflat niciodată nici un cuvînt.

Buda străbătu din nou camera în tăcere, trecîndu-și încet brațul peste gură, cum e gestul hindus de bun-rămas.

Timp de un minut după dispariția lui Buda, nu se mișcă nimeni. Apoi doamna Rasselyer-Brown, incapabilă să mai suporte această tensiune, apăsă brusc pe un buton electric și întreaga încăpere fu inundată în lumină.

Musafirii înspăimîntați se uitau unii la alții cu fețe palide.

Spre uimirea și groaza tuturor, măsuța din mijloc era goală. Nici o singură bijuterie, nici o fărîmitură din aurul care fusese strîns pe ea nu mai rămăsese. Totul dispăruse.

Lumină părea că se face dintr-o dată în mintea fiecăruia. Nu încăpea nici o îndoială asupra celor ce se întîmplase. Aurul şi bijuteriile fuseseră dezastralizate. Demonetizate sub forţa ocultă a viziunii, înghiţite în planul astral, o dată cu dispariţia lui Buda.

Copleşit de presentimentul groaznicei scene care avea să urmeze, cineva dădu la o parte micul paravan. Cu toţii se aşteptau să găsească la pămînt trupurile neînsufleţite ale domnului Yahi-Bahi şi ale fidelului său Ram Spudd ; ceea ce vedeau era însă şi mai îngrozitor. Veşmintele orientale ale celor doi credincioşi zăceau aruncate pe podea. Lunga eşarfă a lui Yahi-Bahi şi turbanul cel mare al lui Ram Spudd fuseseră azvîrlite pe jos. Aproape insuportabil în realismul lui respingător era părul negru şi des al celui mai tînăr dintre credincioşi, în aparenţă smuls de pe cap ca de un fulger, şi avînd o oribilă asemănare cu peruca lepădată de un actor.

Adevărul era prea limpede.

— S-au prăbuşit ! strigară o duzină de voci deodată.

Au înţeles dintr-o străfulgerare că Yahi-Bahi şi Ram Spudd plătiseră cu viaţa îndrăzneala lor. Prin vreo neglijenţă fatală, despre care îi avertizaseră deschis pe participanţii la şedinţă, cei doi orientali fuseseră transportaţi trupeşte în planul astral.

— Ce îngrozitor ! murmură domnul Snoop. Trebuie să fi făcut vreo oribilă greşeală.

— Au fost dezastralizaţi ? murmură doamna Buncomhearst.

— Fără nici o îndoială, spuse domnul Snoop.

Atunci se auzi o altă voce din grup :

— Trebuie să păstrăm tăcerea asupra celor întîmplate. *Nu trebuie* să se ştie !

La care se alătură un cor de voci, fiecare insistînd ca totul să rămînă secret.

— Nu poţi încerca să-i reastralizezi ? îi spuse cineva domnului Snoop.

— Nu, nu, spuse domnul Snoop, încă tremurînd. Mai bine să nu încercăm. Trebuie să păstrăm tăcerea, dacă vom putea.

Unanimitatea cu care a fost primită această părere arăta că, în cele din urmă, principiul stării de Bahee sau Indiferenţa faţă de Alţii prinsese adînci rădăcini în sufletele tuturor.

— Să tăcem, striga fiecare, şi porniră cu toţii spre hol.

— Cerule, izbucni doamna Buncomhearst ; mantourile noastre !

— Dezastralizate ! strigau musafirii.

A fost un moment de nouă consternare, în vreme ce toţi se uitau ţintă la locul unde se aflase nefastul morman de blănuri şi paltoane.

— Nu face nimic, spunea fiecare, plecaţi fără ele — nu zăboviţi. Gîndiţi-vă numai ce s-ar întîmpla dacă poliţia...

La cuvîntul : poliţie, dintr-o dată se auzi pe stradă sunetul unui clopoţel şi galopul cailor de la duba poliţiei.

— Poliţia ! strigară cu toţii. Tăcere ! Tăcere !

Se vede că principiul stării de Bahee nu era cunoscut poliţiei. Deodată soneria de la intrare sună lung şi violent iar în clipa următoare întregul hol se umplu de băieţi zdraveni în uniforme albastre.

— Totul e în regulă, doamnă Rasselyer-Brown ! strigă o voce puternică de pe coridor. Am pus mîna pe amîndoi. Nimic nu lipseşte. I-am prins înainte de a fi trecut colţul străzii. Dacă n-aveţi nimic împotrivă, vom nota cîteva nume de martori, pentru întocmirea mandatului de arestare.

Era şoferul din Filipine. Dar nu mai purta haina de şofer, ci uniforma de inspector de poliţie ; pe haina lui era, acum vizibilă, insigna secţiei de detectivi.

Lîngă el, de o parte şi de alta, stăteau formele dezastralizate ale lui Yahi-Bahi şi Ram Spudd. Purtau pardesiuri lungi, sub care se ascundeau fără îndoială conţinutul pachetelor magice, iar şoferul din Filipine ţinea ca într-o gheară de fier ceafa fiecăruia. Domnul Spudd îşi pierduse părul oriental, iar pe faţa domnului Yahi-Bahi, deranjată probabil în lupta care avusese loc, apăruseră pete albe.

Nu făceau nici o încercare să fugă. Într-adevăr, domnul Spudd se afla în acea stare totală de Bahee, sau Supunere în faţa Destinului, la care se ajunge numai prin lungi meditaţii în penitenciare. Surîdea şi fuma o ţigară.

— I-am pîndit, explica un ofiţer înalt de poliţie către două-trei doamne care se îngrămădeau în jurul lui, căci le revenise curajul. Încărcaseră totul într-un cărucior de mînă şi-l împingeau din urmă. Şeful le-a ieşit înainte la colţ şi a fluierat după o patrulă. O să vă găsiţi toate lucrurile, doamnelor, adăugă el, în timp ce un alt poliţist voinic venea cărînd în braţe un maldăr de blănuri pe scări.

Multe dintre doamne au înţeles abia acum ce oameni veseli şi de încredere sînt poliţiştii în albastru, şi cît de prieteneşte ştiau să le apere împotriva uneltirilor ocultismului oriental.

— Sînt răufăcători cunoscuţi ? întrebă cineva.

— Da, doamnă. Au mai lucrat la fel în alte patru oraşe. Amîndoi au stat de nenumărate ori la răcoare. Abia de şase luni au ieşit. Nu trebuie să-i compătimiţi, încheie el ridicînd din umeri.

Aşadar, blănurile au fost înapoiate, aurul şi bijuteriile împărţite printre proprietari, iar la timpul cuvenit, domnul Yahi-Bahi şi domnul Ram Spudd au fost urcaţi în duba poliţiei, unde s-au aşezat cu un sînge rece demn de cele mai bune tradiţii din Jehumbabah şi Bahoolapore. Domnul Spudd a fost auzit spunîndu-le poliţiştilor : „băieţi“ şi recunoscînd că i-au „umflat“ lesne de data asta.

Astfel s-a încheiat şedinţa. Oaspeţii dispărură, iar societatea Yahi-Bahi luă sfîrşit fără să se fi pus măcar la vot dizolvarea ei.

În discuţiile confidenţiale de mai tîrziu asupra acestui episod, a rămas totuşi o umbră de misticism. După ce au avut timp să reflecteze la cele întîmplate, departe de primejdia unei arestări, membrii societăţii şi-au dat seama că asupra unui punct poliţia a fost cu totul departe de adevărul lucrurilor. Fiindcă domnul Yahi-Bahi — fie că era sau nu hoţ, fie că venea din

Orient sau, după cum spunea poliţia, din Missouri — reuşise într-adevăr să-l reastralizeze pe Buda.

Nimeni nu exprima această convingere cu mai multă energie decît doamna Rasselyer-Brown însăşi.

— În definitiv, spunea ea, dacă n-a fost Buda, cine a fost ?

La această întrebare niciodată nu s-a răspuns.

Capitolul V

POVESTEA DE DRAGOSTE A DOMNULUI PETER SPILLIKINS

Aproape în fiecare zi, pe Plutoria Avenue sau prin împrejurimi, îl puteţi vedea pe mititelul domn Spillikins, plimbîndu-se cu cei patru băieţi ai lui, înalţi şi zdraveni, aproape de aceeaşi vîrstă cu el.

Domnul Spillikins, numărînd exact, are douăzeci şi patru de ani, iar Bob, cel mai mare dintre flăcăi ar putea să aibă cel puţin douăzeci. Vîrsta precisă a fiecărui băiat nu se ştie însă, fiindcă mama lor, în urma unui teribil accident, a uitat-o. Era pe vremea cînd băieţii se aflau, tuspatru, pe colinele din Tennessee, la „Academia pentru tinerii excepţionali" a domnului Wackem, iar mama lor, pe atunci doamna Everleigh, plecase să-şi petreacă iarna pe Coasta de Azur şi nu-şi îngăduise, spre binele ei, să-şi mai care şi odraslele după ea.

Acum, de cînd se măritase a doua oară şi se numea doamna Everleigh-Spillikins, nu mai avea nevoie să-i ţină în pensionul domnului Wackem. Are domnul Spillikins grijă de ei.

Domnul Spillikins poartă de obicei o mică pălărie tare, şi un costum de dimineaţă, din stofă englezească. Băieţii sînt îmbrăcaţi în uniforma liceului din Eton, cu jachetă şi pantaloni negri, puţin cam scurţi pentru picioarele lor. Doamna Everleigh-Spillikins, prevăzînd că va veni o dată ziua cînd băieţii ei vor creşte mari — să zicem peste cincisprezece ani — simţea o duioasă plăcere să-i mai vadă purtînd hainele lor din copilărie. Bob e cel mai vîrstnic, dar Sib, mezinul, e şi cel mai înalt. Willie, al treilea băiat, e cel mai prostuţ dintre ei, deşi unii sînt de părere că Gib, cel de-al doilea, e cel puţin tot atît de nerod. Oricum,

între ei nu sînt deosebiri mari şi, în toate împrejurările, s-au dovedit buni camarazi.

Pe doamna Everleigh-Spillikins n-o veţi întîlni niciodată plimbîndu-se cu băieţii. S-ar putea să fie la un concurs hipic, unde o însoţeşte de obicei căpitanul Cormorant din marina Statelor Unite (spre mulţumirea domnului Spillikins, care găseşte că e un gest foarte drăguţ din partea lui). Din cînd în cînd, căpitanul de marină e obligat să iasă pe mare, uneori o după-amiază întreagă, alteori chiar cîteva zile. În acest caz, doamna Everleigh-Spillikins pleacă la Cercul vînătorilor sau la Clubul rustic, însoţită de locotenentul Hawk, căruia domnul Spillikins îi e, de asemenea, foarte recunoscător pentru amabilitate. Cînd, la rîndul lui, locotenentul Hawk e plecat din oraş în timpul zilei, cum li se întîmplă uneori ofiţerilor din armata Statelor Unite, doamna Everleigh-Spillikins iese la plimbare cu bătrînul colonel Shake, care, fiind din miliţie, e liber toată ziua.

În timpul plimbărilor pe Plutoria Avenue îi puteţi auzi pe cei patru băieţi spunîndu-i domnului Spillikins: „tată“ sau „tăticule“, cu glasurile lor sonore de broaşte orăcăitoare.

— Zi, tăticule, întreabă Bob lăbărţînd vorbele, n-am putea să mergem în parc să ne jucăm cu mingea ?

— Mai bine acasă, tată, propune Gib, să jucăm biliard pe cinci cenţi partida.

— Foarte bine, hotărăşte domnul Spillikins, hai acasă! Şi după cîteva minute, cei cinci tineri urcă în fugă scările casei Everleigh-Spillikins, foarte încîntaţi de perspectiva jocului şi vorbind toţi deodată.

Pentru un ochi care ştie să vadă, această duioasă scenă de familie repetată zilnic nu era altceva decît urmarea încurcatei poveşti de dragoste a domnului Spillikins. Momentul ei culminant îl trăise în vara cînd a primit invitaţia de a-şi petrece vacanţa la castelul Casteggio, refugiul din pădure al doamnei şi domnului Newberry. Spre a înţelege mai bine întreaga poveste, va trebui să ne întoarcem cu un an înapoi, pe vremea cînd domnul Peter Spillikins obişnuia să se plimbe

singur pe Plutoria Avenue şi să asculte la Clubul *Mausoleum* sfatul prietenilor care îl îndemnau să se însoare.

În anii aceia, domnul Peter Spillikins era binecunoscut pentru părerea superlativă pe care o avea despre sexul contrar. De cîte ori trecea pe stradă pe lîngă o femeie frumoasă, zicea în gîndul lui : „Ia te uită !" Chiar cînd îi ieşea înainte una de o frumuseţe mai modestă, murmura printre dinţi : „Ah, pe Iupiter !" Era destul să navigheze spre el o pălărie de primăvară sau un grup de umbreluţe de soare să stea de vorbă într-un colţ înfrunzit, ca domnul Spillikins să exclame : „Ah, pe onoarea mea !" La Operă şi la ceaiurile dansante, ochii lui albaştri, şi aşa puţin bulbucaţi, erau gata-gata să-i iasă din cap.

Dacă se întîmpla să fie împreună cu un prieten, îi şoptea : „Ia priveşte ce fată frumoasă !" Sau : „Nu te uita la ea, dar ce zici de fata care trece strada ?" Apoi, la Operă : „Să nu bage de seamă că o priveşti, uită-te, bătrîne, ce fată adorabilă e în loja din faţă !"

Trebuie să mai adăugăm că domnul Spillikins, în ciuda ochilor lui mari şi albaştri, oleacă holbaţi, se bucura de darul binecuvîntat al miopiei. Trăia, prin urmare, într-o lume de femei uluitor de frumoase. Şi cum mintea lui îi era tot atît de încordată ca şi privirea, le înzestra cu toate virtuţile şi cu toată graţia corespunzătoare pălăriilor înflorate (de cincizeci de dolari) şi a umbreluţelor de culoarea cireşei (cu mînere de fildeş).

Ca să fim drepţi, domnul Spillikins nu-şi mărginea excelentele sale opinii numai la femei. Orice vedea sau auzea îi plăcea. De cîte ori mergea la Operă, se întorcea entuziasmat : „Pe Iupiter, zicea el, a fost ceva splendid ! Nu sînt un cunoscător, e adevărat, n-am ureche muzicală, dar atît cît mă pricep, pot să spun că a fost măreţ : pur şi simplu m-a adormit !" Despre fiecare roman nou pe care-l cumpăra spunea : „E o carte minunată ! Mărturisesc că mintea nu mă prea ajută s-o înţeleg şi n-am ajuns s-o citesc pînă la sfîr-

şit, dar pur şi simplu mi-a dat fiori!" La fel aprecia tablourile: „E una din cele mai frumoase pînze pe care le-am văzut vreodată. Recunosc că nu mă pricep la pictură şi nici nu prea înţeleg ce reprezintă, dar e o operă desăvîrşită!"

Pînă la epoca de care vorbim, cariera domnului Spillikins nu fusese prea strălucită. Aceasta era cel puţin părerea domnului Boulder, unchiul şi tutorele său. Gîndul cel dintîi al domnului Boulder a fost ca tînărul său nepot să se înscrie la Universitate. Doctorul Boomer, rectorul Universităţii, îşi dăduse toată silinţa să răspîndească ideea că o pregătire universitară nu strică tinerilor bogaţi şi că un licenţiat al Facultăţii nu era obligat numaidecît să muncească sau să-şi continue studiile. Universitatea nu urmăreşte altceva decît să acorde un *semn distinctiv*, care să deosebească pe oamenii cu diplomă de ceilalţi care n-o au. Acest semn distinctiv, această *pecete*, spunea rectorul în cuvîntările sale, n-are în ea nimic vătămător; nimeni nu trebuie să se alarmeze. Rezultatul a fost că foarte mulţi tineri din cele mai bune familii, care nu erau nevoiţi să înveţe, începură să meargă la şcoală. „Aceasta echivalează cu o adevărată revoluţie", spunea doctorul Boomer.

Domnul Spillikins era încîntat de frumuseţea studiilor sale. Profesorii i se păreau adevărate minuni vii. „Pe Iupiter! povestea el, profesorul de matematică e un miracol! Să-l vezi la tablă cînd explică ecuaţiile trigonometrice. Nu înţelegi un cuvînt din ce spune! E admirabil!"

Nu ştia nici el care din ştiinţe îi plăcea mai mult. „Fizica e un studiu minunat, zicea. Am înţeles pînă acum din ea cinci la sută. Dar, pe Iupiter! ştiu că mi-am dat osteneala! Aş vrea să mă specializez în fizică, dacă mi s-ar îngădui!"

Aceasta a fost nenorocirea: nu i s-a îngăduit! Şi astfel, după un timp oarecare, domnul Spillikins, din pricina unei lacune a organizării universitare, a fost nevoit să renunţe la vocaţia sa pentru ştiinţele fizice. Ultimele sale cuvinte înainte de a părăsi facultatea au fost: „Dumnezeule! Tocmai cînd începusem să

mă apropii de primele noţiuni ale trigonometriei!“ (Mai tîrziu avea să se laude că a ieşit din universitate cu un bagaj enorm de cunoştinţe.)

Fiind nevoit să lege de gard studiile universitare, domnul Spillikins a fost introdus de tutorele său, domnul Boulder, în lumea afacerilor. A început prin a conduce propria lui întreprindere, pentru care semnase contracte şi contrasemnase cecuri, de la vîrsta de douăzeci şi unu de ani. Domnul Spillikins se trezi astfel la un birou din lemn de mahon, vînzînd ulei cu ridicata. Negoţul îi plăcea şi avea obiceiul să spună că afacerile ascut grozav mintea omului.

— Mi-e teamă, domnule Spillikins, spunea un client în faţa biroului de mahon, că nu vom putea să vă oferim cinci dolari. La preţurile actuale, nu sîntem în măsură să ne suim mai sus de patru dolari şaptezeci.

— Scumpe prietene, răspundea domnul Spillikins, e foarte bine. La urma urmelor, ce înseamnă o diferenţă de treizeci de cenţi? Am făcut tîrgul, bătrîne! N-o să ne certăm acum pentru treizeci de cenţi. De cît ulei ai nevoie?

— Dacă laşi la patru şaptezeci, luăm douăzeci de mii de butoaie.

— Pe Iupiter! a spus domnul Spillikins, douăzeci de mii de butoaie! Dumnezeule, frumuşică vînzare pentru un începător ca mine, nu-i aşa? Pariez că unchiul o să rîdă cu hohot cînd o afla.

Atît de mult a rîs unchiul, încît după cîteva săptămîni de negoţ cu ulei, domnul Boulder l-a sfătuit pe domnul Spillikins să se retragă, după ce capitalul moştenirii se redusese cu mai multe mii de dolari.

După toate acestea nu-i mai rămînea de făcut domnului Spillikins decît un singur lucru: să se însoare.

— Spillikins, îi spunea toată lumea, şi mai ales prietenii de la club, după ce îl scuturau la masa de joc de tot mărunţişul; ai face bine să te însori.

— Crezi? zicea domnul Spillikins.

Martor e Dumnezeu că n-avea altă dorinţă. Întreaga existenţă a domnului Spillikins fusese un lung oftat de dor după fericirea conjugală.

În zilele scurtei sale studenţii, privirile îi călătoreau timide, dar irezistibil atrase, spre băncile din partea dreaptă a sălii, unde şedeau fetele din anul întîi, care, cu codiţele lor aurii, ca de purcel, căzîndu-le pe spate, făceau trigonometrie.

S-ar fi însurat bucuros cu una din ele, dar cînd o fată ştie să citească în tabla de logaritmi la prima vedere, cu ce ar putea s-o atragă măritişul? Cu nimic. Domnul Spillikins pricepuse, şi de aceea tăcea. Iar cînd cea mai frumoasă dintre fetele anului întîi s-a măritat cu asistentul cursului, încheindu-şi astfel studiile în anul al doilea, domnul Spillikins şi-a dat seama că, viitorul soţ fiind asistent, avea fără doar şi poate mai multă experienţă în materie.

Mai tîrziu, cînd domnul Spillikins a intrat în afaceri şi în societate, aceeaşi soartă l-a urmărit. Timp de cel puţin şase luni a iubit-o pe Georgiana McTeague, nepoata pastorului de la biserica prezbiteriană Sf. Osoph. A iubit-o atît de mult încît de dragul ei a părăsit locul lui din bancă de la biserica episcopală Sf. Asaph, ca să asculte, una după alta, paisprezece predici despre chinurile iadului. Idila s-a oprit aici. O dată sau de două ori, e adevărat, Spillikins a plecat cu Georgiana de la biserică acasă, vorbind împreună despre iad. Altă dată unchiul fetei l-a poftit în locuinţa parohială la o cină rece după slujba de seară, vorbindu-i despre iad în tot timpul mesei, şi mai tîrziu sus, în salon. Dar Spillikins n-a izbutit să meargă mai departe. A citit tot ce s-a scris despre iad şi chinurile lui, ca să aibă ce vorbi cu Georgiana, dar pînă la sfîrşit a dat greş. Un tînăr pastor, proaspăt ieşit din seminar, a venit la biserica Sf. Osoph, a ţinut şase predici despre veşnica osîndă a Judecăţii de Apoi şi după predica cea din urmă s-a însurat cu domnişoara McTeague.

Domnul Spillikins s-a logodit apoi, virtualmente cel puţin, cu Adelina Lightleigh. Nu că i-ar fi vorbit despre căsătorie, dar se socotea angajat. Dăduse dracului iadul şi dansa pînă la două dimineaţa. Îşi cumpărase un tratat al jocului de bridge şi învăţa regulile licitaţiei. Într-un timp, se simţea atît de sigur că se

va însura cu Adelina, încît îl adusese în casa familiei Lightleigh pe cel mai bun prieten al lui, Edward Ruff, din echipa de fotbal a Universităţii. Era foarte mîndru de Edward şi dorea să-l vadă împrietenindu-se cu Adelina, pentru a-l putea invita în casa lor, după căsătorie. Adelina s-a împrietenit de altfel destul de repede cu Edward, şi s-a măritat cu el la New York în toamna aceea. Spillikins era invitat foarte des la ei în casă şi tinerii soţi nu uitau niciodată să-i spună cît de mult îi erau îndatoraţi. Obişnuiau de asemenea să se alăture corului de prieteni care îi spuneau : „Ştii, Peter, faci o mare prostie că nu te însori".

Toate acestea s-au întîmplat şi au luat sfîrşit pe vremea cînd era în toiul ei societatea Yahi-Bahi. Domnul Spillikins a cunoscut-o pe Dulphemia Rasselyer-Brown la prima întrunire a societăţii. Din ziua cînd s-au întîlnit a început să citească viaţa lui Buda şi o traducere a Upanişadelor [1], pregătindu-se a fi vrednic să trăiască alături de ea. Chiar după ce Yahi-Bahi s-a sfîrşit printr-un dezastru, iubirea domnului Spillikins a continuat să ardă cu o sporită putere. Aşadar, de îndată ce a aflat că domnul şi doamna Rasselyer-Brown vor lipsi din oraş în timpul verii, iar Dulphemia se va duce să stea la castelul Casteggio, refugiul familiei Newberry, pentru domnul Spillikins acest mic petic de pămînt a devenit întreaga lume.

Iată pentru ce s-a simţit transportat de-a dreptul în al nouălea cer, cînd, nu mult timp după aceea, a primit un bilet care spunea : „Ne-aţi face o mare plăcere dacă aţi veni să petreceţi la noi o săptămînă-două. Vom trimite joi maşina să vă ia de la gară. Deşi trăim aici în felul cel mai simplu cu putinţă — ne «ţărănim» cum spune domnul Newberry — sînt sigură că nu veţi avea nimic împotriva unei schimbări. Dulphemia e cu noi, dar sîntem într-un cerc foarte restrîns."

Biletul era semnat „Margaret Newberry" şi era scris pe o hîrtie groasă crem, cu monogramă argintată, cum obişnuiesc oamenii cînd se „ţărănesc".

[1] Vechi texte ale literaturii sanscrite.

Soţii Newberry, ca toată lumea, plecau din oraş în timpul verii. Domnul Newberry, care nu se retrăsese din afaceri, n-ar fi fost la modă şi nu i-ar fi stat bine dacă ar fi rămas acasă tot timpul anului. Ar fi făcut impresie proastă în privinţa veniturilor sale.

Adevărul e că încă de la începutul verii toţi părăseau oraşul. Cei care se întorceau acasă pe la mijlocul lunii august povesteau că nu se întîlnea ţipenie de om pe stradă. Îi cuprindea pe toţi un dor de viaţă simplă în mijlocul naturii. Unii o căutau pe ţărmul mării, unde natura îşi sprijină pe stîlpi de lemn largile ei promenade, ridică pe ţărm diguri măreţe şi organizează spectacole de revistă. Alţii o căutau în inima ţării, unde natura a asfaltat şoselele şi a aşezat din loc în loc hoteluri elegante. Cîţiva, ca soţii Newberry, preferau să se „ţărănească“ în propriile lor locuinţe rustice.

Unii, cum spuneam, plecau în interes de afaceri, pentru a nu fi bănuiţi că sînt nevoiţi să lucreze tot anul. Alţii călătoreau în Europa, pentru a nu li se reproşa că se simt legaţi tot timpul de America. Cei mai mulţi invocau motive de sănătate şi ascultau sfaturile medicilor lor. Nu fiindcă erau cu adevărat bolnavi, dar medicii de pe Plutoria Avenue, ca doctorul Slyder de pildă, îşi sfătuiau totdeauna pacienţii să călătorească în lunile de vară. Medicii care cîştigau destul erau foarte bucuroşi să mai scape de ei pentru cîtva timp. Iar pacienţii, chiar cînd ar fi fost doritori să meargă într-o localitate balneară din propria lor iniţiativă, preferau să fie trimişi tot acolo de medicul lor curant.

— Scumpă doamnă, spunea doctorul Slyder unei cliente despre care aflase că dorea să plece în Virginia. Nu aveţi nevoie de nici un fel de cură. (Aici vorbea adevărat.) Nu e cazul să vă prescriu un tratament. N-am decît un singur sfat să vă dau: lăsaţi-le pe toate în plata Domnului şi plecaţi! De ce nu vă duceţi pentru o lună-două într-un loc liniştit, unde pur şi simplu *să nu faceţi nimic*. (Ştia foarte bine că doamna nici altminteri nu făcea vreodată

ceva.) Ce-aţi spune de Hot Springs în Virginia ? E un colţ absolut liniştit, teren bun pentru golf, nici un suflet de om şi partide de tenis cîte doriţi.

Sau spunea :

— Scumpă doamnă, sînteţi pur şi simplu *surmenată*. De ce nu le-aţi lăsa pe toate în plata Domnului şi n-aţi pleca în Canada ? E un loc liniştit, nu-i nici un suflet de om pe acolo şi e foarte la modă.

Astfel, după ce îşi expediau clienţii afară din oraş, doctorul Slyder şi confraţii săi de pe Plutoria Avenue se aranjau s-o şteargă şi ei pentru o lună sau două, îndreptîndu-se direct spre Paris şi spre Viena, unde aveau prilejul să facă un schimb de experienţă cu medicii de pe Continent. Ceea ce poate că şi făceau.

În acelaşi fel au fost expediaţi din oraş şi părinţii domnişoarei Dulphemia Rasselyer-Brown. Nefericita experienţă Yahi-Bahi a doamnei Rasselyer-Brown o lăsase într-o asemenea stare de sfîrşeală încît nu mai era capabilă de altceva decît să plece într-o croazieră pe Mediterana, împreună cu alte optzeci de persoane în aceeaşi situaţie.

Domnul Rasselyer-Brown, care nu fusese niciodată propriu-zis bolnav, simţea că după scandalul Yahi-Bahi avea nevoie să se fortifice şi să-şi revină în formă. S-a predat în mîinile doctorului Slyder, care l-a examinat cu atenţie, l-a întrebat ce bea şi a sfîrşit prin a-i prescrie o cură eroică de fiecare seară cu vin de Porto, urmînd ca peste zi, cînd s-ar simţi obosit, să ia un uşor tonic, whisky de secară sau rom cu apă de Vichy. Pe lîngă toate acestea, doctorul Slyder i-a recomandat să părăsească imediat oraşul.

— De ce nu vă duceţi la Nagahakett, pe ţărmul Atlanticului ?

— În Maine ? a întrebat domnul Rasselyer-Brown, îngrozit.

— Da' de unde, a răspuns doctorul, liniştindu-l. E la New Brunswick, în Canada. Un loc excelent, cu cele mai liberale legi pentru vînzarea băuturilor, bucătărie clasa întîi şi bar în toate hotelurile. Nici turişti, nici golf, nici apă prea rece pentru înot — tot ce-i trebuie unui om ca să se simtă bine. —

Astfel a părăsit oraşul domnul Rasselyer-Brown, iar domnişoara Rasselyer-Brown, după cum s-a putut afla din *Budoarul* şi din rubrica mondenă a *Dolarului cotidian din Plutoria*, se afla în momentul despre care vorbim, la doamna şi domnul Newberry, în refugiul lor încîntător, castelul Casteggio.

Soţii Newberry fac parte din acea categorie de muritori al căror unic ţel în timpul verii e să ducă o viaţă cît se poate de simplă. Însuşi domnul Newberry a spus o dată că nu înţelege să-şi petreacă vacanţa decît purtînd haine vechi, hoinărind prin pădure şi aşezîndu-se la masă cînd are poftă.

Acesta e şi motivul pentru care a clădit castelul Casteggio, la vreo patruzeci de mile departe de oraş, printre dealuri împădurite, la marginea unui mic iaz. În afară de alte cincisprezece-douăzeci de aşezări asemănătoare, risipite pe malul lacului, castelul era cu desăvîrşire izolat. Singurul mijloc de a ajunge pînă la Casteggio era autostrada care se întindea şerpuind printre dealurile înfrunzite, pornind de la staţia de cale ferată pe o distanţă de cincisprezece mile. Fiecare metru de şosea era proprietate particulară, aşa cum ar trebui să fie toată natura. Întreaga pădure din jurul castelului Casteggio era virgină sau, în orice caz, atît de virgină cît o lăsaseră grădinarii scoţieni şi artiştii peisagişti francezi. Lacul însuşi era ca o sclipitoare piatră preţioasă, şlefuită în atelierul naturii ; atît numai că oamenii îi ridicaseră nivelul cu zece picioare, îi indiguiseră malurile, îl curăţaseră de păpuriş şi îl împrejmuiseră cu o autostradă. Afară de aceste mici adausuri, natura se înfăţişa în toată puritatea ei.

Castelul Casteggio era o frumoasă clădire din cărămizi albe, cu largi verande şi sere luminoase, răsărind printre copacii înalţi, împrejmuită de pajişti ondulate şi răzoare de flori coborînd pînă la ţărmul lacului. Era casa cea mai frumoasă dintre toate. În orice caz, un loc ideal ca să îmbraci haine vechi, să cinezi devreme (la 7,30) şi, în afară de partidele de tenis, plimbările cu barca-automobil, ceaiurile pe iarbă verde şi jocul de golf, să trăieşti în deplină reculegere, singur cu tine însuţi.

Trebuie să mai adăugăm că refugiul soţilor Newberry nu se numea Casteggio fiindcă proprietarii lui ar fi fost italieni. Nu erau. Nici pentru că ar fi avut averi în Italia. Nu aveau. Nici măcar pentru că ar fi vizitat vreodată această ţară. N-o vizitaseră. Se gîndiseră într-o vreme să-i dea un nume din Scoţia sau din Ţara Galilor. Frumoasa locuinţă de vară a familiei Asterisk-Thomson, din acelaşi ţinut virgin, se numea încă mai demult : Penny-gw-ridd ; refugiului din pădure al familiei Hyphen-Jones, de partea cealaltă a micului lac, îi zicea Strathythan-na-Clee, iar încîntătoarea vilă a familiei Wilson-Smith se chema Yodel-Dudel. Soţilor Newberry li s-a părut mai distins să-i dea castelului lor un nume italienesc.

•

— Pe Iupiter ! Domnişoară Furlong, e foarte drăguţ din partea dumneavoastră că aţi venit la gară.

Micul tren vicinal — două vagoane de clasa întîi, care nu circulau niciodată dincolo de marginile pădurii virgine — intrase în minuscula staţie de cale ferată. Domnul Spillikins coborî din tren şi iat-o pe domnişoara Philippa Furlong instalată la spatele şoferului, în maşina soţilor Newberry. Arăta atît de frumoasă îmbrăcată în alb (culoarea nevinovăţiei), cum, într-o dimineaţă de iulie la fel de frumoasă, nu poate să fie decît sora mai mică a unui pastor episcopesc al sfintei Biserici.

Frumuseţea Philippei Furlong nu putea fi pusă la îndoială. Avea acea înfăţişare deosebită şi aproape sacră pe care n-o întîlneşti decît în imediata vecinătate a înaltului cler. Toţi cîţi o admirau — sau o invidiau — erau de acord că nici o fată de pe Plutoria Avenue nu intra cu mai multă graţie în biserică, nu înainta mai plutitoare printre bănci, şi nu se ruga mai frumos.

Văzînd-o în rochia ei albă de vară, cu pălăria ei albă desprinsă parcă dintr-un tablou, cu umbrela de soare legănîndu-i-se deasupra capului, domnul Spillikins îşi dădu seama că religia, aşa cum e întruchipată

de surorile mai tinere ale slujitorilor sfintei Biserici, ocupă un loc de mare însemnătate în viaţa omenirii.

— Pe Iupiter! a repetat el, e foarte drăguţ din partea dumneavoastră.

— Ei, aş! spuse Philippa. Hai, urcă. Ar fi dorit să vină şi Dulphemia, dar n-a putut. Ăsta e tot bagajul pe care l-ai luat cu dumneata?

Mirarea Philippei era ironică şi se adresa celor două cufere mari ale domnului Spillikins, care atîrnau în partea din faţă a maşinii împreună cu o altă valiză, o rachetă de tenis şi sacul cu bastoanele pentru golf. Domnul Spillikins, ca un tînăr cu experienţă de lume, se mai „ţărănise" şi altă dată; ştia cîte lucruri sînt necesare pentru o astfel de viaţă simplă.

Maşina porni în viteză. Gonea fără zgomot pe şoseaua asfaltată, şerpuia pe povîrnişul dealurilor şi trecea în goană pe la cotituri, pe sub ramurile verzi ale copacilor care aproape atingeau obrazul, purtînd pe Spillikins şi pe Philippa departe de întinderea cîmpiei şi aşezările fermelor, pînă sus, spre încîntătoarele proprietăţi particulare, castelele Casteggio şi Penny-gw-ridd.

Domnul Spillikins trebuie să-i fi spus pe drum Philippei cel puţin de douăzeci de ori cît a fost de drăguţă că a venit să-l aştepte la gară cu maşina. Era atît de încîntat încît Philippa nu l-a lăsat să bănuiască adevărul că venise să aştepte pe altcineva. Pentru o fată crescută după morala creştină, adevărul e un lucru sfînt. Îl ţine sub cheie.

Văzîndu-se ascultat cu atîta simpatie, nu i-a trebuit mult domnului Spillikins să înceapă a vorbi despre Dulphemia, dezvăluind speranţele pe care le nutrea.

— Nu ştiu dacă ţine într-adevăr la mine, spunea domnul Spillikins, dar sper să nu fiu dezamăgit. Acum cîteva zile, în orice caz nu mai departe de acum două luni, la una din adunările de la Yahi-Bahi... n-aţi luat parte la şedinţele noastre, nu-i aşa? întrebă domnul Spillikins, întrerupîndu-se.

— Numai la început, răspunse Philippa, apoi am plecat în Bermude.

— A, da, îmi aduc aminte. Ştiţi, sfîrşitul a fost destul de neplăcut, mai ales pentru bietul Ram Spudd. Îmi era simpatic. I-am trimis două livre de tutun la închisoare, săptămîna trecută. Se poate strecura, dacă ştii cum să procedezi...

— Altceva voiai să spui, a încercat Philippa să-l readucă la subiect.

— A, da, reveni domnul Spillikins, dîndu-şi seama că o uitase pe Dulphemia, ceea ce pînă atunci nu i se mai întîmplase niciodată. Spuneam că la una din întruniri am întrebat-o dacă mi-ar îngădui să-i spun pur şi simplu : Dulphemia.

— Şi ce a răspuns ?

— A răspuns că îi era totuna. Găsesc că mi-a răspuns drăguţ.

— Foarte drăguţ, a fost de părere Philippa.

— Nu mult după aceea, la balul în scop de binefacere de la „Grand Palaver" i-am dus galoşii acasă. Archie Jones a condus-o cu maşina, dar eu i-am dus galoşii, pe care îi uitase. A fost un semn destul de îmbucurător, nu-i aşa ? Dumneavoastră n-aţi lăsa pe un tînăr să meargă pe stradă cu galoşii dumneavoastră, dacă nu l-aţi socoti drept prieten, nu-i aşa, domnişoară Philippa ?

— O, nu, nu i-aş permite. (Era, desigur, împotriva principiilor bisericii anglicane.)

— Curînd după aceea, cînd Dulphemia, Charlie Mostyn şi cu mine ne-am dus la serata muzicală a doamnei Buncomhearst, abia am ajuns în stradă şi Dulphemia s-a oprit, şi m-a trimis înapoi după note — *pe mine*, înţelegi, nu pe Charlie ! Mi se pare foarte semnificativ.

— Grozav de semnificativ !

— Nu-i aşa ? spuse domnul Spillikins. Nu vă supăraţi că vă povestesc toate acestea, domnişoară Philippa ? adăugă el.

Domnul Spillikins socoti că e mai nimerit să-i spună astfel, deoarece Philippa mai avea o soră, pe domnişoara Furlong, aşa încît n-ar fi fost potrivit s-o numească pe domnişoara Philippa cu numele ei de fami-

lie. Nici acea frumoasă dimineaţă de vară nu-i dădea voie.

— Nu mă supăr de loc, spuse Philippa. Găsesc foarte drăguţ din partea dumitale să-mi vorbeşti despre Dulphemia.

N-a adăugat că ştia totul mai demult.

— Vedeţi, spuse din nou domnul Spillikins, îmi sînteţi foarte simpatică, de aceea îmi vine foarte uşor să vorbesc cu dumneavoastră. Cu celelalte fete, mai ales cînd sînt inteligente, chiar şi cu Dulphemia, simt că mă prostesc. Cu dumneavoastră nu mi se întîmplă.

— Adevărat? spuse Philippa, dar admiraţia sinceră din ochii albaştri bulbucaţi ai domnului Spillikins i-au interzis un răspuns sarcastic.

— Pe Iupiter! continuă domnul Spillikins fără nici o legătură cu ce vorbise pînă atunci. Sper că nu vă supăraţi dacă vă spun că sînteţi foarte drăguţă în alb! Arătaţi grozav de bine!

Simţea că un tînăr logodit, sau ca şi logodit, îşi putea îngădui libertatea de a face un compliment nevinovat.

— O, vechitura asta! rîse Philippa, scuturîndu-şi dispreţuitoare rochia. Ştii, aici, la ţară, îmbrăcăm ce ne vine la îndemînă.

Nu spunea că *vechitura* aceea n-avea mai mult de două săptămîni şi costase optzeci de dolari, echivalentul chiriei pe şase luni, pentru un loc în bancă la biserica Sf. Asaph.

Abia avură răgazul să mai schimbe două-trei vorbe, iar domnul Spillikins să se gîndească ce fată încîntătoare se făcuse Philippa de cînd se întorsese din Bermude — fără îndoială clima acestor binecuvîntate insule îi priise — cînd, pe neaşteptate, maşina făcu un viraj şi intră pe o alee. De acolo, pe sub ramurile copacilor, care se legănau uşor, se zărea peste întinderea pajiştii verzi, veranda şi serele castelului Casteggio.

— Am ajuns, spuse Philippa. Uite-l pe domnul Newberry în mijlocul peluzei.

. . . .

— Din acest loc, spunea domnul Newberry puţin mai tîrziu arătînd cu mîna, poţi avea, cum mi se pare mie, cea mai bună vedere asupra întregului peisaj.

Se oprise în marginea peluzei, de unde pajiştea presărată cu arbori cobora spre malul micului lac, şi-i arăta domnului Spillikins frumuseţile castelului. Purta pe scunda sa persoană, cam rotunjoară, costumul de vară al unui om care ţine să fie comod şi pe care nu-l preocupă prea mult îmbrăcămintea: pantaloni simpli de flanel alb (cel mult douăzeci de dolari metrul), o cămaşă obişnuită de mătase albă, cu guler răsfrînt (care nu putea să fi costat mai mult de cincisprezece dolari) iar în cap o pălărie de Panama, ca oricare alta (să zicem, de patruzeci de dolari).

— Pe Iupiter! spuse domnul Spillikins, privind împrejurul lui, la casă, la pajiştea frumoasă şi la copacii înalţi. E un loc încîntător!

— Nu-i aşa? spuse domnul Newberry. Trebuia să-l fi văzut cum arăta cînd l-am cumpărat! Numai pentru a construi autostrada a trebuit să arunc în aer cu dinamită o sută de yarzi de stîncă. Am adus mai multe tone de ciment şi blocuri întregi de piatră pentru a întări taluzurile.

— Adevărat? spuse domnul Spillikins uitîndu-se la domnul Newberry cu tot respectul cuvenit.

— Da, şi toate acestea n-au fost nimic, pe lîngă clădirea casei. A fost nevoie să pătrund la cel puţin patruzeci de picioare adîncime pentru a săpa temelia. Am întîlnit mai întîi cam douăzeci de picioare de lut moale, apoi am dat de nisip, şi nici n-am trecut bine de nisip cînd am nimerit în opt picioare de apă! A trebuit s-o scot afară cu pompa. Cred că am pompat cel puţin patru mii de litri pînă am ajuns la stîncă. Am luat stîlpi solizi de oţel, de cincizeci de picioare lungime — aici domnul Newberry făcu o mişcare cu braţele ca şi cum ar înfige un stîlp — şi i-am fixat în stîncă. Am aşezat alţi drugi de oţel de-a curmezişul lor; am potrivit căpriorii acoperişului, tot de oţel, măsurînd fiecare şaizeci de picioare, apoi am lăsat întreg scheletul să coboare încet-încet pînă la temelii.

Domnul Newberry arăta cu amîndouă brațele cum o casă uriaşă se lasă la pămînt, aşezîndu-se pe baze solide.

— Extraordinar! spuse domnul Spillikins, cu desăvîrşire uluit de miraculoasa putere fizică pe care trebuie s-o fi avut domnul Newberry.

— Dă-mi voie, o clipă... îl întrerupse domnul Newberry, să nivelez puţin pietrişul pe care stai. Mi se pare că l-ai cam răscolit.

— Îmi pare foarte rău, se scuză domnul Spillikins.

— Nu face nimic, nu face nimic, îl linişti castelanul. Pe mine nu mă jenează, dar se supără McAlister.

— Cine?

— Grădinarul meu. Nu-i place să ne vadă plimbîndu-ne pe aleile prunduite. Se uzează pietrişul... Uităm cîteodată şi călcăm peste el.

Aici trebuie să menţionăm, pentru adevărul istoric, că una din marile glorii ale castelului Casteggio era personalul lui de serviciu. Nici nu mai e nevoie să adăugăm că toţi servitorii fuseseră aduşi din Marea Britanie. Sprijinul pe care-l ofereau domnului şi doamnei Newberry era fără egal. După cum recunoşteau ei înşişi, servitori de acest fel nu pot fi găsiţi în America.

— Grădinarul nostru scoţian, avea obiceiul să spună doamna Newberry, e un bărbat de caracter. Nu văd unde am putea descoperi altul la fel. Ştii, dragă, *nu ne permite să culegem trandafirii,* iar dacă vreunul dintre noi calcă pe iarbă, se înfurie. Nu ne îngăduie să culegem legumele. Ne-a oprit să luăm din păstăile de mazăre tînără sau din castraveţii timpurii, ameninţîndu-ne că pleacă. Zice că ni le va da el singur mai tîrziu, cînd se vor coace.

— Ce minunat e să ai asemenea servitori devotaţi, murmura doamna căreia i se adresase ; atît de diferiţi de cei din America. Imaginează-ţi, dragă, că şoferul meu, cînd eram în Colorado, m-a ameninţat că pleacă pentru că voisem să-i reduc leafa. Vina cred că e a blestematelor de sindicate muncitoreşti.

— Sînt sigură că-i aşa. Avem şi noi, fireşte, nemulţumiri cu McAlister cîteodată, dar e întotdeauna foarte rezonabil cînd punem lucrurile în lumina lor justă.

Săptămîna trecută, de exemplu, m-am temut că am mers prea departe. E obişnuit să bea un pahar de bere în fiecare dimineaţă, la zece jumătate (servitoarele au ordin să i-l servească afară) apoi se duce să se culce în tufişul de lîngă stratul cu lalele. Zilele trecute a găsit acolo, şezînd şi citind, pe unul dintre musafirii noştri care nu fusese prevenit. S-a supărat foc ! Mi-a fost teamă, un moment, că o să ne dea preaviz.

— Ce v-aţi fi făcut ?

— Drept să-ţi spun, dragă, nu ştiu. I-am explicat, bineînţeles, că a fost o neînţelegere, că persoana n-a ştiut şi că n-o să se mai întîmple. S-a mai îmblînzit puţin, dar a continuat să mîrîie în sinea lui, şi în seara aceea a smuls toate lalelele, azvîrlindu-le peste gard. L-am văzut cînd le rupea, dar n-am îndrăznit să-l oprim.

— Oh, nu, răspunse ca un ecou cealaltă doamnă ; dacă o făceaţi, îl puteaţi pierde.

— Exact. Şi nu cred că ne-ar fi posibil să mai găsim un altul ca el ; cel puţin nu în America.

— Acum vino cu mine, spuse domnul Newberry, după ce termină de aranjat pietrişul cu pantoful ; doamna Newberry şi cu fetele sînt pe verandă. Să mergem la ele.

După cîteva minute, domnul Spillikins stătea de vorbă cu doamna Newberry şi cu Dulphemia Rasselyer-Brown, spunînd doamnei Newberry ce casă frumoasă are. Lîngă ei se aşezase Philippa Furlong, care-şi pusese braţul în jurul taliei Dulphemiei. Tabloul pe care-l înfăţişau amîndouă, rezemîndu-şi capetele unul de altul, cu părul auriu al Dulphemiei lîngă părul castaniu al Philippei, era atît de încîntător, încît domnul Spillikins nu mai avea ochi nici pentru doamna Newberry, nici pentru castelul Casteggio, nici pentru altceva. Era atît de absorbit încît n-a văzut-o pe fetiţa în rochiţă verde, care stătea discretă de cealaltă parte a doamnei Newberry. Deşi cineva îi murmurase numele ei la prezentare, domnul Spillikins nu l-ar fi putut repeta

nici după două minute. Privirile şi mintea îi erau în altă parte.

Dar ale ei nu.

Căci fetiţa în verde îl privea pe domnul Spillikins cu ochii ei mari, şi privindu-l vedea dintr-o dată la el lucruri atît de minunate cum nimeni nu mai văzuse vreodată.

Ghicise cît de inteligent era după felul cum îşi ţinea capul ; înţelesese cît de viteaz putea să fie după felul cum stătea cu mîinile în buzunarele hainei ; din întreaga fiinţă a lui se desprindea hotărîre şi tărie. Într-un cuvînt, fetiţa în verde a văzut un Peter Spillikins cum în realitate n-a existat niciodată şi cum n-a putut să existe ; în orice caz, un Peter Spillikins cum nimeni altcineva în lume n-a bănuit vreodată că există.

Dintr-o dată s-a simţit fericită că a primit invitaţia doamnei Newberry la castelul Casteggio şi nu s-a temut să vină. Căci fetiţa în verde, pe numele ei de botez Nora, era ceea ce se numeşte „o rudă săracă" a doamnei Newberry. Tatăl ei era un biet om fără însemnătate, care nu făcea parte din clubul *Mausoleum* şi din nici un alt club. Tatăl şi fetiţa locuiau împreună pe o stradă unde nu stătea *nici unul* din cei care erau *cineva*. Nora fusese invitată cu cîteva zile mai înainte, să vină la ţară, să ia puţin aer ; aerul e singurul lucru care poate fi oferit fără grijă rudelor sărace. A sosit la Casteggio cu un geamantan minuscul, atît de mic şi de prăpădit că pînă şi servitorii care l-au urcat pe scări s-au ruşinat de el. În cufăr avea o pereche de pantofi de tenis noi-nouţi (preţul vechi : nouăzeci de cenţi, preţ redus : şaptezeci şi cinci), o rochie albă „aproape de seară", şi alte puţine lucruri pe care cei săraci le pot aduce, cu teamă şi sfiiciune, pentru a lua parte la viaţa simplă şi rustică a rudelor bogate.

Aşadar, Nora îl privea pe domnul Spillikins ; iar el, printr-o ciudată contradicţie a lucrurilor omeneşti, nici n-o lua în seamă.

— Ce locuinţă încîntătoare aveţi, doamnă Newberry, spunea domnul Spillikins. Era o prea obişnuită bana-

litate, dar fetiţei în verde i se părea că vorbea cu fermecătoarea uşurinţă a unui om de lume.

— Îmi pare atît de bine că vă place, spuse doamna Newberry (cum răspundea întotdeauna) ; nici n-aveţi idee cîtă osteneală ne-a cerut. Anul acesta am pus în sera de la răsărit peste o mie de geamuri. A fost o muncă imensă.

— Tocmai îi povesteam domnului Spillikins, spuse domnul Newberry, cum am aruncat în aer stîncile de pe locul pe unde trece autostrada. De aici poţi vedea mai bine, Spillikins, breşa pe care am realizat-o. Cred că am făcut să explodeze o tonă şi jumătate de dinamită.

— Pe Iupiter ! spuse domnul Spillikins, trebuie să fi fost o lucrare primejdioasă, nu-i aşa ? Mă mir că aţi avut atîta îndrăzneală.

— Totul e să te obişnuieşti cu dinamita, spuse Newberry, ridicînd din umeri ; dar desigur că e periculos. Ultima dată am aruncat în aer doi italieni. Se opri un minut şi adăugă gînditor : Curajoşi băieţi, italienii. Îi prefer totdeauna cînd e vorba să-i arunc în aer.

— I-aţi dinamitat cu mîna dumneavoastră ? întrebă domnul Spillikins.

— Nu mă aflam aici, răspunse domnul Newberry. Nu-mi place niciodată să fiu de faţă cînd folosesc dinamita. Plec la oraş. Oricum, a trebuit să-i plătesc. Pe drept cuvînt. Riscul era al meu, nu al lor ; ştii, aşa e legea. M-au costat două mii de dolari fiecare.

— Să mergem, spuse doamna Newberry. E ora cînd trebuie să ne îmbrăcăm pentru masa de seară. Franklin o să fie foarte supărat dacă întîrziem. Franklin e majordomul nostru, explică ea văzînd că domnul Spillikins nu înţelege despre cine e vorba ; şi cum l-am adus din Anglia, trebuie să-l menajăm. Cînd ai un om atît de preţios ca Franklin, ţi-e întotdeauna frică să nu-l pierzi ; iar după cele petrecute aseară, trebuie să avem de două ori mai multă grijă.

— Aseară ? întrebă domnul Spillikins.

— Oh, n-a fost mare lucru, spuse doamna Newberry. Un simplu incident. S-a întîmplat că, la dineul de aseară, în plină masă, sau mai bine zis la sfîrşitul

ei — mesele noastre sînt foarte simple la noi la ţară, domnule Spillikins — domnul Newberry, căruia îi era sete şi care nu se gîndea cu tot dinadinsul la ce spune, i-a cerut lui Franklin să-i dea un pahar cu vin de Rin. Franklin spuse dintr-o dată: „Îmi pare foarte rău, domnule, dar eu nu servesc niciodată vin de Rin după primul fel de mîncare".

— Avea dreptate, spuse Dulphemia, cu un aer de cunoscătoare.

— Exact, avea perfectă dreptate. Se pricepe cum se servesc vinurile. Ne-a fost teamă să nu iasă de aici o încurcătură, dar domnul Newberry s-a dus după aceea să-l vadă pe Franklin şi a reuşit să rezolve cu bine această neînţelegere. Dar ce-aţi zice să mergem să ne îmbrăcăm? E şase şi jumătate şi nu mai avem decît o oră.

•

În această societate agreabilă a petrecut domnul Spillikins următoarele trei zile.

Viaţa la castelul Casteggio, cum îi plăcea familiei Newberry să spună, se desfăşura după un program „foarte simplu" Micul dejun se servea devreme, ca la ţară, la ora nouă; după aceea, nici o gustare pînă la prînz, afară numai dacă dorea cineva o limonadă sau o sticlă de bere englezească blondă, care i se trimiteau, cu un biscuit sau o picromigdală, pe terenul de tenis. Masa de prînz era foarte simplă, nu se prelungea după 1,30 şi se compunea numai din fripturi reci (să spunem, patru feluri) cu diferite salate, poate unul sau două feluri de mîncăruri gătite, iar pentru cine dorea, un biftec, un cotlet la grătar sau ambele. După aceea, cafea şi ţigări la umbra verandei, în aşteptarea ceaiului de după-masă. Ceaiul se servea pe o masă de nuiele împletite, aşezată într-o parte liberă a terenului, pe care grădinarul nu hotărîse încă s-o tundă, s-o plivească sau s-o transforme în alt fel. După ceaiul de după-masă, oaspeţii se odihneau puţin sau se plimbau pe peluză, pînă ce venea timpul să se îmbrace pentru masa de seară.

Acest ritual de viață simplă nu era întrerupt, din cînd în cînd, decît de năvala, în automobile și bărci cu motor, a vecinilor de la Penny-gw-rydd sau de la vila Yodel-Dudel.

După aprecierea domnului Spillikins, a Dulphemiei, sau a Philippei, era idealul însuși al traiului la țară.

Pentru fetița în verde totul părea la fel de strălucitor ca și curtea de la Versailles. O tulbura mai ales masa de seară — „o simplă cină familială" cum o numeau ceilalți — cînd avea în fața ei patru pahare din care să bea, și nu se dumirea dacă trebuie să-i spună lui Franklin să se oprească din turnatul vinului, ori să aștepte pînă se oprea singur, fără să i-o mai spună. Erau probleme asupra cărora mulți oameni, înainte și după aceea, au cugetat îndelung.

În tot acest timp, domnul Spillikins se pregătea să-și ia inima în dinți și să ceară mîna Dulphemiei Rasselyer-Brown. Își petrecea o parte din timp plimbîndu-se în sus și în jos pe sub copaci cu Philippa Furlong, vorbindu-i despre declarația de dragoste pe care avea de gînd s-o facă, despre căsnicie în general și despre propria lui lipsă de merite personale.

Ar fi putut aștepta la nesfîrșit dacă n-ar fi aflat, în a treia zi a vizitei sale, că Dulphemia trebuia să plece în dimineața următoare pentru a se întîlni cu tatăl ei la Nagahakett.

În aceeași seară găsi curajul necesar să vorbească, iar mărturisirea lui a fost aproape în întregime încununată de succes.

— Pe Iupiter! îi spuse Spillikins Philippei Furlong, a doua zi dimineața, povestindu-i ce se întîmplase; a fost cum nu se poate mai drăguță! Trebuie să fi ghicit dinainte, într-un fel sau altul, ce aveam de gînd să-i spun. Nu crezi? În orice caz, a fost grozav de drăguță. M-a lăsat să spun tot ce aveam de spus, și cînd i-am mărturisit cît sînt de prost, mi-a declarat că după părerea ei nu sînt nici pe jumătate atît de prost pe cît mă crede lumea. Totul a mers bine. Mi-a mărturisit că nu se gîndește să se mărite. Am întrebat-o dacă pot să continui să mă gîndesc la ea, și mi-a spus că pot.

În dimineaţa aceea, pe cînd Dulphemia mergea în automobil spre gară, domnul Spillikins, fără să-şi dea prea bine seama pentru ce, a început să alunece puţin cu gîndul spre Philippa.

— Nu-i aşa că-i o fată splendidă ? îi spunea de cel puţin zece ori pe zi Norei, fetiţa în verde, iar Nora era de acord, pentru că o socotea într-adevăr pe Philippa o fiinţă minunată.

Nu încape îndoială că fără o uşoară schimbare a împrejurărilor, domnul Spillikins ar fi cerut-o în căsătorie pe domnişoara Furlong. Îşi petrecea o bună parte din timp repetînd în gînd mici cuvîntări, care începeau cu : „Ştiu că sînt, în felul meu, un perfect măgar", sau : „Ştiu că nu sînt genul de băiat care îţi place..." şi aşa mai departe.

Dar nici una din aceste cuvîntări n-a fost vreodată rostită. Şi iată de ce.

S-a întîmplat ca într-o joi, la o săptămînă după sosirea domnului Spillikins, Philippa să se ducă din nou la gară cu maşina. S-a întors însoţită de un tînăr înalt, în haine de *tweed*, şi amîndoi au început să-i strige pe soţii Newberry de la o distanţă de cel puţin o sută de metri.

Soţii Newberry au exclamat deodată „Ia te uită ! Tom !" şi au luat-o la fugă în întîmpinarea automobilului. Au fost atîtea rîsete şi glume cînd cei doi au coborît purtînd valiza lui Tom spre verandă, încît domnul Spillikins simţi deodată că a rămas pe dinafară (ca şi fetiţa în verde) — mai ales cînd urechea lui a prins, printre primele cuvinte spuse : „Felicitaţi-ne, doamnă Newberry, ne-am logodit."

După aceea domnul Spillikins a avut plăcerea să stea şi să audă pe scaunul de nuiele împletite de pe verandă, că Philippa şi Tom erau logodiţi de mai mult timp — aproape de două săptămîni — dar se înţeleseseră să nu spună nici un cuvînt nimănui, pînă ce Tom nu se ducea în Carolina de Nord să-i vadă pe ai lui.

Despre Tom şi legătura lui cu soţii Newberry, domnul Spillikins n-a aflat nimic şi nici nu-l interesa ; îi era cu totul indiferent că Philippa îl întîlnise pe Tom în Bermude, după cum habar n-avusese că Tom îi

cunoştea pe soţii Newberry. Nici una din entuziastele destăinuiri ale momentului nu-l atingea. N-a fost niciodată un prilej mai nimerit pentru ca domnul Spillikins să-şi vadă confirmată părerea pe care o avea despre sine însuşi.

A doua zi, Tom şi Philippa dispărură împreună.

— O să fim un cerc mai restrîns acum, spuse doamna Newberry ; am rămas între noi pînă va veni doamna Everleigh, adică cel puţin două săptămîni.

Inima fetiţei în verde se bucură, căci îi fusese teamă că ar mai putea veni alte fete ; despre doamna Everleigh ştia că era văduvă cu patru fii şi trebuia să fie foarte bătrînă, trecută de patruzeci de ani.

Următoarele cîteva zile domnul Spillikins le-a petrecut aproape numai în apropierea Norei. Le socotea, una peste alta, zile destul de plăcute, dar cam lungi. Pentru Nora au fost clipele de neuitat ale unui neîntrerupt vis de fericire.

Soţii Newberry îi lăsau singuri, dar nu cu vreo intenţie, ci pur şi simplu pentru că erau ocupaţi să se plimbe pe terenurile castelului Casteggio, zvîrlind în aer stînci cu dinamită, aruncînd poduri de oţel peste rîpe şi ridicînd lemne grele de construcţie cu macaralele. Nu li se putea aduce nici o vină. Nu fusese întotdeauna rolul lor să mînuiască dinamita şi să supună forţele naturii. A fost un timp, cu mulţi ani în urmă, cînd cei doi Newberry trăiau amîndoi din douăzeci de dolari pe săptămînă ; doamna Newberry îşi făcea singură rochiile, iar domnul Newberry îşi petrecea serile confecţionînd cu mîna lui rafturi pentru dulapul singurei odăi în care locuiau. De atunci, domnul Newberry, ca multă altă lume din acele vremuri de demult, făcuse avere şi ridicase castelul Casteggio ; iar alţii, ca tatăl Norei, rămăseseră unde au fost.

Soţii Newberry îi lăsau aşadar pe Peter şi pe Nora singuri toată ziua. Chiar după masa de seară, domnul Newberry obişnuia să-şi strige soţia în amurg, din vreun colţ îndepărtat al peluzei :

— Margaret, vino să-mi spui dacă putem să tăiem ulmul ăsta. Eu aş zice să-l smulgem din rădăcini şi să-l aruncăm în rîpă.

Răspunsul era:
— Un minut, Edward, aşteaptă numai să iau ceva pe mine şi viu.
Înainte de a se întoarce, amurgul se îmbrăcase în întuneric, iar soţii Newberry zvîrliseră în aer cu dinamită jumătate din domeniul lor.
În acest timp, domnul Spillikins şedea cu Nora pe verandă. El vorbea şi ea asculta. Îi povestea o mulţime de lucruri despre furtunoasele lui experienţe cu negoţul de ulei sau despre zbuciumata lui viaţă din Universitate. După aceea intrau înăuntru, Nora cînta la pian, iar domnul Spillikins şedea în fotoliu, fuma şi asculta. Într-o casă ca a soţilor Newberry, în care dinamita (şi alte explozive mai puternice) erau la ordinea zilei, aprinderea unei ţigări în salon nu stîrnea îngrijorări. În ceea ce priveşte pianul, domnul Spillikins spunea: „Dă-i înainte! nu sînt muzical, dar muzica nu mă jenează".
În timpul zilei jucau tenis. Terenul era la unul din capetele peluzei, sub copaci, brăzdat de lumina soarelui şi de umbre. Nora îl găsea foarte frumos, deşi domnul Spillikins se plîngea că petele de lumină îl stinghereau în timpul jocului. Într-adevăr, numai din această pricină „drive"-urile domnului Spillikins (admirabile de altminteri) cădeau aproape totdeauna în afara terenului.
Nora îl socotea, bineînţeles, pe domnul Spillikins un jucător minunat. Ea era bucuroasă şi amîndoi erau mulţumiţi cînd o bătea cu şase la zero. Fetiţa în verde nu ştia — şi nici nu-i păsa — că nu mai exista un alt jucător în lume pe care domnul Spillikins să-l poată bate la un asemenea scor. O dată i-a spus:
— Drace! Nici nu joci atît de rău, ştii? Cu timpul cred că vei face progrese frumoase.
După aceea a rămas ca de la sine înţeles ca jocurile să aibă, mai mult sau mai puţin, caracterul unei lecţii. Rolul de profesor îl aşeza pe domnul Spillikins pe un piedestal de superioritate, şi permitea ca orice lovitură greşită din partea lui să fie privită ca o indulgenţă.
Tot astfel, fiindcă jocul se desfăşura acum de la profesor la elevă, era rolul Norei de a culege mingile că-

zute şi de a i le arunca domnului Spillikins. El o lăsa, nu din grosolănie, căci un asemenea sentiment îi era străin, ci pentru că într-un loc atît de primitiv cum era castelul Casteggio, raportul natural dintre sexe trebuia să fie restabilit pe de-a-ntregul.

La dragoste domnul Spillikins nu se gîndi niciodată. O văzuse pe Nora, de la distanţă, cu multă plăcere şi foarte des, iar atunci cînd stătea sfioasă lîngă umărul lui, prezenţa ei nu-l tulbura. Mintea lui fusese deprinsă să lege dragostea de apariţii uimitoare şi senzaţionale, cu pălării de primăvară şi fuste de harem, care să-i dea conştiinţa plăcută a unei fericiri inaccesibile.

Totuşi, nu se ştie ce s-ar fi putut întîmpla. Tenisul, în lumina schimbătoare a soarelui şi la umbra frunzişului de vară, e un joc periculos. Stăteau de o parte şi de alta a plasei, iar domnul Spillikins îi arăta Norei felul corect în care trebuie să ţină racheta, pentru a reuşi acele strălucite „revers“ ale lui care trimiteau mingea de obicei pînă aproape de lac. În timpul lecţiei, mîna lui cuprindea mîna Norei pe mînerul rachetei, astfel încît cel puţin o jumătate de secundă, mîna ei rămînea strîns încleştată într-a lui ; şi dacă această jumătate de secundă s-ar fi prelungit pînă la o secundă întreagă, n-ar fi fost exclus ca sentimentul care încolţea subconştient în mintea lui să fi izbucnit triumfător la suprafaţă şi ca mîna Norei să fi rămas într-a lui — cît de bucuroasă ar fi fost ! — pentru tot restul vieţii lor.

Dar chiar într-un asemenea moment domnul Spillikins a ridicat privirea şi a spus cu un glas cu totul schimbat :

— Pe Iupiter ! cine-i femeia aceea atît de elegantă, care coboară din maşină ?

Şi mîinile lor se desprinseră. Nora privi spre casă şi spuse :

— A, e doamna Everleigh. Credeam că n-o să vină pînă într-o săptămînă.

— Nu, zău, spuse domnul Spillikins, încordîndu-şi miopia pînă la maximum, ce minunat păr auriu, nu-i aşa ?

— Oh, şi-l... începu Nora, dar se opri. Nu i se părea cinstit să-i spună că părul doamnei Everleigh era vopsit.

— Şi cine-i tipul acela înalt, care stă lîngă ea ? spuse domnul Spillikins.

— Îmi pare că e căpitanul Cormorant ; dar nu cred că are de gînd să rămînă. A adus-o doar cu maşina din oraş.

— Pe Iupiter, ce amabil din partea lui ! spuse Spillikins, nebănuind că acest sentiment pe care îl mărturisea faţă de căpitanul Cormorant avea să devină nota-cheie a existenţei lui.

— Nu ştiam că va sosi atît de curînd, spuse Nora, şi un început de oboseală îşi făcea loc în inima ei. Desigur că nu ştia, dar şi mai puţin ştia, ca nimeni de altfel, că motivul venirii doamnei Everleigh era prezenţa acolo a domnului Spillikins. Sosise cu un scop precis, şi imediat îl trimisese pe căpitanul Cormorant înapoi cu maşina, căci n-avea nevoie de el.

— Ar trebui să intrăm în casă, spuse Nora.

— Foarte bine, spuse domnul Spillikins în mare grabă, să mergem.

Cum această povestire a început cu prezentarea doamnei Everleigh drept doamna Everleigh-Spillikins, nu mai e nevoie să urmărim îndeaproape fazele prin care a trecut povestea de dragoste a domnului Spillikins. Mersul ei a fost rapid şi fericit. Domnul Spillikins, după ce a văzut de la spate părul doamnei Everleigh, a hotărît pe loc că era cea mai frumoasă femeie din lume ; e o impresie care nu se corectează lesne în semiobscuritatea unui salon umbrit ; nici peste o masă de seară la lumina lumînărilor cu jucătoare flăcări roşii ; nici în timpul zilei, sub ţesătura fină a unui voal. Dacă doamna Everleigh era sau nu era o femeie frumoasă, domnul Spillikins nu ştia încă ; dar în ce priveşte farmecul ei, omagiul unor bărbaţi cu experienţă, cum sînt căpitanul Cormorant şi locotenentul Hawk, vorbeşte de la sine.

Astfel, sentimentul de dragoste al domnului Spillikins, căci *dragoste* trebuie să fi fost, mergea repede spre deznodămînt ; fiecare etapă pe care o parcurgea era marcată de impresiile împărtăşite Norei.

— E o femeie *splendidă*, spunea el, şi e atît de simpatică ! Face impresia că ştie întotdeauna exact ceea ce ai de gînd să-i spui.

Aşa era ; iar el spunea ceea ce ea dorea să-i spună.

— Pe Iupiter ! spuse Spillikins a doua zi ; doamna Everleigh e o femeie grozavă, nu-i aşa ? I-am povestit că m-am ocupat un scurt timp de comerţul cu ulei. Doamna Everleigh e de părere că trebuie să fiu foarte priceput în afaceri şi mi-a spus că ar dori să-i administrez eu averea.

Aceasta era, de asemenea, foarte adevărat ; cu o singură precizare : doamna Everleigh nu-l lămurise prea bine pe domnul Spillikins că administrarea avutului ei reprezenta în realitate ceea ce se numeşte de obicei „finanţarea unei întreprinderi deficitare". Averea ei, vorbind pe şleau, era inexistentă şi, prin urmare, trebuia administrată cu foarte multă grijă.

După o zi sau două, domnul Spillikins îi spuse Norei :

— Îmi face impresia că doamna Everleigh trebuie să fi avut multe necazuri, nu crezi ? Ieri mi-a arătat o fotografie a băieţelului ei, are un băieţel, ştii...

— Da, ştiu, spuse Nora. (N-a mai adăugat că doamna Everleigh avea patru.)

— ...şi mi-a spus cît de greu îi vine să-l ţină mereu departe de ea la institutul doctorului... unde este.

Nu mult după aceea, domnul Spillikins spuse cu un tremur în voce :

— Pe Iupiter ! Sînt grozav de norocos ! Niciodată nu m-am gîndit o clipă că m-ar vrea ! Înţelegi, o femeie ca ea, obişnuită cu atîtea atenţii. Nu-mi pot închipui ce vede la mine !

Ceea ce era chiar aşa.

Apoi domnul Spillikins se opri. Observase (aceasta se petrecea dimineaţa pe verandă) că Nora era cu pălărie şi jachetă, iar maşina aştepta la poartă.

— Nu, zău, spuse el, pleci ?

— Da, nu ştiai ? spuse Nora. Credeam că ai auzit despre plecarea mea, aseară la masă. Trebuie să mă duc acasă ; tata a rămas singur, ştii...

— Oh ! îmi pare grozav de rău, spuse domnul Spillikins ; n-o să mai jucăm tenis.

— La revedere, spuse Nora, şi pe cînd îi întindea mîna, i se umplură ochii de lacrimi. Dar domnul Spillikins, miop cum era, nu le văzu.

— La revedere, spuse el.

Apoi, în timp ce maşina se depărta, rămase pentru o clipă într-un fel de reverie. Poate că anumite lucruri care ar fi putut să fie îi apărură ca nişte forme nedesluşite în faţa minţii. Apoi o voce strigă din salon, cu un ton măsurat şi sigur :

— Peter, iubitule, unde eşti ?

— Viu imediat, strigă domnul Spillikins, şi veni.

A doua zi după logodnă, doamna Everleigh îi arăta lui Peter o mică fotografie dintr-o broşă.

— Ăsta-i Gib, al doilea băieţel al meu, spuse ea.

Domnul Spillikins începu să spună : „Nu ştiam..." apoi se opri şi spuse :

— Drace ! ce băieţaş drăguţ ! Îmi plac grozav copiii.

— Scumpul de el, nu-i aşa ? spuse doamna Everleigh. E ceva mai înalt acum ; de cînd a fost făcută fotografia a mai crescut.

A doua zi spuse :

— Ăsta-i Sib, cel mai mic din băieţi ; sînt sigură că o să-l iubeşti.

— Sînt sigur că da, spuse domnul Spillikins. Îl şi iubea, pentru că era cel mai mic.

• • • •

Astfel, după trecerea timpului — nici nu trecuse atît de mult, vreo cinci săptămîni — Peter Spillikins şi doamna Everleigh s-au căsătorit în biserica Sf. Asaph, pe Plutoria Avenue. Nunta a fost una din cele mai bogate şi mai somptuoase din sezonul de toamnă. Au fost flori, domnişoare de onoare în văluri lungi, înalţi cava-

leri de onoare în redingote, baldachine la uşa bisericii, şiruri de maşini, şoferi de import purtînd cocarde cu beteală, şi tot ceea ce oferă o căsătorie pe Plutoria Avenue, cu deosebitul ei ceremonial sacru. Chipul tînărului pastor Fareforth Furlong arăta cuvenitul supliment de sfinţenie pe care îl radiază un onorariu de cinci sute de dolari. Întregul oraş era de faţă, sau cel puţin aceia care erau *cineva* ; iar dacă lipsea o fată, care rămăsese singură în odăiţa întunecată a unei căsuţe mohorîte de pe o stradă prăpădită, cine o ştia şi cui îi păsa de ea ?

Aşadar, după ceremonie, fericita pereche — căci *aşa* era — plecă la New York, unde îşi petrecu luna de miere. Noii căsătoriţi se gîndiseră mai întîi să se ducă pe ţărmul statului Maine (ideea fusese a domnului Spillikins) dar doamna Everleigh-Spillikins găsea că New York-ul e mult mai simpatic şi mai odihnitor, în timp ce, oricine o ştie, meleagurile din Maine sînt teribil de zgomotoase.

Mai mult decît atît. Soţii Everleigh-Spillikins abia se aflau de patru sau cinci zile la New York, cînd vaporul căpitanului Cormorant a ancorat în golful Hudson ; şi cînd un vapor ancorează, rămîne de obicei cîtva timp pe loc. Astfel i-a fost cu putinţă căpitanului să-i plimbe pe soţii Everleigh-Spillikins prin New York ; să ofere pe bordul vasului un ceai în onoarea doamnei Everleigh-Spillikins, pentru ca doamna să-i poată cunoaşte pe ofiţeri şi un altul într-o cameră rezervată a unui restaurant de pe Fifth Avenue, unde să nu mai întîlnească pe nimeni decît pe căpitan.

La acest al doilea ceai, căpitanul Cormorant a spus, printre altele :

— N-a răsturnat toate în jurul lui de furie, cînd i-ai vorbit despre bani ?

Iar doamna Everleigh, acum doamna Everleigh-Spillikins, spuse :

— De fel. Cred că a fost într-adevăr încîntat să afle că n-am nici un ban. Ştii, Arthur, e într-adevăr un băiat foarte bun. Şi în timp ce spunea aceste cuvinte, îşi retrăsese mîna, pe masa de ceai, de sub mîna căpitanului Cormorant.

— Drace ! spuse căpitanul, vezi să nu devii cumva o nevastă sentimentală !

Aşa s-a întîmplat că soţii Everleigh-Spillikins au ajuns să locuiască pe Plutoria Avenue într-o frumoasă casă de piatră, cu sală de biliard într-o aripă a etajului al doilea. Prin ferestrele ei se putea auzi ciocnirea bilelor de biliard, şi o voce care spunea :

— Opreşte-te, tată, vrei să tragi de două ori pe rînd ?

Capitolul VI

BISERICILE RIVALE SF. ASAPH ŞI SF. OSOPH

Biserica Sf. Asaph — cu numele ei întreg: Sf. Asaph din Cîmpie — se ridică printre ulmii de pe Plutoria Avenue, în faţa Universităţii, sfidînd cu turla ei înaltă albastrul cerului. Pastorului îi place să spună că se ridică întocmai ca o mustrare împotriva păcatelor epocii noastre mercantile. O repetă mai ales în Păresimi, la slujba de amiază, cînd oamenii de afaceri se înşiră în faţa lui, cu cheliile descoperite şi cu semnele pocăinţii pe faţă, în timp ce gîndul le zboară la tranzacţiile pe care ar fi putut să le încheie şi la imobilele pe care, lipsindu-le credinţa, au ezitat să le cumpere.

Locul pe care s-a clădit biserica valorează şaptezeci de dolari şi jumătate metrul pătrat. Îngenunchind şi rugîndu-se în redingotele lor cu coadă, credincioşii care deţin ipoteca terenului simt că au zidit pe o stîncă. Biserica e bogat înzestrată. Ferestrele au vitralii de mare preţ, aduse tocmai din Normandia; pastorul însuşi a depus jurămînt pentru facturi, scutind parohia de costisitoarea povară a taxelor vamale. În transept se află o orgă, a cărei instalare a costat zece mii de dalori. Posesorii de obligaţii la purtător, cînd se întîlnesc la motetul de dimineaţă, ascultă cu plăcere notele suave ale orgii mari, bucurîndu-se în sinea lor că arată ca şi nouă. În spatele bisericii Sf. Asaph se află Şcoala de duminică, reprezentînd o ipotecă de zece mii de dolari, iar mai departe, pe strada alăturată, clădirea „Asociaţiei tineretului", cu o sală de popice, un bazin de înot (destul de adînc pentru a îneca doi tineri deodată) şi o sală de biliard cu şapte mese. Pastorul se mîndreşte spunînd că tinerii din parohie, avînd la îndemînă un asemenea loc de întîlnire, nu mai

sînt nevoiți să-și piardă vremea prin baruri. Și nici nu și-o pierd.

Duminica dimineața, cînd cîntă orga cea mare, iar acționarii, deținătorii de obligații, jucătorii de biliard și profesorii Școalei de duminică își înalță glasurile lor laolaltă, biserica se umple de o preamărire atît de răsunătoare, încît n-ar putea s-o întreacă, în preț și frumusețe, nici străduința unor meșteri plătiți cu ziua.

Sf. Asaph e biserica Episcopiei. Are, prin urmare, înăuntrul ei și de jur împrejur, toate podoabele cuvenite unei biserici episcopale: plăci de alamă prinse în perete, mierle cîntînd în ulmi, enoriași care iau masa de seară la orele 8, și un pastor care poartă un mic crucifix pe piept și dansează tango.

Nu mai departe de o sută de yarzi, pe aceeași stradă, se află biserica rivală, a Sfîntului Osoph. E prezbiteriană pînă în temelia ei de stîncă, săpată la treizeci de picioare sub nivelul bulevardului. Are un turn scurt și îndesat, acoperiș scund și ferestre înguste, cu geamuri de sticlă mată. Pini întunecați o împrejmuiesc, în loc de ulmi, și pe ramuri sînt ciori în loc de mierle. Biserica are un pastor ursuz, purtînd pălărie de pastor englez, care în zilele de peste săptămînă ține prelegeri de filozofie la Universitate. Îi place să-și spună că enoriașii bisericii lui sînt oameni blînzi și smeriți, dar așa, smeriți și blînzi cum sînt, unii dintre ei ar putea să cumpere jumătate din adunarea generală a parohiei Sf. Asaph.

Biserica Sf. Osoph e prezbiteriană numai într-un anumit înțeles. E prea prezbiteriană pentru a mai păstra legături cu o altă biserică. În urmă cu vreo patruzeci de ani, congregația căreia îi aparținuse s-a despărțit în două, iar mai tîrziu, împreună cu alte trei biserici, s-a rupt și de grupul congregației dizidente. Nu mult după aceea a intrat în controversă cu cele trei biserici-surori în privința „pedepsei eterne", cuvîntul „etern" părîndu-li-se pastorilor de la Sf. Osoph că nu cuprinde o perioadă de timp destul de lungă. Disputa s-a încheiat printr-o sciziune, biserica Sf. Osoph rămînînd izolată într-o lume a păcatului, a cărei apropiată soartă nu dă loc la îndoieli și nici la plîngeri.

Într-o anumită privinţă, povestea celor două biserici era asemănătoare. Fiecare dintre ele se ridicase din treaptă în treaptă, pornind de la părţile cele mai de jos şi mai sărace ale oraşului. Cu patruzeci de ani în urmă, Sf. Asaph nu era decît o bisericuţă de lemn, cu un turn acoperit cu tinichea, în cartierul cel mai îndepărtat din vest, iar Sf. Osoph o clădire cu patru pereţi abia-zărită, în mahalaua dinspre răsărit. Locul pe care se afla Sf. Asaph fusese cumpărat între timp de o fabrică de bere, iar epitropii — oameni de afaceri pricepuţi care începuseră ei înşişi să urce treptele îmbogăţirii — au reclădit biserica din temelii, într-o epocă de creştere rapidă a valorii proprietăţilor imobiliare. Enoriaşii de la Sf. Osoph, oameni liniştiţi, dar însufleţiţi de o adîncă lumină interioară, au făcut la fel şi şi-au strămutat biserica alături de o mare distilerie în plină înflorire. Astfel, amîndouă bisericile, de-a lungul celor patru decenii, şi-au tăiat drum spre partea de sus a oraşului, pînă cînd biserica Sf. Asaph, cucernic expropriată de „Societatea de tramvaie", şi-a înfipt clopotniţa triumfală chiar pe Plutoria Avenue. Sf. Osoph a urmat-o şi, mutîndu-şi încetul cu încetul temeliile, s-a apropiat din ce în ce mai mult de Sf. Asaph. Slujitorii ei erau oameni înţelepţi. La fiecare strămutare a bisericii chibzuiau cu multă grijă reclădirea ei. În cartierul fabricilor biserica avusese şaisprezece ferestre pe fiecare latură, putînd fi transformată cu un cîştig considerabil într-o uzină de biciclete. Zidită din nou, înaltă şi adîncă, pe o stradă cu locuinţe particulare, a fost vîndută mai tîrziu unei case de filme, care a păstrat-o aşa cum era, fără să-i schimbe măcar o bancă. În sfîrşit, un sindicat alcătuit din membrii parohiei a cumpărat un loc pe Plutoria Avenue şi şi l-au subînchiriat pentru clădirea bisericii cu o dobîndă anuală de cinci la sută, plătibilă trimestrial şi asigurată printr-o ipotecă în toată forma.

O dată cu cele două biserici se mutau şi enoriaşii lor, sau cel puţin cei mai importanţi dintre ei, care ţineau pas cu prosperitatea crescîndă a oraşului. Astfel, de vreo şase-şapte ani, cele două biserici şi cele două co-

munități de credincioși se înfruntau printre ulmii de pe bulevard, pe partea opusă Universității.

Dar de aici încolo, destinele celor două biserici s-au despărțit. Sf. Asaph a cunoscut o strălucitoare biruință ; Sf. Osoph, falimentul. Nici măcar epitropii ei nu-l mai puteau ascunde. În vreme ce Sf. Asaph, nu numai că-și plătea regulat dobînzile, dar devenise o întreprindere care dădea beneficii frumușele, biserica Sf. Osoph era necontenit deficitară.

Pricina acestei deosebiri era limpede. O știa toată lumea. Era de ajuns să te uiți la oamenii care aveau în grija lor soarta celor două biserici, pentru a înțelege de ce una înflorea, iar cealaltă dădea înapoi.

Pastorul Edward Fareforth Furlong de la Sf. Asaph era un bărbat care își închina toată puterea lui de muncă prosperității parohiei. El lăsa subtilitatea discuțiilor teologice pe seama unor minți mai puțin active decît a lui. Își dovedea credința prin fapte, nu prin cuvinte ; iar ceea ce făcea, făcea din toată inima. Fie că lua masa de prînz la clubul *Mausoleum* cu unul din epitropii bisericii, fie că venea să cînte din flaut — cum numai un pastor al Episcopiei știe să cînte — acompaniat la harpă de una dintre cele mai frumoase doamne din cor ; fie că dansa cel mai nou tango episcopal cu fiica mai mică a unui enoriaș în vîrstă ; în toate punea același elan și aceeași convingere. Știa să soarbă o ceașcă de ceai și să joace tenis cu mai multă grație și îndemînare decît orice alt slujitor al bisericii de pe această parte a Atlanticului. Cum stătea în lungul său stihar alb, lîngă cristelnița de marmură albă de la Sf. Asaph, ținînd în brațe un prunc înfășurat în scutece albe care prețuiau o jumătate de milion de dolari, arăta tot atît de nevinovat ca și cel nou-născut. Nu era în parohie doamnă cu fete nemăritate, care să nu suspine nemîngîiată privindu-l : „Ce păcat că n-are copii !"

Tot atît de sănătoasă îi era și teologia. Nimeni nu era în stare să țină predici mai scurte sau să tălmăcească mai agreabil Cartea Facerii decît pastorul de la Sf. Asaph. Dacă uneori găsea de cuviință să i se adreseze lui Dumnezeu, îl numea Iehova sau Iah, uneori

chiar Iahve, ca nu cumva să atingă susceptibilitatea vreunui enoriaş. Credincioşii, care s-ar fi cutremurat dacă le-ar fi vorbit cu o demodată brutalitate despre mînia lui Dumnezeu, ascultau cu o cuviincioasă luare-aminte o predică despre însuşirile caracteristice ale persoanei lui Iah. În acelaşi fel vorbea domnul Furlong şi despre diavol. Nu-i zicea Satana, ci Su sau Swa, smulgîndu-i din mînă frigarea. Pe Belzebut îl numea Bebel-Zawbal, făcîndu-l cu totul inofensiv. Despre grădina raiului vorbea ca despre Paradeisos, explicînd-o astfel pe înţelesul tuturor ; potopului îi spunea Diluvium, potolindu-l oarecum ; Ionas era, după numele lui adevărat, Ioh-Nah, iar înghiţirea lui de către o balenă sau Marea-Şopîrlă devenea o întîmplare foarte firească. Iadul, căruia îi zicea She-ol, nu mai era un loc al arderii, ci mai degrabă al mustrărilor de cuget. De aceea She-ol nu înspăimînta pe nimeni : nimeni nu-şi bate capul cu mustrările de cuget. Pe scurt, nu exista nimic în sistemul teologic al domnului Furlong, care să fi prilejuit vreunuia din comunitate cea mai mică neplăcere.

Nu se putea închipui un contrast mai izbitor faţă de pastorul Fareforth Furlong, decît venerabilul doctor McTeague de la biserica Sf. Osoph, profesor onorific al Universităţii din Plutoria. Unul era tînăr, celălalt bătrîn. Unul ştia să danseze, celălalt nu. Furlong trecea de la picnic-urile bisericeşti la ceaiurile pe iarbă verde, înconjurat de stoluri de eşarfe roz şi albastre ; McTeague mergea încruntat pe sub copacii din parcul Universităţii, clipind din ochi fără să vadă şi cu gîndul aiurea. Se împlineau cincizeci de ani de cînd încerca să-l împace pe Hegel cu Sfîntul Pavel, şi nu renunţase încă la această îndeletnicire. Furlong mergea înainte cu timpurile noi ; McTeague luneca liniştit înapoi, spre adîncul veacurilor.

Doctorul McTeague era un învins şi toată parohia o ştia. „Nu e modern", spuneau credincioşii. (Era marea lui greşeală.) „E un ruginit", precizau oamenii de afaceri ai parohiei. „Bătrînul a rămas cu aceleaşi idei de-acum patruzeci de ani ; şi nu numai atît : *le predică !* Nu se poate conduce astfel o biserică, nu-i aşa ?"

Epitropii făcuseră tot posibilul să-l aducă pe doctorul McTeague pe calea cea bună. I-au oferit un concediu de doi ani, să se ducă să viziteze Țara Sfîntă. N-a primit; a spus că o știe pînă în cel mai mic amănunt. I-au redus salariul cu cincizeci la sută. Nici n-a băgat de seamă. I-au oferit un pastor mai tînăr să-l ajute. A dat din cap, spunînd că nu știe unde s-ar putea găsi omul care să îndeplinească munca pe care o făcea el. În timpul acesta trecea gînditor pe sub copaci, potrivind un amestec de Hegel cu Sfîntul Pavel, trei părți la una pentru predica de duminică și o parte la trei pentru prelegerea de luni.

Fără îndoială că insuccesul se datora îndoitei sale îndeletniciri. Vina o purta, poate, doctorul Boomer, rectorul Universității. Doctorul Boomer, ca toți rectorii de astăzi ai Universităților, aparținea bisericii prezbiteriene sau, mai de grabă, ca să nu greșim, purta biserica prezbiteriană în el. Era, se înțelege, membru al consiliului parohial, și chiar el susținuse cu tărie angajarea doctorului McTeague, pe atunci profesor titular de teologie, ca paroh al bisericii Sf. Osoph.

— E un om sfînt ! spusese el. Omul cel mai potrivit pentru această misiune. Să nu mă întrebați dacă în calitate de profesor de filozofie e familiarizat pe de-a-ntregul cu materia care se predă la Universitate. Aș fi obligat să dau un răspuns negativ. Sîntem nevoiți să constatăm că prelegerile pe care le ține nu corespund vederilor noastre. Nu se poate hotărî să scoată religia din cursul pe care îl predă. Are o tendință, de-a dreptul primejdioasă, de a rosti predici morale, care ar putea să-i contamineze pe studenții noștri. Într-o biserică însă, cred că acest fel de a gîndi va fi oricum mai potrivit. Într-un cuvînt, dacă ați veni la mine și mi-ați spune: „Boomer, am dori să-l angajăm pe doctorul McTeague ca paroh“, v-aș răspunde fără ezitare: „Angajați-l !“

Astfel a căzut alegerea asupra doctorului McTeague. Spre surprinderea tuturor, noul paroh a refuzat să-și întrerupă prelegerile la Universitate. Spunea că simte o vocație irezistibilă pentru filozofie. Salariul n-avea pentru el nici o însemnătate. I-a scris domnului Furlong-senior (tatăl tînărului pastor episcopal de la Sf. Asaph și

trezorierul Universității din Plutoria), propunînd să-și țină cursurile fără plată. Consiliul Universității a protestat, obiectînd că acest caz ar putea să constituie un exemplu periculos, pe care l-ar putea urma și alți profesori. Admițînd în principiu că prelegerile doctorului McTeague meritau într-adevăr să fie ținute fără plată, l-au rugat totuși să-și retragă oferta. Profesorul a refuzat și, începînd din acea zi, deși i s-a propus o pensie de două ori mai mare ca salariul, deși i s-a dat posibilitatea de a vizita Țara Sfîntă, Siria și Armenia, unde tocmai în acel timp creștinii erau supuși unor masacre îngrozitoare, doctorul McTeague s-a ținut cu dinții de catedră, cu o dîrzenie vrednică de cele mai bune tradiții ale Scoției. O singură frămîntare îl chinuia : gîndul că după moartea lui, peste douăzeci-treizeci de ani, nu se va găsi nimeni în stare să-l înlocuiască.

Aceasta era situația celor două biserici cînd, într-o frumoasă dimineață de iunie, un eveniment neprevăzut le-a schimbat cu desăvîrșire destinul.

— Nu, mulțumesc, Juliana, spuse tînărul pastor, adresîndu-se surorii sale peste masa unde îl aștepta micul dejun. Era în privirea lui o undă de amărăciune, în măsura în care un asemenea simțămînt se putea oglindi pe fața lui pioasă și rasă proaspăt. Nu, mulțumesc, nu mai vreau *porridge* [1]. Prune uscate ? Nu, nu, mulțumesc, nu cred că mi-ar face plăcere. Voiam de altfel să te rog să nu pregătești nimic la prînz pentru mine. Am o mulțime de treburi în parohie și abia dacă voi găsi puțin răgaz să îmbuc ceva în grabă, cînd și unde voi putea.

În gînd hotărîse ca locul să fie clubul *Mausoleum*, iar timpul, atît cît îi va trebui chelnerului să-l servească.

Apoi pastorul Edward Fareforth Furlong rosti în șoaptă, cu fruntea plecată, o scurtă rugăciune, singura pe care biserica episcopală din America o găsea potrivită pentru un mic-dejun cu *porridge* și prune uscate.

Pentru prima oară lua micul-dejun cu soră-sa Juliana, și evenimentul era mai mult decît elocvent. Știa foarte

---

[1] Mîncare englezească supă de ovăz.

bine ce avea să urmeze. Totul era pe măsura vederilor surorii lui mai mari despre nevoia sacrificiului personal, ca o cale de mîntuire a sufletului. Pastorul se ridică de la masă oftînd. Niciodată nu-i lipsise atît de mult sora lui mai mică, Philippa, acum măritată şi plecată din casă. Philippa avea o concepţie proprie despre puterea de reconfortare morală a ouălor cu şuncă şi a cotletelor de miel cu salată de lăptuci. Juliana nu-i semăna. Pastorul înţelegea acum de ce ; după logodna Philippei, tatăl său îi spusese fără o clipă de ezitare : „Juliana va trebui să locuiască la tine. Ei, lasă prostiile, dragă băiete ! E datoria mea să ţi-o cedez. La urma urmelor, pot să mănînc la club în fiecare zi. O să găsesc eu undeva o îmbucătură. Pentru un om de vîrsta mea, Edward, mîncarea n-are mare importanţă. Nu, nu, Juliana trebuie să se mute cît mai curînd în casa parohială..."

Sora cea mare a pastorului se sculă la rîndul ei de la masă. Era înaltă şi pămîntie, funebră în rochia ei neagră şi simplă, atît de puţin asemănătoare cu încîntătoarele haine clericale, alb şi roz, sau cu pălăriile episcopeşti cu flori, pe care obişnuia să le poarte Philippa pentru treburile ei de dimineaţă în cuprinsul parohiei.

— Pentru ce oră să pregătesc masa de seară ? întrebă ea. Tu şi Philippa obişnuiaţi să cinaţi la şapte şi jumătate, nu-i aşa ? Nu ţi se pare că e cam tîrziu ?

— Poate, răspunse pastorul cam stingherit. Nu îndrăznea să-i explice Julianei că nu-i era posibil să ajungă mai devreme acasă de la un *thé dansant* [1] din acelea pe care toată lumea începuse să le dea. În orice caz, nu-ţi bate capul cu masa de seară. S-ar putea să lucrez pînă foarte tîrziu. Dacă mi se va face foame, voi găsi un biscuit şi o ceaşcă de ceai la „Casa tineretului" sau...

Nu sfîrşi fraza, dar a continuat în gînd... „un dineu excelent la clubul *Mausoleum*, la Newberry, la Rasselyer Brown, oriunde, numai acasă nu".

— Dacă pleci, spuse Juliana, poţi să-mi laşi cheia bisericii ?

---

[1] Ceai dansant (L. franceză).

O expresie dureroasă trecu o clipă pe chipul pastorului. Ştia foarte bine pentru ce dorea Juliana cheia bisericii. Avea de gînd să intre în biserică şi să se roage.

Pastorul de la Sf. Asaph era, fără îndoială, un bărbat cu vederi largi, cum i se cuvenea unui membru al clerului anglican. N-avea nimic de spus împotriva unei folosiri potrivite a casei Domnului, pentru un festival în scop de caritate sau pentru un recital muzical, de pildă ; dar ca să deschidă biserica pentru oricine îşi punea în gînd să se roage, găsea că e cam exagerat. Mai mult : i se păru că citeşte în privirea Julianei intenţia de a se ruga pentru *el*. Unui slujitor al bisericii îi venea greu să suporte asemenea jignire. Philippa, ca o fată bună ce era, se ruga numai pentru ea, şi numai în locuri potrivite, la ceasuri potrivite şi într-o rochie de rugăciune potrivită. Pastorul începea să înţeleagă ce dificultăţi avea să întîmpine locuind împreună cu o soră atît de religioasă.

Pastorul Fareforth Furlong ştia să ocolească însă discuţiile supărătoare. Trecu în hol, îşi luă pălăria, bastonul, mănuşile de serviciu şi ieşi pentru a-şi începe activitatea zilnică în parohie.

Privită în înfăţişarea ei pămîntească, parohia Sf. Asaph era un loc deosebit de frumos. Se întindea de-a lungul bulevardului Plutoria, unde strada e mai largă, unde ulmii sînt mai înfrunziţi şi automobilele mai somnoroase. Cuprinde partea de sus a oraşului şi coboară în jos, pe străzile lăturalnice ale cartierului de locuinţe, la umbra înalţilor castani, în adînca tăcere care se confundă aproape cu religia însăşi. Nu există în toată parohia o casă care să fie preţuită la mai puţin de douăzeci şi cinci de mii de dolari, iar în inima ei clubul *Mausoleum*, cu zidurile lui de piatră albă şi arhitectura lui greacă, te întorcea înapoi, în lumea antică, făcîndu-te să te gîndeşti la Atena sau la Sfîntul Pavel predicînd pe colina lui Marte. Era, la drept vorbind, o misiune minunată să lupţi împotriva păcatului într-o asemenea parohie şi să-l izgoneşti dincolo de hotarele ei. Căci izgonit era ! Puteai să priveşti de-a lungul şi de-a latul impunătoarei *avenue*, fără să zăreşti urmă de păcat. Nu-l vedeai pe chipurile sincere ale şoferilor care îşi

conduceau automobilele somnoroase; nu-l vedeai pe obrajii copiilor preţioşi, purtaţi ca la paradă de bone importate, nu-l vedea-i în lumina schimbătoare a străzii umbrite şi nici printre obişnuiţii Bursei, la ora cînd mergeau cot la cot să prînzească la *Mausoleum*, legănîndu-şi laolaltă pălăriile înalte în cele mai serioase convorbiri despre acţiuni privilegiate şi beneficii indivizibile. Aşa trebuie să fi umblat, e sigur că aşa umblau înşişi adevăraţii părinţi ai bisericii.

Orice păcat se ivea în oraş, era îmbrîncit spre străzile zgomotoase ale cartierului comercial, iar de acolo, pe sub şinele liniei ferate aeriene, de-a dreptul în cartierele mărginaşe. Aici se găsea păcat în orice cantitate. Pastorul de la Sf. Asaph era informat că mulţi dintre enoriaşii săi bogaţi porneau în bandă noaptea să viziteze păcatul, iar doamnele din parohie întemeiaseră nenumărate societăţi şi asociaţii, străduindu-se să-l înăbuşe, să-l alunge şi să-l arunce în temniţă, pînă se va da învins.

Cartierele mărginaşe nu făceau însă parte din amintita parohie a pastorului, şi omul bisericii n-avea nici un drept să intervină. Mahalalele stăteau sub oblăduirea unei misiuni speciale şi a unui corp auxiliar, rămăşiţă a bisericii Sf. Asaph de altădată, păstorită de un student în teologie, plătit cu patru sute de dolari pe an. Parohia lui cuprindea cartierele mărginaşe, trei circumscripţii poliţieneşti, două teatre de varietăţi şi puşcăria oraşului. La fiecare trei luni, într-o sîmbătă după-amiază, pastorul, însoţit de mai multe doamne, mergea şi cînta imnuri la „Casa" misiunii. Munca lui era de altfel destul de uşoară. O înmormîntare era o slujbă foarte simplă. Totul se reducea la un coşciug, la un dric fără geamuri şi la distribuirea de flori artificiale femeilor care îşi ştergeau lacrimile cu şorţul; pe cînd în parohia Sf. Asaph, unde locuiau într-adevăr sufletele cele mai însemnate, o înmormîntare era un mare eveniment, care cerea mult gust artistic şi un tact desăvîrşit, pentru a face deosebire între moştenitori şi celelalte rude îndoliate sau între familia îndurerată şi oamenii de afaceri prezenţi la ceremonie. O îngropăciune cu un simplu sicriu şi un dric fără geamuri nu însemna nimic faţă de

funeraliile cu o raclă preţioasă, înecată în flori de seră şi purtată într-o caleaşcă urmată de toţi trimişii speciali ai ziarelor financiare.

Pastorului de la Sf. Asaph i se păru mai tîrziu o coincidenţă aproape neplăcută, că prima persoană pe care i-a fost dat s-o întîlnească pe bulevard a fost tocmai doctorul McTeague. Domnul Furlong îi spuse „bună dimineaţa" cu acea îngăduitoare bunăvoinţă pe care biserica episcopală o arată totdeauna celor căzuţi în greşeală. McTeague nu-l auzi. Mergea cu fruntea plecată şi privirile lui pluteau în gol. Judecînd după mişcarea buzelor şi după servieta de piele, plină cu hîrtii, pe care o purta subsuoară, se vedea cît de colo că se duce să-şi ţină cursul de filozofie la Universitate. Pastorul Furlong nu avu însă prea mult timp să se gîndească la înfăţişarea distrată a rivalului său. Nici nu ajunse bine în stradă şi îşi începu obişnuita activitate parohială din ziua aceea. Nu făcu nici zece paşi după întîlnirea cu doctorul McTeague, şi fu oprit în loc de două frumoase enoriaşe cu umbreluţe roz.

— O, domnule Furlong, exclamă una din ele, ce noroc că s-a întîmplat să punem mîna pe dumneavoastră. Veneam tocmai la casa parohială să vă cerem părerea. Ştiţi, vineri, la ceaiul pe iarbă verde al Cercului, fetele trebuie să pună neapărat rochii albe cu cordoane albastru-deschis, sau credeţi că le putem permite orice culoare vor ? Care e părerea dumneavoastră ?

Această problemă importantă, reprezentînd o parte din preocupările sale parohiale, i-a luat pastorului Fareforth o jumătate de oră, în care timp a stat într-o discuţie din cele mai serioase cu cele două doamne la umbra ulmilor bătrîni. Un slujitor al bisericii nu trebuie niciodată să fie zgîrcit cu timpul său.

— La revedere, atunci, spuseră doamnele în cele din urmă. Veniţi la *Browning-Club*, în dimineaţa asta ? Oh, ce păcat ! dar o să vă vedem după-masă la şedinţa de muzică, nu-i aşa ?

— Aşa cred, spuse pastorul.

— E îngrozitor cît de mult lucrează, își spuseră doamnele una celeilalte, în timp ce se depărtau.

Astfel, încet și cu multe întreruperi, pastorul înainta pe bulevard. Uneori se oprea pentru a îngădui unui bebeluș cu obrajii trandafirii să-l bombardeze din cărucior cu o jucărie sunătoare, în timp ce el se interesa de vîrsta plodului, întrebînd o bonă episcopală, veselă și cu panglici fluturînde. Își ridica pălăria spre luminoasele umbreluțe ale enoriașelor care treceau în automobile strălucitoare ; se înclina în fața credincioșilor Episcopiei ; dădea amabil din cap spre prezbiterieni și, cu mîna ridicată, saluta persoane căzute și mai adînc în greșeală.

Astfel își urmă drumul de-a lungul bulevardului, coborînd strada laterală care duce spre cartierul comercial al orașului pînă la capătul lui, unde încetează copacii și încep magazinele. Se opri la ușa „Societății de distribuire a imnurilor, *Ltd.*" Încăperile, așa cum se vedeau de afară, păreau niște birouri cu înfățișare bisericească. Ușa de la intrare semăna cu aceea a unui altar sau a unei sacristii ; în birou se afla o vitrină mare de sticlă, plină cu Biblii și Evanghelii avînd paginile deschise și reprezentînd toate felurile de limbi : „arabă", „siriană", „coptă", „ojibway", „irlandeză" și așa mai departe. Pe ferestre, cu litere albe mici, erau scrise cuvintele : „Societatea de distribuire a imnurilor", mai jos : „Orga Osana, cu abur și suflători, *Inc.*", iar dedesubt inscripția : „Societatea biblică a bunului-păstor, *Ltd.*"

Nu mai încăpea nici o îndoială asupra caracterului sacru al acestui loc.

Aici lucra domnul Furlong-senior, tatăl pastorului Edward Fareforth. Era un om cu multe activități. Președinte și director al societăților menționate mai sus, epitrop și secretar al Sf. Asaph, trezorier onorific al Universității, și altele. Fiecare dintre ocupațiile și funcțiile sale avea un pronunțat caracter supralumesc, mai înalt decît afacerile obișnuite. Diferitele sale poziții oficiale se întrepătrundeau și-l puneau în contact cu propria lor persoană într-o varietate de unghiuri. Astfel își vindea lui însuși culegeri de imnuri religioase, la un preț de favoare pe care singur și-l fixa. Trata cu sine cum-

părarea orgii de zece mii de dolari (acordîndu-şi o reducere pe care se ruga s-o considere confidenţială), iar ca trezorier al Universităţii, îşi trimitea sieşi o notă informativă, întrebîndu-se dacă îşi poate recomanda o investiţie sigură pentru deficitul anual al fondurilor Universităţii, care se ridica la vreo şaizeci de mii de dolari pe an şi necesita o manipulare foarte atentă. Orice om — şi sînt mulţi din aceştia — care a făcut vreodată asemenea afaceri cu sine însuşi, îşi dă seama că ele aduc o satisfacţie mai deplină decît toate celelalte.

Cărei persoane mai potrivite i-ar fi putut înfăţişa pastorul de la Sf. Asaph conturile şi rapoartele trimestriale ale bisericii sale, decît domnului Furlong-senior ?

Uşa de la intrare i-a fost deschisă pastorului de către un băiat sfinţit, cu o faţă cum nu se găsesc decît în corurile bisericii episcopale. Într-un birou alăturat, prin care fu poftit să treacă, lucrau două stenodactilografe sfinţite, cu părul tot atît de auriu ca şi narcisele sălbatice de la Sheba, copiind scrisori confidenţiale, la maşini de scris cu desăvîrşire tăcute. Copiau oferte de Biblii în cantităţi de jumătăţi de vagoane, cu un rabat de doi şi jumătate la sută, făceau sfîntului Marcu o reducere de doi cenţi, cu condiţia unei cereri de export imediat, şi trimiteau pe sfîntul Ioan *franco* la bord în portul San Francisco pentru şapte cenţi, regretînd că nu puteau livra în Missouri cincisprezece mii de „Stînci ale vîrstelor" în alte condiţii decît contra cost.

Caracterul sacru al muncii lor le dădea o gravitate demnă de admiraţie.

În camera din fund se afla un om de încredere, cu părul alb, venerabil ca şi „Cîntarea" lui Solomon. Cu politeţea care se cuvenea, l-a introdus pe domnul Fareforth Furlong în biroul tatălui său.

— Bună dimineaţa, Edward, spuse domnul Furlong-senior, strîngîndu-i mîna. Te aşteptam. A, să nu uit, tocmai acum am primit o scrisoare de la Philippa. Se întoarce acasă cu Tom peste două sau trei săptămîni. Scrie din Egipt. Mă roagă să-ţi spun ceea ce fără îndoială bănuieşti, că foarte greu ar putea să mai rămînă membră a parohiei noastre. Te aşteptai la asta, nu-i aşa ?

— Se înţelege, spuse parohul. În ce priveşte credinţa, soţia trebuie să-şi urmeze soţul.

— Exact. Mai ales că unchii lui Tom deţin o poziţie atît de însemnată în... Şi domnul Furlong-senior îşi dădu capul pe spate, arătînd cu degetul mare peste umăr, în aşa fel încît fiul său înţelese că vrea să vorbească despre biserica Sf. Osoph.

Fraţii Overend, unchii lui Tom (numele lui fiind Tom Overend) erau, după cum ştia toată lumea, printre principalii susţinători ai lui Sf. Osoph. Nu că ar fi fost din naştere prezbiterieni. Erau însă oameni care ajunseseră prin ei înşişi şi din această pricină nu se puteau bucura de simpatia celor de la Sf. Asaph. „Noi am ajuns prin noi înşine", obişnuiau să repete cei doi fraţi, ca o sfidare a catehismului bisericii anglicane. Niciodată nu oboseau povestind cum Dick, fratele cel mare, lucrase ore suplimentare în timpul zilei ca să-l trimită pe George, fratele cel mic, la cursurile serale, şi cum George lucrase noaptea ore suplimentare, ca Dick să poată merge ziua la şcoală. Astfel au urcat pe scara afacerilor, din treaptă în treaptă, ca să ajungă în sfîrşit pe platforma succesului, ca doi acrobaţi corpolenţi, gîfîind de încordare. „Ani de zile, explica domnul George, a trebuit să-i întreţinem pe tata şi mama; apoi amîndoi au murit, iar Dick şi cu mine am văzut, în fine, lumina zilei." Prin aceasta nu voia să spună nimic rău, ci constata un fapt, fără intenţie de laudă.

Fiind oameni care au ajuns prin ei înşişi, credeau că e de datoria lor să facă tot posibilul pentru a micşora importanţa unei instituţii ca biserica Sf. Asaph. Mulţumită aceluiaşi spirit de contradicţie, cei doi fraţi Overend (numele lor de afaceri era *Fraţii Overend, Ldt.*) susţineau „Cercul (dezident) de tineri", „Misiunea socială (rivală) a Universităţii", şi orice alte iniţiative care prezentau ceva asemănător cu ceea ce se cheamă „a face agitaţie" În temeiul aceloraşi principii, erau înflăcăraţi susţinători şi devotaţi prieteni ai doctorului McTeague. Pastorul de la Sf. Osoph ajunsese atît de departe cu atenţiile încît oferise celor doi fraţi un exemplar din lucrarea sa filozofică „Expunere asupra ipotezei

kantiene", iar aceştia o citiseră din scoarţă în scoarţă, sacrificîndu-i fiecare, la birou, o dimineaţă întreagă. Domnul Dick, fratele mai mare, spunea că nu mai văzuse niciodată ceva asemănător, iar domnul George, cel mai tînăr, declara că un om care a putut scrie o astfel de carte este capabil de orice.

Într-un cuvînt, relaţiile dintre familia Overend şi religia prezbiteriană erau prea intime pentru a-i permite doamnei Tom Overend, născută domnişoara Philippa Furlong, să asculte duminica altă predică decît pe a doctorului McTeague.

— Philippa scrie, continuă domnul Furlong-senior, că în aceste împrejurări, ea şi cu Tom ar dori totuşi să facă ceva pentru biserica ta. Ar dori — uite, am scrisoarea aici — ar dori să-ţi doneze, ca o surpriză, desigur, fie o nouă cristelniţă, fie un amvon sculptat, fie, poate, un cec. Mă roagă să nu ţi-o spun de-a dreptul, ci să aflu indirect de la tine care ar fi surpriza care ţi-ar face mai multă plăcere.

— Un cec, cred, spuse pastorul ; poţi face ce vrei cu el, la urma urmei.

— Exact, spuse tatăl lui, care era foarte conştient că mai multe lucruri pot fi făcute cu un cec decît cu o cristelniţă.

— Aşadar, ne-am înţeles, rezumă domnul Furlong-senior. Acum presupun că doreşti, nu-i aşa, să arunc o privire peste rapoartele tale trimestriale, înainte de a le trimite epitropilor ? De aceea ei venit, nu ?

— Da, spuse pastorul Furlong, trăgînd un vraf de hîrtii albastre şi albe din buzunar. Le-am adus pe toate. Expunerea noastră cred că e perfectă, deşi nu sînt convins că am izbutit s-o prezint atît de clar cum ar trebui.

Domnul Furlong-senior întinse hîrtiile pe masă în faţa lui şi-şi potrivi ochelarii într-un unghi mai convenabil. Surîse cu indulgenţă privind documentele din faţa lui.

— Mi-e teamă că n-ai să fii niciodată un bun contabil, Edward, spuse el.

— Mă tem şi eu, spuse pastorul.

— Rubricile tale, spuse tatăl, sînt greşit repartizate. Aici, de exemplu, în raportul general, ai trecut „dis-

tribuirea de cărbuni săracilor“ la „credit“. În acelaşi mod, „Bibliile şi premiile pentru Şcoala de duminică“ le treci tot la „credit“. De ce ? Nu vezi, băiete, că acestea sînt *debite ?* Cînd *dăruieşti* Biblii sau distribui combustibil săracilor, *dai ceva* pentru care *nu primeşti* nimic înapoi. E un debit. Pe de altă parte, rubrici ca : „Ofrande pentru biserică“, „Daruri pentru şcolari“ şi altele, reprezintă un profit curat. E clar, nu-i aşa ?

— Încep să mă lămuresc, spuse pastorul Edward.

— Simplu de tot, nu-i aşa ? continuă tatăl său. Aici, din nou, „Fond de înmormîntare pentru săraci“. E o pierdere, înregistreaz-o ca atare. „Daruri de Crăciun pentru clopotar şi paracliser“ ; dai şi nu primeşti nimic înapoi. „Obolul văduvei“, „Amenzi de la Şcoala de duminică“, sînt profituri, înscrie-le la „credit“. Prin această metodă, vezi tu, în orice fel de afaceri putem arăta cu exactitate cum stăm : orice cheltuim fără a avea un venit sau un randament, trebuie considerat ca debit ; tot ce luăm fără obligaţia de a restitui, e credit.

— Ah, da, murmură pastorul. Încep să înţeleg.

— Foarte bine. Dar, la urma urmei, Edward, nu trebuie să-ţi reproşez greşelile de formă ale conturilor tale ; întreg raportul e într-adevăr o expunere splendidă. Nu numai că dobînda la ipotecă şi obligaţii e plătită la zi, după cum văd, dar multe din întreprinderile noastre aduc un venit frumuşel. Notez, de exemplu, că „Societatea de prietenie a fetelor“ nu numai că-şi acopere cheltuielile, dar ai putut să iei o parte din fondurile ei şi să le transferi la „Cercul bibliofililor“. Excelent ! Observ de asemenea că ai putut să reduci din rezervele „Pîinii zilnice“ şi să sporeşti „Fondul de picnic“ al parohiei. Foarte bine. Excelent ! În această privinţă, cifrele tale sînt un model pentru socotelile bisericeşti de pretutindeni.

Domnul Furlong-senior continuă să analizeze conturile :

— Admirabil ! murmură el, văd în total un excedent anual de mai multe mii. Ia stai puţin, ce-i asta ? Ştii, Edward, că o să ai pierderi la contul „Misiuni străine“ ?

— Mă cam temeam, spuse Edward.

— E fără doar şi poate. Uită-te singur la cifre. Salariul misionarilor : *atît* ; haine şi cărţi pentru convertiţi : *atît* ; oferte voluntare şi altele : *atît* — ce mai încolo, eşti în pierdere, Edward ! exclamă domnul Furlong-senior şi clătină din cap cu nemulţumire privind conturile din faţa lui.

— Credeam, protestă fiul lui, că, dat fiind caracterul deosebit al acţiunii...

— Chiar aşa, îi răspunse tatăl lui, chiar aşa ! Admit întru totul temeinicia argumentului. Numai că te întreb : face ? Gîndeşte-te, nu-ţi vorbesc acum ca un creştin, ci ca om de afaceri. Face ?

— Credeam, poate, dat fiind excedentul nostru în alte direcţii...

— Exact, spuse tatăl lui, e un excedent important. Tocmai asupra acestui punct doream să-ţi vorbesc. Ai în prezent un frumos excedent anual, şi există toate perspectivele, dacă se îndură providenţa — dar eu cred că în orice caz — să continue încă ani de zile. Vorbind deschis, aş spune că, atît timp cît venerabilul nostru prieten doctorul McTeague va conduce parohia de la Sf. Osoph — şi sînt încredinţat că-i vor fi hărăziţi mulţi ani de acum înainte — vei fi în situaţia de a te bucura de actuala prosperitate a bisericii tale. Foarte bine. Se pune acum întrebarea : în ce fel trebuie să dispunem de fondurile care sporesc ?

— Aşa e, spuse pastorul, ezitînd.

— Îţi vorbesc acum, spuse tatăl lui, nu ca secretarul bisericii tale, ci ca preşedinte al „Societăţii de distribuire a imnurilor", pe care o reprezint aici. Te rog să mă înţelegi, Edward, nu vreau în nici un chip să-ţi forţez mîna sau să-ţi influenţez judecata. Aş dori, pur şi simplu, să-ţi arăt anumite, să spunem *ocazii*, care se prezintă de la sine, pentru a dispune de fondurile noastre. Chestiunea poate fi reluată mai tîrziu, de tine şi de epitropii bisericii. În calitate de secretar mi-am atras mie însumi atenţia asupra acestei probleme şi mi-am

trimis un răspuns, pe care îl socotesc cît se poate de încurajator. Dă-mi voie să-ţi expun propunerea mea.

Domnul Furlong-senior se sculă şi, deschizînd uşa biroului:

— Everett, îi spuse el bătrînului funcţionar, fii te rog bun şi dă-mi o Biblie.

I-o dădu, iar domnul Furlong-senior rămase în picioare, cîntărind Biblia în mînă.

— Ei bine, continuă el, noi, adică „Societatea de distribuire a imnurilor“, intenţionăm să edităm o Biblie în întregime nouă.

O expresie de spaimă apăru pe faţa cuvioasă a pastorului.

— O Biblie nouă ? gîfîi el.

— Exact ! spuse tatăl lui, o Biblie nouă ! Biblia actuală, după cum observăm zilnic în afacerile noastre, *e greşită* de la început pînă la sfîrşit.

— Greşită ? întrebă pastorul îngrozit.

— Te rog, dragul meu băiat, exclamă tatăl, te rog să nu mă înţelegi rău. Să nu-ţi închipui nici un moment că vreau să spun „greşită“ în sens *religios*. Un asemenea gînd n-ar putea niciodată, sper, să-mi pătrundă în minte. Vreau să spun că această Biblie e prost întocmită şi atît.

— Prost întocmită ? repetă fiul său, tot atît de tulburat.

— Văd că nu mă înţelegi. Iată ce vreau să spun. Voi încerca să fiu cît se poate de clar. Pentru piaţa actuală, Biblia aceasta — şi o cumpăni în palmă ca pe un cîntar — *e prea grea* ! Lumea de astăzi doreşte ceva mai uşor, mai simplu de mînuit. Acum, dacă...

Dar ceea ce domnul Furlong era pe cale să spună se pierdu pentru totdeauna.

Căci în acel moment hotărîtor se întîmplă un fapt destinat să răstoarne nu numai frazele domnului Furlong-senior, ci însuşi avutul şi excedentul bisericii Sf. Asaph. În clipa în care domnul Furlong-senior vorbea, un vînzător de ziare îi înmînă din stradă băiatului-sfinţit exemplarul pentru birou al ziarului de prînz, iar bă-

iatul nici nu se uită bine la titluri şi spuse : „E îngrozitor !“ Fiind sfinţit, nu avea la îndemînă un cuvînt mai tare decît acesta. Trecu ziarul mai departe uneia dintre stenodactilografele cu părul ca narcisele sălbatice de Sheba, care cînd îl citi exclamă : „E groaznic !“ Apoi, fata bătu la uşa bătrînului funcţionar şi-i dădu ziarul ; cînd acesta văzu titlul, murmură : „Ah !“ cu acel ton blînd pe care îl au oamenii bătrîni cînd află vestea unei catastrofe sau a unei morţi neaşteptate.

La rîndul său, bătrînul deschise uşa care dădea în biroul domnului Furlong-senior şi întinse ziarul pe masă, arătînd pagina cu degetul, fără un cuvînt.

Domnul Furlong-senior se opri brusc din expunerea sa.

— Doamne ! spuse el, în timp ce ochii săi parcurgeau rubrica ştirilor. E îngrozitor !

— Ce este ? spuse pastorul.

— Doctorul McTeague, răspunse tatăl lui, a fost lovit de paralizie !

— E zguduitor ! spuse Furlong, înmărmurit. Cînd s-a întîmplat ? L-am văzut chiar azi dimineaţă.

— Tocmai, spuse tatăl lui, urmărind în jos coloana ziarului în timp ce vorbea, azi dimineaţă, la Universitate, în sala de curs, în timpul unei prelegeri. Doamne, Doamne, ce groaznic ! Trebuie să mă duc să-l văd pe rector numaidecît.

Domnul Furlong-senior era pe cale să întindă mîna după pălărie şi baston cînd, tocmai în acel moment, bătu la uşă bătrînul funcţionar.

— Doctorul Boomer ! anunţă el cu un ton solemn, potrivit situaţiei.

Rectorul intră, strînse mîinile în tăcere şi se aşeză.

— Cred că aţi auzit trista noastră ştire, spuse el. Folosea cuvîntul „noastră“, ca între rectorul Universităţii şi trezorierul ei onorific.

— Cum s-a întîmplat ? întrebă domnul Furlong.

— A fost zguduitor, spuse rectorul. Doctorul McTeague tocmai intrase să-şi ţină cursul pe la ora zece (ceasul arăta zece şi douăzeci). Era pe cale să înceapă

prelegerea, cînd unul dintre studenţi se ridică de la locul său şi-i puse o întrebare. E un obicei, continuă doctorul Boomer, pe care nu mai e nevoie să spun, noi nu-l încurajăm ; tînărul, cred, era nou venit în clasa de filozofie. În orice caz, l-a întrebat pe doctorul McTeague, cu totul pe neaşteptate după cît se pare, cum se poate împăca teoria sa asupra imaterialismului transcendental cu sistemul unui rigid determinism moral. Doctorul McTeague se opri un moment, după cum spun studenţii, cu gura deschisă şi crispată de durere. Studentul îşi repetă întrebarea, iar bietul McTeague căzu peste catedră, paralizat.

— A murit ? gîfîi domnul Furlong.

— Nu, spuse rectorul. Dar îi aşteptăm sfîrşitul în orice moment. Doctorul Slyder e lîngă el şi face, recunosc, tot ce poate.

— În orice caz, presupun că nu-şi va mai putea reveni pentru a continua îndatoririle sale de profesor, spuse tînărul pastor.

— Nici vorbă, spuse rectorul. N-aş vrea să afirm că o simplă paralizie ar putea să facă incapabil un profesor. Doctorul Thrum, profesorul nostru de teorie a muzicii, suferă după cum ştiţi de o pareză a urechii, iar domnul Slant, profesorul nostru de optică, are ochiul drept paralizat. Dar la doctorul McTeague e o paralizie a creierului. Mi-e teamă că e incompatibilă cu filozofia.

— Atunci presupun, spuse Furlong-senior, că trebuie să ne gîndim la problema unui succesor.

Amîndoi se gîndeau la această problemă de cel puţin trei minute.

— Trebuie, spuse rectorul. Deocamdată mă simt prea tulburat pentru a lua o hotărîre. Am telegrafiat la două, trei mari Universităţi pentru un *locum tenens* [1] şi am trimis cîteva înştiinţări, declarînd catedra vacantă. Dar va fi greu să-l înlocuim pe McTeague. A fost, adăugă doctorul Boomer (anticipînd, fără îndoială, asupra viitorului discurs funebru la căpătîiul doctorului McTeague), un bărbat cu o deosebită putere de înţelegere, de

[1] Locţiitor (L. latină).

o vastă cultură și capabil, ca puțini alții, să infiltreze ceea ce aș numi un spirit religios în cursul pe care îl preda. Prelegerile sale erau inspirate într-adevăr de grija educației morale și exercitau asupra studenților săi o influență pe care nu o întrecea decît aceea a amvonului.

Se opri.

— A, da, amvonul, spuse domnul Furlong-senior; acolo într-adevăr vă va lipsi.

— Aceasta, spuse doctorul Boomer foarte solemn, e adevărata noastră pierdere, adîncă, ireparabilă. Cred într-adevăr și sînt convins că nu vom mai vedea niciodată un asemenea om în amvonul de la Sf. Osoph. Aceasta îmi amintește, adăugă el mai repede, că trebuie să cer ziarelor să publice că poimîine va fi slujbă ca de obicei, și că moartea doctorului McTeague nu va aduce, în această privință, nici o schimbare... Trebuie să trec pe la ziare imediat.

• • •

În după-amiaza aceea toți redactorii ziarelor din oraș erau ocupați cu necrologul doctorului McTeague.

„Moartea doctorului McTeague, scria redactorul de la *Șoapta Comercială și Financiară* (care cu cinci ani în urmă ceruse aproape pe față destituirea pastorului), ne copleșește ca o pierdere ireparabilă. Golul pe care îl lasă în urma sa va fi nu greu, ci imposibil de umplut. Nici ca filozof, nici ca teolog, nu va putea fi înlocuit."

„Nu ezităm să spunem, scria redactorul de la *Timpul Plutorian* (un ziar de dimineață de trei cenți, care reușea totdeauna să aibă un punct de vedere de trei cenți față de oameni și lucruri) că pierderea doctorului McTeague va fi tot atît de resimțită în Europa ca și în America. Pentru Germania, știrea că mîna care a așternut pe hîrtie «Expunerea asupra ipotezei kantiene» a încetat să scrie, însemnează o lovitură de durere vie; în timp ce pentru Franța..."

Redactorul lăsă articolul neterminat. Era un scriitor rapid și se gîndea că, înainte de a intra ziarul la tipar, mai avea destul timp pentru a cugeta din care punct de

vedere ştirea morţii lui McTeague va doborî la pămînt poporul Franţei ?

Aşa s-a cîntat, în vorbire şi în scris, timp de două-trei zile, recviemul doctorului McTeague.

În total, s-au spus mai multe lucruri frumoase despre el în cele trei zile cît a fost socotit mort, decît în treizeci de ani din viaţa lui — ceea ce-i păcat.

După toate acestea, la sfîrşitul celei de a treia zile, doctorul McTeague, slăbit, deschise ochii.

Dar cînd i-a deschis, lumea trecuse mai departe şi-l lăsase în urmă.

Capitolul VII

PĂSTORIREA DOCTORULUI UTTERMUST DUMFARTHING[1]

— Ei bine, domnilor, cred că sîntem cu toţii de acord asupra omului nostru.

Domnul Dick Overend aruncă o privire în jurul mesei, în timp ce vorbea epitropilor din conducerea bisericii Sf. Osoph. Erau adunaţi sus, într-una din sălile de consiliu ale clubului *Mausoleum*. Înainte vreme, şedinţele lor se ţineau într-o sală a sacristiei bisericii. Dar cu vreo patru ani în urmă, au simţit că trage acolo un curent, care i-a făcut să-şi mute la club locul de întrunire. În club nu era nici un curent.

Domnul Dick Overend şedea în capul mesei, fratele său George lîngă el, iar doctorul Boomer în celălalt capăt. Mai erau acolo domnii Boulder, Skinyer (de la Skinyer & Beatem) şi restul epitropilor.

— Sînteţi deci de acord asupra doctorului Uttermust Dumfarthing ?

— Cu totul de acord, murmurară mai mulţi epitropi deodată.

— E un bărbat cît se poate de remarcabil, spuse doctorul Boomer. L-am auzit predicînd în biserică. A exprimat idei pe care le-am gîndit eu însumi ani de zile. N-am ascultat niciodată ceva mai sănătos şi mai erudit.

— L-am auzit într-o seară cînd a predicat la New York, spuse domnul Boulder. A ţinut o predică pentru săraci. Le-a spus că nu sînt buni de nimic. Niciodată n-am auzit de la un amvon scoţian o invectivă atît de splendidă.

[1] Joc de cuvinte în limba engleză : „to the uttermost farthing" — pînă la ultimul ban.

— E scoţian ? spuse unul dintre epitropi.

— De origine scoţiană, răspunse rectorul Universităţii. Cred că e din familia Dumfarthing de la Dumferline-Dumfries.

Se auzi un „Oh !“ general ; apoi urmă o pauză.

— E căsătorit ? întrebă unul din epitropi.

— După cîte ştiu, răspunse doctorul Boomer, e văduv şi are un copil, o fetiţă.

— Pune vreo condiţie ?

— Nici una, spuse rectorul, cercetînd scrisoarea pe care o avea în faţa lui. Nu cere decît să i se lase întreaga autoritate şi doreşte un salariu potrivit. O dată lămurite aceste două puncte, stă cu totul la dispoziţia noastră.

— Şi salariul ? întrebă cineva.

— Zece mii de dolari, spuse rectorul, plătibili înainte, trimestrial.

Un cor de aprobare înconjură masa. „Bine !“ „Excelent !“ „Un om de mîna întîi“, murmurară epitropii. „Exact ce doream“.

— Sînt convins, domnilor, spuse domnul Dick Overend, exprimînd sentimentul tuturor, că *nu vrem* un om de duzină. Mulţi dintre candidaţii ale căror nume au fost luate în consideraţie sînt în atîtea privinţe — din punctul de vedere al pregătirii religioase — oameni pe cît se poate de calificaţi. Mai mulţi epitropi, de exemplu, au menţionat în mod favorabil numele doctorului McSkwirt. Dar e un om de duzină. Simt că nu e ce ne trebuie nouă.

— Cît primeşte doctorul Dumfarthing acolo unde se află acum ? întrebă domnul Boulder.

— Nouă mii nouă sute de dolari, spuse preşedintele.

— Şi doctorul McSkwirt ?

— O mie patru sute.

— Un argument hotărîtor ! au exclamat toţi, cu un suspin de uşurare.

Şi aşa s-a hotărît. Totul era, de altfel, limpede ca lumina zilei.

— Cred, spuse domnul George Overend în timp ce se ridicau, că sîntem îndreptăţiţi să socotim ca

sigur că doctorul McTeague nu va mai fi niciodată în stare să-şi reia activitatea.

— Oh, absolut sigur, spuse doctorul Boomer. Bietul McTeague ! Mi-a spus Slyder că făcea eforturi disperate azi dimineaţă să se ridice în pat. Infirmiera l-a reţinut cu greu.

— Şi-a pierdut vorbirea ? întrebă domnul Boulder.

— S-ar părea că da ; în orice caz, Slyder insistă să n-o folosească. Adevărul e că mintea bietului McTeague a ajuns o epavă. Infirmiera îmi povestea că azi dimineaţă întinsese mîna după ziar şi părea că vrea să citească editorialul. Era foarte emoţionant, încheie doctorul Boomer, dînd din cap.

Astfel întreaga problemă a fost definitiv rezolvată. În ziua următoare, tot oraşul ştia că biserica Sf. Osoph făcuse apel la doctorul Uttermust Dumfarthing şi că acesta acceptase.

•

Cîteva săptămîni mai tîrziu, Uttermust Dumfarthing, noul pastor, se mută în casa parohială de la Sf. Osoph şi-şi luă în primire slujba. Era acum singurul subiect de conversaţie pe Plutoria Avenue. „L-aţi văzut pe noul pastor de la Sf. Osoph ?“ întreba fiecare. „Aţi mers să-l auziţi pe doctorul Dumfarthing ?“ „Aţi fost la biserica Sf. Osoph duminică dimineaţa ? Ah, trebuie să vă duceţi ; a fost cea mai frumoasă predică pe care am ascultat-o vreodată.“

Efectul a fost absolut şi instantaneu ; nu mai încăpea nici o îndoială.

— Draga mea, povestea doamna Buncomhearst uneia dintre prietenele sale, n-am întîlnit niciodată un om mai impunător. E atîta forţă oglindită pe chipul lui ! Domnul Boulder mi l-a prezentat pe bulevard, şi părea că aproape nu mă vede ; era pur şi simplu încruntat. Niciodată n-am fost impresionată mai favorabil de un bărbat.

Chiar în prima duminică, noul pastor ţinu în biserică o predică despre pedeapsa eternă, aplecîndu-se peste amvon în veşmîntul său negru şi ridicînd pumnul spre ascultători. Timp de treizeci de ani doctorul

McTeague nu ridicase niciodată pumnul, iar cît priveşte pe tînărul pastor Fareforth Furlong, era incapabil de un asemenea gest.

Doctorul Uttermust Dumfarthing îşi arătase pe faţă convingerea că cel puţin şaptezeci la sută dintre enoriaşii lui erau sortiţi pedepsei eterne ; şi nici nu folosea aceste cuvinte, ci spunea simplu şi energic : „Iad" ! Mai bine de o generaţie, în această parte distinsă a oraşului, lumea bună nu mai auzise acest cuvînt, în nici o biserică. Asistenţa a sporit atît de mult în duminica următoare, încît pastorul ridică procentajul de osîndiţi la optzeci şi cinci şi toţi plecară acasă încîntaţi. Tineri şi bătrîni se îngrămădeau la Sf. Osoph. Nu se scursese nici o lună şi la slujba de seară de la biserica Sf. Asaph venea atît de puţină lume, încît ofrandele, după calculele domnului Furlong-senior, abia dacă ajungeau să acopere cheltuielile colectei.

Prezenţa mulţimii de tineri strînşi în rîndurile din faţă, era singura manifestare deosebită a comunităţii care-i smulgea pastorului Dumfarthing un sentiment de aprobare.

— E o bucurie pentru mine, spunea el către mai mulţi dintre epitropii săi, să văd că există în oraş atît de mulţi tineri cu frica lui Dumnezeu, indiferent de cum gîndesc cei bătrîni.

Trebuie să fi fost însă la mijloc şi o altă cauză, căci printre tinerii cu frica lui Dumnezeu de pe Plutoria Avenue, subiectul de conversaţie nu era : „L-aţi auzit pe noul pastor prezbiterian ?" ci : „Aţi văzut-o pe fiica lui ? N-aţi văzut-o ? Ei, ce să vă mai spun !"

Epitropii spuneau : „fetiţa pastorului Uttermust". Fetiţa aceasta purta pălărioară rotundă, adusă direct de la Paris, cu o pană înfiptă drept în sus, rochie de mătase în patru clinuri şi pantofi cu tocuri înalte care i-ar fi zdrobit inima lui Jean Calvin. Mai mult încă, avea avantajul de a fi singura persoană de pe Plutoria Avenue care nu se lăsa intimidată de autoritatea doctorului Uttermust Dumfarthing. Îşi permitea chiar, împotriva tuturor regulilor, să asiste la slujba de seară de la Sf. Asaph, unde se ducea să-l asculte pe pasto-

rul Edward, zicînd că n-auzise niciodată în viaţa ei o predică mai bine simţită.

— Pur şi simplu mor de nerăbdare să-l cunosc pe fratele dumitale, îi spuse doamnei Tom Overend, adică Philippei. E cu totul deosebit de tata (nu cunoştea nici o formă superioară de laudă). Predicile tatii sînt întotdeauna teribil de pline de religie.

Philippa îi făgădui că îi va da prilejul să-l cunoască.

Oricare ar fi fost însă efectul prezenţei Catherinei Dumfarthing, nu mai încape îndoială că în cea mai mare parte schimbarea situaţiei se datora doctorului Dumfarthing însuşi.

Tot ce făcea era destinat să placă. Ținea predici bogaţilor, spunîndu-le că sînt nişte pînze de păianjen; iar bogaţii se simţeau măguliţi. Rosti o predică deosebită pentru săraci şi le dădu sfatul să fie cumpătaţi. Avu o serie de convorbiri săptămînale cu muncitorii, apoi îi lăsă în plata Domnului. La Şcoala de duminică le vorbi copiilor cu atîta putere de convingere despre caritate şi nevoia de a da de bunăvoie (şi repede), încît în fondurile şcolii, pe care le administra Catherine Dumfarthing, se revărsă un şuvoi de bănuţi, cum nu se mai văzuse în biserică de cincizeci de ani.

Pastorul Dumfarthing nu era altminteri nici în domeniul vieţii particulare. A fost auzit spunînd pe faţă despre fraţii Overend că sînt „robi ai mîniei“; iar ei au fost atît de încîntaţi, încît au repetat vorba unei jumătăţi din oraş. Era cea mai bună reclamă care li se făcuse de ani de zile.

Pe doctorul Boomer pur şi simplu îl captivase. „E un adevărat erudit“, murmura el cînd pastorul Dumfarthing turna din amvon valuri de greacă şi de ebraică, neostenindu-se să traducă vreun cuvînt. Sub conducerea doctorului Boomer, pastorul a fost purtat de-a lungul şi de-a latul Universităţii din Plutoria, acoperind-o cu invective din temelii pînă la acoperiş.

— Biblioteca noastră, spunea rectorul, două sute de mii de volume!

— Ei, aş! spunea pastorul, un morman de gunoaie!

— Fotografia promoţiei din anul trecut, spunea rectorul.

— Să le plîngi de milă la toţi ! Amărîte feţe, spunea pastorul.

— Acesta, doctore Dumfarthing, e noul nostru laborator de radiografie. Domnul Spiff, asistentul nostru, pregăteşte plăcile care, după cum cred, înregistrează deplasările atomului. Nu-i aşa, domnule Spiff ?

— Ah, spuse pastorul, aruncîndu-i domnului Spiff, pe sub sprîncenele-i negre o privire sfredelitoare, deplasările acestea n-o să-ţi folosească la nimic, tinere !

Doctorul Boomer era încîntat.

— Bietul McTeague ! spunea prietenului său Boyster ; aud că încearcă să umble din nou. E o mare greşeală, n-ar trebui să i se permită. Bietul McTeague habar n-avea de ştiinţă.

Studenţii înşişi participară la acest entuziasm, în special după ce doctorul Dumfarthing avusese o convorbire cu ei într-o duminică după-amiază, arătîndu-le că studiile lor erau cu desăvîrşire zadarnice. De îndată ce aflară acest adevăr s-au apucat de lucru cu o îndîrjire care aduse o viaţă nouă în Universitate.

•

Între timp, frumosul chip al pastorului Edward Fareforth Furlong începu să fie umbrit de o expresie tristă şi obosită, pe care n-o mai avusese niciodată pînă atunci. Se uita cum enoriaşii lui pornesc în ceată de la Sf. Asaph spre Sf. Osoph, şi n-avea putinţa să-i împiedice. Melancolia lui ajunse la culme într-o luminoasă după-amiază de vară tîrzie, cînd observă că pînă şi mierlele episcopale părăseau ulmii lui şi se mutau spre apus, în coniferii bisericii vecine.

Stătea uitîndu-se la ele, cu o adîncă mîhnire întipărită pe faţă.

— Ei, Edward, îi strigă Philippa în timp ce maşina oprea la doi paşi de el, de ce eşti atît de trist ? Urcă-te lîngă mine şi vino să facem o plimbare afară din oraş. Lasă ceaiurile parohiale să se descurce azi cum vor şti.

Tom, soţul Philippei, îşi conducea automobilul propriu — era destul de bogat ca s-o facă — iar în maşină, alături de Philippa stătea o persoană necunoscută, tot atît de drăguţ îmbrăcată ca şi Philippa. I-a fost prezen-

tată pastorului drept domnişoara Catherine... — nu auzi restul. Nici n-avea nevoie. Numele ei de familie, oricare ar fi fost, era sortit unei existenţe vremelnice.

Goniră în plină viteză, milă după milă, afară din oraş, departe, spre ţară, prin aerul răcoros şi proaspăt, printre păduri învăluite în nuanţele decolorate ale toamnei, sub cerul albastru pe care pluteau nori mari, albi şi liniştiţi. După-amiaza era atît de frumoasă şi de luminoasă încît, în timp ce înaintau pe şosea, nimeni nu vorbi despre religie ; nimeni nu pomeni despre „Ajutoarele mamelor" sau „Societăţile de prietenie a fetelor", nici nu aduse vorba despre săraci. Era o zi prea senină pentru asemenea preocupări. Vorbiră în schimb despre dansurile noi, despre felul cum vor fi primite şi despre alte subiecte tot atît de interesante. Apoi, deodată, Philippa se aplecă în faţă şi-i vorbi lui Tom peste umăr, spunîndu-i că se aflau chiar pe drumul care duce spre castelul Casteggio. L-a întrebat dacă-şi mai aducea aminte de timpul cînd veneau împreună pentru a-i vizita pe soţii Newberry, cu mulţi ani în urmă. Răspunsul lui Tom nu s-a înregistrat. E sigur însă că a durat cît timp pastorul Edward a vorbit în *tête-à-tête*[1] cu Catherine, pe o distanţă de cincisprezece mile măsurate, adică mai mult de cinci minute. Printre altele, el i-a spus şi ea a fost de acord (sau ea i-a spus şi el a fost de acord) că la dansurile noi e bine să ai întotdeauna acelaşi partener şi să-l păstrezi tot timpul. Asemenea sentimente simple, cînd sînt împărtăşite unei perechi de ochi albaştri care ascultă îndărătul unui voal purpuriu, capătă o profundă semnificaţie.

Nu mult timp după aceasta, să zicem trei sau patru minute, se treziră din nou pe drumul de întoarcere spre oraş, gonind pe Plutoria Avenue. Spre surpriza pastorului, maşina opri în faţa casei parohiale de la Sf. Osoph, iar Catherine spuse : „O, îţi mulţumesc atît de mult Philippa ; a fost într-adevăr o plimbare divină !" ceea ce însemna că după-amiaza avusese, la urma urmei, şi un caracter religios.

[1] Între patru ochi (l. franceză).

— Cum ? spuse sora pastorului în timp ce porneau din nou, nu ştiai ? E Catherine Dumfarthing.

Cînd pastorul Fareforth Furlong ajunse acasă, petrecu o oră sau cam aşa ceva într-un fotoliu din camera lui de lucru, cufundat în cel mai adînc gînd din gîndurile lui adînci. Nu era, ca de obicei, o problemă a parohiei, ci căuta să născocească un mijloc ca sora sa Juliana să poată săvîrşi păcatul de-a face o vizită fiicei unui pastor prezbiterian.

Gestul trebuia să fie prezentat, într-un fel sau altul, ca un act de abnegaţie, sau mai degrabă ca o autoflagelare. Altminteri, Juliana nu l-ar fi făcut niciodată. Vizita Julianei la domnişoara Catherine Dumfarthing i se părea o jertfă atît de încîntătoare şi îl făcea să spere o atît de negrăită fericire, încît abia ştia cum să ajungă la subiect. De îndată ce Juliana sosi acasă, pastorul socoti că ar fi un pretext bun de a deschide vorba, pornind de la căsătoria Philippei cu nepotul epitropului tatălui domnişoarei Dumfarthing.

— Juliana, spuse el, nu crezi că, de dragul Philippei ar trebui — sau poate ar fi bine — să faci o vizită domnişoarei Dumfarthing ?

Juliana se întoarse spre fratele ei, în timp ce-şi scotea boneta şi mănuşile negre :

— Am trecut chiar azi după-masă pe la ea.

Era pe faţa ei ceva atît de aproape de roşeaţă, cum nu mai văzuse fratele ei niciodată.

— Dar domnişoara Dumfarthing nu era acasă, spuse el.

— Nu, răspunse Juliana, era numai doctorul Dumfarthing. Am stat şi am vorbit cîtva timp cu el, aşteptînd-o.

Pastorul scoase un soi de fluierat, sau mai degrabă un suflu de aer, care e simbolul episcopal al fluieratului.

— Nu l-ai găsit cam prea... solemn ? spuse el.

— Solemn ! răspunse sora lui. Desigur, Edward, un bărbat într-o situaţie ca a lui trebuie să fie solemn.

— Altceva voiam să spun. Nu ţi s-a părut că are în el ceva aspru... hm ! ceva amar, ca să zic aşa.

— Edward! exclamă Juliana, cum poţi vorbi aşa? Doctorul Dumfarthing aspru! Doctorul Dumfarthing amar! Bine, Edward, dar omul acesta e blîndeţea şi bunătatea însăşi! Nu cred să fi întîlnit vreodată pe cineva care să aibă atîta simpatie şi înţelegere pentru cei care suferă.

Faţa Julianei se înroşise. Era cît se poate de limpede că văzuse în persoana doctorului Uttermust Dumfarthing — aşa cum orice femeie vede într-un bărbat — însuşiri pe care nimeni altcineva nu le putea vedea.

Pastorul Edward era ruşinat.

— Nu la firea lui mă gîndeam, spuse el. Mă gîndeam mai degrabă la ideile lui. Aşteaptă să-l auzi predicînd.

Juliana se roşi şi mai tare.

— L-am ascultat duminică seara, spuse ea.

Pastorul tăcu, iar sora lui, simţindu-se parcă silită să vorbească, continuă:

— Nu văd, Edward, cum l-ar putea considera cineva un om aspru sau fanatic în credinţa lui. M-a condus pînă acasă adineauri. Vorbea despre păcatele lumii noastre. Spunea cît de puţini sînt oamenii care pot fi mîntuiţi, şi cît de mulţi vor trebui să fie arşi ca păcătoşi... Vorbea atît de frumos! Îi pare rău, Edward, îi pare rău, e marea mîhnire a sufletului său.

Juliana, pe jumătate mînioasă, se îndepărtă, iar fratele ei, pastorul, se lăsă pe spate în scaun, cu un surîs care-i înflorea pe toată sfînta lui faţă. Se întreba dacă ar fi cu putinţă, cît de îndepărtată putinţă, s-o facă pe sora lui să invite în casa parohială pe cei doi Dumfarthing la un ceai cu gustare într-o zi la ora şase (despre masa de seară nu putea să fie vorba). Acum ştia în sinea lui că lucrul era ca şi făcut.

. . . . .

În timp ce se întîmplau (şi erau pe cale să se mai întîmple) schimbări ca acestea, mai existau persoane în afară de pastor, cărora situaţia critică a parohiei Sf. Asaph le dădea motive de serioase îngrijorări. Într-adevăr, toţi cei interesaţi în treburile bisericii, epitropii, deţinătorii de ipoteci şi posesorii de obligaţii, se simţeau neliniştiţi. Unii dintre ei susţineau cu fonduri

Școala de duminică, ale căror ofrande din partea școlarilor scăzuseră cu patruzeci la sută ; alții finanțaseră noua orgă încă neplătită ; ca să nu mai vorbim despre cei care zăceau prăbușiți sub terenul unde era clădită biserica, și care purtau în spinare cîte șaptezeci de dolari și jumătate de fiecare metru pătrat.

— Nu-mi place ! îi spunea domnul Lucullus Fyshe domnului Newberry (amîndoi erau membri de frunte ai comunității). Nu-mi place cum merg treburile. Am subscris o tranșă din obligațiile lui Furlong pentru construirea cercului său. Părea să fie pe atunci cel mai bun plasament. Dobînda era absolut sigură. Acum a trecut o lună de cînd s-a încheiat ultimul trimestru. Sînt alarmat.

— Nici mie nu-mi place, spuse domnul Newberry, clătinînd din cap, și-mi pare rău pentru Fareforth Furlong. E un băiat excelent, Fyshe, excelent ! Mă tot întreb, din duminică în duminică, cum aș putea să-l ajut să iasă din încurcătură. Am putea începe poate unele construcții noi sau transformări. M-am oferit singur — fără alt ajutor, vreau să spun — să dinamitez fațada bisericii, s-o proptesc cu stîlpi și să-i pun un portal normand ; ori să arunc în aer zidul din spate unde e corul ; cum preferă pastorul. Mă gîndeam duminica trecută, în timp ce cîntam motetul, cîte nu s-ar putea realiza cu cîteva cartușe de dinamită !

— Eu mă îndoiesc, spuse domnul Fyshe. De fapt, ca să vorbesc deschis, încep să mă întreb eu însumi dacă Furlong e într-adevăr omul care ne trebuie...

— Oh, desigur, spuse domnul Newberry protestînd.

— Personal, e un băiat fermecător, continuă domnul Fyshe ; dar mă îndoiesc că are însușirile cerute pentru a conduce o biserică. În primul rînd, nu este un om de afaceri.

— Nu e, spuse domnul Newberry cu greu, recunosc.

— Foarte bine. În al doilea rînd, chiar în privința religiei, simți în el ceva prea puțin sigur, prea nestabil. Se schimbă pur și simplu după cum bate vîntul. Cel puțin așa au început oamenii să vorbească despre el. Nu mai merge, Newberry, nu mai merge !

Domnul Newberry plecă tulburat şi-i scrise lui Fareforth Furlong o scrisoare confidenţială, adăugînd mai întîi un cec care reprezenta echivalentul dobînzii domnului Fyshe, apoi o nouă ofertă de a arunca în aer cu dinamită faţada bisericii şi a o propti în stîlpi, aşa cum îl îndemna conştiinţa.

Cînd pastorul primi scrisoarea şi văzu cifrele de pe cec, un sentiment de recunoştinţă se născu în sufletul lui, cum nu mai simţise de luni de zile ; şi se prea poate să fi murmurat, pentru odihna sufletului domnului Newberry, o rugăciune cum nici în breviarul regelui Iacob nu se află.

Mai avea şi alt motiv să-şi simtă inima uşoară. În aceeaşi seară, familia Dumfarthing urma să ia ceaiul în casa parohială. Cu cîteva minute înainte de ora şase, tatăl şi fiica au putut fi văzuţi pornind la drum de la prezbiteriu spre biserica Sf. Asaph. Pe drumul lor de-a lungul bulevardului, doctorul Dumfarthing a găsit de cuviinţă să reproşeze fiicei lui modelul mult prea exagerat al pălăriei (un mic moft de la New York, pe care îl cumpărase din banii Şcolii de duminică, împrumutaţi pe termen scurt). După cîţiva paşi, îi vorbi cu severitate despre umbreluţa de soare pe care o purta, iar mai tîrziu despre felul ciudat, osîndit categoric de Vechiul Testament, în care-şi pieptăna părul. Astfel, Catherine a înţeles cu inima ei că trebuie să arate foarte drăguţ şi a intrat radioasă în casa parohială.

Ceaiul a fost, în cel mai bun caz, o gustare nereuşită. S-a ivit de la început o dificultate greu de înlăturat, în legătură cu rugăciunea de binecuvîntare. Iar cînd doctorul Dumfarthing a refuzat cu asprime ceaiul ca pe o băutură dăunătoare, care slăbeşte organismul, pastorul anglican s-a dovedit atît de puţin iniţiat în sistemul prezbiterian, încît n-a ştiut că trebuia să-i ofere whisky.

S-au strecurat totuşi cîteva raze de lumină în timpul ceaiului. Pastorul Edward, luînd-o deoparte pe Catherine ca pentru o chestiune personală, a reuşit s-o întrebe dacă joacă tenis ; iar ea a fost în stare să-i şoptească printre degete : „Nu-i voie“, făcînd o schimă în direcţia tatălui ei, care în clipa aceea era absorbit într-o discuţie teologică cu Juliana. Înainte de plecare, pastorul Edward

găsi de asemenea prilejul de a obține în grabă de la Catherine făgăduiala de a se întîlni a doua zi pe terenul de tenis al familiei Newberry şi, cu sau fără învoire, s-o învețe jocul.

Ceaiul a fost totuşi un succes în felul lui. Juliana îşi petrecu zilele următoare citind „Instituțiile“ lui Calvin (împrumutate în mod special) şi „Dumfarthing despre certitudinea Damnațiunii“ (primită în dar) — rugîndu-se în acelaşi timp pentru fratele ei, ceea ce era o osteneală zadarnică şi fără speranță. La rîndul lor, pastorul în costum de flanelă albă şi Catherine în fustă şi bluză de dril alb, zburau peste iarba verde a terenului Newberry, trimițîndu-şi mingile cu atîta veselie şi cu atîtea subînțelesuri în cuvinte [1], încît pînă şi domnul Newberry simți că trebuie să fie ceva la mijloc.

Toate aceste întîmplări mărunte erau însă numai preludiile unor evenimente mai mari în curs de desfăşurare: căci, în timp ce vara se îmbrăca în culorile toamnei şi toamna aluneca spre iarnă, neliniştea epitropilor de la Sf. Asaph îi îmboldea să pornească la acțiune într-un fel oarecare.

. . . . . .

— Edward, spuse tatăl pastorului cu prilejul următoarei şedințe trimestriale, nu-ți pot ascunde faptul că situația a devenit foarte serioasă. Rapoartele tale arată deficite în toate direcțiile. Toate dobînzile sînt în restanță, contul tău curent e descoperit pînă la ultima limită. În felul acesta, înțelegi, sfîrşitul e inevitabil. Posesorii de obligații şi deținătorii ipotecii vor să pună sechestru pe imobil, şi, pricepi, nu există nici o forță care să-i poată opri. Cu toate cunoştințele tale reduse despre afaceri trebuie să-ți dai seama că nu există putere în lume care să poată abate din calea lui pe deținătorul unei ipoteci de rangul întîi.

— Mă tem că aşa e, spuse pastorul Edward foarte trist.

— Nu crezi că unele din lipsuri ți se datoresc ție? continuă domnul Furlong-senior. Poate, în calitatea ta

[1] Subînțelesul era al cuvîntului *love*, care în limba engleză înseamnă, de obicei, *a iubi*, dar la jocul de tenis anunță o greşeală.

de predicator, să fi greşit cu ceva ; poate, de pildă, nu te-ai ocupat îndestul de problemele fundamentale, cum fac alţii ? Laşi neatinse subiectele cu adevărat esenţiale, cum ar fi Creaţia, Moartea sau, dacă o pot numi astfel, Viaţa de dincolo de Mormînt.

Drept urmare, pastorul Edward ţinu o serie de predici speciale despre Creaţie, pentru care se pregăti în mod special şi asiduu în biblioteca Universităţii din Plutoria. Facerea lumii, spunea el, a durat un milion, poate o sută de milioane de ani, fiind o operă cum nu se poate mai anevoioasă. Cînd privim în adîncul genezei, totul se pierde în întuneric, dar dacă ţinem seama de învăţăturile lui Sir Charles Lyall nu trebuie să ne lăsăm înşelaţi. Cartea Facerii, spunea el, cînd pomeneşte despre „o zi“, nu înţelege ziua cum o socotim noi, ci un timp cu totul diferit de o singură zi ; cuvîntul „lumină“ nu înseamnă propriu-zis lumină, ci un fel de fosforescenţă ; cuvîntul „întuneric“ nu vrea să spună propriu-zis întuneric, ci înseamnă pur şi simplu : obscuritate. Cînd pastorul Edward sfîrşi, toţi cei de faţă şi-au exprimat părerea că predica fusese apă de ploaie. „Ne ofensează inteligenţa“, spuneau ei. După o săptămînă, doctorul Dumfarthing reluă subiectul şi, cu ajutorul a şapte texte clare, îl făcu praf pe pastorul Edward.

Un rezultat demn de reţinut al acestei controverse a fost că Juliana Furlong nu mai venea să asiste la slujba fratelui ei, ci chiar la rugăciunea de dimineaţă se ducea să-l asculte pe pastorul de la Sf. Osoph.

— Mă tem că predica a fost o greşeală, spuse domnul Furlong-senior ; poate era mai bine să nu te fi lansat în asemenea subiecte. Va trebui să căutăm ajutor în altă direcţie. Îţi pot spune în mod confidenţial, dragă Edward, că unii dintre epitropii tăi sînt pe cale să găsească mijloacele necesare pentru a ieşi din impasul în care ne aflăm.

Într-adevăr, fără ca pastorul Edward să ştie, un plan anumit, o idee încolţise în minţile celor mai influenţi susţinători ai bisericii Sf. Asaph.

Aceasta era situaţia celor două biserici rivale, Sf. Asaph şi Sf. Osoph, cînd toamna aluneca încet spre iarnă, ulmii de pe Plutoria Avenue se îngălbeniră şi-şi

pierdură frunzele, iar şoferilor li se învineţiseră nasurile, apoi veneau zăpezile mari şi ei se transformau în surugii cu livrele şi căciuli înalte, ca nişte soldaţi din corpul de gardă al ţarului Rusiei, pentru a deveni din nou şoferi cu nasuri vinete, de îndată ce începea dezgheţul. În acest timp, enoriaşii pastorului Fareforth Furlong se împuţinau lună după lună, pe cînd ai doctorul Uttermust Dumfarthing erau atît de numeroşi că umpleau tinda bisericii. (Credincioşii stăteau acolo şi îngheţau, căci pastorul de la Sf. Osoph desfiinţase caloriferul, negăsind nici o justificare evanghelică pentru acest sistem de încălzire.)

Tot în această perioadă se mai petrecură şi alte evenimente importante. Juliana Furlong citea, sub îndrumarea directă a doctorului Dumfarthing, „Istoria propăşirii şi dezmembrării bisericilor din Scoţia" în zece volume ; iar Catherine Dumfarthing purta un costum de iarnă, verde, cu fireturi de aur, blană rusească. şi pălărie Balcan, a cărei pană caucaziană trecea ca o palǎ nimicitoare printre tinerii de pe Plutoria Avenue, în fiecare după-amiază cînd ieşea la plimbare. Mai mult. Printr-o ciudată coincidenţă, niciodată nu apărea de-a lungul bulevardului acoperit de zăpadă, fără să-l întîlnească pe pastorul Edward, ceea ce stîrnea noi exclamaţii de surpriză în fiecare zi. Printr-o potrivire tot atît de curioasă, deşi veneau amîndoi din direcţii diferite, păreau să aibă acelaşi drum. Porneau alături cu paşi atît de înceţi şi atît de puţin atenţi la trecători, încît pînă şi copiii de pe bulevard simţeau din instinct încotro se îndreptau.

S-a observat în acelaşi timp că figura ruinată a doctorului McTeague reapăruse pe stradă. Se sprijinea cu toată greutatea în baston, saluta lumea cu un zîmbet blînd şi binevoitor, ca şi cum şi-ar fi cerut iertare pentru atacul său de paralizie. Toţi cei care vorbeau cu el spuneau că mintea lui era o epavă.

— S-a oprit şi mi-a vorbit despre copii cel puţin un sfert de oră, povestea unul dintre foştii săi enoriaşi. Întreba cum îi cheamă, dacă merg la şcoală şi alte amănunte de acest fel, despre care nu obişnuia să vorbească

niciodată. Bietul McTeague, mi-e teamă că s-a cam ramolit.

— Ştiu, spunea celălalt. Capul lui nu mai e bun de nimic. A intrat la mine zilele trecute ca să-mi spună ce rău îi pare de boala fratelui meu. Se simţea din felul cum vorbeşte că i-a slăbit mintea. Îşi pierde şirul. Spunea cît de drăguţă a fost lumea cu el după accident, şi avea lacrimi în ochi. Cred că se zaharisește.

Dar nici acestea nu erau cele mai importante întîmplări ale zilei. În timp ce iarna aluneca încet spre o primăvară timpurie, se simţea în aer că sînt pe drum evenimente de mare însemnătate. Se şoptea că epitropii de la biserica Sf. Asaph întemeiaseră un *trust al inteligențelor*. Aceasta era într-adevăr o ştire senzaţională. Ultima dată, de pildă, cînd inteligenţa domnului Lucullus Fyshe se unise cu aceea a domnului Newberry, a rezultat fuziunea a patru societăţi de apă gazoasă. S-a încheiat, cum se zice, o paşnică înțelegere industrială, într-o regiune tot atît de întinsă ca Texasul, urcînd preţul apei gazoase cu trei paşnici cenţi de fiecare sticlă. Iar ultima dată, cînd mintea domnului Furlong-senior fuzionase cu a domnului Rasselyer-Brown şi a domnului Skinyer, oraşul a fost definitiv salvat de groaznica perspectivă a unei crize de cărbune, prin simpla operaţie de sporire a prețului brichetelor cu şaptezeci şi cinci de cenţi tona, asigurîndu-se astfel o aprovizionare abundentă.

Aşadar, cînd s-a aflat că nişte inteligenţe atît de impunătoare ca cele ale epitropilor şi deţinătorilor de ipoteci de la Sf. Asaph s-au constituit în trust, lumea aştepta, pe deplin încredințată că va urma o schimbare importantă. Niciodată nu s-a știut exact care din inteligenţele asociate a născocit pentru prima dată marea idee de unde avea să rezulte fără întîrziere rezolvarea dificultăților bisericii. Se prea poate să se fi născut din capul domnului Lucullus Fyshe. O minte care adusese pacea în războiul civil al marchităniei, contopise zece magazine rivale şi salvase vieţile a cinci sute de funcţionari (reducîndu-le salariile cu paisprezece la sută), era capabil de orice lovitură.

În orice caz, domnul Fyshe a fost cel dintîi care a dat ideii o formă de exprimare precisă.

— Este singura ieşire, Furlong, spuse el la prînzul de la clubul *Mausoleum*. Nu există altă soluţie. Cele două biserici nu pot trăi în actualele condiţii de rivalitate. E absolut aceeaşi situaţie în care s-au aflat cele două distilerii de rom — oferta e mai mare decît cererea, Unul din cele două concerne trebuie să piară, sau amîndouă. Acum e rîndul concurenţilor noştri, dar ei sînt destul de buni oameni de afaceri ca să nu ştie că mîine poate fi rîndul nostru. Să le oferim o tranzacţie ; să le propunem fuziunea.

— M-am gîndit la o asemenea soluţie, spuse domnul Furlong-senior. Crezi că e posibil ?

— Desigur ! exclamă domnul Fyshe. Te mai îndoieşti ? Uită-te ce se întîmplă în fiecare zi pretutindeni, începînd cu *Standard Oil Company*.

— Nu cred că s-ar putea compara *Standard Oil Company* cu o biserică, spuse domnul Furlong-senior cu un surîs liniştit.

— Nu, desigur că nu, spuse domnul Fyshe zîmbind la rîndul lui.

În realitate, aproape rîdea. Comparaţia era ridicolă. Cum se putea asemăna o instituţie de măreţia şi importanţa lui *Standard Oil Company* cu o biserică ?

— Păstrînd însă proporţiile, continuă domnul Fyshe, operaţia financiară e aceeaşi. În ce priveşte dificultăţile, nu trebuie să-ţi mai amintesc că la fuzionarea romului am întîmpinat piedici mult mai mari. Au fost unii care, refuzînd să privească tranzacţia ca pe o simplă afacere, au ridicat o chestiune de principiu. Unirea celor două biserici are cu totul alt aspect. De fapt, e una din ideile la ordinea zilei şi fiecare trebuie să admită că e nevoie să recurgem la formula curentă a unei asocieri de interese, cu reducerea corespunzătoare — hm ! a ofertei şi o limitare a operaţiilor financiare în toate sectoarele.

— Foarte bine, spuse domnul Furlong-senior. Dacă dumneata eşti dispus să încerci, sînt sigur că ceilalţi te vor urma.

— Perfect, a încheiat domnul Fyshe. M-am gîndit să-l rog pe Skinyer, de la „Skinyer & Beatem“ să pregătească forma de organizare. Nu e numai un om

profund religios, după cum ştii, dar a realizat pînă acum „Concernul cutiilor de conserve“, „Metalica asociată“ şi „Tăbăcăriile unite“. Nu-şi bate capul prea mult să găsească o soluţie.

. . . .

După o zi sau două, domnul Skinyer îşi începuse lucrările.

— Trebuie mai întîi, spuse el, să am o idee exactă despre actuala organizare legală a celor două biserici.

În acest scop, se puse imediat în legătură cu pastorul de la Sf. Asaph.

— Tocmai voiam să vă pun, domnule Furlong, cîteva întrebări despre statutul, ca să spun aşa, al bisericii dumneavoastră. Ce reprezintă ea ? Ce caracter are ? E o persoană juridică ?

— Cred, spuse pastorul gînditor, că aş putea-o defini drept o unitate spirituală indivizibilă, realizată într-o formă materială.

— Foarte clar, întrerupse domnul Skinyer, dar eu nu mă gîndesc la ceea ce reprezintă în sens religios, mă refer la existenţa ei juridică.

— Nu înţeleg, spuse pastorul.

— Lăsaţi-mă să vă explic, spuse juristul. De unde îşi primeşte autoritatea ?

— Din cer ! răspunse slujitorul bisericii, cu evlavie.

— Fără îndoială, spuse domnul Skinyer, fără îndoială... Dar vreau să mă refer la autoritatea ei în sensul *real* al cuvîntului.

— A fost investită de Sf. Petru... începu pastorul, dar domnul Skinyer îl întrerupse.

— Ştiu, spuse el, aş dori să-mi spuneţi însă de unde îşi ia biserica dumneavoastră dreptul de a avea proprietăţi, de a contracta împrumuturi, de a pune poprire pe bunurile altora, de a sechestra imobilele ipotecate şi de a da în judecată pe cei care nu-şi achită datoriile ? O să-mi răspundeţi că deţine aceste puteri direct de la Cel-de-sus. Fără îndoială că e adevărat, şi nici o persoană credincioasă n-ar nega-o ; dar noi, oamenii legilor, sîntem obligaţi să privim problema dintr-un punct de vedere mai îngust şi mai puţin înalt. Vă sînt aceste

drepturi conferite de Parlament sau de altă autoritate superioară ?

— Oh, de o Autoritate cu adevărat Superioară, spuse pastorul, cu tot avîntul de care era capabil. După acest răspuns domnul Skinyer n-a mai întrebat nimic, mintea pastorului fiind în mod vădit inaptă pentru o discuţie asupra legii dreptului de asociaţie.

Domnul Skinyer a primit în schimb de la doctorul Dumfarthing o lămurire rapidă şi satisfăcătoare :

— Biserica Sf. Osoph, spuse doctorul, e un trust cu durată nelimitată, deţinînd în această calitate proprietăţi conform legilor şi putînd fi ca atare obiectul unei acţiuni în urmărire sau al unui sechestru de bunuri. Vorbesc cu oarecare competenţă, deoarece am avut grijă să mă informez în această chestiune cînd mi s-a propus să iau asupra mea conducerea parohiei.

•

— E o chestiune cît se poate de simplă, îi raportă domnul Skinyer domnului Fyshe, nu mult după aceea. Una dintre biserici e un trust cu durată nelimitată, cealaltă, juridic vorbind, o asociaţie legală. Fiecare are putere deplină asupra bunurilor pe care le posedă, cu condiţia ca nici un act al ei să nu atingă puritatea credinţei pe care o mărturiseşte.

— Spune-o te rog mai lămurit, l-a întrerupt domnul Fyshe.

— Aceasta înseamnează că trebuie să-şi păstreze credinţa cu desăvîrşire pură. Pe de altă parte, dacă numai unii dintre epitropii ei rămîn puri, iar restul nu, cei puri sînt îndreptăţiţi să ia asupra lor întreaga proprietate. E ceea ce, după cît ştiu, se întîmplă zilnic în Scoţia, unde se manifestă cel mai mare zel de a rămîne curat în credinţă.

— Şi ce se înţelege prin *credinţă pură* ? întrebă domnul Fyshe.

— Dacă epitropii sînt în divergenţă, a spus domnul Skinyer, hotărăşte tribunalul ; dar orice credinţă e socotită pură dacă *toţi* epitropii mărturisesc aceeaşi părere asupra ei.

— Înțeleg, spuse domnul Fyshe gînditor, e același lucru cu ceea ce numim noi o *politică justă* în activitatea directorilor „Asociației cutiilor de conserve".

— Exact, consimți domnul Skinyer, ceea ce înseamnă că pentru actul de fuziune n-avem nevoie de altceva — o spun deschis — decît de consimțămîntul general.

Fazele preliminare ale fuziunii s-au desfășurat după practica obișnuită a afacerilor. Epitropii de la Sf. Asaph au organizat mai întîi așa-numita „luare de contact" cu epitropii de la Sf. Osoph. Primul pas l-a făcut domnul Luculles Fyshe, care l-a invitat pe domnul Asmodeus Boulder de la Sf. Osoph să ia prînzul cu el la clubul *Mausoleum ;* costul mesei, după cum se obișnuiește în asemenea împrejurări, a fost pus în contul „cheltuielilor generale" ale bisericii. Se înțelege că în timpul prînzului nu s-a vorbit nimic despre biserici, despre finanțele lor sau despre altceva care le privea. O asemenea discuție ar fi fost o abatere nepermisă de la tratarea cuviincioasă a întregii afaceri. După cîteva zile, cei doi frați Overend au luat masa de seară cu domnul Furlong-senior, nota de plată fiind achitată din fondul „cheltuielilor diverse" ale bisericii Sf. Asaph. După aceea domnul Skinyer și asociatul său domnul Beatem s-au dus împreună la alergările de primăvară (în contul „profit și pierdere" al bisericii Sf. Osoph), iar Philippa Overend și Catherine Dumfarthing, au asistat, în contul „lichidării investițiilor neprevăzute", la un spectacol al Operei Mari, după care a urmat un supeu la miezul nopții.

Toate aceste întîlniri constituiau ceea ce se numea „pregătirea fuziunii", și erau aproape identice cu fazele succesive ale formării „Distileriilor-Unite" și a „Concernului cutiilor de conserve". Semne promițătoare și dătătoare de speranță pentru toți !

• • •

— Crezi că domnii de la Sf. Osoph vor primi fuziunea ? îl întreabă neliniștit domnul Newberry pe domnul

Furlong-senior. La urma urmei, ce motiv ar avea s-o accepte ?

— Toate motivele, spuse domnul Furlong-senior. Socotind bine, n-au decît un singur activ de valoare : pe doctorul Dumfarthing. Noi ne oferim să-l achiziţionăm pe doctorul Dumfarthing, contopind laolaltă activele noastre.

— Doctorul Dumfarthing ce spune ?

— Ei, aici nu mai sînt sigur, răspunse domnul Furlong ; va fi poate singura dificultate. Nu ne-a parvenit pînă acum nici un semn din partea lui, iar epitropii păstrează o tăcere absolută asupra intenţiilor pe care le-ar avea. Sper, totuşi, să ne lămurim în curînd. Skinyer ne roagă să ne întîlnim toţi într-o seară, săptămîna viitoare, ca să redactăm articolele convenţiei.

— A stabilit condiţiile financiare ?

— Cred că da, spuse domnul Furlong. Ideea lui este să se formeze o asociaţie nouă, numită „Bisericile Unite *Ldt.*“ sau ceva asemănător. Toţi ipotecarii actuali vor deveni acţionari, abonamentele la strane vor fi capitalizate în acţiuni privilegiate, iar stocul comun de acţiuni primindu-şi dividendele din ofrande, va fi împărţit între toţi membrii activi. Skinyer crede că ar fi într-adevăr o formă ideală de fuziune şi nu vede pentru ce n-ar fi adoptată de toţi. Are avantajul de a elimina problemele religioase, care, după cum spune el, sînt în realitate singurul obstacol în calea unirii bisericilor. Bisericile vor fi puse astfel, o dată pentru totdeauna, pe baza unei afaceri solide.

— Dar cum rămîne cu problema credinţei ? întrebă domnul Newberry.

— Skinyer spune că aceasta e o chestiune care se poate aranja, răspunse domnul Furlong-senior.

. . . .

Cam la o săptămînă după convorbirea de mai sus, epitropii fuzionaţi de la Sf. Asaph şi Sf. Osoph s-au adunat în jurul uriaşei mese rotunde din sala de consiliu a clubului *Mausoleum*. Stăteau amestecaţi după precedentul recentei unificări a „Cutiilor de conserve“ şi fumau uriaşe ţigări de foi, păstrate special de club pentru con-

stituirea societăţilor şi puse în contul cheltuielilor de organizare, cu cincizeci de cenţi ţigara. Un aer de pace adîncă plana peste adunare, ca printre oamenii care au împlinit o sarcină anevoioasă şi meritorie.

— Aşadar, spuse domnul Skinyer care şedea în fotoliul prezidenţial cu un teanc de documente în faţă, cred că baza generală a uniunii financiare poate fi considerată ca stabilită. (Un murmur de aprobare făcu înconjurul adunării.) Condiţiile sînt stabilite prin memorandumul de faţă, pe care l-aţi semnat. Un singur punct, de o importanţă secundară, rămîne de luat în consideraţie. Mă refer la problema credinţei, adică la doctrina bisericilor noastre unite.

— E nevoie s-o discutăm ?

— Nu e neapărat necesar, spuse domnul Skinyer. Totuşi, după cum ştiţi cu toţii, au fost anumite puncte, nu vreau să spun de dezacord, ci mai degrabă de discuţie prietenească, între credincioşii celor două biserici. Chestiuni ca, de exemplu (aici îşi consultă hîrtiile), teoria Genezei, mîntuirea sufletului, şi aşa mai departe, sînt cele care ar putea fi menţionate în legătură cu aceste divergenţe de păreri. Nu le ţin minte pe toate, dar am aici un memorandum al lor. Acestea, o să spuneţi, nu sînt probleme de primă importanţă, dacă le comparăm de pildă cu încurcatele chestiuni financiare pe care le-am rezolvat într-un mod satisfăcător. Totuşi, cred că ar fi bine dacă s-ar îngădui, cu asentimentul dumneavoastră unanim, ca acest text să fie inclus într-unul din articolele convenţiei noastre.

A urmat un nou murmur general de aprobare.

— Foarte bine, spuse domnul Skinyer, sprijinindu-se de spătarul fotoliului. Aşadar, în primul rînd, în privinţa Genezei — şi se uită de jur împrejurul adunării, într-un mod care impunea atenţia. E dorinţa dumneavoastră să lăsăm această problemă la aprecierea personală a fiecăruia, sau doriţi o clauză explicită care s-o lămurească integral ?

— Cred că ar fi bine, spuse domnul George Overend, să nu rămînă nici un dubiu asupra teoriei Genezei.

— Bine, spuse domnul Skinyer. O să redactez atunci ceva cam în felul ăsta: „Începînd de la data de... să spunem 1 august următor... litigiul Genezei va fi considerat, şi prin prezenta e considerat, a fi rezolvat în sensul acceptat de majoritatea deţinătorilor de acţiuni obişnuite şi privilegiate, votînd *pro rata*[1]". De acord?

— Adoptat! strigară mai mulţi deodată.

— Adoptat, repetă domnul Skinyer. Să trecem atunci (aici îşi consultă notele) la punctul II: „Judecata de Apoi". Am făcut un *memorandum* după cum urmează: „Dacă s-ar ivi îndoieli, începînd de la 1 august următor, în privinţa Judecăţii de Apoi, ele vor fi înlăturate categoric şi definitiv printr-un vot *pro rata* al tuturor deţinătorilor de acţiuni obişnuite şi privilegiate." De acord?

— Un moment! spuse domnul Fyshe. Consideraţi că această soluţie e justă faţă de deţinătorii de obligaţii? La urma urmei, ca posesori virtuali ai proprietăţii, sînt persoanele cele mai interesate. Aş vrea să propun deci un amendament clauzei dumneavoastră şi s-o fac să sune — nu o formulez exact, ci pur şi simplu redau sensul — că pedeapsa eternă trebuie rezervată ipotecarilor şi deţinătorilor de obligaţii.

A urmat o izbucnire de aprobări şi dezaprobări amestecate. Toţi din toate părţile vorbeau în acelaşi timp. După părerea unora, posesorii de acţiuni ale societăţii, în special cei cu acţiuni privilegiate, aveau tot atîta drept la pedeapsa eternă ca şi deţinătorii de obligaţii. Domnul Skinyer, care fusese ocupat cu redactarea unei note, ridică deodată mîna să se facă linişte.

— Domnilor, spuse el, vreţi să acceptaţi această formulă ca un compromis? Vom păstra clauza originală, dar vom adăuga cuvintele: „Nici o pedeapsă eternă nu va fi declarată valabilă, dacă contravine voinţei unei majorităţi de trei cincimi din deţinătorii de obligaţii".

— Adoptat! Adoptat! strigară cu toţii.

— La care cred că trebuie să adăugăm, mai spuse domnul Skinyer, o clauză finală în scopul ca toate celelalte chestiuni de doctrină, de credinţă sau de prin-

[1] Proporţional. (L. latină.)

cipii religioase să poată fi modificate, ameliorate, revizuite sau total abolite de orice adunare generală anuală.

Se auzi un reînnoit cor de: „Adoptat! Adoptat!" Epitropii se sculară de la masă, dîndu-şi mîna unul altuia şi aprinzînd alte ţigări, în timp ce ieşeau afară din club în aerul nopţii.

— Un singur lucru nu înţeleg — îi spuse domnul Newberry domnului Boomer cînd ieşeau din club braţ la braţ (căci puteau acum să meargă alături în aceeaşi calitate, ca doi din directorii unei distilerii) — nu înţeleg ce-l face pe doctorul Dumfarthing să consimtă la fuziune?

— Într-adevăr, nu ştii? spuse doctorul Boomer.

— Nu.

— N-ai auzit nimic?

— Nici un cuvînt, spuse domnul Newberry.

— Ah, răspunse preşedintele, văd că secretul s-a păstrat bine. Ţinînd seama de împrejurări, nu e de mirare. Adevărul e că doctorul Dumfarthing ne părăseşte.

— Părăseşte Sf. Osoph? exclamă domnul Newberry cu cea mai mare uluire.

— Spre marele nostru regret. I s-a oferit un cîmp de activitate mai atrăgător, spune el, o ocazie admirabilă. I s-au oferit zece mii o sută de dolari; noi nu-i dăm decît zece mii, deşi nu cred că acest amănunt ar putea să aibă vreo importanţă pentru un om ca Dumfarthing.

— Oh, nu, sigur că nu, spuse domnul Newberry.

— De îndată ce am auzit de propunerea care i s-a făcut, i-am oferit zece mii trei sute; cu toate că această diferenţă nu putea să însemne prea mult pentru un om cu caracterul lui. Într-adevăr, Dumfarthing a mai aşteptat, a mai chibzuit, pînă cînd concurenţii noştri i-au oferit unsprezece mii. Nu mai puteam face faţă, eram depăşiţi. Rămînem totuşi cu mîngîierea că pentru un bărbat ca Dumfarthing, banii nu au nici o importanţă.

— A acceptat oferta?

— Da. Chiar astăzi. I-a trimis vorbă domnului Dick Overend, preşedintele nostru, că va rămîne la casa parohială aşteptînd o comunicare din partea noastră, pînă

la 2,30 ; dacă nu-i va sosi pînă la acea oră, va înceta s-o mai aştepte.

— Doamne, Doamne ! spuse domnul Newberry adîncit în gînduri ; aşadar, în momentul cînd epitropii noştri veneau la întrunire.

— Exact ! spuse doctorul Boomer, şi ceva asemănător cu un surîs îi trecu pe faţă. Doctorul Dumfarthing a şi trimis telegrama de acceptare.

— Aşadar, spuse domnul Newberry, astă-seară, în timpul discuţiilor noastre, dumneavoastră nu mai aveaţi pastor !

— Nicidecum. Angajaserăm un altul.

— Un altul ?

— Bineînţeles. O să apară în ziarele de mîine dimineaţă. Am hotărît să-l rugăm pe doctorul McTeague să-şi reia slujba.

— Doctorul McTeague ! repetă domnul Newberry uluit. Dar toată lumea spunea că mintea lui...

— Oh, nicidecum, îl întrerupse doctorul Boomer. Mintea lui pare să fie, dimpotrivă, mai limpede şi mai pătrunzătoare decît oricînd. Slyder spune că paralizia creierului are uneori acest efect ; îl calmează şi îl limpezeşte totodată, încît problemele de gîndire care dădeau naştere mai înainte la mari dificultăţi, nu mai prezintă după aceea nici un fel de greutate. S-ar părea că doctorul Mc.Teague nu mai întîmpină acum nici un obstacol în reconcilierea filozofiei sfîntului Pavel cu dialectica lui Hegel. Spune că, atît cît îşi poate da seama, amîndoi susţin acelaşi lucru.

— Bine, bine, spuse domnul Newberry. Îşi va relua şi prelegerile de filozofie la Universitate ?

— Credem că ar fi mai înţelept să n-o facă, spuse rectorul. Socotim că mintea doctorului Mc.Teague se află într-o condiţie admirabilă pentru o activitate bisericească, dar ne temem că obligaţiile de profesor l-ar putea surmena. Pentru a ne folosi de întreaga valoare a remarcabilei sale inteligenţe, vom propune să fie ales în consiliul de conducere al Universităţii. În această calitate, creierul lui va fi ferit de orice sforţare. La catedră va rămîne întotdeauna primejdia ca unul dintre studenţi să ridice vreo întrebare ; acest risc nu se iveşte

nici la amvon, nici printre conducătorii Universităţii.

— Desigur că nu, spuse domnul Newberry.

. . . .

Astfel s-a constituit faimosul trust al bisericilor-unite Sf. Asaph şi Sf. Osoph, socotit fiind de mulţi dintre autorii lui drept începutul unei ere noi în istoria bisericii moderne. Nu mai încape îndoială că a fost în toate privinţele un strălucit succes.

Rivalitatea, luptele şi controversele în chestiuni de dogmă religioasă sînt acum necunoscute pe Plutoria Avenue. Enoriaşii celor două biserici pot să meargă la oricare din ele, după bunăvoia lor ; aşa cum le place epitropilor să explice, nu există între ele nici cea mai mică deosebire. Întregile venituri ale bisericilor sînt puse în comun şi împărţite, fără să se ţină seamă de numărul persoanelor care asistă la slujbă. De două ori pe an apare un raport tipărit, care se trimite acţionarilor „Bisericilor Unite, *Ltd.*", fiind greu de deosebit, ca stil şi conţinut, de rapoartele anuale şi bianuale ale „Concernului cutiilor de conserve", ale „Merceriilor-Unite" sau ale altor organizaţii quasi-religioase de acest fel. „Sîntem fericiţi a vă informa — menţionează ultimul din aceste documente — că, în ciuda crizei industriale din acest moment, veniturile brute ale comunităţii noastre au prezentat o însemnată creştere, justificînd repartizarea unui dividend din fondul de rezervă al ofrandelor, care va fi distribuit la paritate tuturor posesorilor de acţiuni obişnuite sau privilegiate. Veţi fi de asemenea mulţumiţi să aflaţi că s-a votat în unanimitate acordarea unui dar special pastorului dr. Uttermust Dumfarthing cu prilejul apropiatei sale căsătorii. S-a dezbătut cu toată seriozitatea cuvenită, dacă darul trebuie să aibă forma, după cum s-a propus la început, a unei sume în bani lichizi, sau, după cum s-a sugerat mai tîrziu, a unei urări formulate în scris. Ultima propunere a fost în cele din urmă adoptată, ca fiind cea mai potrivită cu împrejurările, şi s-a pregătit în mod corespunzător scrisoarea, arătîndu-i-se venerabilului doctor Dumfarthing, în ortografia şi stilul vechii limbi

engleze, părerea pe care o au despre el foştii săi enoriaşi."

„Apropiata căsătorie" era, desigur, o aluzie la logodna doctorului Dumfarthing cu Juliana Furlong. Nu se prea ştia dacă i-a făcut în mod precis o propunere de căsătorie. Dar se povestea că, înainte de a părăsi biserica Sf. Osoph, i-a vorbit foarte serios, spunîndu-i că va fi nevoit să se despartă de fiica lui, şi dacă nu va avea pe altcineva care să poarte grija casei, va fi obligat să suporte salariul unei menajere. Această alternativă, spunea el, nu-i convenea de fel. I-a mai amintit Julianei că se afla într-un moment al vieţii cînd starea ei sufletească era stăpînită de un sentiment de incertitudine şi fiindcă nu mai putea aştepta *să aleagă,* să se mulţumească *să culeagă.* Aceste mărturisiri, cel puţin după legea din Scoţia, sînt considerate ca echivalente cu o cerere în căsătorie.

Catherine Dumfarthing nu l-a însoţit pe tatăl ei în noua parohie. Întîi a rămas ca musafiră a Philippei Overend timp de cîteva săptămîni, fiind foarte ocupată cu împachetarea lucrurilor. După aceea, a mai zăbovit alte două-trei săptămîni, ca să le despacheteze. Şi toate acestea s-au petrecut după o întîlnire cu pastorul Edward Fareforth, într-un colţ umbrit al grădinii Overend. După aceea, la timpul cuvenit, Catherine şi Edward s-au căsătorit, ceremonia fiind celebrată de doctorul McTeague, ai cărui ochi s-au umplut de lacrimi filozofice cînd le-a dat binecuvîntarea.

Cele două biserici Sf. Asaph şi Sf. Osoph stau acum una lîngă alta, unite şi în pace. Duminicile dimineaţa clopotele lor bat blînd, înainte şi înapoi, unul spre celălalt, şi atît de mare e armonia dintre ele, încît mierlele episcopale din ulmii de la Sf. Asaph şi ciorile prezbiteriene din pinii de la Sf. Osoph ştiu că trebuie să-şi schimbe locul lor de căţărare în fiecare duminică.

Capitolul VIII

MAREA LUPTĂ PENTRU O ADMINISTRAŢIE CINSTITĂ

— Cît despre administraţia acestui oraş, spuse domnul Newberry, cufundîndu-se într-un fotoliu de piele la clubul *Mausoleum* şi aprinzîndu-şi a doua ţigară, ce să mai vorbim ? E putredă !

— Cu desăvîrşire putredă, aprobă domnul Dick Overend, sunînd să i se aducă un whisky cu apă gazoasă.

— Coruptă ! întări domnul Newberry între două pufăituri de havană.

— Se ţine numai de gheşefturi, spuse domnul Overend scuturînd scrumul în cămin.

— Consilierii comunali sînt toţi nişte potlogari, adăugă domnul Newberry.

— Consilierul juridic al oraşului e o secătură, spuse domnul Overend ; casierul, un şperţar ordinar.

— Aşa e ! aprobă domnul Newberry. Apoi, aplecîndu-se şi cercetînd cu priviri iscoditoare coridoarele clubului îşi puse mîna la gură şi spuse : Iar cel mai venal din toată banda e primarul... Coborînd mai mult vocea, adăugă în şoaptă : A sosit timpul s-o spunem pe faţă fără nici o teamă.

Domnul Overend dădu din cap. E o tiranie, spuse el.

— Mai rău ca în Rusia, preciză domnul Newberry.

Şedeau într-un ungher liniştit al clubului — era într-o duminică seară — şi începuseră prin a vorbi despre putreziciunea politicii federale a Statelor Unite; dar nu cu agresivitate sau cu înflăcărare, ci cu acea tristeţe meditativă care se strecoară în sufletul unui om mai în vîrstă cînd se afundă în fotoliul de piele

al unui club confortabil şi, fumînd o ţigară bună, cugetă la decadenţa vremilor de azi. Stricăciunea guvernului federal nu-i mînia; îi îndurera.

Îşi aminteau amîndoi cît de diferită fusese lumea, în anii cînd îşi făceau primii paşi în viaţă. Pe vremea aceea, cînd domnul Newberry şi domnul Dick Overend erau tineri, oamenii intrau în Congres din pur patriotism; nu se pomenea de corupţie sau necinste; iar cînd vorbeau despre Senatul Statelor Unite, vocile lor parcă erau înăbuşite de respect: „Ei, cînd eram noi tineri, Senatul Statelor Unite..."

Nici unul nu putea găsi cuvinte destul de cuprinzătoare pentru ce ar fi voit să spună.

Repetau: „Ei! Senatul Statelor Unite..." apoi clătinau din cap şi luau o înghiţitură prelungită de whisky cu sifon.

În mod firesc, vorbind despre putreziciunea guvernului federal au ajuns să pomenească despre putreziciunea Corpului Legislativ. Cît de deosebit era Corpul Legislativ pe care şi-l aminteau din timpul tinereţii lor! Deosebit, nu numai în privinţa cinstei, dar mai ales, cum spunea domnul Newberry, în ce priveşte calitatea oamenilor. Îşi amintea cum, cînd avea doisprezece ani, îl luase tatăl lui să asculte o dezbatere. Niciodată n-o va uita. Erau nişte uriaşi, spunea el, asta erau! Adunarea lor semăna mai mult cu un *witenagemot*[1] decît cu o şedinţă parlamentară. Îşi aducea aminte foarte bine de un bărbat (numele i-l uitase), care vorbea (pentru sau contra, nu mai ştia să spună) într-o chestiune pe care n-a reţinut-o, dar cu atîta înflăcărare încît l-a înfiorat. Niciodată n-avea să uite cuvîntarea aceea. O avea întipărită în memorie, parcă ar fi ascultat-o ieri.

Cît despre adunările legiuitoare actuale (domnul Dick Overend dădu trist din cap cu privire la ceea ce avea să urmeze) — ce să mai spună? Domnul Newberry îi povestise că avusese ocazia să viziteze Capitala cu o săptămînă înainte, în legătură cu proiectul de lege al unei căi ferate, pe care el încearcă s-o...

---

[1] „Sfatul înţelepţilor" la vechii anglo-saxoni.

adică pe care e nerăbdător s-o..., în sfîrşit, un proiect de lege feroviar... şi cînd s-a uitat în jurul său la oamenii din Corpul Legislativ, s-a simţit de-a dreptul ruşinat ; nu putea să găsească alt cuvînt mai potrivit ; *ruşinat !*

Apoi, de la conversaţia asupra corupţiei instituţiilor de stat, domnul Newberry şi domnul Dick Overend au adus vorba despre administraţia oraşului. Şi amîndoi au căzut de acord, ca şi mai înainte, că lucrurile stau mai rău ca în Rusia. Ceea ce îi supăra mai mult — şi nu spuneau — era faptul că trăiseră şi făcuseră afaceri sub această revoltătoare corupţie timp de patruzeci de ani, fără s-o observe ! Fuseseră prea ocupaţi.

Adevărul e că această conversaţie dintre domnii Newberry şi Overend reflecta nu atît ideile lor proprii, cît un curent de opinie care cuprinsese întreaga populaţie a oraşului.

Sosise cu alte cuvinte — cam pe neaşteptate — momentul în care le venise în minte tuturor, deodată, ideea că administraţia oraşului era în întregimea ei putredă. Cuvîntul era cam tare, dar singurul care circula : „Uitaţi-vă la consilierii comunali — putrezi !“ „Uitaţi-vă la consilierul juridic al oraşului — putred !“ „Cît despre primar — ptiu !“

Această idee creştea ca un val, cuprinzînd deodată pe toţi. Lumea se mira cum e cu putinţă ca nişte oameni cinstiţi şi cu mintea limpede să tolereze matrapazlîcurile unei bande de ticăloşi, cum sînt cei douăzeci de consilieri comunali ai oraşului. Se spunea că numele lor ajunseseră în toate Statele Unite sinonime cu cea mai mîrşavă şi criminală corupţie. Se vorbeau atît de multe, încît cetăţenii oraşului începuseră să caute prin ziare ca să descopere cum naiba îi cheamă, la urma urmelor, pe consilierii comunali ? Douăzeci de nume sînt greu de ţinut minte, şi adevărul e că pînă în momentul cînd această mişcare de indignare cuprinsese oraşul, nimeni nu se sinchisise cine era sau nu era consilier comunal.

La drept vorbind, consilierii comunali erau cam aceeaşi de vreo cincisprezece-douăzeci de ani. Unii

făceau comerţ cu produse alimentare, alţii erau măcelari, vreo doi erau băcani. Toţi aveau jiletci cu pătrăţele albastre, purtau cravate roşii şi se sculau la şapte dimineaţa ca să se ducă în piaţă sau după alte treburi. Nimeni nu se gîndise vreodată cu tot dinadinsul la ei — vreau să spun : nimeni de pe Plutoria Avenue. Cînd cineva vedea o fotografie în ziar, se întreba ca de obicei pe cine reprezintă, iar după ce se uita mai deaproape şi citea ce era scris dedesubt, spunea : „A, e un consilier comunal" şi întorcea pagina.

— A cui e înmormîntarea ? întreba cîteodată un trecător pe Plutoria Avenue.

— A unui consilier comunal, răspundea grăbit un cetăţean mai bine informat.

— Vă rog să mă iertaţi ; credeam că e vorba de un mort mai important.

Şi rîdeau amîndoi.

. . . . .

Nu-i destul de lămurit cum şi de unde pornise acel val de protestare generală. Unii spuneau că era o parte a marelui curent de moralitate care se abătuse peste întregul teritoriu al Statelor Unite.

Mişcarea fusese semnalată aproape în fiecare colţ al ţării. Ziarele din Chicago scriau că e un semn al energiei sănătoase şi al idealurilor noi de care e însufleţit Vestul-Mijlociu. La Boston se spunea că originea ei trebuia căutată în renaşterea tradiţiilor spirituale ale Noii-Anglii. Philadelphia o numea spiritul lui William Penn [1]. Sudul susţinea că e o ripostă a vechiului său cavalerism împotriva lăcomiei şi a egoismului nordic, în timp ce Nordul o înfăţişa ca un protest împotriva leneviei şi a ignoranţei Sudului. În Vest se vorbea despre o revoltă împotriva moravurilor Estului, iar în Est despre o denunţare a anarhiei Vestului. Toţi însă o salutau, de pretutindeni, ca pe o mărturie a glorioasei unităţi a Patriei.

Prin urmare, dacă domnul Newberry şi domnul Overend au ajuns să discute despre corupţia care bîntuia în

---

[1] *William Penn* (1644—1718), întemeietorul statului Pennsylvania şi al oraşului Philadelphia.

oraşul lor, nu făceau altceva decît să participe la sentimentul naţional al timpului lor. Într-adevăr, sute de alţi cetăţeni, tot atît de dezinteresaţi ca şi ei erau treziţi la realitate de ceea ce se petrecea. De îndată ce oamenii au început să privească starea de lucruri din oraş, au fost îngroziţi de ce au văzut. S-a descoperit, de exemplu, că unul dintre consilierii comunali, Schwefeldampf, era antreprenor de pompe funebre! Ia gîndiţi-vă: un oraş cu o sută cincizeci de morţi pe săptămînă, uneori chiar mai mult, avea în consiliul comunal un antreprenor de pompe funebre! Oraşul era pe cale să exproprieze un vast teren şi să cheltuiască patru sute de mii de dolari pentru cimitirul cel nou, iar acelaşi antreprenor de pompe funebre făcea parte din comisia de expropriere! Mai rău decît atît. Consilierul comunal Undercutt era măcelar. Unde? Într-un oraş care consuma o mie de tone de carne pe săptămînă! Consilierul comunal O'Hooligan, după cum se vorbea, era irlandez. Închipuiţi-vă! Un consilier municipal irlandez, însărcinat cu supravegherea poliţiei, într-un oraş unde treizeci şi opt şi jumătate la sută din poliţişti sînt irlandezi, fie prin naştere, fie prin legături de rudenie! Lucrul era monstruos!

Aşa încît, atunci cînd domnul Newberry spunea: „E mai rău ca în Rusia!" era tocmai ceea ce avea de gînd să spună, cuvînt cu cuvînt.

• • •

Tocmai în clipa cînd domnul Newberry şi domnul Dick Overend îşi încheiau discuţia, trecu pe lîngă ei statura de uriaş, înaltă, voluminoasă şi masivă, a primarului McGrath. Îi privi cam dintr-o parte — avea nişte ochi ca două prune în mijlocul unei feţe pătrate — şi, fiind un politician înnăscut, ghici din înfăţişarea lor că vorbeau despre lucruri în care n-ar fi trebuit să se amestece. Dar, fiind un politician, le-a spus numai: „Bună seara, domnilor", fără alt semn de tulburare.

— Bună seara, domnule primar, spuse domnul Newberry frecîndu-şi uşor mîinile una de alta şi vorbind pe un ton prevenitor.

Nu există spectacol mai jalnic decît un om cinstit, surprins de un făcător de rele în timp ce vorbeşte despre el cu îndrăzneală şi fără teamă.

— Bună seara, domnule primar, spuse ca un ecou domnul Dick Overend, frecîndu-şi de asemenea mîinile; e cald astă-seară nu-i aşa ?

Primarul nu dădu alt răspuns decît un mîrîit profund şi gutural pe care îl folosea ca un mijloc practic în interviurile municipale de cîte ori nu voia să se compromită.

— Ne-o fi auzit ? şopti domnul Newberry, cînd primarul ieşi din club.

— Puţin îmi pasă dacă ne-a auzit, şopti domnul Dick Overend.

O jumătate de oră mai tîrziu, primarul McGrath intra în localul clubului *Thomas Jefferson,* care se afla în odaia din fund a unei cafenele cu sală de biliard de la marginea oraşului.

— Băieţi, se adresă el consilierului comunal O'Hooligan şi consilierului comunal Gorfinkel, care jucau poker într-un colţ din spatele meselor de biliard. Să le spuneţi băieţilor să se ţină mai la întuneric şi să umble cu băgare de seamă. Circulă prin oraş, despre alegeri, fel de fel de vorbe care nu-mi plac. Comunicaţi băieţilor ordinul meu : cu cît vor sta mai la întuneric, cu atît e mai bine.

Cuvîntul de ordine a trecut de la clubul *Thomas Jefferson* la clubul *George Washington,* apoi de la clubul *Eureka* (al cetăţenilor de culoare) la clubul *Kossuth* (maghiar) şi la diferite alte citadele ale patriotismului cetăţenesc din cartierele de jos ale oraşului. Şi îndată începu să se lase în jurul lor un întuneric atît de adînc, încît nici lanterna preacinstitului Diogene nu l-ar fi putut răzbi.

— Dacă stîrvurile astea vor să facă agitaţie, îi spuse preşedintele clubului *George Washington* primarului McGrath, într-o zi-două nimeni s-o să ştie cum şi-au frînt gîtul...

— Bine, spuse voluminosul primar încet şi cu grijă, privindu-şi omul de încredere cu o calmă atenţie ;

trebuie să umblaţi însă, cum spun, cu multă băgare de seamă.

Privirea pe care primarul o îndreptă spre satelitul său nu se deosebea întru nimic de fulgerătoarea ocheadă cu care Morgan piratul ar fi săgetat pe unul din locotenenţii lui înainte de a-l zvîrli peste bord.

. . . .

Judecînd după conversaţiile de pe Plutoria Avenue, valul de entuziasm cetăţenesc devenea mai puternic din zi în zi.

— E un scandal, spunea domnul Luculles Fyshe. Ce să mai vorbim, indivizii de la primărie sînt pur şi simplu o bandă de tîlhari. Am avut unele treburi pe-acolo zilele trecute, în legătură cu fixarea impozitelor pentru fabricile noastre de apă gazoasă, şi am descoperit într-adevăr că tîlharii aceştia *iau bani.*

— Ce vă spuneam ? izbucni domnul Peter Spillikins, căruia îi vorbea ; ce vă spuneam ? E o ruşine !

— E un adevăr, repetă domnul Fyshe. Iau bani. L-am chemat pe ajutorul de casier de o parte şi i-am spus : „Doresc să faceţi aşa şi pe dincolo..." şi i-am strecurat în mînă o bancnotă de cincizeci de dolari. Şi individul a luat-o într-o clipită !

— A luat-o ? gîfîi domnul Spillikins.

— A luat-o, repetă domnul Fyshe. Ar trebui să existe în lege o pedeapsă pentru asemenea fapte.

— Ce vă spuneam ? exclamă domnul Spillikins ; ar merita să înfunde puşcăria !

— Sînt de o obrăznicie revoltătoare, continuă domnul Fyshe. M-am dus a doua zi în aceeaşi chestiune să-l văd pe delegatul-adjunct, i-am spus ce doream şi i-am strecurat în palmă o bancnotă de cincizeci de dolari. Ce credeţi ? Individul pur şi simplu mi-a aruncat-o înapoi ca un turbat. A refuzat-o !

— A refuzat-o ? gîfîi domnul Spillikins. Ce vă spuneam ?

Conversaţii ca acestea umpleau întregul timp liber şi întrerupeau din afaceri pe toţi oamenii de seamă din oraş.

În perspectiva, pînă atunci mohorîtă, începuse să răsară o rază luminoasă. Valul de indignare venea, fără îndoială, în momentul cel mai potrivit. Nu numai că alegerile municipale băteau la uşă, dar erau tocmai atunci la ordinea zilei patru-cinci chestiuni de supremă importanţă, care urmau să fie rezolvate de viitorul consiliu. Era, de exemplu, problema exproprierii „Societăţii de transporturi", unde se aflau în joc interese de mai multe milioane ; era hotărîrea privitoare la reînnoirea privilegiului „Societăţii pentru iluminatul oraşului" — o chestiune vitală ; mai erau cele patru sute de mii de dolari destinaţi cumpărării unui teren pentru noua aripă a cimitirului, o problemă care trebuia grabnic rezolvată. Mai ales pe Plutoria Avenue făcea o impresie excelentă faptul că oraşul se trezea la simţul moral tocmai în momentul cînd aceste probleme importante erau în discuţie. Toţi acţionarii „Societăţii de transporturi" şi ai „Iluminatului oraşului" — reprezentînd pe cetăţenii cei mai cu greutate şi mai luminaţi din oraş — simţeau că acum sau niciodată era nevoie de un mare efort moral pentru a le permite să ridice oraşul cît mai sus, cu ei deodată ; dacă nu în întregimea lui, în orice caz, cît se putea mai mult.

— E o mişcare admirabilă ! spunea domnul Fyshe (mare acţionar şi director al „Iluminatului oraşului"). E un lucru minunat cînd te gîndeşti că pentru stabilirea noului nostru privilegiu, nu vom mai avea a face cu o bandă de canalii corupte, ca actualii consilieri comunali. Ştii, Furlong, cînd le-am înaintat întîia oară propunerea noastră de reînnoire a concesiunii pentru o sută cincizeci de ani, ne-au refuzat ! Spuneau că termenul e prea lung. Închipuie-ţi ! O sută cincizeci de ani (abia un secol şi jumătate) e prea mult pentru un privilegiu ! Ce voiau dumnealor ? Să instalăm stîlpii, să întindem firele, să montăm transformatoarele pe străzile dumnealor şi apoi, la sfîrşitul a cel mult o sută de ani, să ne trezim obligaţi să vindem tot pe un preţ de mizerie ? Desigur, asta voiau. Voiau să le dăruim cîte cincizeci de dolari fiecăruia, ca să-şi umple buzunarele lor ticăloase ?

— Scandalos ! spuse domnul Furlong.

— Tot aşa în chestiunea terenului pentru cimitir, continuă domnul Lucullus Fyshe. Îţi dai seama că, dacă n-ar fi apărut mişcarea noastră cetăţenească şi nu i-am fi ţinut în şah, netrebnicii aceia i-ar fi dat lichelei de Schwefeldampf patru sute de mii de dolari pentru acei cincizeci de acri ai lui. Gîndeşte-te ce afacere murdară !

— Nu ştiu, spuse domnul Furlong, cu o expresie gînditoare pe faţă, dacă patru sute de mii de dolari ar fi un preţ exagerat pentru acea întindere de teren.

— Desigur că nu, spuse domnul Fyshe foarte calm şi hotărît, privindu-l pe domnul Furlong într-un mod cercetător. *Nu e* un preţ ridicat. Vorbind obiectiv, mi se pare un preţ foarte cinstit şi rezonabil pentru cincizeci de acri de teren la marginea oraşului, dacă ar fi un pămînt convenabil. Aşa ar fi, de exemplu, dacă s-ar face o ofertă pentru acea minunată fîşie de pămînt, de aproape douăzeci de acri, nu-i aşa ? pe care mi se pare că o posedă biserica dumneavoastră de cealaltă parte a cimitirului. Aş spune că patru sute de mii e un preţ cît se poate de modest.

Domnul Furlong clătină din cap şi rămase pe gînduri.

— Aţi fi dispuşi, nu-i aşa, s-o oferiţi oraşului ? spuse domnul Fyshe.

— Am făcut-o, spuse domnul Furlong, mai mult sau mai puţin în formă, la o sumă de patru sute de mii, sau la cît s-ar fi putut hotărî. Am crezut că pentru un asemenea scop, aproape sacru, cum e mărirea cimitirului, e bine să ne tocmim cît mai puţin.

— Chiar de loc, aprobă domnul Fyshe.

— Dacă oraşul, continuă domnul Furlong, doreşte să achiziţioneze terenul nostru pentru mărirea cimitirului, am socotit că i-l putem oferi la un preţ convenabil, să zicem patru sute de mii, o jumătate de milion, sau oricît de la patru sute de mii în sus. Nu considerăm această cedare ca o tranzacţie comercială. Răsplata noastră constă în mulţumirea că îl oferim oraşului.

— Înţeleg, spuse domnul Fyshe, şi desigur că locul dumneavoastră e mult mai de dorit, din toate punctele

de vedere. Terenul lui Schwefeldampf e plin de chiparoşi, imortele şi sălcii plîngătoare, care îl fac cu desăvîrşire nepotrivit pentru un cimitir modern, în timp ce al dumneavoastră, după cît îmi amintesc, e un teren luminos şi deschis, nisipos şi afînat, fără pomi şi cu prea puţină iarbă.

— Da, spuse domnul Furlong. Ne-am gîndit că terenul nostru, avînd tăbăcăriile şi uzina chimică de-a lungul unei margini a lui, ar fi un loc ideal pentru... pentru... — se opri, căutînd cuvîntul prin care să-şi exprime gîndul.

— Pentru morţi, a continuat domnul Fyshe, cu tot respectul cuvenit.

După această conversaţie, domnul Fyshe şi domnul Furlong-senior s-au înţeles perfect unul cu celălalt în privinţa noii mişcări a opiniei publice.

Era surprinzător, într-adevăr, cît de repede se răspîndea lumina.

— Rasselyer-Brown e cu noi ? îl întrebă cineva pe domnul Fyshe la cîteva zile după aceea.

— Trup şi suflet ! răspunse domnul Fyshe. E foarte indignat de felul în care potlogarii de la primărie au jefuit aprovizionarea cu cărbune a oraşului. Oraşul, spune el, a cumpărat cărbune cu ridicata de la gura minei cu 3,50 — un gunoi absolut fără valoare. Se zice că fiecare dintre aceşti ticăloşi a primit între douăzeci şi cinci pînă la cincizeci de dolari pe iarnă, pentru a închide ochii.

— Dumnezeule ! spuse celălalt, indignat.

— Oribil, nu-i aşa ? reluă vorba domnul Fyshe. Dar, după cum i-am spus şi lui Rasselyer-Brown, ce să faci dacă cetăţenii înşişi se dezinteresează ? Să luăm cazul dumitale, i-am spus ; cum se face că dumneata, un om al cărbunelui, nu ajuţi oraşul în această chestiune ? De ce nu aprovizionezi dumneata oraşul ? A dat din cap. N-aş putea s-o fac la 3,50, mi-a răspuns. Nu ? i-am spus eu ; dar la cinci ? M-a privit un moment, apoi a spus : Fyshe, am s-o fac ; de la cinci în sus, oricît vor vrea să-mi ofere. Noul consiliu îmi va propune preţul care îi convine. Bine,

i-am răspuns, sper că toţi ceilalţi oameni de afaceri vor fi însufleţiţi de aceleaşi gînduri.

• • •

Astfel s-a făcut lumină şi lumina s-a răspîndit în toate direcţiile. Oamenii au început să înţeleagă nevoile oraşului, ca niciodată pînă atunci. Domnul Boulder, care avea printre altele o carieră de piatră şi o fabrică de asfalt, şi-a dat seama că halul în care a ajuns pavajul străzilor e o adevărată ruşine. Domnul Skinyer, de la „Skinyer & Beatem“, clătina din cap, spunînd că Serviciul juridic al oraşului avea nevoie de o totală reorganizare.

— Avea nevoie, spunea el, de un sînge nou. Dar, adăuga el cu acelaşi accent de deznădejde, cum era să fie bine condus atîta timp cît şeful său primeşte numai şase mii de dolari ? Era un lucru imposibil. Dacă, argumenta el, dacă ar fi scos la pensie actualul consilier juridic-şef, şi ar fi înlocuit cu un om capabil (domnul Skinyer punea accentul pe *capabil*) dîndu-i-se, să spunem, cincizeci de mii, ar putea fi oarecare speranţă.

Desigur, spunea domnul Skinyer domnului Newberry cu care discutase adeseori această chestiune, ar fi nevoie de asemenea să i se dea o echipă potrivită de ajutoare, care să-l scutească de *munca de rutină,* cum ar fi simpla prezenţă la tribunal, pregătirea dosarelor, consultaţiile, revizuirea preţurilor de expropriere şi celelalte mărunte chestiuni juridice. În acest caz, ar avea mîinile libere pentru a se dedica în întregime lucrărilor importante şi a-şi îndrepta atenţia în orice direcţie ar găsi că e necesar să şi-o îndrepte.

• • •

Într-o săptămînă sau două, mişcarea cetăţenească şi-a găsit o formă de organizare definitivă, constituindu-se în „Liga pentru o administraţie cinstită“. În fruntea ei se afla un grup de cetăţeni de frunte şi dezinteresaţi, care au ţinut prima lor întrunire, în cele mai vaste încăperi de la etaj ale clubului *Mausoleum.* Domnul Lucullus Fyshe, domnul Boulder şi alţii, luptă-

tori pentru dreptate în numele deţinătorilor de acţiuni ai „Transporturilor“ şi ai „Iluminatului oraşului“, au pornit-o bine de la început. Domnul Rasselyer-Brown, domnul Furlong-senior şi alţii li s-au alăturat, nu dintr-un interes deosebit pentru problemele de lumină şi transport ci, cum spuneau ei înşişi, dintr-un spirit de solidaritate cetăţenească. Doctorul Boomer venise să reprezinte Universitatea, dimpreună cu trei dintre cei mai prezentabili profesori ai săi, oameni de înaltă cultură, gata oricînd să şadă în fotoliul unui club de mîna întîi, să bea whisky cu apă gazoasă şi să discute tot atît de bine ca oricare om de afaceri. Domnul Skinyer, domnul Beatem şi alţii reprezentau Dreptul. Domnul McTeague, clipind în fumul albastru de tutun, reprezenta Biserica. Mai erau şi cîţiva entuziaşti, ca domnul Newberry şi fraţii Overend şi domnul Peter Spillikins.

— Nu e un lucru straşnic, îi şopti domnul Spillikins domnului Newberry, să vezi o echipă de oameni ca aceştia ocupîndu-se de treburile obşteşti, fără să se gîndească o clipă la propriile lor interese ?

• •

Domnul Fyshe, în calitate de preşedinte, a deschis şedinţa. A spus că se adunaseră pentru a iniţia o mare, liberă şi voluntară mişcare cetăţenească. Am socotit că e înţelept, spuse el, să ţinem adunarea noastră cu uşile închise şi să nu lăsăm să intre ziarele. Această măsură trebuia să apere „Liga“ împotriva primejdiei de a fi controlată din umbră de acea clică de ticăloşi, care a adus numai ruşine în fiecare sector al administraţiei oraşului. Dorea, spunea el, ca orice lucru să fie făcut de-acum înainte în plină lumină a zilei, şi cu acest gînd convocase acea şedinţă de noapte, în care să se discute căile şi mijloacele de acţiune. După ce se va lămuri, o dată pentru totdeauna, *ce* doreşte să facă şi cum vrea să ajungă la scopul urmărit, Liga, spunea el, avea să ceară părerile cetăţenilor celor mai buni şi mai liberi din toate păturile oraşului. Nu era nici o categorie de oameni, spuse el în aplauzele puternice ale sălii, care să fie atît de jos, încît, după ce platforma Ligii va fi stabilită, să nu fie chemată pentru a-şi da

părerea şi a colabora. Toţi puteau să fie de un ajutor, chiar cei mai săraci. Se vor întocmi liste de subscripţie, care vor permite ca orice sumă, de la unu pînă la cinci dolari, să fie oferită tezaurului Ligii. Liga, ori va fi democrată, ori nu va fi de loc. Cei săraci puteau contribui cu puţinul pe care îl reprezintă un dolar; iar celor bogaţi nu le va fi permis să dea mai mult de cinci. Nu numai atît, dar avea de gînd să propună ca funcţionarilor propriu-zişi ai Ligii să li se interzică prin statut să subscrie. El însuşi, dacă îi vor face onoarea să-l aleagă preşedinte — după cum a înţeles din diferite aluzii că era în intenţia adunării — va fi cel dintîi care să se supună acestei reguli. Se va sacrifica pe sine însuşi. Se va da la o parte, mulţumit că, în interesul tuturor, se va restrînge să nu dea nimic. Era în măsură să facă o declaraţie asemănătoare din partea prietenilor săi, domnul Boulder, domnul Furlong, doctorul Boomer şi numeroşi alţii.

O adevărată furtună de aplauze salută aceste declaraţii ale domnului Fyshe, care roşi de mîndrie la auzul lor.

— Acum, domnilor, continuă el, întrunirea noastră e deschisă discuţiilor. Vă rog să ţineţi seama că dezbaterile sînt libere: oricine poate vorbi. În calitatea mea de preşedinte, n-am pretenţia să dirijez sau să monopolizez discuţiile. Aş vrea ca fiecare să înţeleagă...

— Foarte bine. Aşadar, domnule preşedinte... începu domnul Dick Overend.

— Un minut, domnule Overend, spuse domnul Fyshe. Aş vrea ca fiecare să înţeleagă că poate vorbi tot atît de liber...

— Permiteţi-mi să spun atunci... începu domnul Newberry.

— Iertaţi-mă, domnule Newberry, spuse domnul Fyshe. Doresc să declar, nu numai că toţi pot participa... dar că-i *invităm*...

— În acest caz... spuse domnul Newberry.

— Înainte de a vă da cuvîntul, îl întrerupse domnul Fyshe, permiteţi-mi să mai adaug un cuvînt. Cred că e bine să facem discuţiile noastre cît mai scurte, mărginindu-ne pe cît e posibil la subiect. Sînt o mulţime

de probleme pe care doresc să vi le expun, şi v-aş rămîne îndatorat dacă fiecare din dumneavoastră ar vorbi cît mai scurt şi mai puţin posibil. Are cineva ceva de spus ?

— Aş vrea să ştiu, spuse domnul Newberry, cum va fi organizată Liga, şi cine vor fi membrii ei.

— Ne-am gîndit la toate aceste probleme, spuse domnul Fyshe. Am vrut mai înainte de toate să evităm metodele corupte ale aşa-numitelor alegeri cu liste pregătite de acei *membri* care au făcut de ruşine toate sectoarele politicii noastre orăşeneşti pînă în prezent. Domnul Boulder, domnul Furlong, domnul Skinyer şi cu mine am pregătit o scurtă listă de funcţii şi de persoane pe care dorim s-o supunem aprecierii dumneavoastră în cea mai deplină libertate. Iată : preşedinte de onoare, domnul L. Fyshe ; vicepreşedinte de onoare, domnul A. Boulder ; secretar de onoare, domnul Furlong ; casier de onoare, domnul O. Skinyer... Nu-i nevoie s-o citesc toată ; o veţi vedea afişată în hol, mai tîrziu. Se adoptă ? Se adoptă ! Foarte bine, spuse domnul Fyshe.

A fost un moment de pauză, în care timp domnul Furlong şi domnul Skinyer se mutară cu scaunele lîngă domnul Fyshe. Domnul Furlong scoase din buzunar şi aranjă filele procesului-verbal al întrunirii, pe care le adusese cu el. După cum singur spunea, era un redactor de procese-verbale prea ordonat şi prea metodic pentru a lăsa să le noteze în timpul întrunirii.

— Nu credeţi, spuse domnul Newberry — vorbesc ca un om practic — nu credeţi că ar trebui să facem ceva ca să avem ziarele cu noi ?

— E foarte important, aprobară mai mulţi membri.

— Ce credeţi, doctore Boomer ? îl întrebă domnul Fyshe pe rectorul Universităţii. O să putem cîştiga ziarele de partea noastră ?

Doctorul Boomer dădu din cap neîncrezător.

— E o chestiune importantă, spuse el. Nu mai încape îndoială că avem nevoie mai mult decît orice de sprijinul unei prese cinstite, sănătoase, imparţiale, care să nu se lase coruptă şi care să nu fie supusă influenţei

banului. Cred că, la urma urmei, cel mai bun lucru ar fi să cumpărăm unul dintre ziarele din oraş.

— N-ar fi mai bine să cumpărăm pur şi simplu personalul de redacţie ? spuse domnul Dick Overend.

— Am putea proceda şi astfel, admise doctorul Boomer. Fără îndoială că venalitatea presei e unul dintre duşmanii cei mai primejdioşi pe care-i avem de înfruntat. Dar dacă o putem combate mai bine cumpărînd ziarul sau numai personalul, e greu de spus.

— Propun să lăsăm rezolvarea acestei probleme în seama unui comitet cu depline puteri, spuse domnul Fyshe. Să-l împuternicim cu dreptul de a lua orice măsură chibzuită care ar putea ridica nivelul presei, dînd casierului autorizaţia de a aduce la îndeplinire hotărîrile luate. În ce mă priveşte, am suferit totdeauna sincer văzînd legăturile secrete dintre administraţia comunală şi ziarele din oraş. Dacă vom putea face ceva ca să schimbăm această stare de lucruri ridicînd prestigiul presei, vom realiza o treabă frumoasă, domnilor, o treabă pe care merită s-o plătim oricît.

. . . .

Astfel, după o oră sau două de asemenea discuţii, Liga pentru o administraţie cinstită a fost constituită şi înzestrată cu o casierie, un program şi o platformă. Aceasta era foarte simplă. După cum spuneau domnul Fyshe şi domnul Boulder, nu era nevoie să se atace fiecare problemă în parte sau să se definească acţiunea necesară împotriva acelor detalii particulare cum ar fi fost, de pildă, prelungirea concesiunii pe o sută cincizeci de ani. Platforma era exprimată simplu : *Cinste, Corectitudine, Puritate.* Această lozincă, după cum spunea domnul Fyshe, făcea o deosebire directă şi categorică între Ligă şi toţi cei care i se împotriveau.

Această primă adunare a fost, se înţelege, confidenţială. Dar toate cele hotărîte o dată s-au reluat, cu o spontană şi minunată sinceritate, la o mare întrunire publică pentru toţi cetăţenii. Totul s-a desfăşurat într-o atmosferă firească, fără ceva dinainte pregătit. De pildă, cînd un glas din fundul sălii a strigat : „Propun

ca domnul Lucullus Fyshe să fie ales preşedinte al Ligii", domnul Fyshe a ridicat mîna schiţînd un inutil protest, ca şi cum aceasta ar fi fost cea mai neprevăzută idee pe care a auzit-o vreodată în viaţă.

După toate aceste pregătiri, Liga pentru o administraţie cinstită porni să combată Cohortele Întunericului. Nu se ştie prea bine unde se ascundeau, dar era de la sine înţeles că existau undeva. În discursurile programatice se spunea că lucrează subteran, că lucrează în întuneric, că lucrează în culise, şi aşa mai departe. Singurul lucru ciudat era însă că nimeni nu putea să spună anume pe cine şi ce combătea Liga. Ea lupta de partea „cinstei", a „corectitudinii" şi a „purităţii". Era tot ce se putea spune despre ea.

Să luăm, de pildă, cazul presei. La începuturile Ligii, s-a spus că într-atît de mare era venalitatea şi corupţia ziarelor din oraş, că ar fi necesar să se cumpere unul din ele. Dar cuvintele „administraţie cinstită" nici nu fuseseră bine pronunţate, că fiecare din gazetele din oraş s-a declarat pe faţă în favoarea lor — adăugînd că de ani de zile militează pentru a le vedea o dată triumfînd.

Se întreceau acum care mai de care să răspîndească aceste idei. *Timpul Plutorian* tipărise un cupon cu marginea punctată în colţul primei pagini, adăugînd explicaţia : „Sînteţi pentru o administraţie comunală cinstită ? Dacă da, trimiteţi-ne zece cenţi dimpreună cu acest cupon, numele şi adresa dvs." *Cetăţeanul Plutorian şi Apărătorul Căminului* a mers şi mai departe. A tipărit un anunţ în chenar : „Sînteţi pentru un oraş al cinstei ? Dacă da, trimiteţi-ne douăzeci şi cinci de cenţi la birourile noastre. Ne dăm cuvîntul că-i vom folosi în consecinţă."

Ziarele au făcut mai mult decît atît. Au publicat zi de zi fotografia domnului Fyshe, dedesubtul căreia tipăriseră : „Domnul Lucullus Fyshe, omul care spune că guvernarea trebuie să fie de la popor, pentru popor, prin popor şi către popor" ; a doua zi o altă gazetă scria : „Domnul P. Spillikins crede că toţi oamenii sînt născuţi liberi şi egali" ; iar în ziua următoare, o fotografie cu explicaţia : „O vedere a terenului oferit

pentru cimitir de domnul Furlong. În fund: tăbăcăriile. În medalion: capul domnului Furlong."

Era desigur destul de limpede că unii dintre membrii vechiului consiliu municipal trebuiau socotiţi ca făcînd parte din *Cohorta Întunericului*. Cel puţin atît era limpede. „Nu mai vrem la conducerea oraşului oameni de teapa consilierului municipal Gorfinkel şi a consilierului municipal Schwefeldampf", aşa scria aproape fiecare ziar din oraş. „Revolta publică împotriva acestor indivizi creşte zi de zi. Sînt corbi care s-au ospătat prea mult din cadavrele doborîte la pămînt ale cetăţenilor noştri." Şi aşa mai departe.

Singura dificultate era să fie descoperiţi cei care i-au sprijinit înainte pe consilierul municipal Gorfinkel şi pe consilierul municipal Schwefeldampf. Chiar organizaţiile care puteau fi bănuite că se aflau în spatele lor se arătau în mod făţiş mai dornice de o administraţie cinstită decît Liga însăşi.

„Clubul *Thomas Jefferson* se pronunţă pentru o administraţie cinstită!" spuneau titlurile ziarelor; iar a doua zi: „Cei care vor să ne ajute să purificăm conducerea oraşului, Clubul *Eureka* (al cetăţenilor de culoare) sprijină Liga. S-a terminat cu Întunericul!"

În ziua următoare: „Fiii de sînge maghiar în plină activitate: Clubul *Kossuth* va vota cu Liga."

Atît de puternică era pornirea împotriva necinstiţilor consilieri municipali, încît s-a ridicat voinţa publică şi a cerut să se termine o dată cu putredul consiliu comunal şi să fie înlocuit definitiv printr-o comisie municipală. Ziarele conţineau zilnic editoriale asupra acestui subiect, şi era de la sine înţeles că una dintre primele străduinţe ale Ligii va fi să obţină votul necesar al Adunării legiuitoare pentru introducerea acestei reforme. Venind în ajutorul publicului spre a-l lămuri ce înseamnă o asemenea administraţie, profesorul Proaser de la Universitate (unul dintre cei trei despre care s-a mai vorbit) a ţinut o prelegere publică despre „Rolul consiliilor în evoluţia organelor administrative". A pornit de la consiliul amphictionic din Grecia veche, a trecut la consiliul oligarhic al Veneţiei, şi nu mai

încape îndoială că, de-ar fi fost seara mai lungă, ar fi ajuns pînă la timpurile moderne.

Dar cea mai surprinzătoare dintre toate a fost ştirea care s-a răspîndit curînd după aceea — şi a fost confirmată de domnul Lucullus Fyshe într-un interviu oficial — că însuşi primarul McGrath ar susţine mişcarea pentru o administraţie cinstită şi ar fi devenit candidatul oficial al Ligii.

Aceasta era desigur o întorsătură ciudată. Dar ar fi fost poate mai puţin ciudat pentru marele public, dacă ar fi putut să asculte unele conversaţii intime ale domnului Fyshe cu domnul Boulder.

— Aşadar, eşti de părere, zicea domnul Boulder, să trecem pe listă numele lui McGrath ?

— Nu merge fără el, spunea domnul Fyshe ; are în mînă şapte circumscripţii. Dacă-i primim propunerea, garantează cu capul pentru fiecare din ele.

— Te poţi încrede în cuvîntul lui ? spuse domnul Boulder.

— Cred că are de gînd să joace cinstit, răspunse domnul Fyshe. I-am spus-o ca o chestiune de onoare, de la om la om, acum o săptămînă. De atunci am pus să-l urmărească atent şi sînt convins că n-are de gînd să ne tragă pe sfoară.

— Cît de departe vrea să meargă cu noi ? a întrebat domnul Boulder.

— Consimte să-i arunce peste bord pe Gorfinkel, Schwefeldampf şi Undercutt. Trebuie să găsească un loc numai pentru O'Hooligan. Irlandezii nu se sinchisesc de o administraţie cinstită ; ei vor o administraţie irlandeză.

— Înţeleg, spuse domnul Boulder gînditor ; dar în privinţa reînnoirii privilegiului şi a exproprierii, ce condiţii pune ?

Răspunsul domnului Fyshe a fost rostit atît de discret şi cu o voce atît de scăzută, că nici măcar păsările care ascultau în ulmii de lîngă clubul *Mausoleum* nu l-au putut auzi. Şi dacă nici păsările n-au reuşit să afle totul despre Liga pentru o administraţie cinstită, nu-i de mirare că mai rămăseseră unele lucruri, pe care oameni ca domnul Newberry şi domnul Peter Spilli-

kins nu le auziseră niciodată şi nici măcar nu le bănuiau.

. . . .

Fiecare săptămînă şi fiecare zi aducea noi succese în mersul-înainte al mişcării.

— Da, domnilor, spunea după cîteva zile domnul Fyshe comitetului reunit al Ligii, sînt bucuros de a fi în situaţia să vă raportez prima noastră victorie. Domnul Boulder şi cu mine am fost în Capitală şi sîntem în măsură să vă spunem cu certitudine că Adunarea legiuitoare va consimţi să modifice forma de administraţie a oraşului, înlocuind consiliul comunal cu o comisie municipală.

— Să auzim! Să auzim! strigară toţi membrii comitetului deodată.

— L-am văzut pe guvernator, spuse domnul Fyshe; a fost atît de amabil ca să ia prînzul cu noi la clubul *Pocahontas*. Ne-a spus că ceea ce sîntem pe cale noi să facem se realizează acum în fiecare oraş mai mare sau mai mic din ţară. Părerea lui e că zilele consiliilor comunale de modă veche sînt numărate. Peste tot se înfiinţează comisii municipale.

— Admirabil! spuse domnul Newberry.

— Guvernatorul ne-a dat asigurări că ceea ce dorim se va face. Preşedintele Comitetului Democrat a fost atît de amabil să ia masa de seară cu noi la clubul *Buchanan* şi ne-a făcut aceeaşi declaraţie. La fel preşedintele Comitetului Republican, care a fost atît de amabil şi a primit să fie oaspetele nostru într-o lojă de la teatrul Lincoln. În orice caz, încheie domnul Fyshe, e cît se poate de îmbucurător pentru noi să ştim că vom avea un sprijin atît de călduros, cu adevărat american, din partea Adunărilor legislative.

— Sînteţi siguri de acest sprijin, nu-i aşa? întrebă domnul Newberry. Aţi vorbit într-adevăr cu membrii Adunării legislative?

— N-a mai fost nevoie, spuse domnul Fyshe. Guvernatorul şi cei doi preşedinţi îi au atît de bine la mînă — vreau să spun că se bucură de atîta încredere din partea lor, încît sînt cu toţii gata să ne dea ceea

ce numeam „un veritabil sprijin cu adevărat american".

— Sînteţi absolut siguri, insistă domnul Newberry, de guvernator şi de preşedinţii pe care i-aţi amintit?

Domnul Fyshe se opri un moment şi spuse foarte calm:

— Sîntem absolut siguri.

Apoi schimbă cu domnul Boulder o privire care cuprindea volume întregi pentru cei ce ştiu să citească.

•

— Sper că nu v-au supărat întrebările mele, spuse domnul Newberry, pe cînd împreună cu domnul Fyshe mergeau agale spre casă de la club. Adevărul e că nu sînt tocmai lămurit ce se înţelege exact prin „comisie", şi care ar fi rolul ei în administraţia comunală. Ştiu că vorbesc ca un ignorant. N-am dat pînă azi atenţia cuvenită problemelor cetăţeneşti cum ar fi trebuit. Dar care e în definitiv diferenţa între un *consiliu* şi o *comisie*?

— Diferenţa dintre un consiliu şi o comisie? întrebă domnul Fyshe.

— Da, spuse domnul Newberry, diferenţa dintre un consiliu şi o comisie.

— Sau mai bine, zise domnul Fyshe reflectînd, diferenţa dintre o comisie şi un consiliu.

— Exact, spuse domnul Newberry.

— Nu e atît de simplu, răspunse domnul Fyshe. Diferenţa principală e că în cazul unei comisii — sau a unei comisiuni, cum i se mai zice — salariile sînt mai ridicate. Vezi dumneata, salariul unui consilier comunal, al unui membru al consiliului, în majoritatea oraşelor nu e, de obicei, mai mare de o mie cinci sute sau două mii de dolari. Salariul unui membru al comisiei va fi de cel puţin zece mii. Iată, prin urmare, dintr-o dată deosebindu-se două categorii diferite de oameni. Atît timp cît nu plăteşti decît o mie cinci sute, vei avea în consiliu oameni care fac tot soiul de lucruri necinstite, ca pentru o mie cinci sute de dolari; dar de îndată ce primesc zece mii, oamenii au dintr-o dată idei mai largi.

— Înţeleg, spuse domnul Newberry.

— Dacă ai în faţa ta un om de o mie cinci sute de dolari, continuă domnul Fyshe, îl poţi mitui oricînd cu o bancnotă de cincizeci de dolari. Omul de zece mii de dolari are o viziune mai cuprinzătoare. Dacă-i oferi cincizeci de dolari pentru votul lui în comisie, îţi rîde în nas.

— Ah, da, spuse domnul Newberry, înţeleg ideea. Un salariu de o mie cinci sute de dolari e atît de scăzut, încît o mulţime de oameni sînt ispitiţi să intre în consiliu numai pentru ceea ce pot cîştiga pe deasupra.

— Aşa e, exact aşa, răspunse domnul Fyshe.

• •

Din toate părţile i se dădu sprijin noii ligi. Femeile din oraş — erau cincizeci de mii în listele electorale — nu se lăsau mai prejos decît bărbaţii. Deşi nu erau membre ale Ligii, se alăturaseră la cauza ei.

— Domnule Fyshe, spuse doamna Buncomhearst, care venise la biroul preşedintelui Ligii cu oferta de a o sprijini, spune-mi ce putem face? Reprezint cincizeci de mii de alegătoare din acest oraş... (Aceasta era o frază favorită a doamnei Buncomhearst, deşi nimeni nu s-a lămurit niciodată prea bine cum şi de ce le reprezenta.) Noi, femeile, vrem să vă ajutăm. Ştiţi bine că sîntem în stare de cele mai înalte iniţiative dacă ne spuneţi ce să facem. Avem, domnule Fyshe, o putere de muncă tot atît de mare ca şi dumneavoastră, bărbaţii, numai să ştim ce avem de făcut. N-am putea ţine o întrunire a noastră, a femeilor, ca să ajutăm Liga?

— O idee excelentă, spuse domnul Fyshe.

— Aţi putea găsi trei sau patru bărbaţi care să vină şi să vorbească în aşa fel, încît să le înflăcăreze? întrebă doamna Buncomhearst îngrijorată.

— Oh, desigur, spuse domnul Fyshe.

Nu multă vreme după aceea s-a aflat că femeile lucrau cot la cot cu bărbaţii. Saloanele de ceai de la „Grand Palaver“ şi de la celelalte hoteluri erau pline în fiecare zi de doamne care activau în interesul cauzei. Una dintre doamne lansase o eşarfă electorală, absolut încîntătoare, care simboliza entuziasmul alegătoarelor şi avea marea calitate că se potrivea la orice rochie.

— Da, spuse domnul Fyshe la o şedinţă a comitetului, unul dintre cele mai frumoase succese ale mişcării noastre e că femeile din oraş sînt alături de noi. Orice am putea gîndi, domnilor, despre problema drepturilor femeii în general — şi cred că ştim ceea ce *trebuie* să gîndim — nu încape îndoială că au o influenţă binefăcătoare asupra cinstei şi a corectitudinii în politica cetăţenească. Sînt bucuros să aduc la cunoştinţa comitetului că doamna Buncomhearst şi prietenele sale au reuşit să organizeze toate femeile muncitoare din oraş, care au drept de vot. Mi se spune că au izbutit să le convingă la un preţ destul de scăzut, cinci dolari de femeie. Anumite femei străine, aparţinînd claselor de jos şi al căror simţ de moralitate politică nu e pînă în prezent destul de dezvoltat, au fost organizate la un preţ şi mai coborît: un dolar votul. Dar adevăratele noastre femei americane, cu un standard mai ridicat de educaţie şi moralitate, nu cred că vor accepta vreodată un preţ atît de scăzut.

. . . .

Femeile nu erau singurii stîlpi de sprijin ai Ligii.

— Domnilor, raportă doctorul Boomer, rectorul Universităţii, la următoarea întrunire a comitetului, sînt bucuros să vă anunţ că ideile care ne însufleţesc au cucerit şi pe studenţii Universităţii. Au organizat ei înşişi, din propria lor iniţiativă, o ligă studenţească pentru corectitudine care şi-a început activitatea. Aflu că l-au aruncat pe consilierul municipal Gorfinkel într-un bazin de lîngă Universitate. Cred că la noapte îl pîndesc pe consilierul municipal Schwefeldampf; au de gînd să-l arunce în rezervor. Conducătorii lor — o splendidă echipă de tineri — m-au asigurat că nu vor face nimic care să discrediteze Universitatea.

— Cred că i-am auzit pe stradă, noaptea trecută, spuse domnul Newberry.

— Îmi închipui că manifestau, spuse preşedintele.

— Da, i-am auzit. Strigau: „Ura! Ura! Ura! Administraţie cinstită! Administraţie cinstită! Ura! Ura! Ura!“ Îţi creşte inima cînd îi auzi!

— Da, spuse rectorul, au hotărît să pună capăt oricărui huliganism şi oricăror tulburări de stradă care au dezonorat pînă acum alegerile noastre municipale. Noaptea trecută, în chip de demonstraţie au răsturnat două tramvaie şi un camion cu lapte.

— Am auzit că doi dintre ei au fost arestaţi, spuse domnul Dick Overend.

— Din greşeală, spuse rectorul. A fost o confuzie: nu s-a ştiut că sînt studenţi. Cei doi care au fost arestaţi spărgeau cu crosele lor de hochei ferestrele tramvaiului răsturnat. O patrulă de poliţişti i-a confundat cu nişte scandalagii. La secţia de poliţie greşeala s-a lămurit numaidecît. Şeful poliţiei a telefonat la Universitate ca să se scuze. După cîte ştiu, Liga pentru corectitudine va porni la noapte să-l caute pe consilierul municipal Schwefeldampf. Conducătorii ei m-au asigurat că nu vor săvîrşi nici un fel de atentat împotriva ordinii publice. Cred, după cum spuneam, că au de gînd să-l arunce în rezervor.

Faţă de asemenea eforturi, opoziţia se topi repede. *Timpul Plutorian* s-a văzut în situaţia de a anunţa că diferiţi candidaţi indezirabili părăseau terenul de luptă: „Consilierul municipal Gorfinkel, care după cum vă amintiţi a fost aruncat într-un bazin săptămîna trecută de către studenţii Universităţii, zăcea încă în pat cînd reprezentantul nostru i-a luat un interviu. Domnul Gorfinkel i-a declarat că nu-şi va mai pune candidatura la viitoarele alegeri. Demnităţile politice cu care a fost onorat l-au obosit. A avut destule. Simte acum că e de datoria lui să se dea la o parte şi să lase locul altora, care merită să treacă la rînd cu aceeaşi îndreptăţire ca şi el. Pe viitor îşi propune să-şi consacre întreaga activitate întreprinderii sale de semiconfecţii rebutate, care, după cum are plăcerea să anunţe, oferă pentru această toamnă timpurie costume cu o linie atît de elegantă, cum nu s-au mai văzut la acest preţ."

• • • •

Nu e nevoie să mai descriem în amănunt triumful glorios din ziua alegerilor. Vor rămîne veşnic în amintirea tuturor drept alegerile cele mai cinstite, cele mai

curate care s-au ţinut vreodată în cuprinsul oraşului. Organizaţia cetăţenilor se desfăşura cu o forţă covîrşitoare, ca o chezăşie că aşa vor merge treburile publice şi în viitor. Cete de studenţi de-ai doctorului Boomer, înarmaţi cu lopeţi de basebal, înconjurară urnele pentru a garanta un rezultat cinstit. Orice alegător care pregătea un buletin de vot suspect era dat afară din cabină; tuturor celor care încercau să recurgă la forţă sau provocau dezordine, li se spărgea capul. În partea de jos a oraşului, cete de voluntari, cei mai mulţi recrutaţi din păturile mai sărace, păstrau ordinea cu cazmale. În fiecare parte a oraşului, automobile furnizate de principalii oameni de afaceri, jurişti şi medici, patrulau fără întrerupere, veghind să nu se întrebuinţeze în mod necinstit alte vehicule, care să transporte pe alegători la urne.

A fost o victorie de la început prevăzută — copleşitoare şi definitivă. *Cohortele Întunericului* au fost atît de total împrăştiate încît era imposibil să le mai găseşti. La căderea nopţii, străzile erau pline de o mulţime care apărea din toate părţile şi striga, sărbătorind marea victorie a Administraţiei Cinstite, în timp ce, în faţa redacţiei fiecărui ziar, apăreau uriaşe panouri luminoase, reprezentînd pe *Primarul McGrath, campionul Administraţiei Cinstite*, pe *O. Skinyer, Consilierul Juridic al Poporului* şi pe ceilalţi candidaţi ai Ligii, stîrnind aclamaţii neîntrerupte de un frenetic entuziasm cetăţenesc.

. . . . . .

Pentru sărbătorirea victoriei, s-a dat în noaptea aceea o mare recepţie la clubul *Mausoleum* de pe Plutoria Avenue. Oraşul însuşi stăruise pentru această sărbătorire.

Niciodată, nici chiar în acest cuib al artei şi al rafinamentului, nu s-a desfăşurat o scenă de un mai mare farmec. În spaţioasele coridoare ale clubului, o orchestră maghiară cînta muzică vieneză din flaute tiroleze, printre arborii de cauciuc. Şampania spumega la vreo douăzeci de bufete, unde chelneri tăcuţi umpleau cupe largi şi cuprinzătoare ca frunzele plutitoare de

nuferi. Şi în acest minunat decor se mişcau păstorii şi păstoriţele acelei frumoase Arcadii ; păstorii în smochingurile lor cu plastroane albe, vaste ca harta Africii, cu imaculate veste încingîndu-le ecuatorul, purtînd grele lanţuri de aur ca şi ceasul, şi pantofi de lac mai negri decît păcatul însuşi ; păstoriţele în valuri spumoase de mătăsuri de toate culorile caleidoscopului, cu părul legat cu panglici scînteietoare sau înfăşurat în pene albe, adevărat simbol al purităţii municipale. Zadarnic veţi răsfoi paginile literaturii pastorale pentru a găsi ceva asemănător ; nu există !

Iar în timp ce vorbeau, se răspîndeau de la grup la grup ştirile cele bune. Se ştia acum că noua concesiune pentru „Iluminatul oraşului“ se prelungise pe două secole, dînd societăţii o posibilitate cinstită de a-şi vedea capitalul amortizat. Chipurile grave ale principalilor deţinători de obligaţii se îmbujorau de mulţumire, iar în ochii blînzi ai acţionarilor care ascultau, zîmbeau lumini de bucurie. Nu mai aveau nici o îndoială şi nu-i mai încerca nici o teamă, acum cînd se înstăpînise în oraş o administraţie cinstită. Ştiau ce poate realiza societatea.

Astfel, în tot timpul nopţii, claxonatul melodios al maşinilor sosind la club şi plecînd în oraş, trezea frunzele adormite ale ulmilor, cu solia lor de ştiri bune. Tot timpul nopţii, în interiorul saloanelor luminate, şampania înspumată şoptea arborilor de cauciuc care o ascultau vestea cea mare a mîntuirii oraşului. Apoi ceasurile nopţii au crescut şi au descrescut, pînă ce s-a crăpat încet de ziuă şi, lumina dimineţii, cu ieftina şi prozaica ei strălucire, a năpădit frumuseţea atît de bogată în nuanţe a luminilor artificiale ; iar locuitorii oraşului — cei mai buni dintre ei — se îndreptau spre casă, către somnul lor binemeritat, pe cînd ceilalţi — din părţile de jos ale oraşului — se trezeau la truda lor de fiecare zi.

1914

CUPRINSUL

Intîmplări din Arcadia bogătaşilor leneşi

Redactor responsabil : G. MARCUSON
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 29.05.1965. Bun de tipar 14.09.1965. Apărut 1965. Tiraj 50.170 ex. Broşate 40.090. Legate 10.080. Hîrtie scris tip. A sul de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 21,97. Coli tipar 28. Planşe tipo. 1. A. nr. 3700. C.Z. pentru bibliotecile mari 8 A. C.Z. pentru bibliotecile mici 8A—31=R

Tiparul executat sub comanda nr. 50.430 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România